

2017
7-8.

BELÜGYI SZEMLE

A BELÜGYMINISZTERIUM SZAKMAI, TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA

BÓCZ ENDRE: Az úgy nevezett „roma gyilkosságok” ügyének néhány tanulsága

PETŐFI ATTILA: A 2008–2009-es roma gyilkosság-sorozat nyomozása

CZINEGE LÁSZLÓ – BOGNÁR JÓZSEF: A közrend, közbiztonság javítása
Heves megye hátrányos helyzetű településein

MOLNÁR TAMÁS: Az Ózdi Rendőrkapitányság uzsora-bűncselekmények felderítésével kapcsolatos szakmai tapasztalatai

KOVÁCS ATTILA: A Fehérgyarmati járás rendőri gyakorlata

PÁPAI BALÁZSNÉ – SELÉNYI MIKLÓSNÉ: A Baranya Megyei Rendőr-főkapitányság
bűnmegelőzési tevékenysége a Siklói járásban

65.
évfolyam

TARTALOM 2017/7–8.

BÓCZ ENDRE Az úgynevezett „romagyilkosságok” ügyének néhány tanulsága (5)

PETŐFI ATILA A 2008–2009-es romagyilkosság-sorozat nyomozása (38)

CZINEGE LÁSZLÓ – BOGNÁR JÓZSEF
A közrend, közbiztonság javítása
Heves megye hátrányos helyzetű településein (56)

MOLNÁR TAMÁS Az Ózdi Rendőrkapitányság
uzsora-bűncselekmények felderítésével kapcsolatos
szakmai tapasztalatai (66)

KOVÁCS ATILA A Fehérgyarmati járás rendőri gyakorlata (79)

PÁPAI BALÁZSNÉ – SELÉNYI MIKLÓSNÉ
A Baranya Megyei Rendőr-főkapitányság
bűnmegelőzési tevékenysége a Siklói járásban (84)

DEÁK JÓZSEF Etnikai-e vagy multikulturális a bűnözés? (93)

MOLDOVA ZSÓFIA – VIG DÁVID
A szabálysértési elzárás végrehajtási tapasztalatai
az empirikus adatok tükrében (108)

• TANULSÁGOS NYOMOZÁSOK

FÁZSI LÁSZLÓ A papír zsebkendő mint banánhéj (135)

FENYVESI CSABA Hasfelmetsző Jack sorozat-emberölésének elemzése
a modern kriminalisztika eszközeivel (138)

• KÖNYVISMERTETÉS

A tudós ügyész.
Tanulmányok Bócz Endre 80. születésnapjára (151)

SZERZŐK 2017/7–8.

- BOGNÁR JÓZSEF** rendőr alezredes
DR. BÓCZ ENDRE ny. fővárosi főügyész
CZINEGE LÁSZLÓ rendőr dandártábornok, rendőrségi főtanácsos,
megyei rendőrfőkapitány,
Heves Megyei Rendőr-főkapitányság
DR. DEÁK JÓZSEF rendőr alezredes, tanársegéd,
Nemzeti Közszolgálati Egyetem
Nemzetbiztonsági Intézet
polgári nemzetbiztonsági tanszék
DR. FÁZSI LÁSZLÓ PHD tanácselnök, Nyíregyházi Törvényszék
DR. HABIL. FENYVESI CSABA egyetemi docens,
Pécsi Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Kar
büntető- és büntetőeljárás-jogi tanszék
DR. KOVÁCS ATTILA rendőr alezredes, osztályvezető,
Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei
Rendőr-főkapitányság Bűnügyi Igazgatóság
bűnmegelőzési osztály
MOLDOVA ZSÓFIA jogász, projektkoordinátor,
Magyar Helsinki Bizottság rendészeti program
DR. MOLNÁR TAMÁS c. rendőr őrnagy, hivatalvezető,
Ózdi Rendőrkapitányság
PÁPAI BALÁZSNÉ c. rendőr alezredes, kiemelt főelőadó,
Baranya Megyei Rendőr-főkapitányság
bűnmegelőzési osztály
DR. PETŐFI ATTILA c. rendőr vezérőrnagy, főosztályvezető,
Készenléti Rendőrség
kiemelt ügyeket felderítő főosztály
SELÉNYI MIKLÓSNÉ c. rendőr alezredes, kiemelt főelőadó,
Baranya Megyei Rendőr-főkapitányság
bűnmegelőzési osztály
VIG DÁVID PHD egyetemi adjunktus,
ELTE Állam- és Jogtudományi Kar
kriminológiai tanszék
programvezető,
Magyar Helsinki Bizottság rendészeti program

SUMMARY

Bócz, Endre

On the so called “Roma serial killings” [5–37]

The author provides an overview of the investigation and the court proceedings of a series of lethal attacks against Roma people in 2008-2009 in Hungary.

Petőfi, Attila

Investigating the series of murders of Roma people [38–55]

The author provides an overview of the investigation and of a series of racially motivated murder cases against Roma people in 2008-2009 in Hungary.

Czinege, László – Bognár, József

Improving public order and security in marginalized communities in Heves county [56–65]

The authors provide an overview of measures taken by the police in order to improve public security in two marginalized villages in Heves County, Hungary.

Molnár, Tamás

Investigating usury in Ózd [66–78]

The author provides an overview of investigative measures in relation to usury in Ózd, Hungary.

Kovács, Attila

Policing in Fehérgyarmat [79–83]

The author provides an overview of the successful policing work in the Fehérgyarmat district in Hungary, which led to a decrease in crime.

Pápai, Balázné – Selényi, Miklósné

Crime prevention in the Siklós district [84–92]

The authors provide an overview of the crime prevention activities of the county police in the district of Siklós, Hungary.

Deák, József

Is crime ethnic or multi-cultural? [93–107]

The author provides an overview of how the journal tackled the notion of “Gypsy criminality” and intercultural education in the past years.

SUMMARY

Moldova, Zsófia – Vig, Dávid

Petty criminal detention in empirical data [108–134]

Based on an empirical research conducted in 2015-2016, the authors provide an overview of the practice of petty criminal detention in Hungary.

Fázi, László

Getting busted on a tissue [135–137]

Using the example of an eight year old Hungarian burglary case, the author draws attention to the importance of the crime scene investigation.

Fenyvesi, Csaba

Jack the Ripper and modern forensic methods [138–150]

The author shows how modern forensic methods can be useful even in investigating a 128 years old case.

BÓCZ ENDRE

Az úgynevezett „romagyilkosságok” ügyének néhány tanulsága

A modern társadalomban a büntető igazságszolgáltatás gördülékény működése aligha képzelhető el anélkül, hogy a vádemelés előtt egy hatósági jogkörrel és kellő sajátos szakmai képzettséggel felvértezett szervezet felkutatná és összegyűjtene a bizonyításhoz felhasználható eszközöket, és gondoskodna arról, hogy mind ezek, mind pedig a feltételezett felelősök a hatóságok – és végül a bíróság – számára elérhetőek legyenek. Ez az előkészítő szakasz a hazai jogrendszerben immár hetedik évtizede a *nyomozás* néven ismert. A lényege: olyan megismerési folyamat, amely *ténybizonyítás* keretében a *jelen időben* érzékelhető tényeket okszerű *következményként* felfogva *bizonyító ténynek tekintti*, és így igyekszik a segítségükkel kimutatni egy feltételezett bűncselekmény gyanúját keltő egykori eseménysorozat tényszerű összetevőit.

A *tény* ismeretelméleti (filozófiai) kategória; a megismerés eszköze.¹ Tény – és mint ilyen, érzékileg is megismerhető – az anyagi világ (a természeti és társadalmi környezet) bármely olyan jelensége, amely térben, időben és okozati kapcsolataiban meghatározható. A tényre vonatkozó ismeret az *adat*, amely rögzíthető, tárolható, továbbadható; az adat továbbadása a tájékoztatás, az *informálás*. A továbbított adat e folyamatban „*információ*”. A tények a materiális folyamatok menetét és összefüggéseit leíró törvényszerűségeknek megfelelően – mint *következmények* – igazolják az *okaikat*, vagyis azokat az előzményeiket, amelyek kiváltották őket, és amelyek maguk is felfoghatók *következménynek*, így további előzmények megismeréséhez nyithatnak (akár többfelé ágazó) utat.

A büntetőeljárásban az olyan adathordozó, amely *ügyre tartozó* („*releváns*”) adatot jogilag szabályozott formában rögzít, *potenciális bizonyítási eszközként* felhasználható, és ha a belőle megismerhető ténnyt a döntésre jogosult hitelt érdemlőnek találja, azt *bizonyítékul* (logikai értelemben „*bizonyító tény*”-nek) fogadhatja el.

¹ E kérdés részletesebb tárgyalását lásd Bócz Endre (szerk.): *Kriminalisztika*. BM Kiadó, Budapest, 2004, 2. és 6. fejezet, az I. kötet 31. és köv., illetve a 102. és köv. o.

A büntetőjogi felelősség ténybeli előfeltételeinek fennállásáról – és ehhez a számításba jövő bizonyító tények hitelt érdemlőségéről – hatóságoknak (nyomozó, illetve közbiztonsági hatóság, bíróság) kell döntenie. A hatóságok azonban *szervezetek*, amelyeknek nincsenek sem saját érzékszerveik, sem saját gondolatviláguk; az alkalmazásukban tevékenykedő emberek működését hangolják össze úgy, hogy a feladatokat megosztják közöttük, s így szerencsés esetben jobban érvényesül a szaktudás és a tapasztalat. Azokat a döntéseket, amelyek a hatóság döntéseként jelennek meg, valójában *emberek* (egyének, vagy – a bírósági tanácsok esetében – egyénekből szervezett *testületek*) hozzák egy olyan előírt rendben, amelyben jogszabályok határozzák meg a döntés érvényességének *formális* előfeltételeit és azt, hogy ezek meglétét kinek a joga és kötelessége ellenőrizni, s végül ki jogosult a hatóság nevében kijelentéseket („*megállapításokat*”) tenni.

A büntetőeljáráásban a hatóság olyan adatokat vizsgál, amelyekhez vagy személyi, vagy tárgyi forrásból juthat hozzá. Végső soron, persze, az adatok forrása az anyagi világ, amelyben a bűncselekmény lezajlik, és – mint anyagi történet – indukál a tárgyi környezetben érzékelhető következményekkel járó további folyamatokat. Egyes ilyen következmények gyakran keletkezésük pillanatában emberi tudomás tárgyává lesznek anélkül, hogy a látottak/hallottak *társadalmi (jogi) jelentőségét* – a tágabb összefüggések ismerete híján – a tudomásszerző képes lehetne felismerni, ám, mint egy (személyileg talán nem is jelentős, de mégis átélt) *élmény emléke*, az illető tudattartalmában felidézhetően megőrződik, és *származékos ismeretként* mások – így a nyomozó hatóság – számára is hozzáférhető.

A folyamat más következményei a *tárgyi környezetben* csapódnak le különféle elváltozások formájában, mint (tág értelemben vett) *dolgok* – objektumok, ideértve az emberi testeket is – elváltozásai. Ezek mibenléte felsorolhatatlanul sokféle. Közéjük tartoznak a *nyomok*, az *anyagmaradványok*, objektumok térbeli elhelyezkedésének és egymáshoz viszonyított helyzetének módosulásai is. Ezek a *tárgyi adatforrások*. Egyesek közülük szinte önmagukért beszélnek annyiban, hogy az események bizonyos mozzanatait első ránézésre is nyilvánvalóvá teszik, de fontos tudni, hogy *keletkezésük időpontja* személyi adatforrás nélkül többnyire kideríthetetlen; még akkor is, ha egyébként keletkezésük sorrendje – mint ugyanazon eseménysor egy szakaszának egymást követő eseményei – felismerhető, sőt megfelelő tapasztalatok birtokában becsléssel e szakasz hozzátvetőleges időtartama is megállapítható.

Közismert, hogy a büntető igazságszolgáltatásban a személyi adatforrástól nyert bizonyító tények (a vallomások) hosszú történelmi időszakon át

gyakorlatilag csaknem egyeduralkodók voltak. Az emberrel foglalkozó tudományok fejlődése azonban feltárta a vallomások pszichológiai hátterét, s ezzel az érzékelés, észlelés, bevésés és felidézés buktatóit, másfelől pedig a természettudományok és a technika rohamos fejlődése óriási mértékben kitágította az emberi érzékszervek hatókörét, és megsokszorozta a természeti folyamatokra vonatkozó ismereteket. Ezzel korábban szinte elképzelhetetlen mértékben bővítette ki a tárgyi környezetből nyert adatokra alapozott bizonyítás lehetőségeit.

A legáltalánosabb értelmezésben jogilag szabályozott retrospektív megismerési folyamatként felfogott büntetőeljárásban az első mozzanat a releváns adatforrások *felkutatása*. Ez *céltudatos kutatás*; fogalmilag a tér azon részének *adekvát módon* történő átvizsgálása, amely a feltételezett (bűncselekményt megvalósító) történés hatókörébe esett, annak megállapítása céljából, hogy ott tapasztalható-e olyan jelenség, amely valamilyen összefüggésben e történés *következménye*.

A konkrét cselekvés síkján a „kutatás” azt jelenti, hogy gondolatban rendezni kell a környezet *jelenlegi és eseménykori* állapotára vonatkozó ismereteket. Számításba kell venni, hogy az esemény *ismert* elemei milyen, már ismert és *még ismeretlen* mozzanatokkal jártak és járhattak, ezek melyike milyen okozati folyamatokat indukált és *indukálhatott*, majd az eseménykori természeti és társadalmi környezet elemeiben – figyelembe véve azok *akkori* állapotát, valamint a kérdéses folyamatok potenciális hatókörét és természetét – milyen változásokat idézett, illetőleg *idézhetett elő*. Utóbbiakat – azaz a *lehetőségek megvalósulását* – kell *gyakorlatilag* ellenőrizni; azt, hogy ami például hallható *lehetett*, hallotta-e, ami *látható lehetett*, látta-e valaki (*tanúkutatás*), vagy ami – természeté folytán – tárgyi elváltozást idézhetett elő valamely objektumon, idézett-e elő, s ha igen, melyiken, és milyet (*nyomkutatás*).

Ez feltételezi a potenciális adatforrások közvetlen *érzéki* tanulmányozását (*szemrevételezését*), ami azonban a *lehetséges* elváltozások természetének megfelelően manapság már nem szorítkozik csupán az emberi érzékszervekkel végrehajtott, és a közismeretekre támaszkodó vizsgálatra. A *tárgyi adatforrásokban* rejlő adatok által hordozott ismeretek túlnyomó – és legértékesebb – részének feltárása manapság már rendszerint *speciális felszerelést, műszereket és különleges szakértelmet* igényel.

A tárgyi adatforrásoknak, mint *tárgyi bizonyítási eszközöknek* a büntetőeljárásbeli alkalmazásánál garanciális feltétel, hogy azokat eljárási cselekmény útján rögzítsék. Ha maga a tárgy nem áll a hatóság rendelkezésére, akkor a

tartalmáról szóló adatokat tartalmazó más bizonyítási eszközt használják bizonyításra.²

Bizonyító erejük nagyrészt annak függvénye, hogy miként kerültek a hatóság kezére, és hogy a belőlük nyerhető adatok *ügyre tartozása* (relevanciája) *menyiben hiteles* – azaz valóban a feltételezett bűncselekmény következménye-e, és nem a bűncselekmény megtörténte és a hatósági birtokbavételük között eltelt időben, vagy esetleg az után más ok idézte elő. Hatósági birtokbavételük előzménye a *kutatás* mint *általános kriminalisztikai módszer*; eljárásjogi formája pedig a *lefoglalás*. A lefoglalt tárgyi bizonyítási eszköz *bizonyító erejét a bűnügyi letét* jogintézménye révén a *bűnjelkezelés* szabályai hivatottak garantálni. A kutatás mint kriminalisztikai módszer egyik – legismertebb – eljárásjogi kerete a (kriminalisztikai értelemben felfogott) *helyszíni szemle*.³ Sajátos eljárásjogi kerete a *házkutatás*; itt nem a kutatás mint módszer különleges, hanem az átkutatandó térbe – annak alkotmányos védettsége miatt – fő szabályként csak hatósági határozat alapján szabad behatolni, és a magánélet ugyancsak alkotmányos védettsége miatt jogi követelmény a végrehajtásban (például az időpontot illetően) bizonyos tapintat. A kutatás lebonyolításának technikai vetületét és bizonyításelméleti követelményeit azonban ezek nem érintik.

Az a 2008 tavaszától 2009 augusztusának végéig tartó bűncselekmény-sorozat, amely „romagylkosságok” néven vonult be a hazai bűnügyi krónikába, számos tanulság forrása lehet. Szemléletes példát szolgáltat arra is, hogy a bűnügyi bizonyításban a személyi és tárgyi adatforrások miként használандók, és – különösen az utóbbiakat illetően – arra is, hogy miféle kockázatok rejteneek.

² Kertész Imre: A tárgyi bizonyítékok elmélete a büntető eljárási jog és a kriminalisztika tudományában. KJK, Budapest, 1972, 13., 67. o.

³ Lásd erről Pusztai László: Szemle a büntető eljárásban. KJK, Budapest, 1977, különösen a 161. és köv. o. Ebben az értelmezésben a szemle egyik változata, egy *helyszíni szemléje* – különösen az elkövetési helyszínén – a nyomozásban vitt szerepe folytán különleges jelentőségre tett szert, mondhatni, önálló életre kelt. Az eljárásjogi értelemben használatos „helyszíni szemle” kifejezésben a „helyszíni” szó nyelvtanilag nem minőségi, hanem *megkülönböztető* jelző a „szemle” főnév mellett. Ha a szemle tárgya nem vagy csak rendkívül nehezen, illetve nagy költség árán lenne a hatósághoz szállítható, a hatóság száll ki a tárgy lelőhelyére, és ott végzi az eljárási cselekményt. A szemle tárgya rendszerint egy „*dolog*” – vö. Be. 119. § (4) bekezdés. Kriminalisztikai értelmezésben azonban a „helyszíni szemle” kifejezés egy *komplex nyomozási cselekmény elnevezése*, és nem egy egyszerű jelzős szerkezet; itt olyan szemléről van szó, amelynek a tárgya nem egy dolog, hanem a bűncselekmény elkövetésének, vagy egy vele összefüggő más lényeges történésnek a színhelye a *maga teljes komplexitásában* is, továbbá az ott lévő tárgyak a maguk egyediségében, külön-külön is.

A tettek és a tetthelyeken végzett helyszíni szemlék

A történet ma már közismert, ezért részletes ismertetése felesleges lenne. Elég annyi, hogy a *debreceni illetőségű K. Á., K. I. és P. Z.* 2008-ban megállapodott abban, hogy az igazságszolgáltatás által véleményük szerint túlságosan kesztyűs kézzel kezelt roma népességet maguk tanítják meg félni, s e célból löfegyvereket szereznek, amelyekkel támadásokat intéznek a házaik ellen. Ennek érdekében 2008. március 7-én éjjel után rátörték a *Jász-Nagykun-Szolnok megyei Besenyszögön Gazdag Csaba* vadász házára, és elraboltak tőle egy golyós és öt sörétes puskát, majd 2008. június 2-án éjjeltájban K. Á. a golyós puskával két lövést adott le a *debreceni menekültszállás* egy második emeleti, kivilágított folyosóablakára, június 20–21-én éjszaka a *Pest megyei Galgalyörkөн lövöldöztek*, augusztus 7–8-án éjjel után a *Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Piricse* községben gyújtópalackokat dobáltak és lövéseket adtak le több házra, szeptember 4-én éjjeltájban K. Á. golyós puskával kétszer belőtt a *Hajdú-Bihar megyei Nyíradony Tamásipusztán* egy házba. Nem sok idő múlva, szeptember 28–29-én éjjel után a *Heves megyei Tarnabod* községben gyújtópalackokat dobáltak és lövöldöztek a házakra, november 2–3-án éjjel után a *Borsod-Abauj-Zemplén megyei Nagycsécse*n gyújtópalackokkal és lövésekkel támadtak két házra, s ennek során P. Z. az egyik ház két lakóját agyonlőtte, 2008. december 15-én délután pedig a *Borsod-Abauj-Zemplén megyei Alsószolcán* K. Á. – K. I. előzetes egyetértésével és jelenlétében – két célzott lövést adott le R. K.-ra, akit életveszélyesen megsebesített, és életre szólóan megnyomorított. 2009. február 22–23-án éjjel után a *Pest megyei Tatárszentgyörgy* községben P. Z. gyújtópalackokkal felgyújtotta Cs. R. házat, amely leégett, K. I. – lesben állva – az égő házból menekülő Cs. R.-t és kiskorú Cs. R.-t közvetlen közelről agyonlőtte, kiskorú Cs. B.-t pedig maradandó fogyatékoságot okozó módon megsebesítette. A továbbiakban 2009. április 22-én késő este K. Á. – ugyancsak K. I. előzetes egyetértésével és jelenlétében – a *Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Tiszalöki* községből lelőtte K. J.-t, aki nyomban meghalt, végül 2009. augusztus 2–3-án éjszaka a *Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Kislétán* K. I. és P. Z. behatolt B. M. házába, és az álmából felriadó tulajdonost P. Z. agyonlőtte, kiskorú P. T.-t pedig K. I. lövése életveszélyesen megsebesítette.

Az elkövetőket – a közben hozzájuk csatlakozó, és a tiszalöki és kislétai bűncselekményben részesként közreműködő Cs. I.-t – a nyomozó hatóság 2009. augusztus 21-én elfogta, az ügyészség 2010. szeptember 10-én vádat emelt ellenük, és a Budapest Környéki Törvényszék (korábbi nevén Pest Me-

gyei Bíróság) 2013. augusztus 6-án kihirdette az elsőfokú ítéletet, amely a jogorvoslatok elbírálása után, 2015 végén emelkedett jogerőre.

A bíróság megállapította, hogy a bűnöző társaság minden támadást előzetes felderítés és a környezet megszemlélése után aprólékosan megtervezett, a teendőket megtárgyalták és elosztották. Célpontul általában faluszéli házakat szemeltek ki. K. Á. – aki a gépkocsit vezette – a golyópuskával annak az indulásra készen várakozó gépkocsinak a közelében választott lövőállást, amellyel a támadások színhelyeit megközelítették. K. I. és P. Z. „*munkatelefonon*”⁴ jelentette neki, hogy megkezdik az akciót, s miután a megbeszélte számú lövés eldőrdült, vagy társai egyéb módon jelezték, hogy befejezték a támadást, a fenyegetettség tudatának fenntartása érdekében leadott néhány további lövést, így fedezve visszavonulásukat.

Az összehangolt, tervszerű tevékenységnek tulajdonítható, hogy a tettesek a besenyszögi fegyverrelbírás színhelyét a behatolástól számított mintegy húsz perc múlva már el is hagyták. A galgagyörki és hasonló lövöldözések is néhány perc alatt lebonyolódtak. Mire a megtámadottak egyáltalán felismerték, hogy mi történt, ők többnyire már messze jártak – mellesleg olyan irányban, amelyről a megtámadottaknak fogalmuk sem volt.

A bűncselekmények színhelyei (Besenyszög, Debrecen, Galgagyörk, Piricse, Nyíradony és Tarnabod) földrajzilag távol esnek egymástól, és ráadásul más-más középszintű rendőrhatalóság működési területén fekszenek.

A későbbiek fényében már kulcsjelentőségűvé vált esemény – a fegyverrelbírás – a jelek szerint nem keltett különösebb feltűnést. Az illetékes nyomozó hatóság végzett ugyan helyszíni szemlét, gondosan rögzítette a nyomokat⁵, és bizonyára elrendelte az elvitt fegyverek körözését is, de ez hatástalan maradt.⁶ A később használatba vett (golyós) ismétlő-, és három sörösés puská

⁴ Olyan mobil távbeszélőn, amelyet csak a bűncselekmények elkövetése idején használtak.

⁵ Ezek közül később nagy szerepet kaptak a G. Cs. és családtagjai megkötözésére alkalmazott ragasztószalag-darabok, amelyek DNS-azonosításra alkalmas biológiai anyag-maradványokat hordoztak.

⁶ Az elfogáskor (2009. VIII. 21.) tartott házkutatások során mind a hat fegyver a nyomozó hatóság birtokába került. A Nemzeti Nyomozó Iroda azonban a fegyverek eredetével csak hónapok múlva kezdett foglalkozni. 2010. január 10-én és 19-én K. I.-t, és január 28-án K. Á.-t tanúként, P. Z.-t pedig február 25-én gyanúsítottként hallgatta ki, mint ez a Budapest Környéki Törvényszék 8B.101/2010/1010. számú ítéletének (a továbbiakban: ítélet) I. kötetének 157., 132. és 168. oldalain olvasható. Az ítélet szövege szerint a Nemzeti Nyomozó Iroda „*nyomozást indított*” a fegyverrelbírás ügyében, amelyben a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Rendőr-főkapitányság már hónapokkal korábban nyomozást rendelt el. Minthogy a rablók a használatba vett négy fegyver gyári számaikat eltávolították, ezek csak gyártmány és típus szerint lettek volna azonosíthatók, de két további sörösés vadászpuskát – amelyek csőveit lefűrészelték – egyedi azonosítója alapján meg lehetett volna találni. Valódi csoda kellett volna ahhoz, hogy a hat fegyver így együvé kerüljön, ha nem a rablók kezében lettek volna. A nyomozó hatóság a Jász-Nagykun-Szolnok megyei ügyet 2009. januárjában – az említett kihallgatások után –

egyedi azonosítóit az elkövetők eltávolították, a nyomozás során tartott helyszíni szemléken lelt lőszermaradványokat pedig sokáig nem volt mivel összehasonlíttani.

Ebben az időben még nem volt világos, hogy a felsorolt bűncselekmények sorozatba illeszkednek.

Szó esett ugyan az egyes események hasonló vonásairól: a támadások mindig éjjel, éjfél körül kezdődtek, és a célpontjuk rendszerint a település szélén lévő épület, eszköze pedig házilag barkácsolt gyújtópalack, továbbá lőfegyver – golyós és sörétes puska – volt, ami arra mutatott, hogy a támadók mindenütt legalább ketten voltak, de az indíték nem volt világos. A roma és a nem roma lakosság között sok feszültség volt ugyan, de a roma kisebbségen belül is voltak ellentétek, hiszen hírek terjengtek uzsoraügyletekről és klánok közötti, nem egyszer véres tömegverekedésekbe torkolló viszályokról is. Mindehhez jött még az, hogy a Tarnabodon megtámadott házak egyikében sem laktak romák.

A roma népességen belül persze uralkodott az a nézet, hogy az ismétlődő támadások háttérében az irántuk érzékelhető heves gyűlölet az indító ok – annál is inkább, mert a közvetlenül megtámadottakkal szembeni személyes indítékra nem volt támpont –, és ezért minden faluzéli házban élő roma egyre inkább potenciális célpontnak érezte magát. Ez jó táptalaj volt az egyes esetek utáni spontán beszélgetéseknél ahhoz, hogy összeesküvés-elméletek keletkezzenek. Önvédelmi alakulatok is szerveződtek, és ezek fényében könnyen gyanússá válhatott bármelyik gépkocsi, „átlányegülvén” az ismeretlen fegyveresek (vagy felderítőik) által használt, legendabeli „*fekete terepjáró*”-vá.⁷

Az egyes cselekmények után az illetékes hatóságok által indított nyomozások révén a történet *objektív mozzanatait* több-kevesebb pontossággal tiszt-

egyesítette ezzel az ügygel. Ez azt a benyomást kelti, hogy vagy nem tudtak a körözésről, vagy nem priorálták a körözési nyilvántartásban a lefoglalt tárgyakat, és csak közel fél év elteltével eszméltek rá: rablott és körözött fegyverek vannak már rég a birtokukban.

7 Paradox következmény volt, hogy azokat a romákat, akik a Magyar Gárdához tartozónak vélt és romák lakta településrészen haladó gépkocsit feltartóztatták, majd tettlegessé fajuló vitában bántalmazták az utasait, a magyar igazságszolgáltatásban elsőként ítélték súlyos szabadságvesztésre a Btk. azon 174/A §-a alapján, amely 1996. június 15-től lépett a Btk. *Nemzeti, népi, faji vagy vallási csoport tagja elleni bűncselekmény*t megfogalmazó 156. § helyébe. E rendelkezést – amely a genocidium-egyezmény II. cikkelyét némiképpen átírva úgy iktatta a magyar büntetőjogba, hogy az egyezmény szerinti kötelezőnél jóval szélesebb körű büntetőjogi védelmet ígért a védett csoportok tagjainak – a romák ellen támadó *szkinhead*ekre a sorozatos ügyészi indítványok ellenre a bíróságok soha nem alkalmazták. Az indítványok előli kitérés érdekében még elképesztően silány színvonalú érvelésre is hajlandóak voltak. Lásd erről Bócz Endre: *A skinhead-ügyek és a Btk. 156. §-a*. Magyar Jog, 1994/6. (Utánközlés Bírák Lapja, 1994/2.); továbbá Bócz Endre: *A Közgazdasági Egyetemtől Tatárszentgyörgyig*. Magyar Jog, 2009/9.

tázní lehetett ugyan, az elkövetők kilétére vonatkozóan azonban szinte semmiféle adatot nem lehetett szerezni. Az események a megtámadottakat váratlanul, álmukban érték, és csak arról tudtak beszámolni, hogy szokatlan zajra (kutyaugatásra, dörrenésekre, vagy csörömpölésre) riadtak fel. Amikor *tudatosult* bennük (*értelmezték*), hogy mit *éreztek*, érthetően első reakciójuk az ijedség volt, és többnyire csak a dörrenések sorozatának megszűntével – tehát akkor, amikor az elkövetők már visszavonulóban voltak – merészkedtek elő.⁸ Csak Tarnabodon akadt két olyan tanú, akik ismeretlen személyeket láttak. Egyikük „durranásra” ébredt, felkelt, felöltözött, kiment, és megpillantott egy embert, aki az út bal oldalán a Tarna-híd felé ment, de pontosabb leírást nem tudott róla adni⁹, a másik kutyaugatásra ébredt 0.30-kor, kinézett a félrehúzott függöny mögül az ablakon, és két puskás embert látott, de lehet, hogy volt egy harmadik is; nem néztek a háza felé. Csak rövid ideig láthatta őket, mert egy lövés érte az ablakát. Azt nem látta, ki lőtt.¹⁰

A 2008. november 2-i, két emberhalállal járó nagycsécsei eset után nyilvánvalóvá vált, hogy az ügy eredményes nyomozása meghaladja egy megyei főkapitányság lehetőségeit, így a feladatot átvette a Nemzeti Nyomozó Iroda. Összegezve az addigi adatokat, olyan személy, akire (vagy személyi kör, amelyre) komoly kritikát is kibíró adatok mutattak volna, nem volt, és – gondolom – „vizsgálati” típusú nyomozás eredményeként az elkövetési mód folytán ilyesmire nem is számított senki. A lőfegyverrel elkövetett ilyen bűncselekményeknél, amelyeknél az elkövetőt minden jel szerint nem személyes indíték vezérli, és gyakorlatilag senki nem látta, a sikeres bizonyítás alapja nem nagyon lehet más, mint maga az elkövetési eszköz, a fegyver. Nyilvánvalóan mindenki azt tartja első számú gyanúsítottnak, akinek a birtokában van a gyilkos fegyver. Gondolom, az addig összegyűlt adatok áttekintése, rendszerezése, és további feldolgozása, valamint az ismeretlen tettes felderítésére irányuló tennivalók megtervezése és -szervezése elegendő munkát adott a következő – 2008. december 15-i – emberölési kísérletig eltelt szűk másfél hónapra. A gyanúba vehető személyek körének felderítését csak a rendőrség bünyűi, és a belbiztonságért felelős szolgálat összehangolt *proaktív* munkájától lehetett várni.

Nyomozástani szempontból csupa úgynevezett „*helyszínes*”, azaz olyan bűncselekmény volt a nyomozás tárgya, amely az elkövetés közvetlen kör-

⁸ Amint utóbb kiderült: az elkövetők általában sötét színű öltözéket és szemkivágásos símaszket viseltek, tehát a tanúvallomással történő személyazonosításnak egyébként is csekély lett volna az esélye.

⁹ B. J.-né tanú. Ítélet, II. kötet, 629. o.

¹⁰ B. J.-né tanú (nem azonos az előbbivel). Ítélet, II. kötet, 632. o.

nyezetében elváltozásokat hoz létre, ezért érthetően az esetről értesülve az illetékes nyomozó hatóság szinte mindenütt – fegyverszakértő közreműködésével – *helyszíni szemlét* végzett.

Debrecenben a helyszín kriminalisztikai szempontból *nyomszegény* volt. A szemle következményeként a lőirányt, és – a terepviznyokok figyelembevételével – a *lőállás* hozzávetőleges helyét lehetett megállapítani.¹¹ Említést érdemel, hogy a szemlét két részletben bonyolították le, de a jegyzőkönyv szerint a második („*folytatólagos*”) részében készült fényképfelvételeket és helyszínvázlatot az első részének jegyzőkönyvéhez mellékeltek. Aki figyelmes, annak az is szemet szúr, hogy a jegyzőkönyvi leírás meg a helyszínvázlat ellentétes egymással abban, hogy a folyosó jobb vagy bal oldalán vannak-e az ablakhoz viszonyítva az ügyben szereplő helyiségek.¹² A szemle során sikerült megtalálni a lövedék köpenyének egy darabkáját. Az ezen lévő huzaogolási nyom később a használt fegyver egyedi azonosítását is lehetővé tette. A feltételezett lőállás körzetében nyomokat vagy lőmaradványokat (töltényhüvelyt) nem letek. 2010. április 7-én bizonyítási kísérletet is végeztek annak megállapítására, hogy a Mauser puskára szerelt céltávcső használata esetén a tettes mennyiben láthatta a menekültzállás második emeleti szakaszán a 214. és 213. szoba előtt esetleg mozgó személyeket, de a bíróság arra a következtetésre jutott, hogy a valódi lőállás másutt volt, mint feltételezték. Részben ezért, részben azért, mert a nyomozási cselekményt a lebonyolítási mód folytán is alkalmatlannak tartotta arra, hogy ügyre tartozó tény igazoljon vagy cáfoljon, az itt tett megállapításokat nem vette figyelembe.¹³

Galgagyörkön 2008. július 21-én az éjszakai órákban halaszthatatlanul, majd nappal folytatólagosan tartotta a helyszíni szemlét egy tiszthelyettes és egy bűnügyi technikus, akiket azután a tárgyaláson tanúként is kihallgattak. Így vált a törvényszék számára világossá, hogy a szemle idején a környezet számukra idegen és csaknem ismeretlen volt, szakadt az eső, a látási (világítási) viszonyok rosszak, technikai felszereltségük pedig hiányos volt. Elmondták, hogy a lőfegyverek használata miatt a feladat az előírások szerint is „magasabb szintű” (főkapitánysági) bizottságra tartozott volna (amit kötelességszerűen jelentettek is), de utasítást kaptak az elvégzésére.

11 Ítélet, II. kötet, 509–510. o. A Debreceni Rendőrkapitányság kezdte a szemlét 2008. június 2-án 0.55–3.41-ig az épületben, majd 9.00-tól a lőállás környékén, V. L. fegyverszakértő közreműködésével folytatta és fejezte be.

12 Ítélet, II. kötet, 510. o. Ezek nem jelentős, és könnyen elkerülhető vagy orvosolható – és ezért különösen bosszantó – hibák.

13 Ítélet, II. kötet, 516–518. o. A videokamera optikája a céltávcsőön közvetítette a látványt, a kép azonban homályos volt, és a látási viszonyok nem az eredeti megvilágítási körülmények szerint alakultak.

A jegyzőkönyvben a tapasztaltakat hiányosan, pontatlanul, helyenként önellentmondóan és nem szabatosan írták le. Emiatt a bíróságnak széles körben tanúkihallgatásokkal kellett tisztáznia a helyszíni állapotát.¹⁴ A hatóság kezére kerülő tárgyi bizonyítási eszközöket [főként gyújtópalack- és lőszermaradványokat (lövédékek, töltényhüvelyek, sörétkosarak)] lefoglalták ugyan, de – nyilvánvalóan jórészt e kedvezőtlen külső körülményeknek is tulajdoníthatóan – egy részüket nem is a helyszíni szemlét végző hivatalos személyek szedték össze, hanem a szemle befejezése után tanúk találták meg és szolgáltatták be.¹⁵ A helyszíni szemle jegyzőkönyvében szereplő hibás távolsági adatokat a fegyverszakértő a saját véleményalkotásánál – értelemszerűen – mértékadó kiindulópontnak tekintette.¹⁶

Piricsén a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Rendőr-főkapitányság tartott 2008. augusztus 8-án helyszíni szemlét, amelynek során lábbeli-, gépkocsikerék futófelület-, továbbá lövedék-beccsapódási nyomokat rögzítettek, valamint tárgyi bizonyítási eszközöket (gyújtópalack- és lőszermaradványokat) foglaltak le.¹⁷

Nyíradony Tamásiposztán a bűncselekmény elkövetési időpontját 2008. szeptember 4-én kb. 23.40–23.45 órára tette becsléssel a törvényszék¹⁸, és 5-én 0.45-kor a Hajdúhadházi Rendőrkapitányság Nyíradonyi Bűnügyi Csoportjának beosztottai halaszthatatlan nyomozási cselekményként megkezdték a helyszíni szemlét. Ezt azután 2.30-kor a fegyverszakértő megérkezéséig felfüggesztették, majd az ő közreműködésével 6.20-tól folytatták és 8.00 órakor fejezték be. A szemlén, amelyet három rendőr végzett, részt vett a sértett is.

Az első szakaszban az épület belsejét vizsgálták át, rögzítették az ablaküvegen található lövésnyomokat, majd – már *P. J.* fegyverszakértő közremű-

14 Ítélet, II. kötet, 543. és köv. o. A kétfős „bizottság” mérések helyett a távolságokat többnyire becsülte, az elmozdított lőszermaradványok lelőhelyét nem jelölte, stb.

15 Lásd például ítélet, II. kötet, 545. o. Ez a védelemnek lehetőséget nyújtott arra, hogy e tárgy bizonyításra történő felhasználhatóságát kétségbe vonja, bár ennek valódi jogalapja – mint a bíróság helyesen kimutatta – nincs.

16 Ítélet, II. kötet, 547. o.

17 Ítélet, II. kötet, 564. és köv. o.; egy töltényhüvelyre Gy. T. tanú a háza udvarán napok múlva bukkant rá, bejelentette a nyomozó hatóságnak, és a helyszínre érkező rendőrök jegyzőkönyvbe vették a találas és a tárgyi bizonyítási eszköz birtokbavételének körülményeit.

18 Ítélet, II. kötet, 596. o. A rendőrségi iratok e tekintetben nem alkottak tiszta képet. Egy hivatalos feljegyzés szerint szeptember 5-én 0.00-kor érkezett a bejelentés, a járőr 0.10-kor érkezett a helyszínre, a megyei főkapitányságnak a nyomozás elrendeléséről szóló feljegyzése szerint 0.10-kor történt a lövöldözés, a helyszíni szemle jegyzőkönyve szerint (nyom. ir. 67. köt. 21. o.) 0.20-kor. Ezért a törvényszék a telefonszolgálatától kapott híváslistából megállapította, hogy a sértett szeptember 4-én 23.56-kor telefonált a rendőrségre, s a vallomás tartalma (dörrenésekre ébredés + nyolc-tíz perc biztonsági várakozás a telefonálásig) szerint számolt vissza.

kódásával – a további röppálya mentén, egy számítógép-monitoron és a tűzhely körzetében található becsapódási nyomokat, és ráleltek több lövedékmaradványra. Ezeket lefoglalták, és közölték a sértettel, hogy „*rendet rakhat*”, mert az épületben a szemlét befejezték. A szakértő és a bizottság tagjai kimentek, ám a sértett kiszáratva utánuk ment azzal, hogy rendrakás közben a teatúzhelyen elhelyezett lábas alatt egy lövedékdarabot talált. Ezt – mint az *ítéletben* idézetként olvasható: „egy lövedékhüvelyt” – át is adta, és a bizottság vezetője át is vette. Ez volt a helyszínen talált legnagyobb lövedékmaradvány. Ezzel a szemlét befejezték, a jegyzőkönyv szerint a sértettet felszólították, hogy ha a rendrakással és egyéb reggeli teendőivel végzett, jelentkezzenek (sic!) a rendőri hatóságnál vallomástétel céljából. A jegyzőkönyvet egyedül R. J. rendőr törzsszászlós írta alá.

Ezután egy váratlan fordulat történik. Mint az *ítéletben* olvasható: „*A jegyzőkönyv utolsó bejegyzése szerint P. P. A. sértett 08:30-kor érkezett a rendőrsre és egy neylontasakban átadott egy lövedékköpeny-részt, amely közepes nagyságúként került megjelölésre és azt eredetben rögzítették.*” Ezt a tárgyat a sértett – nyilatkozata szerint – „*rendrakás közben a kályha közelében találta*”. Összesen öt darab „lövedékköpenyt” foglaltak le. Majd újabb fordulat: a Hajdú-Bihar Megyei Rendőr-főkapitányság bünyügyi osztálya nyomozó alosztálya 9.30–11.30 között ismét helyszíni szemlét végzett, amelyen részt vett két nyomozó – egyikük a korábbi szemlét vezető törzsszászlós –, továbbá egy bünyügyi technikus, a fegyverszakértő és a sértett. Ezt is halaszthatatlan nyomozási cselekménynek minősítették, utaltak arra, hogy korábban R. J. vezetett egy „*előzetes szemlét*”, és az annak során lefoglalt tárgyakat átadta a bizottság vezetőjének. Leírták a külső környezetet, a nyomokat stb. A leírás szerint a lövedékek által létrehozott áthatoló becsapódási nyomok függőlegesen egymás alatt helyezkednek el mind az ablaküvegen, mind a monitoron; a köztük lévő távolság az „*előzetes szemle*” jegyzőkönyve¹⁹ szerint mindkét helyen tíz centiméter, ez utóbbi szemle jegyzőkönyve szerint viszont az ablakon nyolc, a monitoron tíz centiméter. Ezt az ellentmondást – amely a jelek szerint a nyomozás során fel sem tűnt – a tárgyaláson már nem lehetett feloldani. A fényképeken a mércék kivehetetlenek voltak, az üvegezést már kijavították. Ráadásul a tárgyaláson elővéve P. J. szakértő szemlén készült, kézírásos jegyzeteit, kiderült, hogy az ablakon a becsapódási nyomok távolságát nem tíz, hanem nyolc centiméternek mérte. Mindez a löállítás megállapításához fontos adatok körében olyan bizonytalanságot okozott, amely átté-

¹⁹ Ítélet, II. kötet 599. o.

telesen a szakértői munkát távlatilag is befolyásolta, hiszen a később bekapcsolódó szakértők is a helyszíni szemlén rögzített – és ily módon megbízhatatlannak mutakozó – adatokból dolgoztak.²⁰

Tarnabodon a Heves Megyei Rendőr-főkapitányság bünygyi osztálya végzett helyszíni szemlét, ennek során a megtámadott épületeken és belső terekben lövedék-beccsapódási nyomokat rögzítettek, továbbá bennük, a hozzájuk tartozó magánterületeken és mintegy kétszáz méter hosszan a Tarna utcán tárgyi bizonyítási eszközöket – gyújtópalackokat, ezek maradványait, valamint lőszermaradványokat (töltényhüvelyeket, sörétkosarakat és lövedékmaradványokat) foglaltak le. Minderről hangalámondással videofelvétel, helyszínrajz, fénykép-dokumentáció és írott jegyzőkönyv készült. A törvényszék megjegyezte ugyan, hogy nem alkalmaztak hatósági tanúkat, de megállapította azt is, hogy egy polgárór a hatóság kérésére mindvégig figyelemmel kísérte az eljárási cselekményt, kérdéseket tehetett fel és észrevételei felől is megkérdezték, továbbá a jegyzőkönyvet, amelyet csak a szemle vezetője írt alá, ő is ellátta kézjegyével.²¹ A szemle dokumentumaiból kapott tényszerű megállapításokat a törvényszék további tényekhez vezető következtetések alapjaként kezelte.

Nagycsécsen igen „nyomgazdag” helyszín volt a szemle tárgya; lövedék-beccsapódási nyomokat, gyújtópalackot és gyújtópalack-maradványokat, lövedékeket és lövedékmaradványokat, töltényeket leltek, sőt egy azonosításra alkalmas lábbelitalp-nyomokból álló lábnyomcsapást is rögzítettek, amit azután a bíróság részletesen fel is használt.²² Az *alsószolcai* helyszíni szemle lőszermaradványokat és egyedí azonosításra alkalmasnak ígérkező lábbelinyomokat²³, a *tiszafüredi és a kislétai* lőszermaradványokat²⁴ – illetőleg az utóbbi azonosíthatónak ígérkező lábbelinyomokat is – hozott.

A *Tatárszentgyörgyön* elkövetett bűncselekmény rengeteg szóbeszéd tárgya volt, és sok igen éles bírálatot váltott ki. A bíróság nagyon aprólékos bizonyítási eljárás nyomán azt állapította meg: a sértetteket kevéssel éjfélt után

20 A bíróság az „előzetes szemle” nyomán készített iratról megjegyezte, hogy az – mint okirat – valójában nem jegyzőkönyv, hanem R. J. törzsszázlós jelentése, miután egyedül ő írta alá. Ítélet, II. kötet, 599–603. o.

21 Ítélet, II. kötet, 635. o.

22 Ítélet, II. kötet, 684. o.

23 Ítélet, II. kötet, 695., 700–702., K. I. személyét illetően 706–709. o.

24 Az ítélet, II. kötet, 801. és következő oldalain foglalkozik a törvényszék a tiszalöki bűncselekmény bizonyítékával. A helyszíni szemlén tárgyi bizonyítási eszközöket nem foglaltak le. Ugyanezen kötet 833. és következő oldalain részletesen tárgyalja a törvényszék a kislétai bűncselekmény helyszínén talált lőszermaradványokat és lövedék-beccsapódási nyomokat, a 844. és következő oldalakon pedig a lábbelinyomokat értékeli.

szokatlan zaj riasztotta fel álmukból, s azt látták, hogy a lakás előterében – ahol a kisgyermekük aludtak – ég a függöny és tüzet fogott a berendezés. Ez érthető riadalmat váltott ki. A gyermekeket a házból kimentő férjet és a kisfiút a lesben álló K. I. két lövéssel megölte. A tűz miatt a réműlettől szinte megbénult asszony – aki a harmadik gyermek kimentésére koncentrált – még az égő házban hallotta ugyan, de nem ismerte fel a lövések zaját. Bár a holttesteket megtalálták, a halál okáról még a tűz oltása idején sem volt senkinek tudomása, az özvegy közelebbről meg nem határozott robbanásról beszélt, és senki nem gyanakodott idegenkezűségre.²⁵ Arra gyanakodtak, hogy a tűz a szemmel látható szabálytalan elektromos vezetéknek tulajdonítható, a sérüléseket pedig a szóbeszéd tárgyát képező, közelebbről nem tisztázott eredetű robbanás szilánkjai okozták.²⁶ A rendkívüli halál okán a dabasi rendőrkapitányság beosztottai közigazgatási eljárás keretében helyszíni szemlét tartottak, az orvos pedig hatósági boncolást rendelt el.

Az áldozatok rokonai viszont reggel, a nappali világosságánál rábukkantak két sörösés töltényhüvelyre, és egyéb lőszermaradványokra, meg két lábnyomcsapásra, amely a leégett házat kötötte össze egy olyan erdőszéli ponttal, amely gépkocsi-várakozásra tűnt alkalmasnak. Ezt bejelentették, s ezek hírére a Pest Megyei Rendőr-főkapitányság – most már büntetőeljárás keretében – 2009. február 23-án 13 órakor helyszíni szemlét tartott. A szemle során rögzítették egy várakozó gépkocsi egyedi azonosításra alkalmatlan nyomait, és több személyt innen a leégett házhoz (és vissza) vezető, szintén azonosításra alkalmatlan lábnyomcsapását, lefoglalták az áldozatok rokonsága által felfedezett, valamint a szemle során talált lőszermaradványokat, és egy sörösüveg hat centiméteres szilánkját, ami gyújtópalack-maradványnak tűnt.²⁷

Ekkor a Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézet fegyverszakértői már²⁸ foglalkoztak az üggyel. Ott állapították meg 2009. március 3-án – akkor még csak sörösés töltényhüvelyeken lévő fegyverműködési nyomok alapján –, hogy ezt a fegyvert más helyszínen is használták már. Ismeretes, hogy a tűzfegyverek

25 Ítélet, II. kötet 717. és köv. o. Ebben bizonyára szerepet játszott az is, hogy sem a halotti bizonyítványt kiadó orvos, sem helyszínen jelen lévő rendőrök bármelyike nem látott még életében lött sebet. Ide tartozik, hogy éjszakai sötétség volt, a környéken nem volt kapcsolódási lehetőség az elektromos hálózathoz; az égő ház, később a tűzoltóság fényárbóca, meg mobiltelefonok és zseblámpák szolgáltatták a világitást az intézkedésekhez, beleértve a helyszíni halottszemlét is.

26 Ítélet, II. kötet, 743. o.

27 Ítélet, II. kötet, 746. o.

28 Az ítélet I. kötet 289. oldala közli, hogy a Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézet a Debreceni Rendőrkapitányság 2008. július 3-i kirendelő határozata alapján kezdett foglalkozni a debreceni menekültszálláson lefoglalt lövedékmaradvány vizsgálatával.

a töltény kilövésekor – esetleg egyedi azonosításra is alkalmas – nyomokat hagyhatnak.²⁹ Nem észszerűtlen tehát azt hinni, hogy ha – mint ebben az esetben – fegyver körözését rendelik el, helyénvaló (a krimináltechnikai azonosítás terminológiáját használva „azonosító tárgyként”) megbízható eredetű kilőtt töltényhüvelyről gondoskodni.³⁰ Besenyőtelken a károsulttól (lévén hogy hivatásos vadász) jó eséllyel lehetett volna egy ilyen kérés sikerére számítani. Persze, ha arra gondolok, hogy a fegyverrablás ügyét Jász-Nagykun-Szolnok megyében nyomozták, ott viszont e fegyvereket az elkövetők nem használták, kérdésessé válik, hogy a reménybeli azonosító tárgy adattartalma eljutott volna-e például a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei szakértőhöz.

Az eddigieket összefoglalva megállapíthatjuk, hogy a helyszínek szemléinek többsége megfelelt az e nyomozási cselekménnyel szemben támasztható várakozásnak. Rögzítették a lövedék-becsapódási nyomokat, több-kevesebb pontossággal meghatározták a löállást, a legtöbb helyen sikerült a használt fegyver azonosításához fegyverműködési nyomokat hordozó lőszermaradványt (kilőtt töltényhüvelyt, lövedékköpeny-maradványt) találni. Ezen felül lefoglaltak gyűjtőpalackokat, ezek maradványait – rajtuk személyazonosításhoz használható biológiai anyag-maradvánnyal –, és biztosítottak egyéb nyomokat is.

Ami Galgagyörkön történt, persze, érthető. Nem kétséges, hogy az egyébként is kedvezőtlen külső körülmények között a szemle végrehajtására utasított, korlátaikkal tisztában lévő, erre ki nem képzett és hiányosan felszerelt tiszthelyettesek tudásuk legjavát beleadva sem voltak jobb teljesítményre képesek. A nyomkutatás intenzitását illetően kérdőjeleket vet fel, hogy Piricsén és Tamásipusztán is a szemle befejezése után találtak laikusok olyan tárgyakat, amelyeket keresve sem találtak meg a szakemberek. Ám erre még mindig könnyebb magyarázatot találni, mint arra, miért van a szemle jegyzőkönyvében más mért adat, mint amit a szakértő feljegyzett. Azt sem könnyű megérteni, hogy ha egyszer – mint ugyanitt – egy és háromnegyed órán át, majd még egy óra negyven percig tartottak egy helyszíni szemlét, miért kezd jórészt ugyanaz a csoport másfél óra múlva ugyanott újabb szemlébe, és különösen: újabb szemlejegyzőkönyvbe, amikor új leletekre már nincsen esély.

²⁹ Így a golyópuska csővének huzagolása a lövedék köpenyén, az ismétlő- és félautomata fegyver závarzatának ütőszége, továbbá a hüvelyvonó karom és a hüvelykivető a tölténnyalpon, a töltényűr a hüvelyen, de még a sörétes puská ütőszége és ejektora is a hüvelytalpon.

³⁰ Ezt azért említem, mert az olvasható volt ugyan a Rendőrtisztví Főiskola 1998 és 2007 között használatos valamennyi krimináltechnikai tankönyvében, hogy a körözendő tárgy egyedi azonosítására alkalmas tulajdonságai felől adatokat kell szerezni, de a szöveg leginkább szóbeli leírásról, lerajzolásról, sőt fényképről beszél. Ilyen azonosító tárgyról nem esik szó, holott idősebb nyomozók szerint korábban az említett eljárás a gyakorlatban rendszeres, szinte követelményszerű volt.

Házkutatások és szemlék Debrecenben

Nagy mennyiségű tárgyi bizonyítási eszköz került a nyomozó hatóság kezére 2009. augusztus 21-én Debrecenben, a Perényi nevű szórakozóhelyen, illetve a Dombos tanya, Árok utcai ingatlanon tartott eljárás cselekmények során.

A Perényi klub egy többszintes, tizenöt helyiségből álló zenés szórakozóhely. A házkutatást a Nemzeti Nyomozó Iroda rendelte el, s a jegyzőkönyve tartalmát a törvényszék okirati bizonyítékként (tárgyalási felolvasás útján) ismertette. Az *ítélet* indokolása is részletesen foglalkozik vele.³¹ A házkutatási jegyzőkönyv szerint a nyomozási cselekmény 2009. augusztus 21. 3.30-kor kezdődött, és megszakítással 8.50-ig tartott, a hatóság részéről hat, név és rendfokozat szerint megjelölt rendőrtiszt, továbbá K. I. és a felesége mint érdekelt („házkutatást elszenvető személy”), vett rajta részt. A jegyzőkönyv kétoldalnyal, és utalás van benne arra, hogy a részét alkotja a 3., 4. és 5. oldalból álló melléklet, amelyen 1–38. sorszámmal felsorolják a lefoglalt tárgyakat. Valamennyi oldalt aláírta a jegyzőkönyvet vezető rendőrtiszt, továbbá K. I. és a felesége. A jegyzőkönyv nem részletezi, hogyan haladtak helyiségről helyiségre, csak a mellékletből, a 4. oldal első sorából tűnik ki, hogy a karaokebárban kezdték az eljárást, majd innen lementek a zenei klubba, amely a pincészinon lévő üzlethez tartozik. Az is a mellékletben, a 3. oldalon szerepel, hogy 4.30–5.15 között a házkutatást felfüggesztették, mert tűzszerek érkeztek, és szolgálati kutyával robbanóanyagot keresve átvizsgálták a helyszínt, de *nem találtak semmit*, majd folytatódott a házkutatás, és átkutattak – illetve átkutatás céljából lepecsételve elszállítottak – gépkocsikat. A házkutatási jegyzőkönyvből kiderül az is, hogy „a házkutatással egy időben a Budapesti Rendőr Főkapitányság Bűnügyi Technikai Osztálya szemlét tartott, és a fellelt tárgyakról külön jegyzőkönyvet készített”. Arról nem esik szó, hogy ennek lebonyolítására közelebről hol került sor.

A törvényszék ennek a jegyzőkönyvnek a tartalmát is felolvasás útján tárgyalási anyaggá tette, és az *ítélet* indokolásában részletesen ismerteti.³² E szerint a nyomozási cselekményt négy – név és rendfokozat szerint azonosított – rendőrtisztból (a vezetőből, egy bűnügyi technikusból, egy ujjnyomat- és egy fegyverszakértőből) alakuló bizottság 4.30-kor kezdte meg, de az elején jelen volt a házkutatás vezetője is, részt vett benne hatósági tanúként K. I., és jelen

³¹ Ítélet, I. kötet, 359. és köv. o.

³² Ítélet, I. kötet, 360. és köv. o.

volt K. I.-né mint a szórakozóhelyet üzemeltető *Fanny-Line Kft.* képviselője. A nyomozási cselekmény 16.00 óráig tartott.

A kötelező formaságok, kioktatások, figyelmeztetések, és jognyilatkozatok mellett a jegyzőkönyv azt is tartalmazza, hogy az „eredeti helyszínt” (név és rendfokozat szerint) kik biztosították, továbbá hogy a nyomozási cselekmény megkezdése előtt átvizsgálta azt egy tűzszerészjárőr, végül hogy az eljárás menetének kép- és hangfelvevő berendezéssel, továbbá fényképekkel történő rögzítését is elrendelték.

Ezután következnek a helyszín – ezen belül a 14. számú helyiségnek³³ és berendezésének – részletes leírása, majd az, hogy a berendezési tárgyakhoz viszonyítva hol helyezkedtek el azok a babzsákok, amelyekeken egy hordtáskában ott feküdt a félautomata sörétes puska, hol és miként a többi puskák meg a velük együtt talált tárgyak. A törvényszék meg is jegyezte, hogy valamennyi tárgy igen részletesen, aprólékos pontossággal van a jegyzőkönyvben leírva, de nem tűnik ki: a valóságban hol vizsgálták meg a táskákat és tartalmukat.³⁴

A jegyzőkönyvet csak a bizottság vezetője és K. I.-né írta alá, K. I.-nek – a hatósági tanúnak – az aláírása hiányzik. Megnézték tehát a videofelvételt, és megállapították, hogy a tárgyak szemléje ténylegesen a 12. helyiségben történt. Megállapították azonban azt is, hogy sem a videokamera, sem a fényképezőgép digitális órája nem az eset idején, augusztus 21-én mértékadó *nyári*, hanem a téli időszámítás szerint mutatta az időt.³⁵ Megállapították, hogy mind a videokamerát, mind a fényképezőgépet a bünyügyi technikus kezelte, a videofelvétel emiatt sem lehetett folyamatos, de ez a felvételen látható egyes események melletti időkijelzésekből is kiderült. Megállapította a törvényszék azt is, hogy olyan személyek is közreműködtek ennek az eljárási cselekménynek a végrehajtásában, akiknek a jelenlétét a jegyzőkönyvben nem említették, tehát a jegyzőkönyv *hiányos*.³⁶

A jegyzőkönyv és a videofelvétel, valamint a fényképek egybevetése kétségtelenné tette, hogy egyik sem a történeti valóságnak megfelelően tartalmazza a fegyverek megtalálásához vezető eseménysorozatot. A fegyvereknek mint tárgyi bizonyítási eszközöknek a *relevanciája* – és ebből fakadóan a bizonyító ereje – szempontjából pedig éppen ez a fontos. Mivel a törvényszék

³³ Az eljárás során használt alaprajzon a helyiségeket megszámozták, és ezt követi az ítélet is. A szöveg ehhez igazodik.

³⁴ Ítélet, I. kötet, 360. o.

³⁵ Ítélet, I. kötet, 363. o.

³⁶ Ítélet, I. kötet, 364. o.

is így látta, tanúként részletesen kihallgattak mindenkit³⁷, akitől erről közvetlen tudomáson alapuló értesülést reméltek. Ezekből – főként K. I. és felesége vallomásából – rekonstruálták azután a történetet.

A valóságos eseménysorozat az volt, hogy augusztus 21-re virradó éjszaka 1.00–1.30 körül a karaokebárba – ahol K.-ék dolgoztak – bejött három „kommandós”, akik leállították a zenét, a vendégeket elküldték, majd egy idő múlva több egyenruhás rendőr és hat-hét nyomozó érkezett, akik házkutatást tartottak. Ezen a házaspár hatósági tanúként vett részt. Míg ez a nyomozási cselekmény tartott, rendőrök érkeztek egy kutyával. Ez volt a tűzseresztárőr. Emiatt a házkutatás megszakadt, majd a tűzseresztárőr lementek a pincerészben lévő Perényi klubba. A továbbiakban egy nyomozó K.-nét is lekísérte oda, s megkérte, hogy a tűzseresztárőrt kalauzolja, és nyissa ki nekik a lezárt ajtókat, de ő ezt a feladatot továbbadta egy másik személynek, C. G.-nek, aki nála jobban ismerte a szórakozóhelynek ezt a részét. K.-né visszament a karaokebárba, ahol folytatódott a házkutatás, amelynek a jegyzőkönyv szerint 8.50-ig résztvevője volt.

Mégis, 4.30-kor – a videofelvétel tanúsága szerint – a Perényi klub 12. számmal azonosított helyiségében (az úgynevezett „nagyteremben”) képviselte a klubot üzemeltető *Fanny-Line Kft.*-t, amikor a helyszíni szemle-bizottság a fegyverek szemlélését végezte ott. E nyomozási cselekmény későbbi szakaszán – 7.58-kor – már K. I. is ott volt, holott a Perényi-beli házkutatáson, amelynek jegyzőkönyve szerint az intézkedés elszenvédőjeként „érdekelt”-je, tudomása szerint hatósági tanúja volt, csak 8.50-kor fejeződött be.³⁸ A fegyvereket ténylegesen a tűzseresztárőrhöz tartozó N. A. rendőr törzsszázlós találta meg a rejtékhelyen. Mint a tárgyaláson vallotta: a deszkák közötti résen bepillantva fegyverhordtáskákat látott; az egyiket kiemelte, és a babzsákokra helyezte. Ezzel a maga részéről a tevékenységet be is fejezte.³⁹

37 Az összes rendőrt, tűzseresztárőrt stb., akik ezeknél az eljárási cselekményeknél bármilyen szerepet játszottak. Ez jóval több tucatnyi embernél, akiknek többsége – valószínűleg sokak meglepetésére – semmi érdemlegeset nem tudott mondani azon kívül, hogy az adott helyen részt vett valamilyen intézkedésben. Volt, akinek a vallomásából az is kiderült: nem abban, amelynek a jegyzőkönyvében az aláírása szerepel, holott az a kezétől származott – mint olvasható például az ítélet, I. kötet 375. oldalán.

38 Ítélet, I. kötet, 370. o.

39 Már mint a fegyverek megjelölését illetően, amit jelentett a rendőrségi műveletet irányító tisztnek, B. A. rendőr főhadnagynak. Így az értesülés (a „hír”) eljutott az illetékeshez, csak a bizonyító ténynek a szakserü rögzítése maradt el. Az ítélet, I. kötet 210. oldalán szerepel N. A. vallomása a történetről. Ekkor a kérdéses 14. számú helyiségben a házkutatást végzők közül senki sem tartózkodott, s maga a nyomozási cselekmény is fel volt (az okiratok szerint) függesztve, a tűzseresztárőr pedig nem tartózkodott a házkutatást végző személyi állományhoz. Mindez nagyon érdekes jogi helyzet...

A Nemzeti Nyomozó Iroda nyomozási cselekményeinek vezetője, B. A. rendőr főhadnagy, helyszíniszemle-bizottságot hozott létre.

A helyszíniszemle-bizottság vezetője, B. Cs. tanúvallomásaiban is hangot adott annak a nézetének, amely szerint a rábizott eljárási cselekmény nem a fegyverek felkutatására, hanem a fegyvertalálás helyszínének és az ott lelt fegyvereknek a megszemlélésére irányult.⁴⁰ Mindezek után a törvényszék azt állapította meg a tanúvallomásokból, hogy e szemle megfelelően és törvényesen zajlott le, de a jegyzőkönyv az eljárási cselekménynél a hatóság által alkalmazott hatósági tanú szerepét „nem a valóságnak megfelelően rögzíti”⁴¹.

A fegyverek egy része tehát előkerült a Perényi 1-ben. Ugyanezen a napon a Nemzeti Nyomozó Iroda a Dombos tanya, Árok utca 14. számú ingatlanon is végzett házkutatást. Ez – a jegyzőkönyv szerint – 9.30-kor kezdődött.

Az ingatlanon egy faház és egy alumíniumlemezről készült építmény állt. A faházban és az épületeken kívüli területen semmit nem találtak, majd a másik építményt – kulcs híján az ajtó zsanéjait levágva – felnyitották, és két katonai faládát, meg lefűrészelt puskatusokat láttak benne. A faládákat kivitték az épületből, és így vették észre, hogy a ládák egy vermet lezáró fémajtón voltak. Ezen az ajtón biztonsági zár volt, és ugyancsak nem volt hozzá kulcs, ezért az eljárás vezetője tűzszerészeket kért. A négytagú tűzszerészjárőr a szolgálati kutyával 11.00 óra körül érkezett a helyszínre; átvizsgálta az ingatlan beépítetlen területét, a faházat és a fémlétesítményt. Újabb külső segítséggel elvágták a biztonsági zárszerkezetet, felnyitották a vermet, és biztonsági okokból mindenkit – a nyomozó hatóság tagjait is – kiküldtek az ingatlanról. A tűzszerészeti vizsgálat keretében a tűzszerészek kiemelték a veremből két műanyagból készült, fekete színű bőröndöt, egy faládát, és két műanyag szatyrot. Ezek tartalmát is megvizsgálva találtak lefűrészelt csövű puskákat és töltényeket. A tárgyakat visszarakták a lelőhelyükre (a bőröndökbe stb.), majd az összes holmit a verembe. Mínt hogy robbanásveszélyes anyag nem volt, intézkedésük eredményéről a házkutatás vezetőjét tájékoztatva távoztak. A házkutatás vezetője helyszíniszemle-bizottságot kért. A vezetőből, két bűnügyi technikusból, és egy videokamera-kezelőből álló bizottság 15.00

⁴⁰ Ítélet, I. kötet, 378. o.

⁴¹ Ítélet, I. kötet, 382. o. Más szavakkal: a helyszíni szemlérelől készült jegyzőkönyvbe (*közokiratba*) – amely egyébként alakilag is kifogásolható – lényeges tényeket nem a valóságnak megfelelően foglaltak bele. A törvényszék megindokolta, hogy a szemlén megállapított tények *egyébként* megfelelnek a valóságnak, a lefoglalt tárgyak bizonyítási eszközként felhasználhatók, mert relevánsak stb., de ezt nem a jegyzőkönyv alapján, hanem a tanúbizonyítás eredményeként látta így. A valótlan adatok aláásták a jegyzőkönyv hitelt érdemlőségét, és ezért kellett tömördek tanút a tárgyalásra idézni és ott kihallgatni. Igazán szakszerű munka esetén mindezt a jegyzőkönyv pótolta volna.

órákor érkezett meg, és látott munkához.⁴² Jelen volt még a szemlén – az ingatlan tulajdonosán túl – a Budapesti Rendőr-főkapitányság büntügyi technikai osztályának vezetője, egy igazságügyi fegyverszakértő és egy tűzszerész, valamint a Nemzeti Nyomozó Iroda egy tisztje is.

A bizottság ismét kiemelte a már felsorolt bőröndöket, ládát stb., s ezek tartalmát megvizsgálva jegyzőkönyvet készített, amelyben részletesen leírták a helyszínt, a talált tárgyakat és nyomokat; az utóbbiakat határozati formában lefoglalták.

A nyomozási cselekmény résztvevőit a törvényszék kihallgatta tanúként, és vallomásaikból tudta meg, hogy a tűzszerészjárőr távozása után két nyomozó az ingatlan tulajdonosát kihallgatásra vitte, és csak este, a szemle befejezése után érkeztek vissza. Ez a házkutatás jegyzőkönyvéből nem tűnik ki. Azt is megerősítették a vallomások, hogy hivatalból alkalmaztak a szomszédos ingatlan tulajdonosának, Sz. L.-nek a személyében hatósági tanút a házkutatáshoz, és az is megtudhatta, hogy a házkutatás befejeződött, mert helyszínszemle-bizottság jön majd.

Súlyos hiba volt, hogy a tűzszerészek a veremből kiemelt tárgyakat visszarakták. A szemléről készült videofelvételre ugyanis rákerült az az „apróság”, hogy az eljárási cselekmény megkezdésekor valaki – mint kiderült, a tűzszerészek egyike – azt mondja: „*Először lesz majd egy IKEA-s szatyor és abban két duplacsövű fegyver.*” A felvétel tárgyalási bemutatásakor a tapasztalt látvány nyomban igazolta is a jövődőlést, a vádlottak pedig észrevételtek, hogy a fegyvereket nem ott találták, s hogy azokat a tűzszerészek akár oda is csempészhetnék.⁴³ A törvényszék ezért tanúként kihallgatta a tűzszerészeket és a hatósági tanút, akivel a bizottság törököt fogott. A házkutatási jegyzőkönyv ugyanis nem tartalmazza azt, hogy őt kioktatták-e a jogaira és a kötelezettségeire, s hogy a kioktatást tudomásul vette-e, a jegyzőkönyvet pedig csak a záradék után írta alá, nem – az előírások szerint – minden oldalon. Vallomása hiányos, más vallomásokkal ellentétes volt, s végül mindezt azzal magyarázta, hogy a délelőtti órákban többször átment az egyik szomszédhoz, ahol fokról fokra lerészegedett. Vallomása hallatán K. B. tanú – egy rendőrtiszt – azt mondta: ő kérte fel Sz. L.-t reggel hatósági tanúnak, akkor józan volt, csak jóval később – indokoltan és engedéllyel – távozott egy időre, de ez előtt nem ihatott.⁴⁴ A szemlebizottság vezetője tanúsította, hogy a szemlét

42 Ítélet, I. kötet, 385. o.

43 Ítélet, I. kötet, 389. o.

44 Ítélet, I. kötet, 392–393. o.

hatósági tanú nélkül folytatta le, mert 15 órai érkezése után észlelte Sz. L.-en, hogy ittas. Sz. L. a helyszínen maradt, de távolabb tartózkodott.⁴⁵

Sz. L. vallomását a törvényszék elvetette, azt viszont megállapította, hogy *a házkutatási jegyzőkönyv nem alkalmas arra, hogy az eljárási cselekmény jogszerű lefolytatását bizonyítsa.*⁴⁶

A tárgyi bizonyítási eszközök nagy jelentőségére és az azok megszerzését szolgáló nyomozási cselekmények körül rendszeresen kialakult tárgyalási vitákra tekintettel – amelyek alapja rendszerint adminisztrációs mulasztás volt – a törvényszék azt is kiderítette, hogy a nyomozás idején a nyomozó hatóság belső vizsgálat keretében külön jelentéseket kért bizonyos, a házkutatásoknál eljáró rendőrtisztektől. Beszerezte és ismertette e jelentéseket is, amelyek jóval részletesebben írták le a házkutatás menetét, mint a jegyzőkönyv, s mindezek alapján megállapította, hogy a használatos formanyomtatvány a különféle elképzelhető helyzetekben számításba jövő minden jogi előírást tartalmazza, a jegyzőkönyvvezetők pedig általában nem fordítanak arra gondot, hogy az adott esetben feleslegeseket töröljék. A formanyomtatvány sem felel meg a hatályos jogszabályoknak, mert csak a záradék után tartalmaz helyet az aláírásoknak, holott minden oldalt alá kellene írni. Részletezte a törvényszék azt is, hogy az említett vizsgálat során kiderült a jelentésekből: a kérdéses házkutatást jóval többen végezték, mint ahányan a jegyzőkönyvben fel vannak tüntetve, s erre az szolgál magyarázatul, hogy több név nem fért a formanyomtatványra. A „házkutatást szenvedő” személyt kihallgatásra vitték a házkutatás idején, s a jegyzőkönyv lezárása idején még nem érkezett vissza, ezért helyette más írta alá a jegyzőkönyvet, amelynek tartalma – a jelentések alapján ítélve – hiányosnak mondható, és például azt sem magyarázza, hogy mi volt a „házkutatást szenvedő” személyében bekövetkezett személycsere oka.⁴⁷ A *Robotzsaru* használatával készített úrlap sem felel meg az előírásoknak, mert hiányzik belőle a hatósági tanú titoktartási kötelezettségére vonatkozó figyelmeztetés.⁴⁸

A törvényszék a jegyzőkönyvek hiányosságai miatt úgyszólván valamennyi helyszíni szemle és házkutatás történetét a tárgyaláson tanúkihallgatásokkal volt kénytelen tisztázni, mert e nélkül nem dönthetett a tárgyi bizonyítási eszközök felhasználhatósága felől.

45 Ítélet, I. kötet, 391. és köv. o.

46 Ítélet, I. kötet, 396. o.

47 Ítélet, I. kötet, 403. o.

48 Ítélet, I. kötet, 409. o.

A szakértők igénybevétele

Az ügyben kiterjedt és sokoldalú szakértői tevékenység folyt; tizenhat szakterületről⁴⁹ kértek az eljárás különböző szakaszaiban szakértői véleményeket – nem egyszer azonos tárgykörökben.

A bizonyítás rendszerinti gerince az volt, hogy a lövést a helyszíni szemlén lelt töltényhüvelyek helyzete és a becsapódási nyomok rajzolták ki, a hüvelyeken talált működési nyomok árulták el a használt fegyvert, és a fegyveren talált biológiaianyag-maradványok leplezték le a lövést; ebből adódóan a genetikai és a fegyverszakértői véleményeknek kiemelkedő jelentőségük volt.

A DNS-profilokon nyugvó azonosításnak azonban nem csak a lövéldözősekben való részvétel és betöltött szerep kérdésében volt jelentősége. Biológiaianyag-maradványokat biztosítottak a besenyszögi rablás sértettjeinek megkötözésére és a más helyszíneken alkalmazott gyűjtőpalackokon használt ragasztószalagról, a házkutatások során lefoglalt ragasztószalag-tekercekről, továbbá a helyszíni szemléken rögzített lábbelitalp-, illetve sarokbenyomatok nyomszakértői vizsgálata szerint lehetséges nyomképzőnek minősült bakancsokról is.⁵⁰

A genetikai szakvéleményekkel kapcsolatban a törvényszék a vádlottak ellenvetései nyomán terjedelmes bizonyításba bonyolódott a mintavétel körülményeit, továbbá a Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézet ügyrendjét, ügykezelését illetően, és bár érdemleges rendellenességet nem talált, a tárgyalás idején másik, hasonló kompetenciájú szakértői intézetben is elvégeztette a vizsgálatot, ami azonos eredménnyel zárult.⁵¹

Eleinte néhány alkalommal az elkövetés helye szerint illetékes középfokú rendőri hatóság eseti igazságügyi fegyverszakértőt rendelt ki, később azonban a Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézet vette át ezeket a feladatokat. Több szakértő dolgozott az ügyön, sőt előfordult, hogy ugyanazt a tárgyi bizonyító eszközt különböző szakértők vizsgálták, de lényeges véleménykülönbségek nem jelentkeztek.

A debreceni menekültszálláson lelt lövedékköpeny-darabkán talált huzagolási nyomok szélességét, és a lőszer gyártmányát illetően volt eltérés az eseti és az intézeti szakértő között; ezt az intézet korszerűbb eszközei megmagyarázták. Egyetértettek abban, hogy a lőszermaradványon lévő nyom alapján a kilövésre használt fegyver egyedi azonosítása megkísérelhető, és

49 Felsorolásukat lásd ítélet, I. kötet, 271. o.

50 Ítélet, I. kötet, 230. (puskák) és 232. (ragasztószalagok és bakancsok) o.

51 Ítélet, I. kötet, 285. o.

ezt az intézet szakértője meg is kísérelte. A lefoglalt Mauserből próbálövés után kapott vizsgálati minta és a lefoglalt azonosító tárgy egybevetésével kapott eredmény szerint a Mauser *lehetett* a kilövésre használt fegyver, mert sok a hasonlóság és kizáró eltérés nincs, ám a kategorikus egyedi azonosság sem mondható ki.⁵²

Több más helyszínen talált lőszermaradványt is eseti fegyverszakértő vizsgált először. Ezek a vizsgálatok a lőszer fajtájának, típusának, a lövedékek mi-
benlétének – például a sörétszemek méretének –, továbbá a gyártmányának, valamint annak megállapítására irányultak, hogy hordoznak-e olyan fegyver-
működési nyomokat, amelyek egyedi azonosításra alkalmasnak ígérkeznek. A
fegyverek lefoglalása után minden vizsgálati tárgy az intézetbe került.

Az intézetben már 2008 augusztusában megállapították, hogy a Galgagyörkről és a Piricséről származó, Nike gyártmányú sörétes töltényeket nem azonos fegyverből lötték ki. A kilőtt töltényhüvelyek vizsgálata a fegy-
verek lefoglalása előtt csak az egymás közti összehasonlításukra adott lehe-
tőséget, aminek következtében azt lehetett megállapítani, hogy ugyanazokat
a fegyvereket használták a különböző helyszíneken⁵³; továbblépésre csak az
után nyílt lehetőség, hogy a számításba vehető fegyvereket is megvizsgálhat-
ták a szakértők.

A nyomozás(ok) kezdeti fázisában, a helyszínen fellelt lőszermaradvá-
nyokon található nyomok – *azon túl, ami tényszerűen megállapítható* – kü-
lönöző feltételezésekre is alapot adnak, és ez ötleteket adhat a nyomozónak
verziók kidolgozásához. Ennyiben hasznos, de a verziók – további adatok
folytán – *téves feltevésnek* bizonyulhatnak. Mivel a bírósághoz továbbított
nyomozási iratok között ott volt *valamennyi* – a maga idejében még hiányos
adatbázisra épített, és feltételezéseket is tartalmazó – (előzetes, illetve kiegészítő)
fegyverszakértői vélemény, természetesnek tekinthető, hogy voltak kö-
zöttük látszólagos, sőt feloldatlan, de feloldható valóságos ellentmondások
is. Ezért a tárgyaláson a törvényszék újabb fegyverszakértői vizsgálatot ren-
delt el⁵⁴, és elvégzésével dr. Tóth István igazságügyi fegyverszakértőt bízta

52 Ítélet, I. kötet, 290. o.

53 Ítélet, I. kötet, 295. o. *Előzetes szakértői véleményben* az intézet szakértője a Tatárszentgyörgyről származó négy töltényhüvelyen látható fegyverműködési nyomokat „*nagy valószínűséggel*” egyezőnek minősítette azokkal, amelyek hat Galgagyörkről származó töltényhüvelyen találhatóak. Ezt később a *Végleges fegyverszakértői véleményben* is megerősítette.

54 Ítélet, I. kötet, 299. o. A problémák: 1. a galgagyörki bűnjelek első vizsgálata során fellelt hat sörétes töltényhüvelyt az elsődleges szakvélemény szerint „*egy fegyverben működtették, amely lehetett egy- vagy kétsövű*”, de más (későbbi) vélemények szerint Galgagyörkön „*két fegyversövet használtak, amelyek nem tartoznak egyik helyszínhez sem*”; 2. egy további, még későbbi vélemény szerint négy

meg. Az ennek alapján előterjesztett véleménye megegyezett az intézetben korábban készült *Végleges fegyverszakértői véleménnyel*; a törvényszék pedig elfogadta azt.

Hasonló problémák jelentkeztek a Nyíradony tamásipusztai eset kapcsán is. A helyszíni szemlén eljáró eseti fegyverszakértő öt lövedékköpeny-darabot vizsgált. Ezek közül kettő arra mutatott, hogy hét milliméteres csőfúratú – tehát „7 x 65 mm” kaliberjelzésű⁵⁵ – fegyverből kilőtt lövedék tartozékai voltak, de ezt „7,65”-nek írta. A lövedékmaradványt vizsgálva az intézet szakértője megállapította, hogy azon huzagolási nyomok láthatók ugyan, de akkor egyedi azonosításhoz kevésnek minősítette őket. Később, a már lefoglalt fegyver birtokában, próbálövessel előállított vizsgálati minta segítségével az intézet *Végleges fegyverszakértői véleménye* azt tartalmazza, hogy a kérdéses lövedék „igen nagy valószínűséggel” a lefoglalt Mauser csőhuzagolási nyomait hordozza, dr. Tóth István pedig – a maga részéről – ezt kategorikus véleményként terjesztette elő. A törvényszék elfogadta a kategorikus véleményt.⁵⁶

A tiszalöki bűncselekmény helyszíni és halottszemléje során a fegyverszakértő a sértett ruházatán keletkezett elváltozásokból és az okozott sérülésekből csak annyit állapíthatott meg, hogy ezeket minden valószínűség szerint hét milliméteres lövedékkel, nagyobb távolságból leadott olyan lövés útján okozták, amely a sértettet álló testhelyzetben találta el. A sértett ruházatában, a kimeneti nyílás környékén két, az udvaron a fészerajtó előtt egy, és a fészerben két fémdarabkát, a fészer ajtajának deszkáján pedig fémfelkenődést találtak. A fémdarabkák együttes tömege 1,04 gramm. A felkenődést hordozó deszkadarabot kifűrészték, és a fémdarabkákkal együtt lefoglalták, majd elrendelték együttes fizikus és fegyverszakértői vizsgálatukat. Az egyesített szakvélemény szerint a vizsgálati tárgyak fegyverszakértői vizsgálatra nem alkalmasak, mert nem minősülnek sem lőszernek, sem lőszerelemnek, nincs rajtuk fegyverműködési nyom, és nem is engedélykötelesek. Anyaguk ólom, ón és réz azonos koncentrációjú ötvözet, a felkenődés pedig ólom és antimon ötvözet; ennek alapján ítélve valószínű, hogy egyazon puskalövedék kiszakadt darabjai. Ezt a bíróság közvetett bizonyítékként vette figyelembe.

Tatárszentgyörgyön lefoglalt töltényhüvely ugyanabból a fegyversövből származik, mint a már említett hat, amelyet viszont az intézet *Végleges fegyverszakértői véleménye* szerint a Franchi félautomata fegyverből lötek ki; 3) a figyelembe vett fegyverműködtetési nyomokat nem szemléltették makrofotográfiai felvételeken.

55 A kaliberjelzésben a „x” utáni szám a töltényür mm-ben mért hossza, azaz a lehetséges hüvely hossz-mérete.

56 Ítélet, I. kötet, 305. o.

A szakértői bizonyítás körében részletesebb ismertetést érdemel a fordulatokban e szempontból is gazdag tatárszentgyörgyi eset.

Mint emlékeztető: a riadalom a tüzeset nyomán keletkezett. A lőfegyverrel elkövetett emberölésről a tűz oltása idején senki nem tudott még, és a helyszíni halottszemléttel azzal zárták, hogy ismeretlen eredetű robbanásból származó szilánkok okozták a halálos sérüléseket. A helyszíni szemle során lefoglaltak egy hat centiméteres, erősen égett, kormos sörösüvegdarabot, amelyet a leégett ház bejárata előtti teraszon találtak.

A tűz keletkezését illető vélemények már a tűzoltás idején is megoszlottak. Voltak szándékos gyújtogatás mellett szóló érvek, de szembeszökő volt egy szabálytalan elektromos légvezeték a leégett ház és az áldozat rokonainak közeli háza között, és nem voltak olyan bizonyítékok, amelyek kizárták volna a tűz elektromos eredetét.

A nyomozó hatóság által kirendelt villamossági szakértő 2009. március 1-jén előterjesztett írásbeli véleményében a tüzet vagy egy ismeretlen okból átmenetileg kialakult elektromos ellenállás (fogyasztóberendezés) miatt fellépő olyan túlterhelésből eredeztette, amely miatt a szakszerűtlenül kialakított vezetékhalózat melege eléri a környezetében lévő tárgyak gyúlpontját, vagy abból, hogy valahol egy laza vezetékkötésnél elektromos szikra keletkezett. Az elektromos tűz mellett szólt – a szakvélemény szerint – a falban lévő vezetékek kiégett volta, a helyszínen talált kávéfőző kormosodása, és az, hogy az olajradiátor becsatlakozásánál égési nyomok voltak. A tűzrendészeti hatóság tűzvizsgálója gyújtogatást jelölt meg a tűz keletkezési okául.

A nyomozó hatóság által kirendelt igazságügyi tűzvédelmi szakértő azzal érvelt, hogy a fából készült épületelemeken a nyomok arra mutatnak: közel egy időben keletkezett tűz a padlástérben is, a lakásban is, és ez gyorsan elhatalmasodott, ami éghető folyadék jelenlétével magyarázható. A helyszíni szemle idején a gerendázatból vettek ugyan mintákat, amelyeket a vegyész szakértő is megvizsgált, de égésgyorsító folyadék nyomait nem tudta kimutatni – ami eredhetett abból is, hogy nem a „megfelelő” gerendából vették a mintát.

A tűz elektromos keletkezése lassúbb folyamat, a lángok megjelenését hosszabb izzás előzi meg, ami mélyebb beégéseket okozott volna például a gerendákon. Mivel a tüzet csak akkor vették észre, amikor már lángolt, az elektromos keletkezés esetén az előzetes izzás miatt a lakásban lévő személyek szinte elkerülhetetlenül lélegeztek volna be füstöt és kormot, de ennek sem az élőknél, sem az elhunytaknál nem tapasztalták nyomát.

Mindkét szakértő fenntartotta a saját véleményét a tárgyaláson is, nem tagadva a másik verzió lehetőségét sem.

A törvényszék azonban tovább ment: beszerezte a leégett ház építésügyi hatósági iratait, az építésénél közreműködő szakembereket pedig megidézte és – a szakértők jelenlétében, sőt aktív közreműködésével – tanúként kihallgatta. A kőműves és a villanyszerelő állította, hogy szakszerűen végeztek el a munkát. Elmondták, hogy a födém hőszigetelésére égésképtelen üveggyapotot használtak, nem a villamossági szakértő által feltételezett – éghető – polisztirolt, és a szigetelőanyagot fedő deszkákon öt-hét centiméter vastag saras-betonos réteg is volt. Ez magyarázat arra is, hogy az égésgyorsító folyadék miért nem jutott el a gerendákhoz.

A tanúk vallomását megismerve mindkét szakértő magyarázatot kapott a saját kétségeire. A villamossági szakértő úgy módosította a korábbi véleményét, hogy a padlástérben nem keletkezhetett elektromos tűz, a tűzvédelmi szakértő pedig úgy, hogy érvelését a tanúvallomásokból szerzett ismeretekkel kiegészítette, és az elektromos tűz lehetőségét kategorikusan kizárta.⁵⁷

Említést érdemel viszonylagos újszerűsége okán az informatikai, fotó- és videoszakértő tevékenysége.

A házkutatások során számítógépeket, digitális fényképezőgépet és elektronikus adathordozókat foglaltak le. A készülékek merevlemezein, továbbá lefoglalt cserélhető elektronikus adathordozókon (*pendrive*) tömördek elektronikusan rögzített adat jutott fizikai értelemben a hatóság birtokába. Ezek relevanciája csak „dekódolás” és *értelmi* megismerés után dönthető el. Biztonságos előhívásuk, továbbá azoknak a kiegészítő ismereteknek a feltárása, amelyek a számítástechnikai eszközök működési sajátosságai folytán az elektronikusan rögzített adatokhoz kapcsolódnak, különleges szaktudást követel.

Az elektronikusan rögzített adatok betekintést adtak az elkövetők gondolkodásmódjába, érdeklődési körébe, nézetrendszerébe, s ezzel személyiségük alaposabb megismerését is elősegítették, de konkrét ténykérdésekben is felhasználhatókká váltak. Digitális fényképek igazolták például azt, hogy a későbbi támadások helyszínein a támadást megelőző időben jártak, s az felkellette az érdeklődésüket – hiszen felvételeket készítettek olyan objektumokról, amelyek ellen később fegyveres támadást követtek el. A műszaki szakértő az úgynevezett „*munkatelefonok*” használatát felölelő híváslisták segítségével meghatározta az aktuális cellapozíciókat. Így földrajzilag követhetővé vált a készülékek (s ezzel gazdáik) mozgása. Ez az ismeret sok esetben rendkívül fontos közvetett bizonyítékként vált felhasználhatóvá.

⁵⁷ Ítélet, II. kötet, 752–756. o.

Szerepeltek természetesen a hagyományos kérdéskörökben az emberölési ügyeknél mindig nélkülözhetetlen orvos, elmeorvos és pszichológus szakértők is. Ezeknek a részletezése messze meghaladná ennek az írásnak a kereteit.

Néhány következtetés

Akár azzal is befejezhetnénk, hogy az eljárás sikeresen lezárult, hiszen az ítélet a vádlottak bűnösségét megállapította, és már jogerőre is emelkedett. Mégsem hiszem, hogy helyes lenne átsiklani azon: néhány olyan hibára is rámutatott az ítélet, amelyek elkerülhetők lettek volna. Helyes lenne tehát okulként ezek legalább egy részét áttekinteni, elemezni.

1. A bírósági eljárásban a helyszíni szemléről, vagy a házkutatásról készült jegyzőkönyv – rendeltetése szerint – a tárgyaláson történő felolvasással mint *okirati bizonyíték* használandó fel annak igazolására, hogy a nyomozási cselekmény hol, mikor, hogyan zajlott le, kik és milyen minőségben voltak jelen, és milyen lényeges események történtek. *Feladatkörében eljáró hatóság* állítja ki, *alakszerű követelmények* szerint, tehát *közokirat*, amely az ellenkező bebizonyításáig közhitelűen bizonyítja a benne foglaltakat; azokat az ügyre tartozó, lényeges tényeket, amelyek a bíróságon bizonyítandók, és amelyeket egyébként közvetlen érzékelés és észlelés alapján *tanúként* is bizonyíthatnának azok a hivatalos személyek és a hatósági tanúk, akik a helyszíni szemlén, vagy a házkutatáson jelen voltak.⁵⁸

A Be. a hatósági tanúk alkalmazását a korábbi jogtól eltérően nem teszi kötelezővé, és számukat sem szabályozza.⁵⁹ Ezért a törvényszék nem is kifogásolta, ha egyáltalán nem volt, vagy csak egy hatósági tanú volt.

⁵⁸ Az angolszász büntetőeljárásban a tárgyi bizonyítási eszköz megtalálásának és birtokba vételének tényét és körülményeit tanúként kell bizonyítani a bíróságon annak, aki ezt végezte – igaz, könnyítésként vallomástétel közben megengedik neki, hogy korabeli jegyzeteit használja. A kontinentális eljárásjogokban – a korábbi inkvizitórius hagyományok nyomán – éppen azért tették lehetővé az okirati bizonyítást, hogy a nyomozást végző tisztviselőknek ne kelljen lépten-nyomon a bíróságra járniuk, és vallomást tenniük olyan eseményekről, amelyeknek gyakori részesei.

⁵⁹ Az 1896. évi XXXIII. törvény hatálybalépése (1900. január 1.) óta minden eljárási kódexünk *két* hatósági tanú alkalmazását tette a lefoglalással járó és néhány más eljárási cselekménynél *kötelezővé*. A Be. a szabályozást megváltoztatta, az egyes eljárási cselekményeknél nem rendelkezik a hatósági tanúról, hanem a 183. §-ban összefoglalja a rá vonatkozó előírásokat, köztük azt, hogy hol megengedett az alkalmazása (így, egyes számban), de nem teszi sehol nem kötelezővé azt, és az egyes szám használata folytán egyetlen hatósági tanú alkalmazása egy eljárási cselekménynél jogi szempontból nem – legfeljebb (az *unus testis* = *nullus testis* regulája alapján) – észszerűségi szempontból kifogásolható.

A gondosan és jól elkészített jegyzőkönyv elkerülhetővé teszi azt, hogy a szemlén tapasztalt tények igazolására más bizonyítási eszközt – például tanúvallomást – kelljen igénybe venni. Az a jegyzőkönyv azonban – még ha formanyomtatványon, vagy rendszeresített számítógépes program segítségével készült is –, amely a legalapvetőbb alaki előírásoknak sem felel meg, aligha tekinthető „jól elkészített”-nek. Nem közokirat és semmit nem bizonyít, legfeljebb feltételezéseket segít körvonalazni arról, hogy kik lehettek tanúi annak, ami ott történt.

A számítógépes programmal kitölthető űrlap növeli annak az esélyét, hogy a kötelező kioktatások és figyelmeztetések *teljesek* legyenek, de rossz űrlapon, vagy űrlap nélkül is lehet jó jegyzőkönyvet szerkeszteni. Az eljárási cselekmény vezetőjének szaktudását semmi nem pótolhatja, és ő hibás nyomtatványok használata esetén is biztosíthatja, hogy a lehetséges figyelmeztetések és kioktatások özőnéből a *megfelelő kombináció* alkalmazására kerüljön sor. Az is az ő felelőssége, hogy a szükséges aláírások rajta legyenek az okiraton. Az ügy egyik nagy tanulsága, hogy több jegyzőkönyv az előírt figyelmeztetések elmulasztása, vagy aláírások hiánya miatt volt – gyakorlatilag – szinte használhatatlan. Erre magyarázatot, persze, lehet találni, de mentséget nem.

2. Mind a helyszíni szemle, mind a házkutatás jegyzőkönyvének szokásos bevezetőjében a legelső mondatok közé tartozik a jelenlévők felsorolása, feltüntetve eljárásbeli minőségüket (jogállásukat) is.

Mindkét nyomozási cselekményben a közreműködők száma a hatóság részéről mindenütt több volt. A helyszíni szemléket rendszerint *bizottság* végezte, amely egy vagy több nyomozóból, és egy vagy több bűnügyi technikusból állt, továbbá szakértők is részt vettek rajtuk. A bizottságot rendszerint az egyik (esetleg az *egyetlen*) nyomozó vezette. Hasonlóképpen, a házkutatásoknak is több résztvevőjük volt a hatóság részéről; ezek egyike volt az eljárási cselekmény vezetője. A szakértőket a szemlére *szakértői minőségben* rendelték ki, a házkutatásokban pedig a nyomozó csoport *tagjaiként* vettek részt. Ez fontos különbség: az utóbbiak a hatóság tagjaiként vettek részt nyomozási cselekményben – ami a törvény értelmében kizárta, hogy később szakértői minőségben szerepelhessenek az ügyben.

A házkutatásnál minden olyan személy „*érintett*”, aki a kérdéses lakásban lakik, nem csak az, aki az ügynevezett házi joggal (*ius domicilii*) rendelkezik.⁶⁰ A házkutatást azonban rendszerint annak a jelenlétében kell – a tör-

⁶⁰ Utóbbi rendszerint az, aki az eljárási cselekmény idején az aktuálisan érintett helyiség közvetlen házához polgári jogi jogcímmel (tulajdonos, bérlő, albérlő) rendelkezik, ő a „*házkutatást elszerve-*

vény⁶¹ szerint – végezni. Mind a szemlénél, mind a házkutatásnál alkalmazhatók hatósági tanúk, akiknek az a feladatuk, hogy figyelemmel kísérjék a nyomozási cselekmény végrehajtását, és szükség esetén igazolják annak menetét, eredményét és a jegyzőkönyv tartalmát. Hatósági tanú csak olyan személy lehet, aki az ügyben nem érdekelt.

Egy tárgyi bizonyítási eszköz lefoglalás révén kerül a hatóság birtokába.

Siker esetén mind a helyszíni szemlének, mind a házkutatásnak rendszertintű velejárója a lefoglalás. A hatósági tanúknak fontos kötelezettségük annak igazolása, hogy a bűnjelként csomagolt tárgyakat a nyomozási cselekmény során vette a hatóság birtokba. Ennek értelemszerű folyamata az, hogy a hatóság 1. a kérdéses tárgy nyomára jut⁶²; 2. érzékelési körébe vonja (szemrevételezi) azt, észleli, hogy bizonyítási eszköz lehet, és ezért – az eljárásjogi előírásoknak megfelelően – 3. hatalmába keríti.⁶³

3. Mind a helyszíni szemlének, mind a házkutatásnak mint eljárási cselekménynek alapvető dokumentuma a jegyzőkönyv, amelyben „röviden le kell írni az eljárási cselekmény menetét akként, hogy a jegyzőkönyv alapján az eljárási szabályok megtartását is ellenőrizni lehessen”. Elrendelhető a nyomozási cselekmény kép- és hangfelvételről történő rögzítése is, de ez a jegyzőkönyvet nem pótolja.⁶⁴ Részletesebb előírásokat tartalmaznak a törvény végrehajtása érdekében kiadott egyéb szabályok.⁶⁵

Talán nem szorul különösebb bizonygatásra, hogy az eljárási cselekmény résztvevői felsorolásának hiánytalanoknak kell lennie. Ebből viszont nézetem szerint az következik, hogy ha a kezdeti résztvevők közül valaki eltávozik, vagy a résztvevőkhöz valaki utólag csatlakozik, akkor ezt a tényt a jegyző-

dő” – albérleti helyiség esetén tehát az albérlő, és nem a háztulajdonos, nyílt árusítású üzlet esetén elsősorban a kereskedő vagy felelős megbízottja, az üzletvezető. Ha a lakásban többen laknak, valamennyien elszenvedői a házkutatásnak, viszont az e minőségben rájuk háruló teendőket meg is oszthatják – és a jegyzőkönyvnek ezt is tükröznie kell.

61 Be. 149. § (4) bekezdés.

62 Ez történhet akár helyszíni szemle, akár kutatás (ezen belül házkutatás) keretében, akár úgy, hogy a tárgyat valaki – például, mint ez ügyben nem egy esetben történt, egy tanú – beszolgáltatja.

63 Ami feltételezi – a lefoglalásra vonatkozó előírások szerint – a tárgy egyedi azonosításhoz szükséges mértékű leírását, ehhez pedig nélkülözhetetlen annak bizonyos mértékű megsemlélése, azaz egy (bár nem alakszerű) tárgyszemle.

64 Be. 166. § (3) és 167. § (1) bekezdés. Videofelvétel esetén van ugyan a jegyzőkönyvre vonatkozó könnyítés, de egy sok mozzanattól álló és hosszú időtartamú nyomozási cselekménynél ez csak úgy meríthető ki, ha a felvétel folyamatos és végig megszakítatlan, ami gyakorlatilag sokszor értelmetlen lenne.

65 Különösen a 23/2003. (VI. 24.) IM-BM közös rendelet 32. § (szemle) és 79. § d), e) és f) pont, valamint a bűnjelkezelést szabályozó 11/2003. (V. 8.) IM-BM-PM közös rendelet.

könyvben az esemény időpontjával együtt regisztrálni kell. A tárgyi bizonyítási eszközök felkutatásának, összegyűjtésének menetét, módját, a keresett tárgy megtalálásának helyét és körülményeit úgysszintén. Ezek *tartalmi* követelemények, de nem jelentik azt, hogy terjengős, bőbeszédű okiratokat kell szerkeszteni – különösen, ha a korszerű technikai eszközök is igénybe vehetők. Tulajdonképpen a nyomozási cselekmény menetének leírása azt jelenti, hogy az átkutatandó tér – legyen az megszemlélendő helyszín, helyiségcsoport, nyílt terület, vagy egyéb térség – határainak és megközelítésének az érthetőséghez nélkülözhetetlen részletességű ismertetése után időrendben kell tömören megfogalmazni azt, hogy hol (a kutatási terület melyik részén) történtek az ügy szemszögéből jelentős események. Ha a jegyzőkönyv követi az események tényleges menetét, akkor elérhető az, hogy a fényképfelvétel készítésének ténye is ott és akkor szerepeljen a jegyzőkönyvben, amikor fényképeznivaló megjelenik, vagyis a dokumentáció koherens lesz. A fénykép- vagy videofelvétel gyakorlatilag feleslegessé teszi sok olyan jelenség szóbeli megfogalmazását és írásba foglalását, ami szavakkal – még hosszadalmasan is – csak nehezen szövegezzhető meg, a kép pedig, ha az eljárás menetének megfelelő pontján készül, nem igényel képaláírást, mert a szövegbe illeszkedik és ott kellő magyarázatot kap. Ez – persze – szervezett eljárás feltételez.⁶⁶

4. A Perényi1-ben a Nemzeti Nyomozó Iroda beosztottai által 2009. augusztus 21-én 3.30-tól 4.30-ig, majd 5.15-től 8.50-ig foganatosított házkutatás jegyzőkönyve szerint a nyomozási cselekmény 4.30-tól azért volt felfüggesztve, mert tűzserézszerk érkeztek, és átkutatták a helyszínt, de „*semmit nem találtak*”. Ugyanitt – de ténylegesen néhány alagsori helyiségre korlátozva – a Budapesti Rendőr-főkapitányság bünygyi technikai osztálya helyszíni szemlét folytatott 4.30-tól 16.00 óráig, és a jegyzőkönyv bevezető mondatai szerint erre az adott okot, hogy ott „*a tűzserézszerk fegyvert találtak*”. A jegyzőkönyvek tehát – több más fontos kérdéshez hasonlóan – ebben is a közokirat bizonyító erejével cáfolják egymást.

A szemle jegyzőkönyve szerint „*eredeti*” és „*biztosított*” helyszínen babzsákokon fekve, hordtáskában találtak egy félautomata sörétes puskát, majd – rejtkehelyen – további puskákat. Az egyik jegyzőkönyvből sem derül ki,

⁶⁶ Nehezen alkalmazható, ha – mint hosszú ideje együtt dolgozó, összeszokott szemlebizottságoknál nem ritka – mindenki tudja és önállóan el is végzi a saját feladatát. Ilyenkor azonban a jegyzőkönyv tulajdonképpen nem az eljárási cselekmény menetét követi, hanem a szemlebizottság tagjainak párhuzamos beszámolóit ismerteti és illusztrálja.

hogy mikor hogyan és honnan került az „eredeti” és őrzött helyszínen a puskák a babzsákokra. Végül tanúkihallgatások nyomán tisztázódott, mi történt – jogi értelemben a *büntetőeljárás*on kívül – a házkutatással érintett térben.

N. A. rendőr törzsszázlós – aki sem a házkutatásban nem vett részt, sem a helyszíni szemlét végző bizottságnak nem volt tagja – a *tűzszerészeti ellenőrzés* (vagyis egy *rendészeti intézkedés*) keretében, olyan időben, amikor a házkutatás már fel volt függesztve, és helyszíni szemléről még szó sem volt (tehát büntetőeljárás cselekmény nem folyt) rábukkant a rejtkehelyre. Bár ő robbanóanyagot keresett, nem löfegyvert, ismervé az éppen függőben lévő házkutatás célját, kiemelt (talán csak a hely megjelölése végett) egy puskát, és a babzsákokra tette, majd tájékoztatta az eljárókat a történekről, és távozott. Ezt az epizódot azonban egyik eljárás cselekmény jegyzőkönyvében sem tekintették *eseményszerűen leírandó ténynek*, hanem csak utalásszerűen és személytelenül megemlíti a jegyzőkönyv bevezetőjében.

A Dombostanya, Árok utca 14. számú ingatlanra is házkutatás céljából mentek, és a házhoz tartozó bekerített területet, meg a faházat a tulajdonos jelenlétében át is kutatták, sőt ezután az alumínium hullámlemezből készült építményt is felnyitották. A lezárt verem láttán az eljárás vezetője itt is tűzszerészeket, s miután tűzszerészeti szempontból a helyzet tisztázódott, helyszíniszemle-bizottságot kért. Gyakorlatilag ezzel telt el az idő 9.30-tól kb. 11.00-ig, utána meg kb. 15.00-ig a szemlebizottságot várták. Az alumínium-építményben lévő veremben – amelyet, mint a kerítésen kívül várakozó házkutatók jól láthatták, a tűzszerészek már átkutattak és rekonstruáltak – a bizottság ismételt kutatást végzett „*helyszíni szemle*” címén, és az ott talált *tárgyakat* megsemlélte, akárcsak a Perényi1-ben a másik *helyszíniszemle-bizottság* a puskák rejtkehelyén talált fegyverek stb. esetében.

Nézetem szerint ez az eljárásjogi szabályok téves értelmezéséből fakad.

A *kutatás* – mint korábban szó volt erről – alapvető kriminalisztikai módszer, és értelemszerű szerves része, velejárója mind a – kriminalisztikai értelemben vett – helyszíni szemlének, mind a házkutatásnak. A házkutatás sajátos *büntetőeljárás*i kényszerintézkedés, amely megszabja a *kutatás* mint *kriminalisztikai módszer* alkalmazásának feltételeit olyan területen, amelyet az alkotmányosan garantált *házi jog* véd. Rendőr magánlakásba csak bebocsátás esetén, vagy a rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény 39. § (1) bekezdésének a)–j) pontjaiban tételesen felsorolt eseteiben léphet be hatósági határozat nélkül. A házkutatást elrendelő hatósági határozat birtokában viszont a bebocsátás kikényszeríthető. Ha a házi jog védelme alatt álló objektumra – mint a Perényi1, vagy a Dombostanya, Árok utca 14. esetében történt – a ház-

kutatást hatósági határozattal elrendelték, akkor az az eljárási cselekmény megkezdésétől *rendőrségi műveleti terület*, amelyen mindaz végrehajtható, ami a házkutatás fogalomkörébe beletartozik és az adott körülmények között a biztonságos végrehajtáshoz a helyszíni eljárás vezetője szerint szükséges.

A Perényi1-ben tehát a házkutatást nem kellett volna eljárásjogi értelemben *felfüggeszteni* a tűzszerészeti ellenőrzés miatt, hanem csak a szakemberek számára lehetővé kellett volna tenni, hogy végezhessek a munkájukat. Nem hiszem, hogy a karaokebárban folyó házkutatás akadályozta volna őket abban, hogy a *pincetérben ellenőrizzék*, van-e robbanóanyag. Azt kellett volna belefoglalni a jegyzőkönyvbe, hogy a házkutatást végző állomány „*átmenetileg kiegészült*” a tűzszerészekkel, akik közül N. A. az ellenőrzés során felfedezte a rejték helyen lévő fegyvereket. Talán külön helyszíniszemle-bizottságra sem lett volna szükség, hiszen a házkutatást végző csoport is le tudta volna foglalni a fegyvereket, miután a tűzszerészek útmutatásával (vagy annak nyomán) bizonyára rátalál. De a szemlebizottság is – ha már jön – *erősítésként* csatlakozhatott volna a (tűzszerészek kiválásával „meggyengült”) házkutatást végző állományhoz, és a házkutatás keretében kellett volna a fegyvereket lefoglalni. Bármelyik megoldásváltozat esetén alkalom nyílt volna arra, hogy az eljárási cselekmény vezetője – a hatályos előírásoknak megfelelően – a jegyzőkönyvben számot adjon a megtalálás körülményeiről.⁶⁷ A nyomok és anyagmaradványok biztosítása érdekében azt a részletes és szakszerű kutatást, amely a *komplex krimináltechnikai vizsgálat* keretében lezajlott, és amelyről a helyszíniszemle-bizottság jegyzőkönyve szól, mindenképpen el kellett volna akkor is végezni. Akkor is kellett (volna) róla alakszerű és hiteles jegyzőkönyvet szerkeszteni, de mindezt sokkal nyugodtabb körülmények között lehetett volna lebonyolítani. *Mutatis mutandis* ugyanez érvényes a dombostanyai eljárásra is.

A helyszíni szemle rendkívül fontos nyomozási cselekmény; de a kriminalisztikában szerintem már-már mitikus jelentőségűnek tartják. Az egyes nyomozási cselekmények értelme a bizonyítási szerepükhöz igazodik. A rejték helyen megtalált fegyverről a nyomozási cselekmény jegyzőkönyve azt bizonyítja, hogy hol *volt*, és azzal bizonyítja, hogy *ott találták meg* – az pedig mindegy, hogy az ezt igazoló jegyzőkönyv a címe szerint milyen nyomozási cselekményről szól. A fontos az, hogy hiteles legyen. Ezekben az esetekben pedig éppen ez a tulajdonsága hiányzik.

67 23/2003. (VI. 24.) BM-IM-PM együttes rendelet 79. § d) pont

5. Mint nagyrészt – de nem mindenben – érdemi okokra visszavezethető és megoldásra váró nyomozásszervezési és iratkezelési problémát hozom szóba, hogy a nyomozási iratok tömege mind nagyobb, és ezzel az ügyek mind nehezebben kezelhetők.

Hogyan mutatkozott meg ez a jelenség ebben az ügyben?

A lövöldözések helyszínein talált lőszermaradványokról készültek szakértői vélemények, majd – többségükről – később, de még a fegyverek lefoglalása előtt újabb szakértői vélemények. Ezek csak a meglévő tárgyi bizonyítási eszközök sajátosságait írták le, és arra vonatkoztak, hogy milyen fajtájú, milyen gyártmányú lőszer, és milyen fegyverműködési nyomokat hordoznak, a nyomok milyen azonosítási lehetőségeket ígérnek. Nem volt közöttük különösebb – főként feloldhatatlan – ellentét.

A fegyverek lefoglalása után lehetőség nyílt olyan összehasonlító vizsgálatokra is, hogy melyiket melyik lefoglalt fegyverben használták. Ebben a kérdésben megint keletkeztek újabb és újabb kiegészítő szakértői vélemények, s végül – még a nyomozás során – készült egy *Végleges fegyverszakértői vélemény*, amely feldolgozta a teljes információs bázist, tehát az összes vizsgálati anyagot. Ez sem volt ellentétes, különösen nem összeegyeztethetetlen egyetlen korábbi szakértői véleménnyel sem. Persze, az eljárás korábbi fázisában, kisebb adatbázison, készültek olyan szakértői vélemények, amelyek – éppen egyes, akkor még nem ismert adatok okán – szegényesebb véleményt adtak, ami „eltérő korábbi vélemény” gyanánt is értelmezhető volt. Ebből tömérdek felesleges vita keletkezett.

Nyilvánvaló, hogy a nyomozó hatóságnak már akkor is szüksége van a lőmaradványok ballisztikai szakértői vizsgálatára, amikor még nincsen gyanúba vehető fegyver a látókörében, hiszen épp ennek alapján alakíthat ki elképzelést arról, hogy egyáltalán milyen fegyvert lehet gyanúba venni, és ennek a szakértőtől származó ismeretnek a birtokában adódhatnak további olyan kérdései, amelyekre ismét csak tőle várhat választ – ami egyet jelent a kiegészítő szakértői vélemény iránti igénnyel.

Úgy gondolat azonban, hogy amikor már van olyan fegyver, amely *azonosító vizsgálat* tárgya lehet, a korábbi szakértői vélemények aktualitását veszítik.

A vádirat mellékletének szánt iratok között tehát ezeknek nem lenne helyük, mert a Be. 193. § (1) bekezdése szerint „*az esetleges vádemelés alapjául szolgáló összes*” iratot kell összefűzve átadni a gyanúsítottnak, a vádemelés alapjául viszont nem a lőmaradványokról, hanem a *lőmaradványok és a gyanúba vett fegyver összehasonlító vizsgálatáról* szóló fegyverszakértői

vélemény szolgál. Ebben az ügyben mintegy két tucat fegyverszakértői vélemény volt befűzve a nyomozás iratainak bírósági példányába, és ezek túlnyomó többsége a fegyverek lefoglalása előtti időből származott.

A „legjobb bizonyíték” elve azt írja elő, hogy egy bizonyítandó tényt támogató több bizonyíték közül csak a legjobbat szabad a bíróság elé tárni. A mi eljárási rendszerünkben ez nem érvényes, mert ez a bizonyítékfajtákat mintegy minőségileg osztályozza, és ezt a bizonyítás szabadságának követelménye nem tűri. A *felesleges* bizonyítékok azonban nálunk sem lennének előterjesztendők. Ez nem csak a meghaladott fegyverszakértői véleményekre vonatkozik.

* * *

Ennek a förtelmes bűncselekmény-sorozatnak a tetteseit a bíróság elítélte, és ennek, úgy gondolom, minden tisztességes ember örül. Az, hogy a bűnösök kézre kerültek, siker; a nyomozás, a nyomozó hatóság sikere is. A siker öröme azonban óhatatlanul üröm is vegyül, mert nagy volt a siker ára.

Ez ügyben az eljárás költségeire az elsőfokú ítéletig az állam több mint 107 millió forintot előlegezett. Bár a bíróság kötelezte a vádlottakat arra, hogy ennek túlnyomó részét fizessék meg, kevés esélyt látok arra, hogy ennek akár csak jelentős töredékét is be lehet majd hajtani tőlük. Az eset szemléletesen tükrözi, hogy a bűnözésnek ára van; a pénzben kifejezett közvetlen bűnügyi költség eltörpül a mellett a morális kár mellett, amit a bűncselekmény-sorozat okozott elveszett emberi életek, százezrek hónapokig tartó rettegése, nagy társadalmi csoportok közötti bizalmi szakadék szélesebbé válása, gyűlölködés kiéleződése formájában. Ha az elért siker e veszendőbe ment értékeket csak valamelyest is ellensúlyozza, már elmondható, hogy megérte.

A siker ára azonban nem csak pénzben mérhető; hozzá tartozik annak a rengeteg embernek az ideje, fáradtsága, aggodalma, idegeskedése, akik hivatásuk folytán az ügy feldolgozásán dolgoztak, és azoké is, akik – nem egyszer fájdalmas – élményeik, tapasztalataik felidézésével segítették őket ennek a titáni feladatnak a teljesítésében.

Az itt összegezett néhány tanulság csekély töredéke csak annak, ami az ügyben rejlik. Gyakorlati hasznosítása elősegítheti, hogy a bűnözés társadalmi árát legalább a visszaszorítására szánt tevékenység morális költségeinek elkerülhető gyarapításával ne növeljük.

PETŐFI ATTILA

A 2008–2009-es romagyilkosság-sorozat nyomozása

Az elmúlt harminc évben életvédelmi vizsgálóként, nyomozóként, vagy vezetőként alkalmam volt néhány emberölés-sorozat felderítésében és bizonyításában részt venni (Magda Marinko-ügy, az Erdélyi Nándor-féle bolti sorozatgyilkosság, a Budapesten 2001-ben, prostituáltak sérelmére elkövetett emberölések, a XVI. kerületi, Katóka utcai emberölések stb.).

Az említett ügyek kiemelt társadalomra veszélyességük és büntetőjogi megítélésük miatt joggal vívták ki a szakma és a társadalom érdeklődését. Az ilyen ügyek eredményes felderítése és befejezése jelentős szakmai sikernek számít, és máig emlékszem az ügyekben dolgozó kollégák euforikus boldogságára, amikor fáradtságot nem kímélő munkájuk révén sikerült az elkövetőket azonosítani és elfogni. Nem szabad azonban elfelejteni, hogy míg ezek az ügyek nekünk munkasikereket jelentettek, a sértetteknek és hozzátartozóiknak múlhatatlan szenvedést, fájdalmat, emberi-családi tragédiát okoztak.

Amikor 2008. június 2-án a debreceni menekülttáborra leadott első lövések eldőrdültek, még nem tudtuk, hogy a magyar kriminalisztika történetének új fejezete kezdődött meg. A 2008. június és 2009. augusztus közötti tizen-négy hónapon át tartó, tíz helyszínen hat ember halálát, illetve hat ember sérülését okozó emberölés-sorozat során nyolcvan lövés, tizenegy Molotov-koktél-dobás történt, ezzel további ötvenöt ember élete volt közvetlen veszélyben.

Az emberölések – ezen belül a sorozat jelleggel elkövetett cselekmények – eredményes felderítése érthetően fokozott felelősséget ró a bűnügyi szolgálatra. Különösen igaznak bizonyult mindez a romák sérelmére elkövetett cselekmények nyomozására, mivel a romakérdés napjainkig mélyen megosztja a társadalmat. Az egész társadalom, a politikai és szakmai vezetés jogosan várta el a rendvédelmi szervektől – ezen belül is mindenekelőtt a bűnügyi szolgálati ágtól –, hogy a sértettek etnikai hovatartozásával nyilvánvalóan összefüggő emberölés-sorozatot megszakítsák, az elkövetőket minél előbb elfogják és felelősségre vonják.

Mindez hónapokig tartó, egyre fokozódó feszültséget – valamint a sajtó által is gerjesztett –, teljesítménykényszert keltett a felderítésben részt vevő szervezetekben, vezetőkben és kollégákban egyaránt.

Általában, és ezen ügy kapcsán is a vezetői tevékenység része volt, hogy a felderítésben nap mint nap részt vevő kollégák válláról „le kellett venni” a fokozott felelősségtudat terhét azért, hogy befolyásmentesen, törvényesen és szakszerűen, módszeresen és alaposan végezhessék munkájukat.

Az események kronológiája

2008. március 7-re virradó éjszaka ismeretlen tettesek (*K. Árpád, K. István és P. Zsolt*, valamint egy máig ismeretlen társuk) álarcban, kesztyűben, a bejáratú ajtó befedésével hatoltak be *G. Csaba* besenyszögi házába, ahol az álmukból felébredő négyfős család tagjait megkötözték, pisztollyal kényszerítették, és a vadász foglalkozású családfő hét sörétes, illetve golyós vadászfegyverével, valamint az azokhoz tartozó lőszerrel a helyszínről elmenekültek.

A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Rendőr-főkapitányság folytatott nyomozást az ügyben, de mivel az elkövető kiléte nem volt megállapítható, a nyomozást 2008. július 2-án megszüntették.

Az elfogás utáni szemlék során lefoglalták a fegyvereket, amelyek kapcsán a szakértői vélemények megállapították, hogy az élet elleni bűncselekményeket ezekkel követték el.

2008. június 2-án, 0.10 óra körül, ismeretlen tettes (*K. Árpád*) a Besenyszögről eltulajdonított, Debrecenben több helyszínen elrejtett és az elkövetők által kipróbált fegyverek egyikével, egy Mauser típusú távcsöves puskával, 260 méter távolságból két célzott lövést adott le a Debrecen, Sámsoni út 149. szám alatti menekülttábor kivilágított, második emeleti ablakára. A lövés következtében *A. Hasani* szerb menekült nyolc napon belül gyógyuló, könnyű sérülést szenvedett.

2008. július 21-re virradó éjszaka, ismeretlen tettesek (*K. István és P. Zsolt*) Galgagyörkön, a Rákóczi utcában, románok által lakott házak között gyalogosan haladva, az épületekre közvetlen közelről több lövést adtak le, míg társuk (*K. Árpád*) a „visszavonulásukat” több száz méterrel a távcsöves puskából leadott lövésekkel fedezte. A szerencsének tulajdonítható módon személyi sérülés nem történt.

2008. augusztus 8-án, 1.00 óra körül, ismeretlen tettesek (*K. Árpád, K. István, P. Zsolt*) Piricsén Molotov-koktélokot dobtak az Ady Endre utcai, románok által lakott épületre, és a tűz elől a házból kimenekülő *Gy. Magdolnára*

K. István kb. nyolc méterről, sörétes fegyverből tüzet nyitott, ennek következtében az asszony súlyos sérülést szenvedett.

2008. szeptember 5-én, 2.00 óra körül, a Nyíradony Tamásipuszta 2. szám alatti hatfős roma család által lakott épületre ismeretlen tettes (K. Árpád) 60-65 méterről, távcsöves puskájából két lövést adott le, amely személyi sérülést nem okozott.

2008. szeptember 29-én, 1.00 óra körül, Tarnabodon, a Tarna utcában lévő (céltevéstés révén) nem romák által lakott, de elhanyagolt, szegényes épületekben élő személyek családi házára, válogatás nélkül öt Molotov-koktélt dobtak és 28 lövést adtak le ismeretlen tettesek (K. Árpád, K. István, P. Zsolt). A támadás során személyi sérülés nem történt.

2008. november 3-án, 1.00 óra körül ismeretlen elkövetők (K. István és P. Zsolt) Nagycsécse, a Dózsa György út egyik családi házára Molotov-koktélokot dobtak, illetve vadászfegyverekből az épületekre lőttek, míg társuk (K. Árpád) távcsöves fegyverből tüzelve „támogatta” társait. A Dózsa György út 8. számú ház redőnyeinek és ablakain áthatoló lövedékek *N. Tiborné* és *N. József* halálát okozták.

2008. december 15-én, 17.00 óra körül ismeretlen tettes (K. Árpád) az Alsószolca, Dankó Pista utca egyik épülete előtt, az esti szürkületben fát aprító két személyre Mauser típusú golyós fegyverből, kb. 135 méter távolságból leadott lövéssel életveszélyesen megsebesítette *R. Krisztiánt*.

2009. február 23-án, 0.30 óra körül ismeretlen tettesek (K. Árpád, K. István és P. Zsolt) Molotov-koktéllal felgyújtották a Tatárszentgyörgy, Fenyves sor 3. szám alatti, *Cs. Róbert* és ötfős családja által lakott épületet, majd a tűz elől a szabadba menekülő férfit, karján a négyéves gyermekével együtt közvetlen közletről, sörétes fegyverből leadott lövésekkel megölték.

2009. április 22-én, 22.00 órakor, Tiszalökön ismeretlen tettes (K. Árpád), társai támogatásával (K. István, P. Zsolt, Cs. István) golyós vadászfegyverből leadott egyetlen lövéssel megölte a Nefejejs utcai, kivilágított családi házból kilépő és éppen munkába induló *K. Jenőt*.

2009. augusztus 3-án, 2.00 óra körül ismeretlen tettesek (K. Árpád, K. István, P. Zsolt és Cs. István) behatoltak a Kisléta, Bocskai utca 7. szám alatti házba, ahol közvetlen közletről leadott lövésekkel megölték az ágyban fekvő *B. Máriát*, míg leányát, *P. Timeát* életveszélyesen megsebesítették.

Utóbbi két bűncselekmény során Cs. István vezette azt a járművet, amelylyel az elkövetők a helyszíneket megközelítették, illetve onnan távoztak.

Az elkövetés szervezettsége és fejlődéstörténete

A helyszíni adatgyűjtésekből rendelkezésre álló információk elemzése nyomán, valamint utólag, az elfogások utáni vallomások, illetve a házkutatásokon lefoglalt bűnjelek értékelése nyomán megállapítható volt, hogy az elkövetők aprólékosan megtervezték a bűncselekmények előtti, alatti és utáni magatartásukat.

Előzetes terepszemlét végeztek a romák által lakott kisebb településeken, az internetről letölthető műholdas felvételeket és a személyes megfigyelések során digitális fényképezőgéppel készített felvételeket közösen elemezték.

Az elkövetéshez használt fegyvereket különböző helyeken elrejtették, valamint a bűncselekmény-sorozat előtt A4-es papírlapokra leadott lövésekkel kipróbálták őket, így a tűzerejükkel, ölőhatásukkal tisztában voltak. A fegyverek kezelése során jártasságot mutattak az elkövetők. A fegyvereket egymás között felosztották: az egyes bűncselekmények során a tettesek „ragaszkodtak” az általuk már kipróbált fegyverekhez. A lefoglalások után a genetikai vizsgálatokkal is sikerült az egyes löfegyvereket „megszemélyesíteni”, személyhez kötni. A nyomozás adataiból kitűnt, hogy az elkövetők ezen felül a hajdúhadházi katonai laktanyából Kalasnyikov gépkarabélyok megszerzését is tervezték.

A helyszíneket a JDG-019 forgalmi rendszámú Opel Astra típusú személygépkocsival közelítették meg, amely közvetlenül nem volt az elkövetők személyéhez köthető: K. Árpád sógornőjének, az Angliában tartózkodó *N. Szilviának* a tulajdonában volt. A járműre általában négynapos autópályamatricát vásároltak, ez idő alatt a terepszemle és a konkrét cselekmény végrehajtása is megtörtént. A helyszínek közelében a jármű rendszámábláit öntapadós fóliával ragasztották le, így az esetleges szemtanúk csak a jármű fehér színéről, átlagos külleméről tudtak beszámolni.

A sajtó folyamatosan közölte az eseményeket, és hivatalos forrásból is megerősítették, hogy a rendőrség a nyomozás folyamán ellenőrzi az autópályákon – így különösen a kelet-magyarországi helyszíneket összekötő M3-as autópályán – elhelyezett kamerák felvételeit, a bűncselekmények helyszíneit lefedő mobil-átjátszóállomások forgalmát.

Az elkövetők a sajtóhírek megjelenése után már alsóbbrendű utakat vettek igénybe, és K. István grafikus foglalkozású élettársa segítségével az említett Opel Astrára olyan rendszámokat nyomtattak, amelyek az interneten eladásra kínált hasonló színű, felszereltségű és típusú járműveken szerepeltek. A járművel az egyes helyszínektől több száz méterre, néha néhány kilométer-

re álltak meg és gyalogosan, katonai jellegű felsőruházatban, bakancsban, taktikai övvel ellátva „menetfelszerelésben” cserkésztek be a közvetlen helyszínt.

A bűncselekmény elkövetése során a tettesek külön erre a célra a személyi adataik megadása nélkül vásárolt mobiltelefonokat és kártyákat használtak, amelyeket fegyvelmeztet, szinte kizárólag az egymás közötti kommunikációra vetettek be a helyszíneken. A tarnabodi bűncselekmény előtt három Icom típusú URH adó-vevőt is vásároltak és használtak a teljesebb konspiráció érdekében.

A helyszíneken az előzetes tervek szerinti katonai jellegű, összehangolt műveletre emlékeztető mozgást végeztek: általában K. Árpád a távcsöves golyós fegyverrel, távolról nyújtott „tüzérségi” támogatást társainak, akik a városi „gerillaharcukat vívták” a békésen éjszakázó romák által lakott községek utcáin.

Eleinte a falvak határában lévő úgynevezett „cigánysoron” választottak célpontokat, vagyis a megközelítés és a távozás zavartalansága miatti kisebb kockázatot vállalták. Idővel már bemerészkedtek az épületek közé, ahol közelről leadott lövésekkel támadtak. A hatás fokozása és a sértettek előcsalogatása érdekében előbb a házakra, majd az ablakokon át a házakba dobták a házi gyártású Molotov-koktéjjaikat. A koktélok hang- és tűzhatását is tudták fokozni, amikor ezeken kénlapokat is meggyújtottak, így a tűz és fojtogató füst miatt az álmukból felriadó emberek a szabadba menekültek... ahol már csőre töltött fegyverekkel vártak rájuk az elkövetők.

A debreceni, nyíradonyi, alsózsolcai és tiszalöki helyszíneken ettől részben eltért a végrehajtás, hiszen itt távolról, a többé-kevésbé megvilágított – és alkalmilag kiválasztott – célpontra adott le lövéseket golyós fegyveréből K. Árpád.

Az elkövetők gátlástalanságára jellemző, hogy a cselekménysor elején magatartásukkal összefüggésben, eshetőleges szándékkal elkövetett emberölés büntett kísérleteiről beszélhetünk, míg a Nagycsécson elkövetett bűncselekmény után az élet kioltására irányuló, egyenes szándékú tényállások következtek. Gondoljunk csak a tatárszentgyörgyi esetre, amikor apát és fiát közvetlen közelről ölték meg, vagy az utolsó kislétai helyszínen. Itt az elkövetők már az ajtót berúgva hatoltak be a házba, és közelről, több fegyverből egyidejűleg leadott lövésekkel támadtak a védtelen anyára és lányára.

Az emberölés-sorozat felderítésének főbb irányai

A kronológiából is látható, hogy a bűncselekmény-sorozat ismérvei, vagyis a közös elemek viszonylag gyorsan felismerhetővé váltak. Az összehasonlító fegyverszakértői vélemények beérkezéséig is megállapítható volt, hogy az M3-as autópályán megközelíthető kistelepülések cigányok lakta, faluszéli, védtelen háza szolgáltak általában célpontként, itt hétköznapokon, éjjel körül, feltehetően két-három fő rutinosan megtervezett taktikai rendben, azonos fegyverekkel és azonos típusú lőszerrel hajtotta végre a cselekményeket.

A sértettek között sem közvetlenül, sem közvetve nem volt kimutatható személyes, gazdasági vagy más kapcsolat. A felállított verziók közül a szélsőséges ideológia szerint, illetve a romák által, az elkövetők ellen korábban elkövetett bűncselekmények miatti bosszú, vagy a romák által okozott valós vagy vélt sérelmek miatti elkövetés verziói voltak a legkézenfekvőbbek. A verziók ellenőrzése, illetve a nyomozás a következő főbb vonalakon zajlott:

1. A helyszíni vonalon adatgyűjtést folytattunk a bűncselekmények közvetlen és tágabb környezetében. Elszámoltattuk az állandó lakosokat, és ellenőriztük a községek átmenő forgalmát. A bűncselekmény elkövetése után azonos napokon és napszakokban is visszatérő módon folytattuk az adatgyűjtést. Tanúként hallgattuk meg a releváns ismeretekkel bírókat, de szinte általános tapasztalat volt, hogy a bűncselekmények elkövetése utáni hisztérikus közhangulatban kevés hitelt érdemlő információt tudunk gyűjteni. Beszerztük és elemeztük az érintett településeken, illetve a településekhez vezető útvonalakon működő biztonsági kamerák és térfigyelő rendszerek felvételeit.
2. A szakértői vonalon, az igazságügyi orvos szakértőkön kívül kiemeltet érdemel a Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézet (a továbbiakban: BSZKI) valamennyi szakértő osztálya közül is a nyom-, illetve a fegyverszakértői terület, de mindenekelőtt a genetikai szakértői osztály tevékenysége. E szakértő ágak képviselői már a felderítés szakaszában egzakttal, egyúttal orientáló véleményeikkel voltak segítségünkre. A fegyverek és lőszer azonosításán túl a fel nem robbant Molotov-koktélokról készítették a későbbi azonosításhoz elengedhetetlen genetikai profilokat, illetve megállapították két ismeretlen elkövető rokonsági, testvéri kapcsolatát is.
3. A sértetti vonalon az egyes sértettek életvitelét, előéletét és kapcsolatrendszerét próbáltuk tisztázni, valamint a sértettek közötti direkt és indirekt kapcsolat lehetőségét vizsgáltuk.

4. A fegyver–lőszer vonalon valamennyi fegyverkereskedelmet folytató céget, a kelet-magyarországi vadásztársaságokat, lőtereket, illetve a legális fegyvereket tartó személyek sokaságát ellenőriztük.
5. Hívásforgalmi adatok nyomán az egyes bűncselekmények helyszínein, illetve a megközelítési és távozási útvonalain telepített mobil-átjátszóállomások forgalmát értékeltük és elemeztük, valamint az egyes toronyforgalmi adatokat a közös telefonszámok kiszűrése érdekében összehasonlítottuk. Megközelítőleg ötmillió hívásadatot tartalmazó elemzőmunka mellett a nyomozás során felvetődő célszemélyek kizárását is részben így végeztük el.
6. A közútforgalmi adatok vonalán, az autópályákon vásárolt matricák révén folytattunk adatgyűjtést, valamint a forgalmat ellenőrző kamerák nyolcszáz órányi felvételeit elemeztük, és több mint 1,8 millió gépkocsival kapcsolatos adatot értékeltünk.
7. A bejelentési vonalon a sajtótevékenységnek és a százmillió forintra emelt nyomravezetői díjnak tulajdonítható módon, 460 személyre szóló bejelentés érkezett, amelyek csak részben voltak jóindulatúnak mondhatók, miközben az ellenőrzésük rengeteg energiát vitt el (előélet vizsgálata, az adott személy elszámoltatása, telefonjainak ellenőrzése, esetleg poligráfós és DNS-vizsgálata).
8. A „bosszú vonalon” igyekeztünk ellenőrizni, hogy a bűncselekmény-sorozat hátterében állhat-e az, hogy az ismeretlen tettesek vagy hozzátartozóik sérelmére, esetleg romák követhettek el bűncselekményt. Több mint 1300 személy elleni erőszakos bűncselekmény nyomozati iratait kellett értékelnünk.
9. A szélsőséges csoportok vonalán a társszervekkel együtt igyekeztünk ellenőrizni az e csoportokat alkotó személyeket.

A nyomozó csoport munkájának megszervezése

Az egyes bűncselekmények helyszínei kelet-magyarországi megyékben voltak (Hajdú-Bihar, Borsod-Abaúj-Zemplén, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Heves, illetve Pest megye), így a bűncselekményekkel kapcsolatos elsődleges intézkedéseket, halaszthatatlan nyomozati cselekményeket az arra illetékes városi és megyei rendőri szervek végezték (helyszínbiztosítás, forró nyomon üldözés, helyszíni szemle stb.). Az ügyeletek jelentése nyomán néhány órán belül – általában országos főkapitányi döntés nyomán – az emberölések nyomozását a Nemzeti Nyomozó Iroda (a továbbiakban: NNI) hatáskörébe utalták.

Az egyes bűncselekmények hatékony felderítése érdekében önmagában is szükségesnek mutatkozott nyomozó csoport alapítása, de a tízrendbeli, egymás után bekövetkező cselekménysor megszakítása, az újabb bűncselekmények megelőzése, az egy időben keletkező feladatok nagy száma és jellege, az operatív és nyílt tevékenység térbeli megoszlása egyértelműen indokolta a nyomozó csoport létrehozását.

A nyomozó csoport az NNI-n belül alakult meg, ezen belül is a bűnügyi főosztály különleges ügyek osztályára szignálták az ügycsoportot. A nyomozó csoport létszámáról a sajtó tudni vélte, hogy a nyomozás végén száz kollégám dolgozott az ügyben. Valójában a 830 fős budapesti és hat régiós egységgel is megerősített egykori NNI valamennyi munkatársa kivette részét a munkából. A klasszikus vonalak vezetését az egyes osztályok, alosztályok vezetői végezték, így például a bűncselekmények helyszínein az adatgyűjtéseket, tanúkutatásokat, az e téren rutinnal bíró életvédelmi osztály munkatársai oldották meg, de például a bejelentések vagy az információk alapján látóterbe kerülő személyek célzott, komplex ellenőrzését legtöbbször a felderítő főosztály munkatársai végezték.

Az NNI budapesti központi egységei mellett a régiós kirendeltségeink nyomozóira is számos feladat hárult. A nyomozás folyamán számtalan információ futott be a megyei rendőri szervektől, amelyek egyébként sok megkezesítés végrehajtásában közreműködtek. Az érintett vagy veszélyeztetett megyék bűnügyi állományát folyamatosan, néha személyes előadások és ismertetők keretében tájékoztattuk a nyomozás állásáról, az elkövetői profilról, a végrehajtandó feladatokról.

Ilyen nagy létszámú, feladatorientált, ad hoc csoporton belül a legfontosabb volt a megbízható információáramlás megoldása (utasítás, feladatszabás, a végrehajtás szervezése, koordinálása, az információk maradéktalan ellenőrzése, referálatás stb.). A reggeli és délutáni igazgatói eligazításon, továbbá az egyes vonalak referálatása során, szóban, írásban és digitális úton áramlottak az információk, amelyek alapján stratégiai, taktikai és konkrét döntéseket kellett hozni. Az NNI igazgatójaként – az ügycsoport tárgyi súlyára tekintettel – szinte folyamatos jelentési kötelezettségem volt a bűnügyi főigazgató és az országos rendőrfőkapitány úrnak.

A szűkebben vett nyomozó csoporton és az NNI-n kívül, a megyei főkapitányságok bűnügyi és közrendes állománya maximálisan kivette részét a felderítésből: például az úgynevezett „fegyver–lőszer vonalon” az ország összes vadász- és fegyverboltját, továbbá a lőtereket csak rajtuk keresztül, velük együtt tudtuk ellenőrizni. Az úgynevezett „bosszú” vagy a „bejelentési” vona-

lon felvetődő célszemélyek tucatjait a megyékben dolgozó kollégák zárták ki megnyugtató módon.

Szoros volt az együttműködés a közrendvédelmi szolgálati ággal, aminek keretében úgynevezett „hálótervet” készítettünk, vagyis a már bűncselekmény helyszínéül szolgált településeket, továbbá a támadásnak kitett települések veszélyeztetettségét a bűnügyes és a közrendes kollégák felmérték, értékelték. Az értékelés szempontja volt a település elhelyezkedése, megközelíthetősége, a lakosság összetétele stb. A tervben határoztuk meg az újabb bűncselekmények megelőzésére szolgáló intézkedéseket (folyamatos járőrözés, úgynevezett „gördülő akciók” stb.), valamint a bűncselekmény-sorozat megszakítását célzó feladatokat (ellenőrző-áteresztő pontok létesítése, az igazoltások bűnügyi szempontú metodikája, a személyek és gépjárművek ellenőrzéséről készült jelentések jelentőrendszer stb.).

Az együttműködők körében kell megemlítenünk az illetékes megyei főügyészségeket, a Belügyminisztérium struktúrájába tartozó titkosszolgálatokat, és a felderítéshez, bizonyításhoz pótolhatatlan segítséget nyújtó BSZKI-t.

A bűncselekmény-sorozat tizennégy hónapon át tartó feladatot adott a nyomozó csoportnak, ez pedig egyre fokozódó munka- és pszichés terhet jelentett az NNI vezetői és beosztotti állományának. Az ügycsoport nyomozása időt és energiát vett el az NNI-hez telepített más ügyektől, így e bűncselekmények időbelisége, átfutási ideje romlott, de most már elmondható, hogy a romaemberölés-sorozat mellett az NNI-re szignált többi bűncselekmény felderítése és bizonyítása sem szenvedett csorbát.

A nyomozó csoport munkájának logisztikai feltételeit is meg kellett szervezni: alapvetően a meglévő gépjármű-, híradás- és irodatechnikai háttérrel dolgoztunk, de az elemző-értékelő kapacitásunk bővítésre szorult mind hardver-, mind szoftveroldalról.

Az elkövetők azonosítása és elfogása

Az élet elleni bűncselekmények elhúzódó nyomozása során keletkező számtalan, szerteágazó információ feldolgozása időigényes, alapos elemző-értékelő munkát követel. A tíz helyszínes emberölés-sorozat nyomozása során mire az egyes helyszíneken végeztünk a szemlékkel, adatgyűjtésekkel, szakértői tevékenységgel, máris bekövetkezett az újabb bűncselekmény, amely a társadalmi nyomás mellett nem adott lehetőséget az elmélyült elemzésre.

A párhuzamosan több vonalon futó nyomozásban az áttörésre akkor került sor, amikor egy éles szemű kollégám a híváslisták újbóli kiértékelésekor összefüggéseket talált. Az elkövetők a galgagyörki és a tiszalöki helyszínen ugyanazokat a munkatelefonokat használták, de az eddigi forgalmazási feyelmet az utóbbi helyszínen megszegve, nemcsak egymással, hanem egy „civil” számmal is kommunikáltak. Később, a gyanúsítottak elfogása után derült ki a banánhéjnak tekinthető telefonhívások háttere.

A K. testvérek tizenhat, illetve hét nappal az egy halálos áldozatot követelő tiszalöki bűncselekmény előtt, személyesen tartottak terepszemlét Tiszalökön. Április 22-én a szokásos terepmintás gyakorlóöltözetben, fegyvereikkel, az említett Opel gépkocsijukkal közelítették meg a várost. P. Zsolt nem vett részt az elkövetésben, viszont az eljárás későbbi negyedrendű vádlottja, Cs. István soforként közreműködött. Miután társai a fegyvereikkel, hátzsidájukkal kiszálltak a járműből, ő maga Polgár településre autózott, és az említett munkatelefonok, illetve URH adó-vevő útján várta társai jelentkezését.

A helyi körzeti megbízott ekkor igazoltatta is Cs. Istvánt, aki a kocsiiban talált és a fegyverek szállítására alkalmas gitártokról, távcsőről, valamint az adóvevő készülékről nem tudott elfogadható magyarázatot adni. Elmondta, hogy egy hölgyre vár, akivel még csak az interneten vette fel a kapcsolatot, az említett tárgyakat pedig horgászatnál használja a kölcsönként járművel együtt.

Társai a távolság miatt előbb telefonon, majd adóvevő útján irányították a bűncselekmény utáni találkozási pontra. Ezután mellékutakon Debrecen felé autóztak, de Balmazújváros térségében a jármű elakadt a felázott földúton. Ekkor K. Árpád kénytelen volt az eddig csak egymás közötti kommunikációra használt telefonjával 3.46-kor felhívni barátját, *F.-né Ny. Évát*. A nő a helyszínre autózott, az Opelt traktorral kivontatták a sárból, majd a tettesek visszatértek Debrecenbe.

Az elkövetés éjszakáján indított „segélykérő” hívások a csoport bukásához vezettek. A galgagyörki és a tiszalöki mobil-átjátszótoronyok forgalmi adatainak ismételt összevetése és elemzése során, a 2009. augusztus 11-én felszínre kerülő összefüggés után felgyorsultak az események.

Az F.-né kezében lévő készülék hívószáma nyomán jutottunk el a használó személyhez, majd a debreceni Perényi I. elnevezésű szórakozóhelyhez, valamint a klub alkalmazásában álló szélsőséges ideológiát valló alkalmazottakhoz, a tényleges elkövetőkhöz.

A telefonos információ felvetődése után tíz nappal, 2009. augusztus 21-én, a hajnali órákban, előre meghatározott terv szerint, több mint háromszáz

(NNI-s, illetve más társszerveknél dolgozó) kolléga összehangolt művelete nyomán, az említett szórakozóhelyen történt meg K. Árpád, K. István és P. Zsolt egyidejű elfogása. Az elszámoltatások és az adatgyűjtések során terhelő adatok merültek fel Cs. Istvánra is, akinek elfogására néhány órával később került sor.

A tárgyi bizonyítás rendszere

A gyanúsítottak 2009. augusztus 22-i elfogása után tartott helyszíni szemlék és házkutatások során, a személyükhöz köthető ingatlanokban lefoglaltak egyebek között öt sörtétes, egy golyós vadászfegyvert, egy FP9 Parabellum típusú maroklőfegyvert, számtalan, különböző gyártmányú és kaliberű lőszer. Lefoglalták továbbá az Opel Astra típusú személygépkocsit és gumiabroncsait, különböző mobiltelefonokat és SIM-kártyákat, a gyanúsítottak felsőruházatát, bakancsaikat, autópálya-matricák vásárlási bizonylatait, ragasztószalagokat, feszítővasat, számítógépet stb. Ezeket a bűnjeleket a tizenegy bűncselekmény helyszínén megtartott szemlék idején rögzített bűnjelekkel (lövedékmарadványok, lőszerhüvelyek, Molotov-koktélos palackok alkotóelemei, lábbelinyom-töredékek és járműabroncs-nyomok) hasonlították össze a különböző szakértői ágak munkatársai.

A fegyverszakértői vizsgálatok alapján kimondható volt, hogy a gyanúsítottaktól lefoglalt lőfegyverek azonosak a besenyszögi rablás során eltulajdonított eszközökkel. A különböző helyszíneken lefoglalt golyós és sörétes lőszerhüvelyeket, valamint lövedékeket ezekben a fegyverekben működtették. A gyanúsítottaktól lefoglalt golyós és sörétes lőszerrel megegyező típusú lövedékeket és lőszerhüvelyeket rögzítettek korábban a szakértők az egyes helyszíneken.

A hemogenetikai szakértők megállapítása szerint a házkutatásokon lefoglalt lőfegyverekről a gyanúsítottak DNS-profilja volt kimutatható, sőt a DNS-profilok, valamint a gyanúsítottak későbbi vallomása alapján egyértelművé vált, hogy az egyes fegyvereket melyik gyanúsított használta a helyszíneken. K. Árpád a Mauser, K. István a Franchi, míg P. Zsolt a Fabarm gyártmányú lőfegyvert birtokolta és használta. A házkutatáson lefoglalt lőszereken K. Árpád DNS-profilja volt meghatározható, mint ahogy a piricsei helyszínen hátramaradó egyik lőszerhüvelyről is. A tarnabodi helyszíni szemle során két Molotov-koktélt rongydarabjáról K. Árpád, K. István és P. Zsolt kevert DNS-tulajdonságait tartalmazó profilokat, míg a nagycsécsi helyszínen hátramara-

dó szigetelőszalagról a K. testvérek kevert DNS-profilját határozták meg a szakértők.

A nyomszakértői vélemény szerint a piricsei bűncselekmény helyszínéhez vezető földúton rögzített gumiabroncsnyom származhat az említett Opel Astra téli gumiabroncsától. A besenyszögi rablás helyszínén hátramaradó bakancsnyom P. Zsolt lábbelijétől származott, a hemogenetikai szakértő kimutatta benne a genetikai profilját is. Az Alsózsoltán és Kislétán rögzített bakancsnyomok K. István és P. Zsolt lakásaiban lefoglalt lábbeliktől származtak. Az említett rablás során használt feszítővassal, illetve a sértettek megkötözésére használt ragasztószalaggal azonos fizikai tulajdonságú eszközök lefoglalására került sor a házkutatásokkor.

A vegyész szakértői vélemény szerint a piricsei és a tarnabodi bűncselekmények helyszínein eldobott Molotov-koktélokhoz felhasznált rongydarabok szerkezetükben, színükben, anyagukban megegyeznek, és utóbbi helyszínen a három gyanúsított kevert DNS-profilja volt kimutatható. Bebizonyosodott, a Molotov-koktélokban lévő ásványolaj-termékeket a gyanúsítottak vallomása szerint nem a Mol (vagy más ismert) töltőállomásról, hanem egy magánkútról szereztek be.

A bűncselekmények helyszínén működő mobiltelefon-átjátszótornyok adataiból megállapítható volt, hogy a galgagyörki és a tiszalöki bűncselekmény helyszínén és időpontjában ugyanazok a SIM-kártyák, illetve telefonszámok működtek. A kártyacserék után ugyanazokban a telefonkészülékekben, de más kártyák forgalmaztak a kislétai bűncselekmény helyszínén és időpontjában. Az azonosított SIM-kártyákat és készülékeket a gyanúsítottaktól foglalták le. A híváslisták ellenőrzése nyomán az említett helyszínek megközelítési, majd az elkövetés után a távozási útvonala rekonstruálható volt. Figyelemre méltó volt az a körülmény is, hogy K. István, az egyébként is használatában lévő telefonjáról a bűncselekmények elkövetése utáni hajnali órákban rendszeresen SMS-t küldött a barátnőjének.

A nyomozás során beszerzett adatok szerint az Opel Astra a galgagyörki, a tarnabodi, a nagycsécsi és az alsózsoltai bűncselekmény helyszínéhez közelítve, vagy onnan távozva vette igénybe az M3-as autópályát, így az út-ídő grafikonokkal közvetve is bizonyítható volt a gépkocsi használóinak érintettsége. A galgagyörki, a tarnabodi és az alsózsoltai bűncselekmények idején váltott autópálya-matricákat K. Árpád vásárolta meg.

Az informatikai szakértők a számítógépek, telefonok és fényképezőgép memóriáiból feltérképezhették a gyanúsítottak egymás közötti kapcsolatát, egyben érdeklődési körét (szélsőséges oldalak felkeresését, letöltött cikkeket,

fényképeket). A helyszínekről készült fényképek, térképek, fegyverhirdetési szövegek letöltése, vagy éppen a bűncselekmény-sorozatról szóló tudósítások is áruklodók voltak.

A személyi bizonyítékok

A bűncselekmények elkövetésekor 42 éves, hangtechnikus foglalkozású K. Árpád a csoport vezéralakjának számított. Részletes beismerő, önmagát és társait is terhelő vallomást tett a nyomozás során a galgagyörki, a piricsei és a tarnabodi bűncselekményekkel kapcsolatban, amit részben helyszíni kihallgatások formájában is megismételt.

Testvére, a 32 éves K. István jegyszedő, portás foglalkozású, szintén feltáró jellegű beismerő vallomást tett a galgagyörki és a piricsei bűncselekmények kapcsán, míg P. Zsolt, szintén 32 éves biztonsági őr, debreceni lakos a nyomozás során tagadta a bűncselekmények elkövetését. Cs. István 28 éves egykori szerződéses katona, feltáró jellegű beismerő vallomást tett a tiszalöki és a kislétai cselekmények vonatkozásában.

A bűncselekmény háttéréről, az elkövetés motívumáról a gyanúsítottai vallomásokból lehetett következtetéseket levonni. E szerint K. Istvánt személyesen érték inzultusok a romáktól, hiszen tizenhárom éves korában rablás sértettje volt, később egy roma ember életveszélyesen megszurta, és az elkövetőt egy másodfokú eljárás nyomán felmentették. K. István testvérenek és társainak szintén voltak személyes konfliktusai is romákkal. Ezek mellett érzékenyen figyelték a médiában is megjelenő, romák által elkövetett jogsértésekkel kapcsolatos igazságszolgáltatásról szóló híreket, így például az olaszliszakai lincselés hírére felbuzdulva radikalizálódtak, úgy érezték, hogy a magyar lakosságot ért méltánytalanságok ellen csoportjuknak kell valamit tennie. 2008 végén közösen jutottak arra az elhatározásra, hogy a törvények és az igazságszolgáltatás „elégtelensége” miatt saját kezükbe veszik a cigánok megrendszabályozását. A céljuk a roma lakosság megfélemlítése volt.

A gyanúsítottai vallomások közös eleme volt, hogy az emberéletet is követelő bűncselekményt egyik gyanúsított sem ismerte el, majd védőik tanácsára megtagadták az együttműködést és a vallomástételt a nyomozás során.

Az elkövetőkkel szemben megállapított bűncselekmények minősítése

Az előbbi tényállások alapján K. Árpád, K. István és P. Zsolt gyanúsítottak cselekményei alkalmasak voltak

- egyrendbeli, a Btk. 321. § (1) bekezdésébe ütköző és a (3) bekezdés a) és c) pontjai szerint minősülő fegyveresen, csoportosan elkövetett rablás;
- egyrendbeli, a Btk. 263/A § (1) bekezdés a) pontjába ütköző és minősülő, visszaélés lőfegyverrel, lőszerrel büntett; valamint
- egyrendbeli, a Btk. 166. § (1) bekezdésébe ütköző és a (2) bekezdés a), c), f), g), i) pontjai szerint minősülő, előre kitervelten, aljas indokból, több emberen, részben sok ember életét veszélyeztetve, részben tizennegyedik életét be nem töltött személy sérelmére elkövetett emberölés büntett elkövetésével, amelyet mint társtettesek követtek el.

Cs. István gyanúsított egyrendbeli, a Btk. 166. § (1) bekezdésébe ütköző és a (2) bekezdés a) és f) pontjai szerint minősülő, előre kitervelten, több emberen elkövetett emberölés büntett elkövetésével volt gyanúsítható, amelyet mint bűnsegéd követett el.

Az eseménysorban a nagycsécsi két halálos áldozatot követelő bűncselekmény elkövetéséig eshetőleges, míg az alsószolcai bűncselekménytől kezdődően az elfogásukig terjedő időszakban elkövetett bűncselekmények tekintetében egyenes – a sértettek életének kioltására irányuló – szándék vezette a tetteseket.

A minősítő körülmények tekintetében az előre kiterveltséget a gyanúsított vallomások és a szakértői vélemények alapozták meg azzal, hogy a helyszínek megközelítése, a cselekmények megtervezése, a szükséges eszközök beszerzése tudatos és tervszerű volt. Az aljas indokból történő elkövetést támasztja alá a cselekmények rasszista indíttatása, a gyanúsítottak által bevaltott cél, hogy az élet kioltására irányuló cselekményeiket a roma népcsoport megfélemlítése érdekében követték el. A több emberen, illetve a sok ember életét veszélyeztető elkövetési módok törvényi indoklása közismert, míg a tatárszentgyörgyi és a kislétai bűncselekmények során a gyermekkorú sértettek életkorára tekintettel volt megállapítható a minősítő körülmény.

Eljárási hibák és tanulságok

Ahogy korábban említettem, az egyes bűncselekmények helyszínein a tudomásra jutás után a helyi rendőrkapitányságok munkatársai kezdték meg a helyszínek biztosítását, az adatgyűjtést stb. A helyszíni szemlék esetében a városi kapitányságok, illetve a megyei rendőr-főkapitányságok bizottságai dolgoztak. Az eltérő összetételű, képzettségű, végzettségű és tapasztalató szemlebizottságok által készített jegyzőkönyvek nem minden esetben feleltek meg a tartalmi és formai követelményeknek (felületes fogalmazás, pontatlan mérések stb.), ez a későbbi szakértői tevékenységre is kihatott.

A legtöbb nehézséget a tatárszentgyörgyi kettős emberölés helyszíni szemléje okozta. Ebben az esetben órákon át tartotta magát az a nézet, hogy apa és fia elektromos zárlat okozta robbanás és tűz következtében halálozott el. A helyszínen dolgozó rendőrök, sőt a sérülteket vizsgáló ügyeletes orvos, és a tűzoltók sem ismerték fel a sértettek halálának tényleges okát és körülményeit. Rendkívüli halálesetként közigazgatási eljárást kezdeményeztek, de amikor a túlélő családtagok és szomszédok töltényhüvelyeket, valamint a falu szélén a helyszínrre vezető lábnyomcsapást fedeztek fel, átértékelték a cselekményt. Ezután került csak sor igazságügyi boncolás elrendelésére és alapos bűnügyi szemle lefolytatására.

A gyanúsítottak elfogására a Perényi elnevezésű debreceni szórakozóhelyen került sor. A jegyzőkönyvből nem derült ki egyértelműen, hogy a több helyiségre tagolt építményben jogszerűen tartott helyszíni szemle során pontosan melyik helyiségben kerültek elő a fegyverek, ráadásul az eljárási cselekmény időpontjának megállapítása is részben pontatlan volt, mivel az alkalmazott videokamera az augusztusi szemle idején még téli időszámítás szerinti időt mutatott. A tanúk és a hatósági tanúk szerepét sem a valóságnak megfelelően rögzítették, így például egy másik debreceni helyszínen házkutatáson részt vevő személyt a nyomozók kihallgatásra kísértek, majd csak a szemle befejezése után érkezett vissza a helyszínrre, ez azonban a jegyzőkönyvből nem derült ki.

A szemlén készült videofelvételen az egyik tűzszerész – aki biztonsági szempontból a bizottság tagjai előtt kereste, majd meg is találta a fegyverek egy részét – hangja hallható, aki beszámolt a fegyverek feltalálásáról: „Először lesz majd egy IKEA-s szatyor, és abban van két duplacsövű fegyver.” A tűzszerész egy veremben megtalálta a fegyvereket, majd azok átvizsgálása után visszahelyezte őket. Ezután a szemlebizottság az említett helyen „ismé-

telten” megtalálta, rögzítette, lefoglalta ezeket az eszközöket. Mindez később támadási felületet adott a gyanúsítottak és védőik számára...

Összességében megállapítható volt, hogy a helyszíni szemlék és házkutatások megtartására törvényes indokkal szükségszerűen került sor, de például az említett házkutatási jegyzőkönyv önmagában nem volt alkalmas arra, hogy az eljárási cselekmény szabályszerű lefolyását bizonyítsa. Mindezt az elsőfokú tárgyaláson valamennyi résztvevő (nyomozók, technikusok, tűzszerészek, hatósági tanúk) kihallgatása útján lehetett csak tisztázni az eljárási cselekmények részleteit.

A nyomozás kriminalisztikai tanulságai és az ebből fakadó feladatok

- a) A rendészeti szervek szorosabb együttműködésének igénye fogalmazódott meg a negyedrendű vádlottnak, Cs. Istvánnak a Katonai Biztonsági Hivatalhoz fűződő – és sajtónyilvánosságot is kapó – kapcsolata miatt. A terrorcselekmények és más, a társadalomra kiemelt veszélyességet jelentő bűncselekmények megelőzése, megszakítása, felderítése és bizonyítása érdekében történő együttműködés valamennyi rendészeti szerv és titkosszolgálat feladata. Az egyes szervezetek felderítő és feldolgozó munkája révén megszerzett információk nem csak az adott szervezet „tulajdonai”. (A nyílt és operatív munka során összegyűjtött információk megosztását részben törvények írják elő, részben az információk megosztásának fóruma a 2010 óta újra rendszeresen ülésező Nemzetbiztonsági Munkacsoport Terrorellenes Koordinációs Bizottsága. Az információk teljes körű elemzésére és értékelésére a Szervezett Bűnözés Elleni Koordinációs Központ jogutódjaként 2016-ban megalakuló Terrorelhárítási Információs és Bűnügyi Elemző Központ hivatott.)
- b) A rendőrségen belül a bűnügyi és rendészeti szolgálati ág szorosabb együttműködésére kell törekedni a kiemelt bűncselekmények felderítése terén is. E két szolgálati ág tevékenységének jótékony hatását a romagyilkosság-sorozat nyomozása is megmutatta. A bűnügyi információk alapján lehetett hatékonyan működtetni az úgynevezett „hálóprogramot”, ellenőrző-áteresztő pontokat telepíteni stb., de a hatékony közterületi jelenlét során készült jelentések is számos nyomozati feladatot generáltak, amely segítette a nyomozók munkáját.
- c) A konkrét ügy nyomozása folyamán előtérbe került a bűnelemzés helyzete, mivel igény volt arra, hogy az információkat valós időben szintetizálhas-

suk. Az összehasonlító ügyelemzésre és az operatív bűnelemzésre volt szükségünk. (A bűnügyi szolgálati ágon belül 2010 óta tudatos lépések történtek a háromszintű bűnelemzés meghonosítására.)

- d) A konkrét ügy nyomozásához segítségünkre voltak az FBI néhány napot hazánkban töltő viselkedéselemző egység munkatársai is. Az egyes helyszínek vonatkozásában megismerték a helyszíni szemlék jegyzőkönyveit, a szakértői véleményeket, illetve az adatgyűjtések megállapításait, és konzultáltak nyomozó kollégáimmal is. Az elmúlt évek tapasztalatai azt bizonyítják, hogy a Magyarországon szerencsére ritkán előforduló emberölés-sorozatok nyomozása során az FBI profilalkotói – néhány napos magyarországi tapasztalatcseré során – csak viszonylag általánosan megfogalmazható pszichológiai profilt tudtak adni. Az emberölés-sorozatok mellett, az egyéb élet, nemi erkölcs, illetve vagyon elleni bűncselekmények felderítésénél is szükség lenne elkövetői profilra. (2015 óta a Készenléti Rendőrség kiemelt ügyeket felderítő főosztályán a Nemzeti Közszolgálati Egyetemmel karöltve igyekszünk megteremteni a hazai pszichológiai profil-alkotás alapjait, és már elkészültek az első ilyen tartalmú szaktanácsadói vélemények.)
- e) A felderítés és a bizonyítás gerincét a szakértői bizonyítás adta, ez felértékelte a Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézet – illetve a 2017-ben ennek jogutódjaként létrejövő – Nemzeti Szakértői és Kutatóközpont tevékenységét. (A genetikai, daktiloszkópiai és nyomszakértői területek személyi, tárgyi megerősítése, nyilvántartásaik bővítése 2011 óta folyamatos.)
- f) A kiemelt súlyú bűncselekmények helyszínein országos illetékességgel működő technikai egység felállítására keletkezett igény. (2011-től a BSZKI kezein belül felállt a bűnügyi technikai főosztály, ennek központi technikai osztálya hivatott az egész ország területén a nap bármely szakában a kiemelt bűncselekmények helyszíni szemléit kiemelkedő szinten ellátni.)
- g) A tatárszentgyörgyi bűncselekmény körülményeinek vizsgálata ismét felkeltette az igényt a bűnügyi orvosi szolgálat újjászervezésére. (A BSZKI 2011-es átszervezése nyomán, osztály jogállással kezdődött meg ez a munka.)
- h) A romaemberölés-sorozat felderítése és nyomozása során óriási segítséget jelentett, hogy az egyes vonalakon felvetődő célszemélyek ellenőrzését nemcsak a nyomozás adatai és a különböző nyilvántartási adatok egybevetése útján lehetett elvégezni, hanem az NNI Bűnügyi Ellátó Szervek közreműködése révén, operatív erők, eszközök és módszerek komplex alkalmazására volt azonnali lehetőségünk.
- i) Az ügycsoport nyomozása a sajtóérdeklődés középpontjában állt. Egyrészt folyamatosan hiteles, de szűkszavú tájékoztatást kellett nyújtanunk az egyes

helyszíneken történekről, a nyomozás állásáról, ugyanakkor igyekeztünk a felderítés érdekében a lakosságot bevonni a munkánkba. Ennek része volt a díjkitűzéssel kombinált sajtófelhívás, de igyekeztünk üzeni is a gyanúsítottaknak, illetve közvetlen környezetüknek, amikor nyilvánosságra hoztuk, hogy legalább két elkövető között testvéri rokonságot feltételezünk... (A bűncselekmények felderítése érdekében megfontolandó a sajtó tudatos felhasználása, például dezinformációk közlése révén. A célnak megfelelő országos, regionális, vagy helyi szinten meg kell találnunk azokat a formákat, amelyekkel a lakosság bevonása megtörténhet: például kisebb településeken szórólapok, és a helyi sajtó útján stb.)

- j) A konkrét ügy nyomozása során előforduló eljárási, kriminalisztikai hibák elemzését el kell végezni, és a hasonló esetek elkerülése érdekében oktatás tárgyává kell tenni. (Míndez az ORFK Bűnügyi Főigazgatóság bűnügyi főosztálya által az életvédelmi szakterületen dolgozók számára szervezett 2016-os továbbképzés része volt, ahol az ügy első fokú bírāja segítségével dolgoztuk fel az eljárás anyagát.)

CZINEGE LÁSZLÓ – BOGNÁR JÓZSEF

A közrend, közbiztonság javítása Heves megye hátrányos helyzetű településein

Heves megye hazánk északkeleti részében, az észak-magyarországi régióban található, területe 3638 négyzetkilométer, népessége 307 985 fő. A megyében a Heves Megyei Rendőr-főkapitányság közvetlen irányításával öt rendőrkapitányság működik a megyeszékhelyű Egri, a Mátra kapujában elhelyezkedő Gyöngyösi, a vasúti csomópontja miatt jelentős Hatvani és Füzesabonyi, és a dél-hevesi térséget felölelő Hevesi Rendőrkapitányság. A főkapitányság illetékességi területén 121 település található, ebből 11 város.

A megye települései a 2013. július 15-i közigazgatási beosztás szerint hét járásba kerültek. A kapitányságok illetékességi területein egy-egy járás található, kivéve az Egri Rendőrkapitányságot, ahol három járást alakítottak ki, közülük kiemelném a Pétervásárai járást, területe 475 négyzetkilométer, lakossága 21 381 fő, húsz települést foglal magában, ebből egy város. A Hevesi járás a Hevesi Rendőrkapitányság illetékességi területén található, területe 698 négyzetkilométer, lakossága 35 116 fő, tizenhét településből áll, ebből egy város.

A kedvezményezett települések besorolásáról és a besorolás feltételrendszeréről szóló 105/2015. (IV. 23.) kormányrendelet alapján a megyében harmincnincz kedvezményezett település található. A kiválasztott két járás tekintetében elmondható, hogy a Pétervásárai járás területén nyolc, még a Hevesi járás települései közül tizenegy felel meg a kormányrendeletben foglalt kritériumoknak. A két járás említett települései közül egyet-egyet választottam a címben megfogalmazott témakör bemutatására, illetve feldolgozására. Ez a Pétervásárai járás területéről *Tarnalelesz*, illetve a Hevesi járás viszonylatában *Tiszanána*.

A települések elhelyezkedése, demográfiai adatai

Tarnalelesz a megye északi részén található, a Tarna folyó keleti forrásánál, közel az Ó-Bükkhöz. Területe 28,26 négyzetkilométer, lakóinak száma 1828, ebből 955 nő. A lakók közül 336-an 62 évesnél idősebbek. A településen 693

lakás van, jelenleg nyolcvan lakatlan. A településen nyolcosztályos általános iskola működik a szomszédos Bükkszenterzsébet tagiskolával közösen, a tanulók száma 302. Az óvodai ellátás is megoldott, jelenleg 93 gyermek jár oda. A településen a foglalkoztatás, a munkalehetőség igen csekély, ezért a munkavállalók a közeli, illetve távolabbi városokban dolgoznak. A településen működik a közmunkaprogram, éves szinten kétszáz ember foglalkoztatását oldja meg.

Tiszanána keleten Saruddal, északon Kömlővel, nyugaton Kiskörével határos, déli határa a Tisza. A község határa a Tisza völgye tájegységhez tartozik, területe 68,14 négyzetkilométer. A 2479 lelket számláló településen 1255 nő és 1224 férfi él, 447-en hatvankét évesnél idősebbek. A településen 1041 lakás van, ebből nyolcvan-kilencven lakatlan. A településen nyolcosztályos általános iskola működik, 180 tanulóval, valamint négycsoportos óvoda 110 gyermekkel. A helyi munkalehetőség minimális, a közmunkaprogram lehetőségeit maximálisan kihasználva éves szinten nagyjából ötszáz ember foglalkoztatása megoldott, ezért a munkavállalók többsége a településtől távolabb lévő városokba jár.

A települések közbiztonsági helyzete, bűnügyi fertőzöttsége 2010-ben

A megye illetékességi területén megfigyelhető a városi, illetve vidéki bűnelkövetés. A városok területén több a betöréses lopás, zseblogpás, illetve a megegyezékhelyt tekintve – amelyhez közigazgatási központi szervek is kapcsolódnak – az úgynevezett intellektuális bűncselekmények elkövetése. Ezzel szemben vidéken jellemzően a vagyon elleni bűncselekményeken belül a fa-, fém-, termény- és állatlopások, illetve az időskoriak sérelmére elkövetett úgynevezett trükkös lopások vannak jelen.

A megye északi régiójához tartozó Tarnaleleszen kiemelkedő a vagyon elleni bűncselekmények, azon belül a lopások és a lakásbetörések száma. Az ismertté vált bűncselekmények 75,9 százaléka lopás, a lakásbetörések esetében ez a mutató 24 százalék. A településen elkövetett bűncselekmények 18,51 százalékát követték el közterületen. A lakosság szubjektív biztonságérzetét befolyásoló bűncselekmények aránya, az összes elkövetett bűncselekmény tekintetében 85,18 százalék. A regisztrált bűncselekmények mutatója szerint százezer lakosra 3226 bűncselekmény jut.

A dél-hevesi térséghez tartozó Tiszanánán ez a mutatószám jóval magasabb: 8368. A településen az ismertté vált bűncselekmények 76 százaléka lo-

pás, 16,5 százaléka pedig lakásbetörés. A regisztrált bűncselekmények 28 százalékát követték el közterületen, illetve az ismertté vált bűncselekmények 88,5 százaléka volt, ami a lakosság biztonságérzetére negatívan hatott.

Az elkövetők főként helyiek, egyes esetekben a környező településekről érkeznek, jelentős a visszaeső bűnelkövetők száma is. Az északi régió települése tekintetében tapasztalható az átutazó bűnözés jelenléte, Borsod-Abaúj-Zemplén és Nógrád megye viszonylatában főként a megyehatárok közelsége miatt.

A bűnügyi mutatók egyértelműsítik, hogy a települések közbiztonságának javítása érdekében a rendőrségnek hathatósabb intézkedéseket kell bevezetnie, és erősítenie kell a bűnmegelőzés érdekében végzett tevékenységét. Mindamellett a lakosság és az önkormányzatok részéről is jogos a kérdés, mit tesz, mit akar tenni a rendőrség a közbiztonság fokozása érdekében.

A települések rendőri lefedettségéről elmondható, hogy Tiszanánán három, Tarnaleleszen két körzeti megbízott teljesített szolgálatot, valamint Tarnalelesztől mintegy hat kilométerre rendőrőrs működött.

A közbiztonság, a lakosság szubjektív biztonságérzetének javítása érdekében 2011 és 2016 között tett intézkedések

A közbiztonság a társadalmi együttélés rendjének – az adott időszakban és helyen – jogilag szabályozott olyan tényleges helyzete, amelyben az emberek élete, személye, javai és jogai védettek az illetéktelen támadás ellen. Bűnmegelőzés minden olyan intézkedés és beavatkozás, amelynek célja vagy eredménye a bűnözés mennyiségi csökkentése, az állampolgári szubjektív biztonságérzet minőségi javítása, a bűnalkalmak lehetőségének csökkentése, a bűnözést előidéző okok hatásainak mérséklése, a sértetté (áldozattá) válás megelőzése.

A közbiztonság megteremtése olyan feladat, amelyért közösen kell tenni. A közbiztonság, a lakosság biztonságérzetének megteremtése és fenntartása érdekében tudatosítani kell a lakosságban, az intézményekben a település vezetőségében, hogy a jogellenes magatartások helyben termelődnek, ezért az ellenük való eredményes védekezéshez elengedhetetlen a helyi erők összefogása.

Az elmúlt időszak összehangolt rendőri intézkedései csak részben feleltek meg a lakossági igényeknek. A közterületeken nagyobb létszámú, látható módon intézkedő rendőr teljesített szolgálatot, a jogsértőkkel szemben határo-

zattan és következetesen intézkedtek, a települések lakóinak biztonságérzete azonban ennek ellenére nem minden esetben javult érezhetően. Mindkét település tekintetében tehát igényként jelentkezett a közrend, közbiztonság további erősítése, a jogsértő cselekmények elkövetőinek elfogása és felelősségre vonása.

A fokozott rendőri jelenlét a településeken elkövetett jogsértések elmaradhatatlan szankcionálásával járt, a közlekedésrendészeti intézkedésekre helyezett hangsúly azonban széles körben negatív fogadatra lelt a lakosság körében, hiszen sok esetben a kisebb súlyú szabálysértések kapcsán túlzottnak értékelt szankciók kiszabására került sor. Mindezeket túl a bűnmegelőzésre irányuló intézkedéseink nem hoztak átütő, a lakosság számára is elfogadható eredményeket.

Az említett lakossági kívánalmak tükrében a közterületi szolgálatot teljesítő állomány feladatellátását átalakítottuk, a szolgálatot úgy szerveztük, hogy a biztonságot leginkább veszélyeztető cselekmények megelőzésére, megszakítására irányuljon, messzemenően igazodva a települések igényeihez.

Az elvégzett kockázatelemzésekre, továbbá a közbiztonsági és a bűnügyi adatokra, tendenciákra, a lakosság szubjektív biztonságérzetére, veszélyeztettségére, a társadalmi együttélési szabályok betartására, a szabálysértési vagy büntetőeljárás hatálya alá nem tartozó egyéb jogsértésekre, a bekövetkezett konfliktushelyzetekre, illetve egyéb más releváns körülményekre, valamint a rendelkezésre álló rendőri állomány létszáma is figyelemmel Tarnaleesz és Tiszánána települést veszélyeztetett településeknek nyilvánítottuk.

Felmértük továbbá azokat az inkriminált helyszíneket, azon belül a szórakozóhelyek területét, közintézményeket, üzleteket, hétvégi házas övezeteket, valamint mezőgazdasági területeket, amelyek környezetében indokolt volt a visszatérő gyalogos járőrszolgálat bevezetése.

Fokoztuk a települések tekintetében a rendőri jelenlétet. A meglévő körzeti megbízotti szolgálat ellátásán túl mindkét település tekintetében hetente háromszor fokozott közterületi ellenőrzéseket tartottunk. Ha a közbiztonsági, bűnügyi helyzet indokolta, a településeken megoldottuk a huszonnégy órás közterületi jelenlétet. A közlekedésrendészeti ellenőrzéseken túl a hangsúlyt elsősorban a települések bel-, illetve külterületeinek bűnmegelőzési és közrendvédelmi célú ellenőrzéseire helyeztük, igyekezve megelőzni a lakosságot leginkább zavaró jogsértések elkövetését.

A települések polgármestereivel, illetve az általuk megbízott személlyel rendszeres, folyamatos kapcsolattartásra törekedtünk. A közbiztonsági helyzet

értékelése, az állampolgárok részéről érkező jelzések, észrevételek megismerése érdekében heti rendszerességgel tartottunk megbeszélést, ezzel is erősítve az önkormányzatok szerepét a helyi közbiztonság megteremtésében. Továbbá a körzeti megbízottak, valamint a településeken szolgálatot teljesítő megerősítő erők parancsnoka napi kapcsolatot tartott a helyi önkormányzatokkal.

A fokozott közterületi ellenőrzésbe a kapitányság bünyügyi szolgálatát is bevontuk. A körzeti megbízottakkal közösen hajtották végre a települések külterületeinek ellenőrzését, Tiszanána esetében a vikendházas, illetve üdülőövezetben élők tájékoztatását a területre jellemző bűncselekmények elkövetése, valamint az áldozattá válás megelőzése érdekében. Továbbá a vagyon elleni bűncselekmények, (vikendházfeltörés) szabálysértések (termény-, falopás) megelőzése érdekében rendszeresen hajtottak végre figyelőszolgálatot, fokozott ellenőrzéseket.

Intézkedtünk továbbá a lakásbetörések megelőzése, illetve a vagyonmegóvás érdekében a lakatlan ingatlanok, a Tisza menti település tekintetében az idényjelleggel lakott vikendházak, üdülők feltérképezésére, a bűnmegelőzés érdekében a területek visszatérő rendőri ellenőrzésére. Főként ezeken a területeken felmértük az idős koruk miatt leginkább veszélyeztetettek számát, lakókörnyezetét. A közterületi szolgálat szervezésénél kiemelt figyelmet fordítottunk e területek visszatérő ellenőrzésére.

A lakosság, a kereskedelmi egységek, üzletek tulajdonosainak bűnmegelőzési előadás keretében szakemberek bevonásával előadást tartottunk mindazon vagyonvédelmi eljárásokról, illetve riasztó- és távfelügyeleti rendszerekről, amelyek alkalmazásával nagymértékben megelőzhetők a bűncselekmények.

A tiszánánai önkormányzat is egyik fő feladatának tekintette a településen élő időskorúak személy- és vagyonbiztonságának megóvását. Ennek érdekében egy vagyonvédelmi céggel kötött együttműködési megállapodás alapján 2013-ban százhusz időskorúnak adott személyi riasztót, valamint 2013–2014-ben szintén önkormányzati támogatással segítette százötven lakóház riasztórendszerrel történő ellátását.

A helyi közbiztonság javítása érdekében intézkedtünk továbbá az oktatási intézmények vezetőivel történő kapcsolatfelvételre, az iskola rendőre, a DADA, valamint a helyi szinten működtetett egyéb bűnmegelőzési programban megfogalmazott feladatok végrehajtásának fokozása érdekében. A programokat végrehajtó körzeti megbízottak, bűnmegelőzési előadók és iskola-

rendőrök gyors és folyamatos riaszthatósága céljából az önkormányzat, illetve a rendőrség honlapján közzétettük az elérhetőségüket.

A fiatalkori bűnözővé válás megelőzése érdekében döntöttünk arról, hogy a körzeti megbízottak alakítsanak ki szoros együttműködést az illetékességi területükön működő gyámhivatalokkal, jegyzőkkel, hogy a kétoldalú információáramlás segítse elő a veszélyeztetett gyermekek érdekében szükséges gyermekvédelmi intézkedések késedelemmentes megtételét.

Az átutazó bűnözők felderítése, valamint a velük szemben foganatosított eredményes intézkedések érdekében fokoztuk a közlekedésrendészeti ellenőrzéseket. Ezek végrehajtásánál kiemelt súlyt fektettünk a baleseti gócpontok közlekedésbiztonsági helyzetének javítására is.

A települések tekintetében a bűnügyi szolgálat feltérképezte azokat a bűnözői csoportokat, amelyek tagjai főként a két település tekintetében követtek el bűncselekményeket. A büntetőeljárás szabályainak megtartása mellett intézkedtünk a jogsértő cselekményekkel gyanúsítható személyek eljárás alá vonására. Feltérképeztük továbbá azokat, akik jogsértő magatartásukkal, életvitelükkel negatívan befolyásolták a lakosság biztonságérzetét, valamint a körözött egyének elfogása érdekében rendszeresen körözési akciókat szerveztünk.

A bevezetett rendőri intézkedések során kiemelt figyelmet fordítottunk a tulajdon elleni jogsértések megelőzésére, az elkövetők elfogására, függetlenül az elkövetési tárgy értékétől, vagy a megvalósított cselekménnyel okozott kártól. A prevenció erősítése érdekében a bűnügyi szolgálat a jogszabályi feltételek fennállása esetén minden esetben alkalmazta a bíróság elé állítás jogintézményét.

A rendőri intézkedések minél eredményesebb végrehajtása érdekében bevontuk a kapitányságok, valamint a Heves Megyei Rendőr-főkapitányság közrendvédelmi, közlekedésrendészeti, igazgatásrendészeti és a bűnügyi szolgálati ág személyi állományát, valamint előre egyeztetett időpontokban a Készenléti Rendőrség beosztotti állományát. A fokozott ellenőrzéssel megbízott személyi állomány munkáját segítették a társhatóságok képviselői, a polgárőrség, a mezőőri szolgálat, és az erdészetek munkatársai.

A települések tekintetében folyamatosan elemeztük, értékeltük az ismertté vált bűncselekmények kriminalisztikai ismérveit, és a megállapítások alapján szerveztük a települések megerősítő erőinek szolgálatba vezénylését. A rendőri állomány az intézkedései során az elkövetett cselekmények tárgyi súlyára, valamint az elkövető személyére figyelemmel differenciáltan végezte az intézkedéseit.

A szolgálat ellátása során nagy súlyt fektettünk a gyalogos szolgálat ellátására, valamint a szolgálati kutyával ellátott járőrszolgálatra, a kül- és erdőterületeken, illetve a hétvégi házas övezetekben pedig mindezeket túl a lóval és szolgálati kutyával (Készletléti Rendőrség speciális szolgálatainak bevonásával) ellátott járőrszolgálatokra. A szolgálatok tervezése során kiemelt figyelmet fordítottunk a rendőrség, polgárőrség szolgálatának az összehangolására.

A közterületen elkövetett bűncselekmények megelőzése, felderítése céljából rendszeresen elemeztük és értékeltük a településeken működő térfelügyelő kamerák felvételeit. Bűnüldöző munkánkat Tarnaleleszen tizenhét, Tiszanánán húsz térfelügyelő kamera segítette.

A lakosság szubjektív biztonságérzetének felmérése, illetve a közbiztonsággal kapcsolatos további vélemények megismerése érdekében kérdőívek (helyzetfelmérési nyomtatványok) felhasználásával további adatgyűjtést végeztünk. A beérkezett lakossági véleményeket folyamatosan értékeltük, elemeztük, az azokból kapott információk és adatok alapján, valamint a lakossági fórumokon, járási egyeztető fórumokon, illetve a konzultációs fórumokon a lakosság észrevételeit, kéréseit felhasználva végeztük továbbra is a már korábban bevezetett kombinált rendőri intézkedéseket a településeken.

A Pétervárasán működő rendőrőrs hivatásos állományának létszámát húszról harmincra növeltük 2013. február 1-jén. Tarnaleleszen a körzeti megbízottak számát kettőről háromra emeltük. Tiszanánán 2013. február 1-jén huszonkét fős rendőrőrsöt állítottunk szolgálatba.

Tarnaleleszen a körzeti megbízottaknak irodahelyiséget, Tiszanánán az őrs elhelyezése céljából épületkomplexumot alakítottak ki a jogszabályi előírásoknak megfelelően az önkormányzatok. Továbbá a településeken szolgálatot teljesítő kollégák az önkormányzatoktól szolgálati lakásokat kaptak.

A közbiztonság növelését szolgáló térfelügyelőkamera-rendszerek kiépítése vagy bővítése céljából mind két önkormányzat pályázott a Belügyminisztérium által kiírt pályázatokra. Tarnalelesz önkormányzata 2012-ben hat, 2014-ben további tizenegy térfelügyelő kamera telepítéséhez szükséges pályázati támogatáshoz jutott. A településen kiépített és működő térfelügyelőkamera-rendszeren belül három kamera rendszámfelismerő funkcióval is bír.

A dél-hevesi település is kétszer jutott pályázati támogatáshoz térfelügyelőkamera-rendszer kiépítésére, illetve bővítésére. Első esetben 2013-ban kilenc, majd a rendszer fejlesztéséhez szükséges további hat kamera vásárlásához kapott pályázati támogatást 2014-ben. Az önkormányzatok által benyújtott pályázatokat a rendőrség minden esetben szakmai érvekkel támogatta.

A térfelügyelő kamerák telepítése előtt az önkormányzatok minden esetben kikérték a rendőrség véleményét. A kameratelepítési helyszínekre minden esetben a közterületen elkövetett bűncselekmények, a településrészek bűnügyi fertőzőittségének figyelembevételével, valamint a baleseti gócpontok ismeretében került sor. A településeken működő térfelügyelőkamera-rendszerek pozitív hatással voltak a bűnmegelőzésre, valamint nagymértékben segítettek az elkövetett szabálysértések, bűncselekmények felderítését.

Az önkormányzati vezetők hatékonyan részt vettek a polgárőrség megreformálásában. Tarnaleleszen hatvan fővel alakult polgárőrség 2012-ben, jelenlegi létszám 51. Az elmúlt években az Országos Polgárőrszövetség által meghirdetett, a közrend, közbiztonság, valamint a lakosság biztonságérzetét szolgáló programokhoz kezdetektől fogva csatlakoztak.

A településeken rendszeres járőrszolgálatot működtettek, valamint aktívan részt vettek a település rendezvényeinek biztosításában. A külterületeken elkövetett bűncselekmények megelőzése érdekében figyelőszolgálatokat szerveztek. A rendőrség és a polgárőrség kapcsolata folyamatos volt. A körzeti megbízottal, valamint a településen szolgálatot teljesítő közrendvédelmi szolgálattal rendszeresen láttak el közös járőrszolgálatot.

A Tiszanánán közel húsz éve működő polgárőrség 2013-ban újjászerveződött, jelenlegi negyvenen dolgoznak ott. A közterületen nappal két-, éjjel két-három fős szolgálat segítette a rendőrség munkáját. A szolgálatokat minden esetben egyeztetettük, ezáltal megoldott volt a közös szolgálatok ellátása, illetve azon időszakok lefedése, amikor egyéb ok miatt a településen nem volt rendőri jelenlét. Az egyesület szintén csatlakozott az Országos Polgárőrszövetség által meghirdetett programokhoz.

Mindkét település tekintetében kijelenthető, hogy a közrend, közbiztonság megszilárdítása, valamint a lakosság szubjektív biztonságérzetének javítása érdekében bevezetett és foganatosított rendőri intézkedések végrehajtásában a polgárőr-egyesületek hatékonyan segítettek a rendőrség munkáját.

A települések roma nemzetiségi önkormányzataival együttműködési megállapodást kötöttünk, amelynek alapvető célja a rendőrség és a roma nemzetiség közötti konfliktus- és előítélet-mentes viszony megteremtése, kiemelt figyelem fordítása a bűnmegelőzésre, az áldozattá, bűnelkövetővé, szenvedélybetegé válás elkerülésére, az ismeretterjesztő kommunikációra. Továbbá a romák egymás közötti, illetve a romák és a nem romák közötti etnikai jellegű konfliktusok lehetőség szerinti megelőzése, továbbá a már megtörtént ilyesfajta események megfelelő kezelése. Az együttműködési megállapodás-

ban foglaltak végrehajtását rendszeresen értékeltük, s ha szükséges és indokolt volt, intézkedtünk a módosítására.

Kiemelt figyelmet fordítottunk a kommunikációra, a bűnmegelőzés érdekében rendszeresen tájékoztattuk a lakosságot a településeken ismertté vált sorozatjellegű bűncselekmények elkövetési módjairól, felismerhetőségükről, valamint megelőzésük lehetőségeiről. A lakosság minél szélesebb rétegének elérése, tájékoztatása érdekében fórumokat szerveztünk, illetve bűnügyi hírleveleket, bűnmegelőzési kiadványokat juttattunk el hozzájuk a körzeti megbízottak bevonásával, illetve Tiszanánán a helyi kábelcsatormán keresztül.

A végrehajtott fokozott, kombinált közterületi szolgálattal, azon belül a gyalogos szolgálat növelésével, a lakossági fórumok megtartásával, a bűn- és baleset-megelőzés érdekében tartott előadásokkal, a települési rendezvényeken tartott rendőrségi bemutatókkal, valamint a település közbiztonságáról szóló hiteles tájékoztatással, a lakosság jelentős részét sikerült elérni, megszólítani, és bevonni a települések közbiztonságának formálásába, ennek nyomán javult a lakosság rendőrség iránti bizalma.

Annak érdekében, hogy a közbiztonság pozitív alakulása egy-egy adott település tekintetében ne csak egy pillanatkép legyen és hogy a lakosság rendőrség iránti bizalma tovább javuljon, nem lehet a rendőri intézkedéseket az első látványos és érezhető eredmények elérésekor csökkenteni, azt folyamatosan fenn kell tartani, és mindenkor az adott közbiztonsági, bűnügyi helyzetnek megfelelően kell alkalmazni.

A statisztikai adatok alapján megállapítható, hogy 2010-hez képest 2016-ban Tarnaleleszen 48,14 százalékkal csökkent a regisztrált bűncselekmények száma. A vagyon elleni bűncselekményeken belül a lopások 70,73, a lakásbetörések száma 92,3 százalékkal csökkent. Az elmúlt hét évben a településen nem követtek el rablást. A közterületen elkövetett bűncselekmények száma 50, a lakosság biztonságérzetét negatívan befolyásoló bűnesetek száma 67,39 százalékkal csökkent. A százezer lakosra jutó regisztrált bűncselekmények száma 1599.

Hasonló pozitív eredményt értünk el Tiszanána tekintetében is. A regisztrált bűncselekmények száma 73,5, a lopásoké 82,89, a lakásbetöréseké 84,84 százalékkal csökkent. A közterületen elkövetett bűnesetek száma 78,78, illetve a lakosság biztonságérzetét leginkább befolyásoló bűncselekményeké 76,83 százalékkal csökkent.

A megye mind a 121 településén napjainkban is azon dolgozunk, hogy erősödjön a közrend, közbiztonság, javuljon a lakosság szubjektív közbiztonságérzete, illetve tovább erősödjön a lakosság rendőrség iránti bizalma. A te-

településeket járőrkörzetekre osztottuk (38 járőrkörzet) és az oda vezényelt rendőri erők előre megtervezett járőrútirányok alapján látnak el szolgálatot.

A folyamatos elemző-értékelő munka adatai alapján, az önkormányzati jelzések figyelembevételével, az állampolgári igények ismeretében, valamint a mindenkori bűnügyi helyzetnek megfelelően intézkedünk a járőrútirányok módosítására, valamint a települések huszonnégy órás rendőri lefedettségére, illetve a visszatérő közbiztonsági ellenőrzésre.

A két település tekintetében kijelenthető, hogy a rendőrség, az önkormányzatok, a polgárőrség és a lakosság hatékony együttműködése nyomán javult a közbiztonság, és nőtt a biztonságérzet.

MOLNÁR TAMÁS

Az Ózdi Rendőrkapitányság uzsora-bűncselekmények felderítésével kapcsolatos szakmai tapasztalatai

Az Ózdi Rendőrkapitányság illetékességi területe a Heves–Borsodi-hegyháton, északi irányból a magyar–szlovák államhatár, nyugati és déli irányból Nógrád és Heves megye, míg keleti irányból a Kazincbarcikai és az Edelenyi járás által határolt. A Magyarország és a Szlovák Köztársaság között fennálló közös határszakasz mindössze 82,8 kilométer hosszúságú.

Illetékességi területünk 778,82 négyzetkilométer, 43 település és az itt élő, körülbelül hetvenhét ezres lakosság tartozik hozzá. A népesség nagyjából ötven százalékáa él Ózdon, a másik fele két további városunkban, valamint nagyközségeinkben, községeinkben lakik.

A térség két városa (Ózd és Borsodnádásd) negyedszázada még jelentős iparvárosnak számított, így az ipari létesítmények, illetve a bőséges munkakínálat miatt akkoriban nagy számban érkeztek Ózdra és vonzáskörzetébe az ország minden részéről, főleg kétkezi munkások, közöttük sok – mai megközelítés szerint – halmozottan hátrányos helyzetű ember, akik e régióban telepedtek le, és családot is itt alapítottak.

A térség iparában bekövetkező válság azonban nagymértékű munkanélküliséget okozott, e miatt főként az alulképzettek, az alacsony iskolai végzettségűek kerültek nehéz helyzetbe.

A munkanélkülivé vált családfenntartók családja, gyermekei nehéz körülmények között éltek és élnek, mivel anyagi és szociális helyzetük nem teszi lehetővé a magasabb szintű iskoláztatást. Ennek oka részben az, hogy a gyermekek továbbtanulását szüleik alig tudják támogatni, illetve sok esetben sajnos hiányzik a szülői, nagyszülői jó példa is. E személyek társadalmi pozíciójukból adódóan is gyakrabban követnek el bűncselekményeket, illetve gyakrabban is válnak jogsértések áldozataivá.

Térségünkben így jelentős számban élnek halmozottan hátrányos helyzetűek, akik csekély jövedelemből tartják fenn a családjukat.

A releváns demográfiai információk birtokában fontos kitekintésünk a térség bűnügyi helyzetére. Ahhoz, hogy pontosabb képet kapjunk az Ózdi Rendőrkapitányság bűnügyi helyzetéről, elengedhetetlen az illetékességi területün-

kön elkövetett és ismertté vált bűncselekmények néhány jellemzőjét bemutatni. Az Ózdi Rendőrkapitányság illetékességi területén a következőképp alakult a regisztrált bűncselekmények száma: 2010: 2432; 2011: 2380; 2012: 2631; 2013: 2964; 2014: 2316; 2015: 2063; 2016: 1999.

A bűncselekményszámok vonatkozásában öröndetes tény a csökkenő tendencia, külön hangsúlyozva azt, hogy az elmúlt hét év legalacsonyabb értéke 2016-ban volt.

Az Ózdi Rendőrkapitányság illetékességi területén található települések közül a legtöbb bűncselekményt Ózdon (az összes bűncselekmény 53,3 százalék), Putnokon (13,9), Arlóban (8,8) és Borsodnádason (4,1) követték el.

A javuló tendenciát mutató bűncselekményszám bizakodásra adhat okot, ennek ellenére fontos rávilágítani arra, hogy a 2016-ban Borsod-Abaúj-Zemplén megyében a hatóságok tudomására jutó 15 470 bűncselekmény 12,9 százalékát az Ózdi Rendőrkapitányság illetékességi területén követték el.

Ez a szám jelentősnek mondható, és ha az elkövetéshez vezető okokat vizsgáljuk, világossá válik, hogy a halmazottan hátrányos helyzet e tekintetben nagy hangsúlyt kap.

Térségünkre pontosan az előzőekben vázolt speciális helyzet miatt a nagyon elleni bűncselekmények elkövetése jellemző, az elkövetett összes bűncselekmény nagyjából ötven százaléka tartozik e deliktumok közé.

Kapitányságunk illetékességi területén, a nagyon elleni bűncselekmények körében az elmúlt években megjelent és kiemelkedett egy speciális bűncselekményi alakzat, nevezetesen az uzsora-bűncselekmény, és az ahhoz kapcsolódó, gyakran vele halmazatban álló bűncselekmények elkövetése, amire reagálnunk kellett.

Válaszlépésként az elmúlt években nagy számban folytattunk eljárást uzsora-bűncselekmény és annak járulékos cselekményei miatt.

Természetesen a jelenség országosan nem egyedülálló és nem kizárólag az Ózdi Rendőrkapitányság illetékességi területére jellemző. Ezt bizonyítja több jogalkotói lépés is, köztük a legfontosabb, a büntető törvénykönyv kodifikációja, amely a vizsgált időszak előtt kevéssel lépett hatályba. Erről a látjegyzetben hivatkozott oldal a következőket közölte: „*A kiszolgáltattott helyzetű polgárok büntetőjogi védelme érdekében az uzsorázó személyekkel szembeni fellépésként rögzíti a 2009. március 1-jétől hatályos, a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 330/A. § (1) bekezdése...*”¹

¹ <http://www.kormend.hu/0/hirek/19998/az-uzsora-buncselekmény-szabalyozasa>

Az újabb kodifikáció nyomán a büntető törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) is tartalmazza, a 381. § rendelkezései között az uzsora-bűncselekmény különös részi törvényi tényállását, a következők szerint:

„Uzsora-bűncselekmény

381. § (1) Aki más rászorult helyzetét kihasználva olyan különösen aránytalan mértékű ellenszolgáltatást tartalmazó megállapodást köt, amely alkalmas arra, hogy annak teljesítése a megállapodás kötelezettjét, a megállapodás kötelezettjének a vele közös háztartásban élő hozzátartozóját, illetve a megállapodás kötelezettje által tartási kötelezettség alapján eltartott személyt súlyos vagy további súlyos nélkülözésnek tegye ki, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha az uzsora-bűncselekményt bünszövetségben vagy üzletszerűen követik el.

(3) Uzsora-bűncselekmény elkövetőjével szemben kitiltásnak is helye van.

(4) Korlátlanul enyhíthető annak a büntetése, aki az uzsora-bűncselekményt, mielőtt az a hatóság tudomására jutott volna, a hatóságnak bejelenti, és az elkövetés körülményeit feltárja.”

A Btk.-ban e deliktum kommentárjaként a következőket írja a jogalkotó: *„A rendelkezés az uzsora-bűncselekmény törvényi tényállását szabályozza. A törvény átveszi az uzsorával összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXXIV. törvénnyel elvégzett módosításokat. Az uzsorázás újabb formái olyan jelleget öltöttek magukra, megjelenésükben – embertelenségük, kizsákmányoló jellegük miatt – olyan súlyos veszélyt jelentenek a társadalomra, hogy uzsora-bűncselekménykénti minősítésüket függetleníteni kellett attól, hogy a cselekményt üzletszerűen követik-e el, vagy sem. Példaként hozható fel a kölcsönadással kombinált színlelt adásvételi szerződés aláíratása, mintegy a kölcsön »biztosítékául«, majd annak érvényesítése. Ez ugyanis önmagában olyan cselekmény, ami egyszeri elkövetés esetén is súlyos büntetőjogi szankciót kell, hogy maga után vonjon. Az uzsora-bűncselekmény törvényi tényállása nem használja a szerződés fogalmát, ehelyett az ennél kevésbé formális megállapodás kifejezésre utal. A megállapodás kifejezés használatának indoka az, hogy az uzsoratevékenység jellemzően – bár kölcsönügyletek révén valósul meg az uzsorakölcsönök nyújtása – sok esetben más szerződésnek, vagy megállapodásnak van álcázva. Amennyiben a tényállás kizárólag a szerződésekre, vagy még szűkebben, a kölcsönszerződésekre utalna, úgy a – pl. adásvételi célzat nélkül, kvázi fedezetként eladott vagyontárgyakra, gépjárműre, jószág-*

ra vonatkozó – színlelt adásvételi szerződések, vagy egyéb megállapodások esetén a büntetőbírósnak kellene a megállapodások szerződés jellegét, vagy a szerződések színleltetését megállapítani. A törvényi tényállás alapján azonban elegendő annak bizonyítása, hogy a sértett és az elkövető között létrejött egy uzsorás elemeket tartalmazó megállapodás. A másik fél rászorult helyzetének kihasználása fordulattal kapcsolatban a törvény a bíróság megítélésére bízta, hogy az eset körülményeitől függően mely helyzeteket tekint olyanoknak, amelyek kihasználása már az uzsora körébe vonható. A tényállás ezért nem határoz meg konkrét példákat (rossz anyagi helyzet, hiszékenységek, alacsonyabb értelmi képesség stb.). A tényállás alapesetének megvalósulásához szükséges továbbá a különösen aránytalan mértékű ellenszolgáltatás kikötése. Az ellenszolgáltatás különösen aránytalanságának megítélése a büntetőbíró feladata, amelynek során az eset összes körülményére kell tekintettel lenni. Az uzsorás szerződés teljesítése nem csupán a kötelezett, hanem a vele közös háztartásban élő hozzátartozó, illetve az általa eltartott személy élethelyzetében is kedvezőtlen hatást vált ki, ezért a törvény ennek figyelembe vételével határozza meg a sértetti kört. Tartási kötelezettség jogszabályon, bírósági határozaton vagy szerződésen alapulhat csak, így ezek külön nevesítése nem szükséges, a tényállás e nélkül is megfelelően alkalmazható. Az »alkalmas arra« fordulat beiktatásával az uzsora-bűncselekmény elkövetési magatartása veszélyeztető cselekménnyé válik. Nem feltétele tehát a bűncselekmény megvalósulásának az, hogy a súlyos vagy további súlyos nélkülözés bekövetkezzen, elegendő, ha az uzsorás megállapodás teljesítése annak előidézésére alkalmas. A súlyos nélkülözés azokra a sértettekre vonatkozik, akik az uzsorás megállapodásban kikötött ellenszolgáltatás teljesítésével kerülnek súlyosan nélkülöző helyzetbe, holott korábban nem voltak abban. A további súlyos nélkülözés pedig arra a sértetti körre vonatkozik, amelyek tagjai már az uzsorás megállapodás előtt is súlyos nélkülözésben éltek, jellemzően éppen emiatt kerül sor részükről az uzsorakölcsön felvételére, ami továbbra is fenntartja, konzerválja ezt a nélkülöző állapotot. A törvény az uzsora-bűncselekmény minősített eseteinek körét változatlanul fenntartja, ezek az üzletszerű és a bűnszövetségben elkövetés. Az uzsoratevékenység jellemzően zártabb közösségekben jelenik meg, az uzsorások általában jól ismerik a sértetteket, tisztában vannak azok kiszolgáltatott helyzetével. Az ilyen magatartásokkal szemben hatékony szankció lehet a kitiltás, mert ezzel az uzsorások elvonhatók az ügyfélkörtől. Az uzsora-bűncselekményekre jellemző a szervezett elkövetési forma. Az elkövetők közötti »érdekszövetség« megbontását célozta meg a 2011. évi törvénymódosítás a büntetés korlátlan enyhítésére okot adó körül-

mény szabályozásával. Ezáltal is segítve a hatékonyabb felderítést, és az igen jelentős látencia visszaszorítását. A törvény a hatóságokkal együttműködő, tevékeny megbánást tanúsító elkövetővel szemben a büntetés korlátlan enyhítésének lehetőségét fenntartja. EBD2014. B.15. A jogosulatlan pénzügyi tevékenység büntette és az üzletszerűen elkövetett uzsorabűncselekmény alaki halmazata csupán látszólagos [1978. évi IV. tv. 298/D. § és 330/A. §; 2012. évi C. tv. 381. § (2) bek. és 408. §].”

A bűncselekmény jogi tárgya a különböző okokból kiszolgáltatott helyzetben lévő személyek vagyoni viszonyai, illetve e személyek létfenntartása.²

A bűncselekmény passzív alanya elvileg bárki lehet, a tényállás azonban szűkíti a passzív alanyok körét a rászorult helyzetben lévő (elsősorban súlyos anyagi problémákkal küszködő) személyekre. Noha a szó nyelvtani értelmezéséből nem feltétlenül következik, az alacsony műveltségük, tapasztalatlan-ságuk, hiszékenységük miatt az átlagosnál könnyebben kihasználható szemé-lyeket is célszerű ide sorolni.³

Márpedig illetékességi területünkön a veszélyeztetett alanyi kör nagy számban van jelen, hiszen az elmúlt években az Ózdi Rendőrkapitányságon folyamatban lévő uzsora- és ehhez kapcsolódóan más bűncselekmények miatti büntetőeljárások tekintetében minden esetben megállapítható volt, hogy a sértettek kivétel nélkül kiszolgáltatott helyzetben voltak, hiszen túlnyomó többségük a halmozottan hátrányos helyzetű szegmensbe tartozik, alacsony iskolázottságú, munkaviszonnyal nagyrészt nem bíró személyek köréből kerültek ki.

Sérelmükre azonban nem kizárólagosan e bűncselekmény elkövetése, hanem ahhoz kapcsolódóan a súlyos fenyegetéssel elkövetett zsarolás, a szemé-lyi szabadság megsértése, a jogosulatlan pénzügyi tevékenység és a rablás bűncselekmények elkövetése is jellemző.

Az első uzsora-bűncselekménnyel kapcsolatos felderítést 2010-ben hajtottuk végre, ennek eredményeként két ember elfogására, őrizetbe vételére és előzetes letartóztatásba helyezésére került sor. Tekintettel arra, hogy a koráb-bi években hasonló jogsértés elkövetése miatt eljárást nem indítottunk, ezért teljesen új elkövetési móddal, és az annak felderítéséhez szükséges új meto-dikával találkoztunk.

A nyomozati és vizsgálati munka kapcsán rendkívüli nehézséget jelentett az sértetti kör felderítése, hiszen a súlyos fenyegetéssel elkövetett zsarolás ál-

² Fehér Lenke – Görgényi Ilona – Gula József – Horváth Tibor – Lévy Miklós – Sántha Ferenc – Váradi Erika: Magyar Büntetőjog Különös rész. CompLex Kiadó, Budapest, 2009. 607. o.

³ Uo.

dozatai a saját és a családtagjaik életét, testi épségét féltették a gyanúsítottaktól, illetve azok családjától, emellett pedig anyagi szempontból nagymértékben függtek is az uzsorásoktól.

A terheltektől történő függő viszony kialakítása e bűncselekményfajtánál azonban nemcsak anyagi téren, hanem pszichikailag is hamar kialakult, hiszen az elkövetői kör a helyzetben a könnyű haszonszerzési potenciált látva, rövid idő alatt átvette az irányítást a sértettek élete felett.

Sok esetben nemcsak az egyes pénzösszegek, illetve vagyontárgyak elvételeivel valósítottak meg bűncselekményeket, hanem a haszonszerzés érdekében pénzintézeti kölcsönök felvételére kényszerítették a sértetteket, főként a luxuscikkek vásárlásához szükséges anyagi fedezetük előteremtése érdekében.

E bűncselekményfajta felderítését nagyban nehezíti az a körülmény is, hogy a fenyegetés miatti félelem és a vagyoni függő helyzet (az ismételt, kamatos kamattal folyósított összegek felvétele) miatt a sértettek nem akartak vagy nem mertek a hatóságokhoz fordulni. Úgy érezték, hogy – annak ellenére, hogy kiszolgáltatott és kiszákmányolt helyzetben voltak – az életük fenntartásához elengedhetetlen az uzsorakölcsönök felvétele.

A felderítés eredményessége érdekében az ügyben széles körű adatgyűjtést, tanúkatatást hajtott végre az Ózdi Rendőrkapitányság bünyügyi osztálya, illetve – nem titkoltan a sértetti kör felderítése érdekében is – az országos médián keresztül számoltunk be a két gyanúsított elfogásához vezető pontosan megtervezett és végrehajtott rendőri akcióról.

Az elfogást az Ózdi Rendőrkapitányság bünyügyi osztályának felderítése alapján a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Rendőr-főkapitányság Rendészeti Igazgatóság mélységi ellenőrzési és közterületi támogató osztály mélységi ellenőrzési és közterületi támogató alosztály (Bükk bevetési csoport) rendőrei hajtották végre.

A személyes szabadságot korlátozó intézkedést tettenérés során hajtottuk végre, különféle szociális alapon járó támogatások folyósításakor, szándékosan olyan időben, amikor a sértett fizetett az őt fenyegetőknek. Az akció idejének megválasztásánál fontos szempont volt az is, hogy azt a sértetti kör is lássa. Ennek elsődleges célja a rendőrségbe vetett bizalom és tekintély megalapozása, emellett a felelősségre vonás elmaradhatatlanságának demonstrálása, és a sértettek megnyugtató volt.

Az első felderítés kapcsán beszerzett adatok alapján megállapítottuk, hogy a sértettek anyagi problémáik megoldását kizárólag uzsorakölcsönök felvételével látták megoldhatónak, azt gondolva, hogy a felvett összeg és annak jogtalanul megállapított kamatai visszafizetésével mentesülhetnek a to-

vábbi anyagi terhek alól, azonban nem ez történt. Az uzsorások újabb és újabb, egyre nagyobb összegeket követeltek a sértettektől, akik a súlyos, életellenes fenyegetés hatására mindig eleget is tettek a követeléseknek, és pár hónappal egy kisebb összeg kölcsönvétele után, már az összeg több tízszeresét fizették meg az őket fenyegetőknek, így adósságspirálba keveredve egyszerűen képtelenek voltak szabadulni sanyargatóiktól.

Az egyik, szintén 2010-ben felderített ügygel kapcsolatosan az elfogás utáni sajtóközleményben az alábbiakat írta az Ózdi Rendőrkapitányság: „2010. november 16-án, az ózdi városközpontban fogták el a rendőrök azt a 4 ózdi személyt (2 férfit és 2 nőt), akik az elmúlt években uzsorakölcsönök folyósításából tartották fenn magukat. A nyomozás eddigi adatai alapján megállapítható, hogy a sértettek között volt olyan személy, aki a 2008-ban 50 százalékos kamattal kölcsönként 30.000,- Ft helyett 2010. év végére – kevesebb, mint 3 év leforgása alatt – 1.200.000,- Ft »felhalmozott tartozást« adott át az őt súlyosan fenyegető uzsorásoknak. Az uzsorások és behajtók sok esetben már a postánál várták a sértetteket, hogy az általuk felvett segélyekből levegyék a »sáp«-ot, majd az összeget – »természetesen« 50 %-os kamattal terhelve – újra kölcsönadták az uzsora-mókuskerékbe került sértetteknek. Az esettel kapcsolatban említést érdemel, hogy az Ózdi Rendőrkapitányság vezetője a korábbiakban az Ózdi Posta vezetőjénél kezdeményezte, hogy a segélyek és egyéb postai úton folyósított pénzeszegeket – a postai kézbesítési szabályok betartásával – ne lehessen a postahivatalban, vagy annak környékén, csak a címzett lakásán kézbesíteni. A bűnelkövetők leleplezését és elfogását az Ózdi Rendőrkapitányság Bünyügi Osztálya végezte más rendőri erők bevonásával. Az ügyben tartott házkutatások alkalmával a gyanúsítottaktól előkerült több nyilvántartás, füzet, nevekkel, címeikkel, pénzeszegekkel, több nyugdíjas-szelvény, illetve a pénzeszegek folyósításáról szolgáló okiratok mellett pedig több, idegen személy nevére kiállított igazolvány is. Az eddig rendelkezésre álló információk alapján 6 rendbeli uzsora-bűncselekménnyel, 3 rendbeli, súlyos fenyegetéssel elkövetett zsarolás büntelt elkövetésével és 1 rendbeli jogosulatlan pénzügyi tevékenység bűncselekmény elkövetésével gyanúsíthatók az elfogott személyek. A 4 elkövetőt az Ózdi Rendőrkapitányság őrizetbe vette, a kapitányság előterjesztése alapján az Ügyészség kezdeményezte előzetes letartóztatásukat. 2010. november 18-án, a délelőtti órákban a Miskolci Városi Bíróságon megtartott tárgyaláson mind a 4 terheltet előzetes letartóztatásba helyezte a bíróság.”⁴

⁴ Forrás: Ózdi Rendőrkapitányság sajtóközleménye, Molnár Tamás. 2010. november 18.

2010-ben, az uzsora-felderítések első évében négy nagyobb volumenű uzsora-bűncselekményt sikerült kollégáimnak leleplezniük. Mindegyik felderítést alapos adatgyűjtés, elemző-értékelő munka előzte meg, amelyet összehangolt, gyors és hatékony tettenérés és elfogás követett. A közvéleményt ebben az időszakban lázban tartotta ez az újfajta bűncselekmény, és az Ózdi Rendőrkapitányság bünyügyi osztálya által a területen elért kimagasló eredmények. Nemcsak a lakosság, a társszervek, az önkormányzatok érdeklődtek egy-egy sikeres akció után, hanem amint kiadtuk az egyes sajtóközleményeket, szinte azonnal több országos média is interjút kért és kapott a témakörben. A felderítések így nagy médiavisszhangot kaptak, ennek segítségével az uzsora-bűncselekményeket sikerült kollégáimnak folyamatosan fókuszban tartaniuk.

Az állampolgárok látták, hogy lehet kiút a gödörből, illetve tevékenységünket erősítve a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Rendőr-főkapitányság Bünyügyi Igazgatóság bűnmegelőzési osztálya is ebben az időszakban jelentett meg a témakörben több bűnmegelőzési célú anyagot, plakátot.

A publicitást kapó esetek nyomán 2010-ben a sértettek hozzáállása is megváltozott. Látva a pozitív példákat, bátrabban fordultak kapitányságunk rendőreihez, akik előre elkészített nyomozati terv alapján, konzekvensen és határozottan láttak a felderítéshez, így fél év leforgása alatt, a már említett, négy nagyobb uzsoraügyet göngyöltették fel sikeresen.

Az újabb és újabb felderítéseket újabb és újabb bejelentések, lakossági segítségkérések követték, így a 2010-ben uzsora-bűncselekmény elkövetése miatt induló eljárások száma 2011-re az előző évi duplájára, nyolcra nőtt. 2012-ben hat, 2013-ban kettő, 2014-ben kettő, 2015-ben három, 2016-ban egy, és 2017-ben pedig két ilyen eljárást indítottunk. Ebből is látható, hogy ha sor kerül is egy-egy bűnözői csoport felszámolására, mindig van, aki a helyükre lép.

Közel nyolc év leforgása alatt kollégáim széles körű tapasztalatokat szereztek az uzsora-bűncselekmény és az ahhoz kapcsolódó deliktumok felderítése terén, a nálunk induló – a jelen tanulmány írása idején is folyamatban lévő két friss ügyet is figyelembe véve –, összesen 28 büntetőeljárás nyomozati és vizsgálati feladatainak végrehajtásával.

Ez időszak alatt a – 2017-ben induló két büntetőeljárást is figyelembe véve – 28 büntetőeljárásban 190 volt csupán a sértettek száma, és 63 a gyanúsítottaké⁵.

⁵ Forrás: Robotzaru Neo számítógépes ügyviteli, adatfeldolgozó és nyilvántartási rendszer.

Az uszora-bűncselekményhez kapcsolódó ügyekben kollégáim a következő bűncselekmények elkövetésével gyanúsították meg a terhelteket⁶:

- uszora-bűncselekmény: 157 esetben (ebből 27 esetben a bünszövetség megállapítására is sor került);
- súlyos fenyegetéssel elkövetett zsarolás: 319 esetben;
- jogosulatlan pénzügyi tevékenység: 45 esetben;
- személyi szabadság megsértése: 29 esetben;
- rablás: 7 esetben (ebből ötrendbeli csoportos rablás);
- szexuális kényszerítés: 2 esetben.

Az adott évben befejezett nyomozások adatai alapján⁷ a következőképpen alakult az uszora-bűncselekmények száma: 2010: 0; 2011: 7; 2012: 77; 2013: 54; 2014: 35; 2015: 10; 2016: 3. A nyomozások tapasztalatai alapján a terheltek elkövetési módszerei széles körben mozogtak, egyebek között – a teljesség igénye nélkül – a következőket alkalmazták⁸:

- a sértett által kölcsönkért néhány tízezer forint százszorosát kellett visszafizetnie az uszorásoknak;
- sok esetben a „kölcsonadó” lakások és házak adásvételi és csereszereződésének megkötésével, illetve a sértettek nevére felvett hitelekkel biztosította be magát (a sértettek az uszorások által megállapított összegeket és a szerződéseket azért írták alá, mert súlyos, élet és testi épség elleni bűncselekmények elkövetésével fenyegették meg őket arra az esetre, ha nem akarnak fizetni);
- ha valaki eleget tett „fizetési kötelezettségének”, akkor sem menekülhetett, minden hónapban megjelent náluk az uszorások egyike, és újabb és újabb pénzeket követelt (az elköltözéssel sem sikerült megszabadulniuk a korábbi hitelezőktől, mindenhol megtalálták áldozataikat);
- egy kertvárosi ózdi férfi 2007-ben elvesztette a feleségét, így egyedül maradt a családi házában. Az uszorás férfi ekkor lakásában felkeresve arra utasította a 65 éves férfit, hogy költözzön hozzá a padlástérbe, és végezze el a háza körüli munkát. Emellett a férfi nyugdíjának kilencven százalékát minden hónapban elvették, cserébe „lakhatást és ételmezt biztosítottak” számára. A padlástérben és a ház körül teendőinek ellátása során „szabadon mozoghatott”, azonban az alsó szintre csak engedéllyel léphetett be. Többször megpróbált elmenekülni, de kísérletei rendre nem sikerültek, az uszorás

⁶ Uo.

⁷ Forrás: ENYÜBS (elkövetés helye szerint)

⁸ Forrás: Ózdi Rendőrkapitányság sajtóközleményei, dr. Molnár Tamás.

- férfi mindig megtalálta és megöléssel fenyegetve kényszerítette a visszaköltözésre;
- a sértettek egyike az állandó fenyegetések hatására 2010 nyarán öngyilkosságot követett el a nyomozás során beszerzett személyi bizonyíték adatai szerint;
 - volt olyan sértett is, aki Budapestre költözött az állandó fenyegetések elől;
 - az egyik sértett a felvett nyolcvanezer forintra hat hónap leforgása alatt egymillió-hétszázezer forint tartozást halmozott fel. Mivel nem tudott eleget tenni „fizetési kötelezettségének”, ezért a tulajdonában lévő, tehermentes lakást ügyvédi ellenjegyzéssel ellátott adásvételi szerződésben eladta – papíron egymillió-hétszázezer forintért, valójában anyagi ellenszolgáltatás nélkül – az öt fenyegető uzsorásoknak, akik egy hónap múlva hárommillió-nyolcszázezer forintért adtak túl a családi házon, miután a sértettet kitették saját házából;
 - azokat a sértetteket, akik nem tudtak, vagy már nem akartak fizetni, személy elleni erőszakos cselekményekkel – „karddal levágják a fejüket”, megverik őket, rájuk gyűjtik a házat, „szétsapják” őket, el kell „takarodniuk” lakóhelyükről – fenyegették meg, illetve a sértettek gyermekeit bántalmazták annak érdekében, hogy a kölcsönkért összegeket, illetve annak kamatait a sértettek továbbra is fizessék;
 - Ózd egyik kertes házas övezetében üzemeltetett egy kis élelmiszerboltot az a 46 éves ózdi férfi és az a 32 éves ózdi nő, akik a nyomozás során beszerzett adatok alapján megalapozottan gyanúsíthatók azzal, hogy 2011 óta több, a boltban vásárló személy részére folyósítottak különböző kölcsönösszegeket, majd azokat ötven–száz százalékkal megnövelten követelték vissza a sértettektől. A két gyanúsított azonban nem készpénzt adott a sértetteknek, hanem számukra különböző keretösszegeket határoztak meg, amelyet levásárolhattak az élelmiszerboltban. Amellett, hogy a vásárlások összegét kamattal növelték, az élelmiszereket is szokatlanul drágán értékesítették: a rászorulóak az átlagos bolti ár négyszereséért juthattak hozzá.

A gyanúsítottak is alacsony iskolázottságú, azonban a környéken „hírhedt” emberként ismert személyek, illetve azok családtagjai közül kerültek ki, és általában munkaviszonyuk vagy jövedelmük egyáltalán nem volt. E körülmény azonban nem gátolta őket abban, hogy fényűző életmódot éljenek. Életük luxuskörülményeinek fenntartását kizárólag az üzletszerűen folytatott uzsora-bűncselekmények tették lehetővé.

Az elkövetői kör felszámolása alapos, megfontolt, pontosan tervezett és végrehajtott nyomozati, majd később vizsgálati munkát kíván, végrehajtásához elengedhetetlen az ügyészséggel és a bírósággal folytatott folyamatos kapcsolattartás és összehangolt működés.

A nyomozás során, a bizonyításnál – az ilyen jellegű cselekmények feldejtésében nagy gyakorlattal felvértezett kollégám instrukcióit is figyelembe véve – a következő szempontok kiemelkedő jelentőségűek:

- a körzeti megbízottak, járőrök saját körzetükben, például a „Falu rossza” program keretein belül térképezzék fel az önkormányzat, illetve a szociális szféra dolgozóinak bevonásával a saját jövedelmi viszonyaihoz képest magasabb életszínvonalon élő személyeket, családokat, e tevékenységről készítsenek rendőri jelentést;
- a nyomozók az állampolgári bejelentések kapcsán fordítsanak kiemelt figyelmet az uzorajellegű cselekmények elkövetésével kapcsolatos információk beszerzésére, kezeljék szenzitíven az ilyen adatokat;
- szükség esetén a rendőri szervek éljenek az operatív munkában adódó lehetőségekkel;
- keressék meg a szociális területen szolgáltatási tevékenységet végző irodákat az egyes családok életvitele kapcsán;
- adóhatóság megkeresése a terheltek jövedelmi viszonyaival kapcsolatban;
- nyugdíjfolyósító, államkincstár megkeresése a terheltek jövedelme kapcsán;
- pénzügyi szolgáltatók megkeresése ugyane témakörben;
- a sértettek részletes, pontos és aprólékos kihallgatása. A kihallgatáson olyan légkört kell teremteni, hogy a sértett bizalommal forduljon a kihallgatóhoz; ez talán a legfontosabb része a bizonyításnak, hiszen a bizalmi légkör hiányában nem lehet vallomást beszerezni, vagy csak felületes, felszínes adatok szerezhetők be, amelyek nem támasztják alá a bűncselekmény elkövetését (a kihallgatáson a sértettek bizalom híján elmondják ugyan, hogy pénzt kértek kölcsön, de gyakran előfordul, hogy letagadják, hogy erre kamatot kell fizetniük, azt pedig még ennél is gyakrabban elhallgatják, hogy a fizetési szándék kikényszerítése érdekében őket súlyos, az ő és a családtagjaik sérelmére a jövőben elkövetendő, élet elleni bűncselekmény elkövetésével fenyegették meg a terheltek);
- a sértettek „utógondozása”, a büntetőeljárás nyomozati szakaszának lezárása után a védelem biztosítása (tanúvédelem);
- az állami segítségnyújtásról történő tájékoztatás, ebben rendőrhatalósági közreműködés (igazolás kiadása stb.);

- a fokozott ügyési felügyelet kapcsán történő folyamatos egyeztetésekben rejlő lehetőségek kiaknázása;
- alapítványok, segítő szervezetek bevonása (a sértettek védelme, elhelyezése érdekében);
- a sértettek különleges bánásmódot igénylő sértetti státusának egyedi, esetenkénti vizsgálata, az eljárás minden szakaszában (lehet, hogy eleinte nem tűnik indokoltnak e minősítés, később azonban egyértelműen szükségessé válik);
- házkutatás során a bizonyítási eszközök beszerzése (tulajdoni lapok, nagy mennyiségű készpénz, bankkártyák, személyazonosító okmányok, feljegyzések, kölcsönnyilvántartások, hitel folyósításával kapcsolatos dokumentáció, más nevére kötött vásárlási, hitel- és előfizetői szerződések felkutatása, a fenyegetéshez használt eszközök (például kard, lőfegyver stb.) felkutatása. Ennek azért is van jelentősége, mert a sértettet az általa tett tanúvallomásában eme eszközök tulajdonságairól részletesen ki kell hallgatni, ha pedig a házkutatáskor az eszközt lefoglalják, lényeges tárgyi bizonyítási eszköz lesz. Sokszor a sértettek vallomásából kiderül a kölcsön folyósításával kapcsolatos dokumentumoknak az uzorás lakhelyén történő tárolásának helye, a házkutatásnál, ha onnan kerül elő, és ezt dokumentálják (fénykép, videó), az szintén stabil tárgyi bizonyítási eszköz;
- az eljárásban elengedhetetlen vizsgálni, hogy a terheltek által befizetett közüzemi számlák és a jövedelmi viszonyaik arányban állnak-e;
- a terheltek vagyontárgyai, ingatlanai és jövedelme arányban áll-e (fényképezéssel, videóval dokumentálva);
- a terhelteknél talált ingóságok (ékszerek, bőrgarnitúra stb.) a jövedelmi viszonytal arányosak-e;
- a sértettek járőrök által történő visszatérő ellenőrzése, leplezett módon, az ismételt áldozattá válás megelőzése érdekében;
- kapcsolattartás az eljárás befejezése után is a sértett és az eljáró szerv nyomozó hatóságának tagja között (vagy személyesen, vagy pedig telefon útján a nyomozó hatóság nyomozást végző tagja a sértettel, a sértett által kért időközönként, rendszeresen felveszi a kapcsolatot a bűncselekmény „utóéletének” figyelemmel kísérése érdekében);
- a Be.-ben meghatározott tanúvédelemben rejlő lehetőségek alkalmazása. A nyomozási bíró már a nyomozási szakban hallgassa ki a sértettet, hogy később a nyílt eljárásban már ne kelljen. Ez azért is fontos, hogy a sértettnel ne kelljen ismét átélnie a lelki gyötrelmeket, illetve fontos szempont, hogy ne kelljen szembesítésen részt vennie;

- a sértett utókövetése a vallomás fenntartása és a sérelmére hasonló, újabb bűncselekmények elkövetésének megakadályozása érdekében;
- az előzetes letartóztatásban lévő terheltek számára ki kell adni a nyomozás során keletkezett iratokat (a kiadott jegyzőkönyvek vonatkozásában nagyon kell figyelni az anonimitásra);
- fontos szem előtt tartani és arra intézkedéseket tenni, hogy egy esetleg szabadlábon lévő hozzátartozó ne követhessen el bűncselekményt a sértett vagy annak hozzátartozója sérelmére a vallomások miatt;
- az iratok, a terheltek részére történő kiadásánál nagyon körültekintően kell eljárni, mivel az egyes ügyvédek megoszthatják egymással több „egy-ügyes” terhelt iratait, ami veszélyeztetheti a felderítést;
- lehetőség szerint a bírói szakban a bíróság a terheltek távollétében végezze a sértett kihallgatását.

Ha a felsorolt szempontok szem előtt tartásával végzik a bűncselekmények nyomozását, akkor nagy valószínűséggel eredmény érhető el a felderítés, az elkövető felelősségre vonása, a cselekmények felszámolása, az általános és speciálprevenációs célok elérése érdekében, a hasonló jellegű bűncselekmények megelőzése terén.

KOVÁCS ATTILA

A Fehérgyarmati járás rendőri gyakorlata

A Fehérgyarmati járás Szabolcs-Szatmár-Bereg megyéhez tartozik, székhelye a 8014 fős Fehérgyarmat városa. Az ország keleti részén, a Szatmári-síkságon helyezkedik el. A negyvenkilenc településből álló országrész 707,39 négyzetkilométernyi, a 2016-os adatok szerint 41 539-en lakják.

A járást negyven kilométer hosszan Ukrajna határolja, ebből harminchét kilométer vízi és három kilométer szárazföldi terület, tizenöt kilométeres határszakaszon szintén államhatár húzódik Romániával közösen. A Kölcsei Rendőrőrs területén egy határforgalmi kirendeltség működik Tiszabecs községnél.

A fehérgyarmati hazánk legkeletibb járása. Periferiális elhelyezkedése, kedvezőtlen elérhetősége következtében mind ez ideig elsősorban a gazdasági-társadalmi átalakulás negatív következményei éreztették hatásukat. A járás megyei és regionális viszonylatban is a legkevésbé fejlett térségek közé sorolható, még nem tudott felmutatni számottevő eredményeket a megye fejlődésében.

A gazdasági-társadalmi nehézségek nagyságrendjét jól jelzi az a tény, hogy a térségben a munkanélküliség valós mértéke egyes kistépüléseken eléri a nyolcvan-kilencven százalékot is. A munkanélküliek többsége a sok tekintetben hátrányos helyzetű, képzetlen rétegekből kerül ki, közöttük sok a roma.

A járásban a demográfiai folyamatok kedvezőtlenek. Általánosságban jellemző a természetes fogyás, a nagymértékű – *elsősorban a fiatalabb korcsoportokat érintő* – elvándorlás, valamint az elöregedés. A képzettségi szint általában véve alacsony, a képzett munkaerő Fehérgyarmaton koncentrálódik. A települések jelentős részén a kiemelkedő munkanélküliség mellé a halmozottan hátrányos helyzetűek kiugró aránya társul. Sokat segítenek a központi foglalkoztatási programok (közmunka-program, csökkentett munkaképességűek foglalkoztatása stb.).

A járás gazdasága Fehérgyarmat központú, a térség kistépülésein elvétve találunk számottevő vállalkozást. Az ipari termelés jellemzően feldolgozó- és élelmiszeripari jellegű. A térségbe nem igazán érkeznek befektetők.

Kiváló turisztikai adottságai ellenére a térség szerény eredményekkel büszkélkedhet. Magyarország egyik legérintetlenebb természeti öröksége, számos, országszerte is pártját ritkító építészeti és kulturális emlék (például túristavándi vízimalom, szatmárcsekei kopjafás temető), néphagyomány, gasztronómiai különlegesség, gyógyvíz található itt. A falusi és természeti turizmus, valamint az aktív turizmus számos ága kiváló lehetőségeket talál a térségben, a turisztikai infrastruktúra azonban fejlesztésre szorul.

A járás rendőri feladatait a Fehérgyarmati Rendőrkapitányság látja el, a területi szerv a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Rendőr-főkapitányság.

A terület bűnügyi helyzetének szerkezete

A regisztrált bűncselekmények számában az elmúlt három évben jelentős változás történt a Fehérgyarmati Rendőrkapitányság alá tartozó területen, hiszen sikerült azt nyolcszáz alá csökkenteni. 2016-ban az elmúlt évekhez képest is jelentős csökkenés mutatható ki, mivel a regisztrált bűncselekmények száma csupán 705.

Az elsősorban a vagyoni elleni és közterületeken elkövetett bűncselekményeknél kimutatható csökkenés a jelentős közterületi jelenlét és a sikeres felderítési munka következménye.

A regisztrált bűncselekmények számának csökkenésével arányosan nőtt a nyomozás-eredményességi mutató is, 2016-ban az elmúlt évek legmagasabb nyomozáseredményességét sikerült elérni (72,8 százalék). Hasonló a helyzet a felderítési mutató tekintetében is, ez 2016-ban 54,1 százalék volt.

A kiemelten kezelt bűncselekmények és a közterületen elkövetett bűncselekmények azok, amelyek a lakosság szubjektív biztonságérzetét a legmarkánsabban befolyásolják. E bűncselekmények számának csökkentése és nyomozáseredményességének növelése éppen ezért kiemelt cél.

Emberölés a korábbi években nem fordult elő, 2016-ban egy ilyen súlyos bűncselekményt regisztráltak.

A testi sértés nagy számának oka az állampolgárok növekvő agresszivitása. A bűncselekményekre javarészt családon belül, alkalmi ismerősi körben, illetve saját lakókörnyezetben kerül sor. Általában vannak előzményei, ezért könnyebb a felderítés, viszont nehezebb a bizonyítás a vallomások megtagadása miatt.

2016-ban emelkedett a fiatalkorúak által elkövetett könnyű testi sértések száma. Noha a rendőrség e bűncselekményeket javarészt csak feldolgozni

tudja, ennek ellenére a kapitányság nagy súlyt fektet a bűncselekmények felderítésére, 2016-ban a testi sértés miatt indított eljárások 97,9, míg a súlyos testi sértés miatt indítottak 95,2 százalékát fejezték be eredményesen.

A garázdaság kiemelkedő számának az oka ugyancsak az állampolgárok agresszivitása, vitás helyzetüket továbbra is erőszakos úton próbálják megoldani, illetve alkoholfogyasztáskor, vagy azt követően helyezkednek szembe a társadalmi együttélési szabályokkal. E bűncselekmény számának csökkenése a testi sértések arányának növekedéséhez vezetett, hiszen a személy elleni erőszakos cselekményt nem kihívóan közösségellenesen, hanem személyes motiváltság miatt követik el.

A garázdaság esetében a 2016-ban befejezett eljárások 86,5 százaléka zártult eredményesen.

A lakásbetörések vonatkozásában is kedvező változást mutatnak a statisztikai adatok, a számuk ötvenhétől tavaly negyvenre csökkent. E bűncselekmények többségét üresen álló lakóházak, illetve lakóházak melléképületei vonatkozásában követik el, ahonnan általában kisebb értékű műszaki eszközöket tulajdonítanak el. A lakásbetörés miatt indított eljárások 52,5 százalékát fejezte be eredményesen a kapitányság.

A rablások száma nem jelentős a térségben, ebben a vonatkozásban is kedvező változás mutatható ki, hiszen számuk ötről kettőre csökkent. A 2016-ban elkövetett rablások úgynevezett alapesetes rablások, amelyek során a felnőtt korú elkövetők az érték megszerzése érdekében alkalmaztak erőszakot. E cselekmények tárgyi súlyukból eredően kiemelt bűncselekmények, ezért a felderítésük és bizonyításuk is kiemelt figyelem mellett zajlik. Az ügyek nyomozása során a kapitányság bűnügyi és rendészeti osztályának a munkatársai közösen, esetenként a megyei rendőr-főkapitányság határrendészeti szolgálata és készenléti rendőrség bevonásával kezdik meg az elkövetők felkutatását. A rablás miatt indított valamennyi eljárást eredményesen fejezték be tavaly.

A regisztrált bűncselekmények adatait elemezve megállapítható, hogy az ismertté vált bűncselekmények zömét, vagyis kétszázharminchetet az előző évekhez hasonlóan a kapitányság székhelyén, Fehérgyarmaton követték el. A városban elkövetett bűncselekmények közül jelentősen csökkent a tizennégy kiemelten kezelt bűncselekmény száma (114), ez az elmúlt évek legalacsonyabb mutatója.

A város területén elkövetett kiemelt bűncselekmények közül csökkent a lopások (55), testi sértések (18) száma, és jelentősen csökkent a lakásbetörések (4) és garázdaságok (13) aránya.

Az elmúlt években a gyermekvédelmi jelzőrendszer tagjaival tudatosan kiépített szoros együttműködésnek hála nemcsak az információáramlás, de a szenzitív problémamegoldás is jelentősen javult, ezáltal több gyermek ügyében megalapozottan kezdeményezték a rendőrség eljárását, így a korábbi években nem vagy csak alig előforduló kiskorú veszélyeztetése miatt indított eljárást eredményesen lezárhatták.

A vonzásokörzet településein elkövetett bűncselekmények száma arányos azok nagyságával és a lakosság számával, kivétel Kisar (98), Tiszabecs (33) és Sonkád (32), ahol az úgynevezett honosítási ügy, illetve fiktív lakcímbekjelentések miatt indult nagy számban eljárás.

Ezek nélkül kapunk valós képet, így tehát a kapitányság székhelye után következnek a másik nagy lélekszámú település, Tunyogmatolcs (73), majd Jánkrajtis (34), végül a nyári időszakban elkövetett bűncselekmények okán Tivadar (20). Az első három helyen lévő települések közül Tunyogmatolcson és Jánkrajtison következett be növekedés, előbbin a testi sértés (15) és a súlyos testi sértés (7), utóbbin a lopás (12) és a lakásbetörés (4) számának növekedése számottevő.

A nagy lélekszámú Kőlcse és Szatmárcsékén csökkent a bűncselekmények száma, akárcsak Botpalád, Csaolc, Gacsály, Kisnamény községekben. A kedvező a településeken megerősített rendőri jelenlét, a hatékony bűnügyi megelőző és felderítő munka következménye.

A kapitányság illetékességi területén a szervezett bűnözés jelenléte – *az ismert kriminálisztikai szempontok alapján* – nem kimutatható, ilyen módon elkövetett bűncselekmények miatt vagy bűnözői körök ellen nem folyt büntetőeljárás.

Mindenképp említést érdemel azonban az ukrán határ közeli cigarettacsempészlet. A Nemzeti Adó- és Vámhivatal hatáskörébe tartozó, úgynevezett jövedéki bűncselekmények esetében a felderítési tapasztalatok egyértelműen igazolják a szervezetséget, ami nagyon jelentős feladatokat ró az eljáró hatóságokra.

Az illetékességi területünkön elkövetett bűncselekmények legnagyobb részét továbbra is a vagyoni deliktumok teszik ki, és *a társadalmi, gazdasági körülmények ismeretének tükrében* e téren nem várható változás.

Korunk egyik legnagyobb feladata az új pszichotróp anyagok megjelenése, folyamatos fejlődése. E szerek nem stabilak, nem kipróbáltak, hatásuk, mellékhatásaik nem ismertek. Működésükről jellemzően a fekete piacon való megjelenésük után szereznek tudomást a vegyész szakértők és a bűnüldöző szervek. Az efféle anyagokkal kereskedő személyek tevékenységét igyek-

szünk felderíteni, és ha más anyagot, kábítószert is használ, vagy azzal kereskedik, az már jogalap a büntetőeljárás megindítására.

A terület kezelése folyamatos kontrollt igényel. A megelőzésre nagy súlyt kell fektetni, ezért a települések iskoláinál a kiemelt időszakban továbbra is indokolt a fokozott rendőri jelenlét. Össztársadalmi érdek, hogy a felvilágosító kampányok eljussanak legveszélyeztetettebb korosztályhoz, az *általános és középiskolák tanulóihoz*. E területen kifejezetten fontos munkát végeznek a bűnmegelőzési tanácsadók és az iskolarendőrök.

2016-ban megnőtt a kettős magyar állampolgárok által – *különösen lakcímbejelentés kapcsán* – elkövetett közokirat-hamisításos ügyek száma, amely több esetben csak eszközcselekménye valamilyen súlyosabban büntetendő, üzletszerűen elkövetett cselekménynek. Az e tárgykörben végzett felderítői és vizsgálati munka folyamatos koordinációja szükséges, ebben aktívan részt vesz a területi rendőri szerv is.

A rendőri munka helyi sajátosságai

2013-ban a Jánkmajtis községben élő idős emberek jelezték a helyi körzeti megbízottnál, hogy az udvarukra többször is láttak idegeneket bemenni, de a koruk miatt nem mertek kimenni az udvarra. Többségüknek telefonja sincs, így azonnali segítséget sem tudtak kérni. A körzeti megbízott az ügy kapcsán felkereste a helyi önkormányzatot, továbbá a helyi családsegítő szolgálatot, hogy felmérjék, kik azok az idősek, akik fokozottabb védelemre szorulnak.

Ez után az érintett idősek körében a családsegítő szolgálat munkatársával közösen felmérték, kik igényelnek riasztóberendezést. Huszonhárom lakóházba szereltek ilyen készüléket, ezek azonban nincsenek rendszerbe kötve. A házakban van a riasztó, az épület falán egy nagy teljesítményű sziréna. Ha idegent látnak az udvarukon, az idősek működésbe hozzák a szirénát.

A riasztási láncba – a körzeti megbízott és az általa létrehozott önvédelmi egyesület tagjain kívül – bevonták a településen működő polgárőr-egyesületet is, riasztás esetén ők ellenőrzik az adott lakóingatlant. A berendezések felszerelése óta háromszor történt riasztás, az ismeretlenek a sziréna működésbe hozásakor elmenekültek a helyszínről.

PÁPAI BALÁZSNÉ – SELÉNYI MIKLÓSNÉ

A Baranya Megyei Rendőr-főkapitányság bűnmegelőzési tevékenysége a Siklói járásban

A Siklói járás területén három város (Siklós, Harkány, Villány), és további ötven település található, mindegyik a Siklói Rendőrkapitánysághoz tartozik. A járás állandó lakosainak száma 2016. január 1-jén 37 441 fő (18 217 férfi, 19 224 nő) volt.

A járás 65 299 hektár területű. A 2011-es népszámlálás idején 14 606 lakásban (ebből 13 067 lakott), illetve 14 858 lakhatási helyen 14 205 háztartást és 10 121 családot vettek számba.

A Baranya megyei cigány nemzetiség 16,33, a horvátok 10,03, a németek 8,82, a megyében a katolikus vallást gyakorlók 10,07, a reformátusok 20,09, az evangélikusok 5,24 százaléka él a járás területén.

A járás halmozottan hátrányos térségként ismert, ez sok területre (például infrastruktúra, gazdaság, iskolázottság, foglalkoztatottság stb.) igaz, de a bűnügyi fertőzöttségre kevésbé.

A rendőri eljárásban regisztrált bűncselekmények száma 2016-ban 587 volt, közülük 131-et követtek el közterületen. A térség 53 települése közül ötben nem regisztráltak bűncselekményt 2016-ban a rendőri eljárásokban, és 21 olyan település volt, ahol közterületen elkövetett bűncselekményre nem volt példa.

A járásban utoljára 2010-ben rögzített emberölést az Egységes nyomozó hatósági és ügyészségi statisztika. A rendőri eljárásokban regisztrált bűncselekmények statisztikai adatai alapján 2016-ban a járásban harmincöt testi sértés történt (ebből tizenhét volt súlyos, nyolc napon túl gyógyuló), harminckilenc garázdaság, kilenc terjesztői magatartású kábítószerrel való visszaélés, 203 lopás/betöréses lopás (ebből 52 lakásbetörés, egy személygépkocsi-lopás volt), tízennégy rongálás egy-egy embercsempészés, önbíráskodás, zsarolás, jármű önkényes elvétele történt. Halált okozó testi sértés, zárt gépjármű feltörése, rablás, kifosztás nem vált ismertté.

A járásban regisztrált bűncselekmények ismertté vált 390 elkövetője közül 2016-ban négy volt gyermekkorú, 33 fiatalkorú, 75 fiatal felnőtt, 260 felnőtt és 18 időskorú (hatvanévesnél idősebb). A 372 sértett közül 17 volt gyermekkorú, 13 fiatalkorú, 32 fiatal felnőtt, 228 felnőtt és 82 időskorú.

Megállapítható, hogy 2010-et bázisévnek tekintve a járásban regisztrált bűncselekmények száma (1502-ről) 61, a közterületen elkövetetteké (353-ról) 63, az elkövetők száma (603-ról) 35, a természetes személyű sértetteké (904-ről) 59 százalékkal csökkent.

E kedvező változás háttérében számtalan tényező állt, ezek egyik és nem kizárólagos részeseleme a térségben kifejtett bűnmegelőzési tevékenység. Ez már csak annak okán is kijelenthető, hogy annak nem csak az volt a célja, hogy csökkenjenek a bűncselekményi, elkövetői, sértetti számadatok, hanem az is, hogy egy egyébként elmaradott, illetve halmozottan hátrányos területen is közel azonos mértékben legyen biztosított a rendőrség bűnmegelőzési felvilágosító és szolgáltató tevékenysége, mint például nagyvárosi környezetben.

A Baranya Megyei Rendőr-főkapitányság valamennyi szervezeti egysége a napi feladatellátása során kiemelt figyelmet fordít a jogsértések megelőzésére és azok megakadályozására. A főkapitányság bűnmegelőzési munkatársai a Nemzeti bűnmegelőzési stratégiában foglaltak alapján végzik a feladatukat. A főkapitányság szervezetében osztály, a megyeszékhelyi rendőrkapitányságon alosztály szinten, a többi rendőrkapitányságon pedig egy-egy függetlenített bűnmegelőzési előadó bevonásával végeznek megelőzési tevékenységet.

Baranya megyében az elmúlt évben több mint tízezer embert szólítottak meg bűnmegelőzési programokkal. Megkülönböztetett figyelmet fordítottak a külterületeken élők biztonságának növelésére, az elnéptelenedő, kis lélekszámú településeken élők sérelmére elkövetett jogsértések, az úgynevezett trükkös módszerrel elkövetett csalások, lopások visszaszorítására, a felzárkóztatás elősegítésére.

Pályázatok, projektek

A főkapitányság 2016-ban a Nemzeti Bűnmegelőzési Tanács pályázatán *Mindezt a biztonságért!* címmel többpilléres, úgynevezett makropályázatot nyújtott be településbiztonság, áldozatvédelem és gyermek- és ifjúságvédelem témakörében. Együttműködő partnerek a Baranya Megyei Polgárőr Egyesületek Szövetsége, Pécs Megyei Jogú Város Önkormányzata, Pécs-Baranya Közbiztonsági Alapítvány, támogató partner továbbá az Aegon Biztosító Zrt. A bírálóbizottság javaslata alapján a főkapitányság 8,3 millió forint támogatásban részesült.

Program célja Baranya megye – így a Siklósi járás – lakosságának mind szélesebb körű elérése, mozgósítása, bevonása a felelősségteljes együtt gondolkodásba, az önmagunkért és egymásért való tenni akarásba. Szlogenünk: Mindent a biztonságért!

A pályázat programelemei

Netezz a biztonságért! – A Facebook közösségi oldalra hetente bűnmegelőzési tartalmú témák, havi rendszerességgel játékos vetélkedők kerülnek ki. E játékokba egyéneket, családokat, iskolákat vonnak be, mindenkinek lehetősége van a hozzászólásra, kérdések, ötletek felvetésére, véleménynyilvánításra.

Ezzel párhuzamosan, statikus internetes felületként bűnmegelőzési weboldal készül, amely egyfajta tudásbázisként, könyvtárként szolgálja a lakosság igényeit. Itt minden olyan információ megjelenik, amely a bűnmegelőzés rendszerében való tematikus eligazodást szolgálja. Ezen a felületen lehetőség lesz a megyében, így a Siklósi járásban is fellelhető segítő, illetve megelőzéssel (család- és gyermekvédelem, áldozatvédelem, vagyonvédelem, drogprevenció) foglalkozó szervezetnek, hogy közzétegye a szolgáltatása lényegi elemeit, elérhetőségét. A Facebookon felvetett problémákra az olvasók itt találhatnak információkat, segítséget.

Az internetes felületeket a Baranya Megyei Polgárőr Egyesületek Szövetsége kezeli.

Alkoss a biztonságért címmel művészeti pályázat meghirdetésére kerül sor diákoknak és nyugdíjasoknak. A témaválasztáshoz és -kidolgozáshoz a *Netezz a biztonságért!* felületek adtak információt.

A *Tanulj a biztonságért!* programelem keretében a következő képzésekre kerül sor:

- Bűnmegelőzési tréning rendőrök számára. A képzés nyomán javul a bűnmegelőzési ismeretek átadásának színvonala, a célcsoport problémáinak kezelése. A hatékony kérdésfelvetési technikák és értő hallgatás által sikeresebbé, eredményesebbé válik a célcsoporttal való munka, eredményesebb lesz a konfliktuskezelés és gördülékenyebb a kommunikáció. A Siklósi Rendőrkapitányságról négy munkatárs beiskolázására nyílik lehetőség.
- Bűnmegelőzési képzés polgárőrök részére, a megszerzett tudást a környezetükben, az általuk ellátott településeken hasznosítják. A képzésen a vagyonvédelem fontosságának és módjának jobb megértésére, annak szemléltetésére betörésvédelmi szobát alakítanak ki, ez jól szemlélteti a lakás

gyenge pontjait, azok megerősítésének lehetőségeit, a lakáson belüli rejtési helyeket.

- Kortársoktató tréning diákoknak, ezen a tanulók felkészülhetnek a bűnmegelőzési foglalkozások megtartására. A képzés keretében a személyiségfejlesztés, kommunikációs és oktatásmódszertani ismereteken túl a résztvevők megismerkedhetnek a megye bűnügyi helyzetével, a fiatalok körében leggyakrabban előforduló bűncselekményekkel, az elkövetővé, illetve áldozattá válás mibenlétével, valamint a bűnmegelőzés lehetséges módjaival. Az itt megszerzett ismereteket pedig hatékonyan adhatják tovább a korosztályuk számára.

Mozdulj a biztonságért! címmel a nyár folyamán valamennyi rendőrkapitányságnak helyet adó városban, így Siklóson is sporttal egybekötött hagyományteremtő bűnmegelőzési nap lesz, amelyen a résztvevők számot adhatnak a program során elsajátított bűnmegelőzési ismereteikről. Az egyes helyszíneket a résztvevők gyalogolva, futva, illetve kerékpárral közelítik meg. A rendezvény az adott város egy jeles helyszínén/közösségi terén (vár, strand, történelmi városnegyed, szabadidőpark stb.) valósul meg, ahol bűnmegelőzési vetélkedő, ügyességi versenyek, szabadidős programok és kulturális műsorok szórakoztatják a közönséget.

A *Szórólappoz a biztonságért!* gépjárművédelmi programelem keretében a nyár folyamán ötezer szórólapot helyeznek ki a Siklóson és térségében található idegenforgalmi látványosságok, strandok, bevásárlóközpontok parkolójában várakozó gépkocsikra, felhívva a figyelmet a vagyonvédelem és a megelőzés fontosságára.

2017. augusztus 29-én *Ünnepelj a biztonságért!* címmel tartják a program zárónapját Pécssett, a Kodály Központban, itt értékelik a pályázatokat, és ismertetik az eredményeket.

2011 óta országos rendőrfőkapitányi utasítás szabályozza az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szerv és a roma kisebbségi önkormányzatok közötti együttműködés, kapcsolattartás rendjét, ez pedig előírja kisebbségi kapcsolattartási munkacsoportok megalakítását. A Baranya Megyei Rendőr-főkapitányságon is megalakult a munkacsoport, élén a főkapitányság közrendvédelmi osztályvezetőjével. Minden meghatározott szakterületért (oktatás, pályaorientáció, sajtó, konfliktushelyzetek megelőzése, kapcsolattartás, határidős feladatok, koordináció) a főkapitányság főtisztjei egyéni felelősséggel tartoznak. Munkájukat a rendőrkapitányságokon dolgozó helyi összekötők segítik.

A cél a cigánysággal kapcsolatos bűnmegelőzési és áldozatvédelmi feladatok ellátása, az itt élő cigányság és a rendőrség kapcsolatának javítása, az együttélés erősítése, a konfliktushelyzetek megelőzése és esetleges kezelése. Partnerként bevonták a helyi roma önkormányzatok és a civil együttműködőket.

A bűnmegelőzési és a közrendvédelmi szakterületen dolgozó munkatársak együttműködésében az elmúlt öt évben e témában körülbelül négyszáz programot, rendezvényt, partneri találkozót tartottak. A felnőtteknek szóló bűnmegelőzési célú felvilágosítás, és a fiataloknak tartott próbafelvételi napok szervezése folyamatos. Mindkét program országos elismertségre tett szert a szakemberek körében.

Romológiai képzést akkreditáltak a munkatársak részére, illetve vándorkiállítási anyagot is készítettek. Digitális információszalagot helyeztek üzembe a munkacsoport anyagi támogatásával Siklóson, Sellyén, Szigetváron és Komlón. A száztizennégy roma önkormányzat mellett tizenegy partnerszervezettel sikerült kiépíteni folyamatos munkakapcsolatot, ennek következtében évente mintegy ötezer emberhez jutottak el a biztonsággal kapcsolatos ismeretek. Kiemelt célcsoport a felnőtt és az iskolából lemorzsolódó fiatal felnőtt korosztály.

Saját kezdeményezésű programok vagy jó gyakorlatok a felzárkózás területén

A 2011-ben elkészülő Nemzeti felzárkózási stratégia számos feladatot ró a rendőrségre. Az erre épülő intézkedési tervek bűnmegelőzési programok indítását, az uzsora, emberkereskedelem elleni fellépést, valamint a fiatalok jogkövető magatartásának elősegítését célzó törekvéseket, programokat írtak elő.

Közfoglalkoztatottak vagyonszorongásáért

A *Közfoglalkoztatottak vagyonszorongásáért* elnevezésű projekt a *Bűnmegelőzéssel a felzárkózásért* című program tapasztalatai alapján indult. Munkatársak kezdeményezik a leghátrányosabb településeken történő felvilágosító tevékenységet. Témakörei: alapvető jogi tudnivalók és vagyonszorongás, kiegészítve a szülői felelősség, kábítószer, rendőri intézkedések, uzsorakölcsönök, prostitúció legfontosabb tudnivalóival. Az előadásokat minden településen a speciális igényekre szabják.

A kompetenciaalapú és szakmai képzésekbe bekapcsolódó, valamint közfoglalkoztatásban részt vevő felnőtt és fiatal felnőtt korosztály áldozatvédelmi felvilágosítására 2014 óta kiemelt figyelem irányul a megyében. A cél a jogtudatosság erősítése, értékrend-korrekciónak, az áldozattá és bűnelkövetővé válás megelőzése. A három éve folyó munka során több mint ötven helyszínen – elsősorban az Ormánságban – közel két és fél ezer felzárkózásban érintett felnőttet és fiatal felnőttet szólítottak meg a roma vezetők közreműködésével.

A fogadtatás valamennyi településen rendkívül kedvező volt, minden megkeresett vezető élt a felajánlott lehetőséggel.

Romológiaoktatás

A három tanórás zajló képzéssorozat célcsoportja a rendőri állomány. Fő cél, hogy a romák szokásainak, hagyományainak, kultúrájának megismerésével javuljon az intézkedések eredményessége, a rendőrök elkerülhessék a konfliktushelyzeteket.

A Pécsi Tudományegyetemmel fennálló együttműködés alapján a bölcsészettudományi kar nevelésszociológia és romológia tanszéke gondoskodik az előadóról. A képzés akkreditált, a részvételért három kreditpont jár. Az elmúlt években a rendőri végrehajtó állomány mintegy hétszáz tagját sikerült elérni a programmal.

Áldozatvédelem és megelőző vagyonvédelem a kistelepüléseken

A főkapitányság bűnmegelőzési osztálya 2013-ban programot indított a külterületi ingatlanokban, tanyákon és az elnéptelenedő aprófalvakban élők sérelmére elkövetett bűncselekmények megelőzése, visszaszorítása érdekében.

Baranya megyében elenyésző számban található tanyák, külterületnek a városokat, településeket körülvevő kiskertes, szőlőhegyes részeket nevezik. A megye településeinek kétharmada kisebb lélekszámú apró- vagy törpefalu, az ezekben élők többsége idős ember. Mivel ők az átlagnál sérülékenyebbek, kiszolgáltatottabbak, így módon fokozottan veszélyeztetettek bizonyos bűncselekményekkel szemben. Anyagi lehetőségeik, magányos, elszigetelt életmódjuk és egészségi állapotuk miatt kevésbé képesek a bűncselekmények elleni védekezésre.

A bűnelkövetők kihasználják az idősek hiszékenységet, jószívűségét, valamint azt, hogy többnyire egyedül vannak, így könnyű megtörni az ellenállásukat. Jellemzően vagyon elleni bűncselekményeket követnek el a sérelműkre.

Az említett okok miatt szükségessé vált olyan program létrehozása, amely kimondottan a kistelepüléseken élő idős emberek áldozattá válását igyekszik megelőzni. A program első részeként a Központi Statisztikai Hivatal kimutatása alapján listáztuk a megye olyan településeit, amelyeken kétszáznál kevesebben élnek.

E települések polgármestereitől a következő kérdésekre kértünk választ:

- A településen hány hatvan év feletti személy lakik, közülük hányan élnek egyedül.
- Az egyedül élőkre hogyan tudnak odafigyelni, például van-e szociális gondozó, megoldott-e az idős ember téli tüzelővel való ellátása, a bevásárlás, szükség szerint az ápolás.
- A településen kívül (a külterületen) élnek-e emberek.
- Milyen bűncselekmények fordultak elő, milyen bűnügyi jellegű problémák vannak.
- Működik-e polgárőrség a településen.

A polgármesterek tájékoztatása szerint elenyésző számban fordultak elő bűncselekmények a településeken, ezek általában kisebb falopások vagy a külföldi személy tulajdonában lévő, hónapokra magára hagyott ingatlanokba való betörések voltak.

Mivel kevesen laknak ezeken a településeken, ezért az emberek nagyon odafigyelnek egymásra, azonnal felfigyelnek rá, ha ismeretlen autó, idegen személy érkezik oda.

Az elmúlt három évben harmincegy településen voltak prevenciós előadások a lakosság számára. Ezek között vannak olyan falvak, ahol több alkalommal is, hiszen a települések vezetőivel történő egyeztetés után a program másik eleme, hogy személyesen beszélgessenek az ott élő emberekkel, tájékoztassák őket arról, hogy mire kell figyelniük az áldozattá válás elkerülése érdekében.

A lakosságot szóróanyagokon tájékoztatták egyebek között a trükkös, a besurranásos, betöréses lopások megelőzésének lehetőségeiről, valamint arról, hol tehetnek feljelentést, továbbá az áldozatsegítés lehetőségeiről is.

2017. február 22-én, az áldozatok napján a Siklósi Rendőrkapitánysághoz tartozó területen négy települést kerestek fel a bűnmegelőzési szakemberek a körzeti megbízottakkal és a polgárőrökkel együttműködve.

A polgármesterek ajánlásával keresték fel az egyedül élő embereket, akik örültek a segítő szándékkal tett látogatásnak.

Tapasztalatok

A felzárkózási stratégia feladatainak végrehajtása során elsőként a felnőttek oktatása terén keletkeztek tapasztalatok. Jól látható, érezhető volt, hogy a többség érti, sőt befogadja a rendőr által mondottakat. Az előadó alig győzte a kérdések, hozzászólások áradatát.

Ez szinte minden településen megismétlődött. Leírhatatlan az apró falvak polgármestereinek, roma vezetőinek, a részt vevő lakosoknak a hálája, hogy értük, és velük együtt dolgoznak a rendőrök.

A rendőrségi szakemberek továbbra is gyűjtik a tapasztalatokat, az élményeket, a gyakorlatban bizonyítva, hogy a bűnmegelőzéssel hatékonyan tudnak tenni a felzárkózásért.

A rendőrség bűnmegelőzési tevékenysége

Az oktatási intézményekben folytatott megelőzési tevékenység során a vagyonvédelem, a büntethetőség, a fiatalok jogai és kötelezettségei, az iskolán belüli erőszak, a drogprevenció, a közlekedésbiztonság, valamint az internet veszélyei témakörben tartottak előadásokat.

A DADA program oktatására a siklósi Batthyány Kázmér, Kanizsai Dorottya és a harkányi Kitaibel Pál Általános Iskolákban kerül sor, osztályonként húsz-huszonöt gyermek részvételével. A rendőrkapitánysághoz tartozó települések összes általános iskolájában iskolarendőrök segítik és támogatják a bűnmegelőzési tevékenységet.

A Siklósi Rendőrkapitányság 2016. június 20–24. között az állományában dolgozók gyermekeinek napközis rendvédelmi gyermektábort szervezett, ahol a hat-tíz éves korosztály megismerhette a rendőrség munkáját.

A Siklósi Rendőrkapitányság 2016 nyarán ismét működtette a Tourist Police szolgálatot a Harkányi Strand- és Gyógyfürdő területén, valamint Siklós belvárosában. A programban foglalkoztatott diákok feladata az információszolgáltatás, megelőző vagyonvédelmi tanácsadás, illetve szükség esetén tolmácsolás volt.

A megelőző vagyonvédelem területén a rendőrkapitányság kiemelt figyelmet fordított a fa-, valamint a betöréses lopások megelőzésére. 2016-ban havonta bűnügyi-rendészeti akcióra került sor, továbbá jelenleg is fokozott figyelemmel kísérik a faszállító járműveket, a jelentősebb fakitermelések észlelése során körültekintően ellenőrzik a szükséges engedélyeket és a tulajdonviszonyokat.

A közterületi szolgálatot ellátó állomány fokozott figyelemmel kíséri a mozgó árusítással foglalkozó, vagy házaló személyeket, ezzel is megelőzve a besurranásos és trükkös lopásokat.

2016. június 9-én és december 5-én a roma nemzetiségi önkormányzatokkal egyeztető fórum megtartására került sor, ezen a résztvevők értékelték az együttműködés tapasztalatait.

2016. június 9-én a Siklói Térségi Könyvtár és Ismeretközpontban Roma Ki mit tud? vetélkedőt szerveztek a tizennégy és tizennyolc év közötti hátrányos helyzetű fiataloknak. A vetélkedőn az alsószentmártoni Kis Tigris Gimnázium, a villányi Teleki Zsigmond Szakképző, a sellyei Mezőgazdasági Szakképző Iskola és Kollégium képviseltette magát hat alkotással tánc, hangszer, próza kategóriában.

2016. júliusban és augusztusban Hirics községben egy-egy alkalommal a Siklói Rendőrkapitányság munkatársai a helyi hátrányos helyzetű gyerekeknek bűnmegelőzési foglalkozásokat tartottak.

A Baranya Megyei Rendőr-főkapitányság személyi állománya a Nemzeti bűnmegelőzési stratégia cselekvési tervében a rendőrséget érintő feladatait, valamint az országos normákban meghatározott feladatokat maradéktalanul végrehajtja, ezzel is erősíti a megye, így a Siklói járás lakosságának szubjektív közbiztonságérzetét.

Összegzés

A program kezdete óta eltelt három évben megszólított több száz ember minden esetben megköszönte a rendőrség odafigyelését és a törődést. A főkapitányság a következő időszakban is folytatja az áldozatvédelemnek ezt a módját azzal a céllal, hogy minél kevesebb ember váljon bűncselekmény áldozatává.

DEÁK JÓZSEF

Etnikai-e vagy multikulturális a bűnözés?

Magyarországon 2008 és 2009 között kilenc helyszínen történtek rasszista indíttatású támadások, amelyeknek hat halálos áldozatuk volt.¹

A szervezett banda országszerte kilenc helyszínen löfegyverekkel, gyújtó-palackokkal roma családok otthonait támadta meg. A bűncselekmény-sorozatban hat ember, köztük egy gyerek meghalt, öten súlyosan megsebesültek. Az elkövetők 78 lövést adtak le, 11 Molotov-koktélt dobtak a megtámadott épületekre, és 55 ember testi épségét veszélyeztették.²

A csaknem tíz évvel ezelőtt bekövetkezett tragikus kimenetelű bűncselekmény-sorozat akkoriban ismét ráirányította az ország közvéleményének figyelmét a magyarországi romákkal történő együttélésre, az interkulturális nevelés jelentőségére. Miután pedig az interkulturális nevelés problematikáját napjainkban az Európát elárasztó migrációs hullám ismét a figyelem középpontjába helyezte, érdemes megvizsgálni, miként vett részt a kezdetektől – például a „cigánybűnözés” fogalom létjogosultságát vs. alaptalanságát taglaló írásaival – a *Belügyi Szemle* a belügyi állomány, főként a rendőrség interkulturális nevelésében, s hogy mennyire időtállóak a főbb megállapítások.

Interkulturalitás – multikulturalitás

Európai uniós tagállamként az interkulturalitás és a multikulturalitás fogalma megkülönböztetett figyelmet élvez hazánk oktatáspolitikai dokumentumaiban is. Az UNESCO által javasolt definíció szerint az „*interkulturális terminust a kultúrák közötti interakció értelmében használjuk, a multikulturális fogalom pedig kölcsönös együttélést, és megértést jelent egyazon társadalomban élő különböző kultúrák között*”³.

1 Fővárosi Törvényszék, 22.P.24.264/2013/7.

2 Romagyilkosságok – A Fővárosi Ítéletáblára továbbították az ügyet. Haon.hu, 2014. november 28. <http://www.haon.hu/romagyilkosságok-a-fovarosi-itelotablara-tovabbitottak-az-ugyet/2708736>

3 Lakatosné Török Erika – Dörner Helga: Pedagógusok interkulturális kompetenciája nemzetközi partnerségben. Új Pedagógiai Szemle, 2007. október. <http://epa.oszk.hu/00000/00035/00117/2007-10-ta-Tobbek-Pedagogusok.html>

A két fogalom sem nem különböző, sem nem azonos. Egyszerre van jelen a szakirodalomban. Az Európai Tanács szóhasználatában a multikulturalizmus egyfajta szemléletmód, míg a kulturális sokféleség és a multikulturalitás arra a tapasztalati tényre utal, hogy egy adott területen és adott társadalmi szervezeten belül különféle kultúrák léteznek és hathatnak egymásra. Az interkulturalitás fogalma helyett a kultúrák közötti párbeszéd definícióját adják meg (angolul *intercultural dialogue*), kultúrák közötti párbeszéd, amikor is különböző etnikai, kulturális, vallási és nyelvi háttérrel, illetve örökséggel jellemezhető egyének vagy csoportok közötti nyitott és a másik fél véleményének tiszteletben tartása mellett megvalósuló eszmecsere, amelynek alapja a kölcsönös megértés és tisztelet. Ez minden szintre vonatkozik: a társadalmon belül, az európai társadalmak között, valamint Európa és a világ más részei közötti párbeszédre egyaránt. Tehát Európában az interkulturalizmus fogalmán általában társadalmi csoportok közötti interakcióért értenek, míg a multikulturalizmus fogalmán a társadalom struktúráját.⁴

A Belügyminisztérium irányítása alatt működő rendészeti szervek közül a rendőrség és a büntetés-végrehajtás, továbbá a Bevándorlási és Menekültügyi Hivatal mindennapi munkája, a polgárokkal, ügyfelekkel történő közvetlen érintkezés is gyakran feltételezi, sőt egyre inkább megköveteli az interkulturális ismereteket, toleranciát, empátiát.

Műhelyvita a „cigánybűnözésről”

A cigányok Északnyugat-Indiából elhagyva őshazájukat, Indiát, szóródtak szét a nagyvilágban. Tömeges megjelenésük Európában – a Duna mentén is – a XIV. századra tehető. A cigány kultúra eltér az európaiktól, a hagyományos cigány ízlésvilág, viselkedés, gondolkodásmód, erkölcsi rendszer más, mint az európai.⁵

A cigány lakosság társadalmi beilleszkedésével kapcsolatban 1961. június 20-án jelent meg az MSZMP Politikai Bizottságának első párthatározata⁶,

⁴ Páva Rita: Interkulturális, multikulturális oktatás alapjai. ELTE, Budapest, 2015
http://pedagoguskepzes.elte.hu/images/anyagok/ii3/27_interkulturalis_mutikulturalis_oktatas_alapjai.pdf

⁵ Rostás-Farkas György: A cigányság hagyomány- és hiedelemvilága. Cigány Tudomány és Művészeti Társaság, Budapest, 2000, 12–23. o.

⁶ Az MSZMP Központi Bizottsága Politikai Bizottságának határozata a cigánylakosság helyzetének megjavításával kapcsolatos egyes feladatokról (1961. június 20.). A Magyar Szocialista Munkáspárt Határozatai és Dokumentumai 1956–1962. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1973, 519–521. o.

amely megszabta e téren az állami és társadalmi szervek legfontosabb feladatait. 1960. január 1-jén, Magyarországon 186 536 cigány ember élt, az ország összlakosságának 1,8 százaléka.⁷

A kérdés már csak az érintettek nagy száma és súlyos elmaradottsága miatt is fontos társadalmi ügy. Ugyanis, mint akkoriban már nyilvánvalóvá vált, a cigányok problémáinak megoldása nemcsak anyagi, kulturális és egészségügyi kérdés, hanem – a társadalmi réteg rendkívül elmaradott életkörülményei okán – politikaivá is vált. A probléma társadalmi, belügyi jelentőségét, súlyát kiemeli, hogy már az 1963-ban megalakuló *Belügyi Szemle*⁸ első számának első harmadában helyet kap egy vitaindító cikk. A párthatározatból a belügyi szervekre háruló feladatokkal részleteiben foglalkozott a színre lépő lap megjelenése évének első felében folytatott vita.⁹

A hozzászólók többsége hangsúlyozta, hogy a „cigánybűnözés” felszámolásának fontos előfeltétele a cigány lakosság teljes társadalmi beilleszkedése. Sok értékes javaslat is elhangzott, amelyek azóta a rendőri szervek munkájában érvényesültek, és hozzájárultak a „cigánybűnözés” elleni harc eredményeihez.¹⁰

A témában – az akkoriban elképzelhető – nemzetközi kitekintést szolgáltatva a hazaival sok rokon vonást mutató szovjet helyzetet, annak társadalmi, rendőrségi kezelését ismertető anyag. Például arról, hogy az egymillió-kétszázézeres cigány lakosság körében „*Több helyen, ahol a cigányok letelepedtek, a milícia szerveinek kezdeményezésére társadalmi bíróságok jöttek létre cigány és nem cigány lakosokból. Amelyek kisebb jelentőségű jogellenes vagy egyéb, az együttélés szabályaival nem összeegyeztethető cselekményekért vonják felelősségre az ezeket elkövető cigányokat, és ilyen módon közösségi, társadalmi ráhatások segítségével nevelnek. [...] A cigányság – tehetséges népcsoport, amely muzikális lélekkel, a zene iránti természetes érzékkel, s találékony ésszel rendelkezik. Minden lehetőséget meg kell tenni társadalmi és emberi felemelkedésük érdekében.*”¹¹

7 Dobos János: A cigánylakosság társadalmi asszimilációja és a cigánybűnözés. *Belügyi Szemle*, 1966/6., 31. o.

8 József Deák: The Police, then Interior Review for the Forming of the Science of Law Enforcement; from its Beginning, to the Change of the Political System. *West Bohemian Historical Review*, no. 2, 2014, p. 241.

9 Nemes Alajos: A cigánylakosság helyzetének megjavításáról szóló párthatározat végrehajtásának tapasztalatai Baranya megyében. *Belügyi Szemle*, 1963/1., 30. o.

10 Dobos János: i. m.

11 Schiffer János – Dobos János: A cigánylakossággal kapcsolatos problémák a Szovjetunióban. *Belügyi Szemle*, 1963/3., 66–73. o.

Nemes Alajos írásából az is kiderül, hogy a Belügyminisztérium vezetői már jóval az említett politikai bizottsági határozat megszületése előtt úgy értékelték, hogy a cigány lakosság elmaradottságának felszámolása nem rendőri feladat, hanem elsősorban társadalmi kérdés, amelyet csak a társadalom összefogásával, a különböző, érintett szervek összehangolt intézkedésével lehet megoldani, ebben természetesen fontos szerepe van a rendőrségnek is, elsősorban a bűnöző cigányok kapcsán. E megállapítás nyomán a cigányok által elkövetett bűncselekmények száma jelentősen, 1961-ben harminc százalékkal csökkent (1954-hez viszonyítva). Ez után a szerző részletes statisztikai adatokkal alátámasztva taglalja a Baranya megyében élő cigány lakosság jelenlegi helyzetét, külön kitérve a munkakörülményekre, a kulturális, egészségügyi viszonyokra, a társadalmi beilleszkedésük helyzetére. A lakosság három és fél százalékát kitevő cigányok követik el az össz-bűncselekmények hét százalékát. A megyében nyilvántartott szokásos büntetettek huszonhat százaléka cigány. A cigányok helyzetének megváltoztatására megtett, illetve tervezett intézkedések számbavételekor a szerző külön kitér a társadalmi vonalon szükséges teendőkre, az állami és gazdasági szerveknél elengedhetetlenekre, valamint a rendőri feladatokra.¹²

Ezeket a rendőri feladatokat az 1963 júniusában megjelenő első vitázó cikkben Györök Ferenc tömören így foglalja össze: „A cigánybűnözőknek állandóan érezniük kell, hogy a rendőrség ellenőrzi, számon tartja tevékenységüket, látniuk kell, hogy bűnelkövetés esetén leleplezésük elkerülhetetlen. Ez a visszatartó hatás a társadalmi beilleszkedés útjára tereli őket.”¹³

Valószínűleg ezek az írások is jelentősen hozzájárultak az egységes rendőrségi és ügyészségi bűnügyi statisztikai rendszer „cigánybűnöző” kategóriájának létrejöttéhez.

A belügyminiszter és a legfőbb ügyész közös utasítása alapján 1964. január 1-jén hatályba lépett az egységes rendőrségi, ügyészségi bűnügyi statisztika.¹⁴

Ennek *kezdeteiktől fogva* az egyik legfőbb hiányossága, hogy a különböző bűnözői kategóriák (fiatalkorúak, visszaesők, veszélyes bűnözők, *cigány- [a szerző kiemelése]* és utazó bűnözők) bűnözését csupán azok szerint az arányok szerint mérte, amelyeket az elkövetők között elfoglálnak.¹⁵

¹² Nemes Alajos: i. m. 29. o.

¹³ Györök Ferenc: A cigánylakosság társadalmi beilleszkedése. Belügyi Szemle, 1963/7., 93. o.

¹⁴ Tóth Tihámér: Viktimológiai jellegű bűnügyi statisztikai adatgyűjtés szükségességéről. Belügyi Szemle, 1973/10., 69. o.

¹⁵ Dobos János: Az elkövetői kategóriák értékelése. Belügyi Szemle, 1988/1., 10. o.

Az egységes rendőrségi, ügyészségi bűnügyi statisztikában az előbbieket szerint már korán próbálták körvonalazni – külön kategóriát létrehozva számukra – a „cigány bűnözőket”.

E téma kapcsán évtizedeken át helyet kap a folyóiratban több átfogó, országos vagy megyei rendőr-főkapitányság területén a cigányság helyzetét, bűnözésének jellemzőit, a szükséges teendőket számba vevő, a megjelenő anyagokat új megállapításokkal, mind több külföldi tapasztalattal kiegészítő tanulmány.

Az első időszak anyagait *Dobos János* említett cikke összegzi, 1966 júniusában, leszögezve, hogy a cigány lakosság társadalmi beilleszkedésének üteme és a „cigánybűnözés” helyzete között szoros összefüggés van. A befejezett ügyek 1964–1965. évi vizsgálata arra utal, hogy több mint tíz százalékal nőtt azoknak a vádemeléssel átadott ügyeknek a száma, amelyeket cigány bűnözők követtek el. A „cigánybűnözés” területi eloszlását vizsgálva a szerző megállapítja, hogy elég magas a „cigánybűnözés” (mind a vádemeléssel átadott ügyek, mind a terheltté nyilvánítottak több mint tíz százaléka) Borsod, Nógrád, Szabolcs és Tolna megyében. Ugyanakkor a fennmaradó tizenöt megyében a „cigánybűnözés” stagnál, vagy csökkenő tendenciát mutat. Emelkedés csak Csongrád, Fejér, Győr és Szabolcs megyében volt tapasztalható.¹⁶

Tudományos élet rovatában a lap, a teljességre törekedve, időről időre helyet adott a problémával kapcsolatos civil nézőpontoknak is. A cigány lakosság társadalmi asszimilációjának korabeli társadalmi megítélését jól tükrözte a területen folyó munka tapasztalatait, az egészségügyi szakbizottság jelentését, a cigány telepek felszámolását elősegítő 2014/1964. (V. 4.) kormányhatározat végrehajtásának problémáit feltáró anyag. A beilleszkedés nehézségeinek vizsgálatára, kiküszöbölésére felállított Országos Társadalmi Bizottság 1964 decemberében, az érdekelt szaktárcák és társadalmi szervezetek képviselői részvételével összehívott munkaértekezleten tekintette át a cigány lakosság helyzetét. Az anketon egyebek közt elhangzott, hogy a telepek leggyakoribb hivatalos látogatói még mindig a rendőrök és az egészségügyi dolgozók. A rendőrség munkája kapcsán a Minisztertanács tanácsszervek osztályának munkatársa elmondta, hogy a rendőrök intézkedéseiben az előző évekhez képest mérhetően pozitív változás állt be. A cigány lakosság társadalmi beilleszkedése érdekében kötelességükön túlmenően is igen sokat tesznek.¹⁷

¹⁶ Dobos János: A cigánylakosság társadalmi asszimilációja és a cigánybűnözés. *Belügyi Szemle*, 1966/6., 37. o.

¹⁷ Marosán Lajosné – Vácziné dr. Konkoly Magda: A cigánylakosság társadalmi asszimilációja. *Belügyi Szemle*, 1965/3., 47–54. o.

A „cigányútra” tévedt „cigány bűnöző” fogalma

A *Belügyi Szemlé*ben, „cigánybűnözés” témában az összegzések után sem csökkent a szerkesztőségbe küldött cikkek mennyisége, tükrözve a téma aktualitását.

Néhány közülük:

- *A cigánylakosság bűnözésének társadalmi problémáiról. Csendes Károly, a legfőbb ügyész helyettese az 1972/6. számban megjelenő írásában megemlíti, hogy a szabadságvesztésre ítélt cigányok többsége életében először a börtönben kerül viszonylag kulturált körülmények közé (20. o.).*
- *A Zala megyében élő cigánylakosság helyzete és bűnözésben való részvétele (Bognár Ferenc rendőr alezredes, 1972/7.).*
- *A cigánylakosság bűnözésének helyzete Békés megyében (Sajti Imre rendőr alezredes és Fekete Béla rendőr hadnagy, 1972/9.).*
- *A cigányság helyzete és bűnözése Szabolcs-Szatmár megyében (Kerecsi Tamás rendőr főhadnagy, 1972/10.).*
- *A cigánybűnözés felszámolását akadályozó tényezők (Madách Olivér rendőr alezredes és Fehér Lajos rendőr alezredes hozzászólása a legfőbb ügyész cikkéhez, 1972/11.).*
- *A cigánylakosság társadalmi beilleszkedése és bűnözése Tolna megyében (Farkas Miklós rendőr őrnagy, 1973/7.).*
- *Fiatalkorú cigányok által elkövetett emberölés nyomozása (Süle József rendőr alezredes, 1973/9.).*

A vita összefoglalása helyett a szerkesztőség ezúttal beszélgetésre hívta a cigányság problémáinak jó ismerőit: *Zagyva Imrét*, a Minisztertanács Tanácsai Hivatala főosztályvezető-helyettesét, *Agoston Zoltánt*, a Pest Megyei Tanács VB igazgatási osztályvezetőjét és *Dobos János rendőr őrnagyot*, a BM bűnügyi osztály vagyónvédelmi alosztályának vezetőjét. A *Konzultáció* rovatban közölt anyag célja, hogy az elhangzott vélemények árnyalják a cigányság gondjairól eddig alkotott képet, és orientálják az olvasókat mindennapi munkájuk végzésében.¹⁸

1976 júniusában, a „cigánybűnözés” helyzetének megoldatlansága hívta életre e témában a *Borsi Zoltán* és *Halász Kálmán Bűnözés és cigánybűnözés*¹⁹ vitaindító tanulmányával a következő cikkfolyamot.

¹⁸ Nyerges Lajos (szerk.): A cigányság társadalmi beilleszkedéséről és bűnözéséről. *Belügyi Szemle*, 1973/11., 39–46. o.

¹⁹ Borsi Zoltán – Halász Kálmán: Bűnözés és cigánybűnözés. *Belügyi Szemle*, 1976/6., 20. o.

Hiszen minél több demográfiai, szociológiai, kriminológiai és egyéb ismérvét tárjuk fel a bűnözésnek, annál pontosabb terveket dogozhatunk ki a felderítés és a bűnmegelőzés érdekében.²⁰

Ebben a szellemben *Tonhauser László* rendőr főhadnagy már *A budapesti „szervezett” cigánybűnözés elleni harc taktikájának egyes kérdéseit*²¹ taglalja a lap hasábjain.

A *Bűnözés és cigánybűnözés* vitaindító cikkéből kiderül: „*Cigánynak kell tekinteni azokat a bűnelkövetőket, akiket nem cigány környezetük is cigánynak tekint, és*

- *rendszeresen vagy idényjelleggel vándorolnak, tartósan nem telepszének le és a munkát kerülik;*
- *a nem cigány lakosságtól elkülönülve cigánysoron, telepeken, putrikban élnek, többnyire csak alkalmi munkát végeznek,*
- *életmódjukban a cigány hagyományokat (vérbosszú, leányszöktetés vagy vásárlás) követik;*
- *bűnelkövetési módszereik jellegzetesek. Például nem büntethető korban levő gyermekeikkel vitetik véghez a bűncselekményeiket, miközben azt felnőtt korúak biztosítják stb.”*²²

Ekkoriban már nagyjából háromszázezerre tehető a hazai cigány népesség száma. A kriminálstatisztikának a bűnelkövetőkre vonatkozó adataiból kiderül, hogy míg a tízezer lakosra jutó kriminalitási arány a cigány bűnelkövetőknél 133,4, addig a nem cigányoknál csupán 71,8 százalék. A cigány bűnelkövetők korabeli aránya Bács-Kiskun, Borsod-Abaúj-Zemplén és Veszprém megyében a legmagasabb, a fővárosban és Vas megyében a legalacsonyabb. Egyes bűncselekményeknél részesedési arányuk magasabb, mint a nem cigány bűnelkövetőké. Különösen az erőszakos és garázda bűncselekményeknél szembeötlő, hogy a cigány bűnelkövetőknél ez az arány mintegy negyven százalék, míg a nem cigány bűnelkövetőknél mindössze 18 százalék. A vagyon elleni bűncselekmények esetében már csak másfélszer annyi, 57,3 százalék a cigány elkövető, de a fiatalok bűnelkövetők részesedésében ismét az összes bűnelkövető arányának több mint a duplája, 21,6 százalék a cigány. A gyermekkorúaknál még rosszabb a helyzet, hiszen az arányuk az összes bűnelkövető közt 3,2, a cigány bűnelkövetők között pedig 12 százalék. Az elemzés vé-

20 Lázár Bertalan: Az egységes új rendőrségi és ügyészségi statisztika. Belügyi Szemle, 1964/1., 16. o.

21 Tonhauser László: A budapesti „szervezett” cigánybűnözés elleni harc taktikájának egyes kérdései. Belügyi Szemle, 1978/11., 73. o.

22 Borsi Zoltán – Halász Kálmán: i. m. 23. o.

gi következtetés szerint a cigányság társadalmilag hátrányos helyzetén gazdasági, kulturális, szociális téren éppen úgy, mint a munkaerőkölcs területén – társadalmi összefogással előnyösen változtatva az egyes és jelentős veszélyességi bűncselekményeknél is minden bizonnyal csökkenthető a bűnelkövetők köre.²³

A következő meghatározással összevethetjük, a következő évtizedben mennyire finomodott a kategória meghatározása, de egyre inkább fény derült a „cigánybűnöző” statisztikai meghatározásának problémáira is.

„Az elkövetőt cigánynak kell tekinteni, ha:

1. Cigány közösségben élnek, bejelentett lakásuk formális, rendszeresen vagy időnyelleggel vándorolnak, letelepednek ugyan, de munkát nem vállalnak,

2. életmódjukban a cigányhagyományokat követik

3. bűnelkövetési módszereik hagyományosan cigány módszerek

4. olyan, a környezet által cigánynak tartott személyek, akik felhagytak a lakosságtól elkülönülő, ősi cigányéletformával, de létfenntartásukat alapvetően cigány módszerekkel elkövetett bűncselekményekből biztosítják.”²⁴

A kétszer is előforduló, körülíratlan „cigány módszer” aligha körvonalazhatta pontosabban a „cigány” fogalmát...

Ugyanakkor a statisztikai szabályzat szerint *„nem szabad cigánynak tekinteni azokat, akik korábbi életmódjukat és szemléletüket megváltoztatva letelepednek, rendszeres munkával tartják el magukat és családjukat, szakítottak a cigány hagyományokkal és életvitelüket a becsületes dolgozó állampolgárok közé való tartós beilleszkedés jellemzi”²⁵.*

Az iménti részletes, de viszonylag bonyolult fogalom meghatározás értékelési problémákat vetett fel a gyakorlati alkalmazásnál, s ez ahhoz vezetett, hogy a statisztikai adatlapok kitöltésénél gyakran figyelmen kívül hagyták a cigánybűnözésre vonatkozó kódjeleket. A kitöltési tájékoztatóban meghatározott feladatok egységes értelmezése érdekében adták ki a 3/1982. bűnügyi első helyettesi intézkedést, a „cigány elkövetők” kódnál felmerülő hiányosságok megszüntetésére, tekintettel arra, hogy a fővárosi cigány lakosságra nem minden esetben jellemző egyebek közt a vidéken élők meghatározása. Az intézkedés azonban nem hozta meg a várt eredményt. A cigány elkövetők jelentős részét továbbra sem cigányként kódolták. Ebben továbbra is szerepe

²³ Uo. 24–26. o.

²⁴ A BRFK bűnügyi I. helyettesének 3/87. sz. Körlevele. A cigánybűnözés megelőzés, felderítésének tapasztalatról, valamint a további feladatokról szóló jelentés (161-354/1986) megküldéséről 1987. 02.

²² Budapest Főváros Levéltára, VI.36a. 3. d.

²⁵ A BRFK bűnügyi I. helyettesének 3/82. Intézkedése A cigány bűnözők helyes statisztikai számbavételéről. Fővárosi Levéltár, VI.14.b. 4. d.

lehetett a bonyolult fogalommeghatározásnak, de az anyag ténylegesen jelentősebbnek tartja az adatlapokat kitöltők felületességét és a parancsnoki revízió hiányát. „*A cigányelkövetőkre vonatkozó kódolási hiányosságok miatt számszerűségében a valóságnak megfelelő statisztikai adatokkal nem rendelkezünk a cigánybűnözésről.*”²⁶

Ezt a megállapítást támasztja alá a budapesti rendőrfőkapitány beszámolója a főkapitányság 1988. évi tevékenységéről, az 1989. évi feladatairól: „*Jelentősen emelkedett, 546-ról 2074-re, 279,95%-kal – a cigány elkövetők száma. Ez a növekedés alapvetően nem a bűnözésben való részvételük emelkedő tendenciájával, hanem a megváltozott statisztikai adatszolgáltatási magatartással hozható összefüggésbe. A gyerekkorú elkövetők száma, viszont 473-ról 436-ra módosult.*”²⁷

Szintén 1988-ban készült a XIX. kerületi kapitányság komplex ellenőrzéséről az a jelentés, amelynek megállapítása szerint: „*A cigány bűnelkövetők száma erős szóródást mutat, amely feltehetően a statisztikai számbavétel hiányosságainak következménye.*”²⁸

A cigányság helyzetével, bűnözésével kapcsolatban, a *Belügyi Szemlében* összegyűlt anyagok (ezúttal kitekintéssel egyebek közt a szlovákiai helyzetre is; 1978/4. és 11. szám. Az utóbbiban olvashatjuk, hogy a Szlovákia lakosságának 3,9 százalékát kitevő cigányok a bűncselekményekért elítéltek 12,5 százalékát képviselik; 128. o.), adatok értékelésére, 1979 májusában a folyóirat *Tudományos élet* rovatában *Tauber István* vállalkozik, *A cigányok által elkövetett bűncselekmények kriminológiai kutatása* című cikkében. Ekkor a cigány lakosság száma már 360 ezerre tehető, és a cigány bűnelkövetés gyakorisága másfél, míg a nem cigányelkövetőké 0,73 százalék az ország összlakosságához mérten, a cigányság körében tapasztalható jelentős társadalmi, kulturális fejlődés ellenére. Ha viszont a cigányság jelenlegi létszámából indulunk ki – vagyis a regisztrált 293 490 fön kívül még 67 ezer cigány lakost veszünk alapul (ezek bűnözési gyakorisága az általánosnak felel meg, mármint 0,73 százalékknak) –, akkor az átlag, vagyis a cigány elkövetőknek a cigány lakossághoz viszonyított aránya 1,3 százalék.²⁹ „*Tauber István (1949–2003) A Magyar Kriminológiai Társaság, alapító tagja, 1973-tól a Rendőrtisztviselő*

26 A BRFK bűnügyi I. helyettesének 3/87.sz. Körlevele.... i. m.

27 Budapest Főváros Levéltára, VI.12.4. 34. d.

28 Budapest Főváros Levéltára, VI. 12.a.4. 32.d.

29 Tauber István: A cigányok által elkövetett bűncselekmények kriminológiai kutatása. *Belügyi Szemle*, 1979/5., 49–58. o.

*iskola kriminológiai tanszék tanára, 1985-től vezetője, több mint 10 évig vizsgálta a cigányság bűnözésének helyzetét.*³⁰

1988-ban, negyedszázaddal a hazai cigányság kérdéskörét felvető a Nemes Alajos-cikk után Dobos János modellként a „cigánybűnözést”³¹ választva, bemutatja az objektívnek hitt értékelés ellentmondásait, hangsúlyozva a statisztikai adatszolgáltatás értékelésének hiányosságait. Például:

- A cigány elkövetőket az összes elkövetőtől megkülönböztető kódjelek a bűnügyi statisztikában, eleinte nem szerepeltek; Csak különféle megyei főmutatók voltak a cigánybűnözési vonalvezetők felmérései alapján. A hivatalos statisztikába 1974-ben került be.³²
- A kitöltési utasítást hosszú ideig rosszul értelmezve ez a kódjel lényegesen kevesebb T-lapra került rá, mint azt a helyes értelmezés lehetővé és szükségessé tette.
- Emiatt a helyes értelmezés már önmagában is bizonyos fokú emelkedést okozott, és az átmeneti években nehezen lehetett megkülönböztetni a pusztán statisztikai növekedést a ténylegestől.
- A cigány elkövetők összes elkövető közötti arányának alakulását a cigány és nem cigány lakosság demográfiai helyzetének jelentős különbségei is komoly mértékben befolyásolták.³³

A cigány lakosság helyzetével foglalkozó, a Budapest Főváros Tanácsa mellett működő Koordinációs Bizottság 1989. október 30-ra ülést hívott össze, amelynek első napirendi pontját, *A BRFK tájékoztatója a fővárosi cigánylakosság helyzetét érintő tevékenységéről*³⁴ címmel *Konczer István* rendőr vezérőrnagy főkapitány tartotta.

*„A főváros bűnügyi helyzetét az öt év távlatában értve, az ismertté vált bűncselekmények száma az 1984 évi 45.844-ről 88-ban 50.743-ra 10,7%-kal növekedett. Ebben az ismertté vált elkövetőkön belüli cigány elkövetők aránya 84-ben 2,9 százalék 1988-ban 14,6%.”*³⁵

A Fővárosi Tanács Végrehajtó Bizottságának tervgazdasági és munkaügyi főosztálya által összeállított *A cigánylakosság foglalkoztatási, szakképzési és*

30 Németh Zsolt (szerk.): Tauber István emléke és munkássága. ELTE Állam- és Jogtudományi Kar–Magyar Kriminológiai Társaság–Rendőrtiszt Főiskola, Budapest, 2009, 10. o.

31 Dobos János (1988): i. m. 6–14. o.

32 Dobos János: Mégegyszer a cigánybűnözésről. Belügyi Szemle, 1979/9., 65. o.

33 Dobos János (1988): i. m. 11. o.

34 Budapest Főváros Tanácsa mellett működő – a cigány lakosság helyzetével foglalkozó – Koordinációs Bizottság ülése, 1989. október 30. Budapest Főváros Levéltára, VI. 12.a. 1 63 d.

35 A BRFK tájékoztatójához készített háttéranyag. Budapest Főváros Levéltára, VI. 12.a. 1 63 d.

átképzési problémái című anyagból egyebek mellett kiderül, hogy a munkáltatók, illetve a munkaerő-közvetítők semmiféle megkülönböztetést nem alkalmaznak a cigány munkavállalókkal szemben, így nem rendelkeznek ilyen jellegű nyilvántartással sem, „...miután nem definiált a »cigány« szó, fogalma sem egyértelműen”³⁶.

Az említett dobozban található a 2000 irodalmi és társadalmi havilap 1989. augusztusi számából *Révész Sándor Nyílt levél Dr. Túrós András vezérőrnagyhoz, országos rendőrfőkapitányhoz* című, a rendőrség cigánybűnözési adatgyűjtését pikírt stílusban bíráló anyaga. „*A cigányvonal országos hálózatának kiépítése, a cigányság iránt megnyilvánuló megkülönböztetett rendőri érdeklődés, a cigány-bűnmegelőzési tanácsok intézménye indokolatlan előnyhöz juttatja a cigányságot. [...] arra kérném vezérőrnagy urat, hogy a zsidóbűnözési statisztikák esetleges bevezetésével egy időben intézkedjék a zsidóvonal kiépítéséről és zsidó bűnmegelőzési tanak felállításáról...*”

Alighanem az említett koordinációs bizottsági ülés egyik hatásaként született az 1990. január 10-én megtartott bünyügyi főkapitány-helyettesi értekezleten ismertetett döntés, hogy ezentúl „*Az írott és elektronikus sajtóban történő szereplésnél a »cigánybűnözés« megfogalmazást használni nem lehet*”³⁷.

Mint látható, a rendszerváltás időszakához közeledve a *Belügyi Szemle* cikkeiben is mind gyakrabban felvetődött az az álláspont, szabad-e különbséget tenni cigány- és nem cigány bűnözés között, szabad-e egyáltalán cigányproblémáról beszélni. Szabad-e egy réteget vagy akár a bűnözőit jellegzetességei, faji hovatartozása alapján külön kategóriaként kezelni?

A kivezető utak

Pedig a *Belügyi Szemle* cikkei között több hasznosítható javaslat is született a cigányok bűnözéstől való visszatartására.

A helyzetük javítására és a bűnözésben való részvételük csökkentése érdekében 1977-ben például célszerűnek látszottak a következő javaslatok:

1. A cigány telepek megszüntetésével a lakáshelyzet megoldásában a tanácski költségvetés mellett a kedvezőbb hitelpolitikai szempontok, a munkahelyi igazgatás szerepét is szorgalmazni kell.
2. Telepítésük magas fokon szervezett munkát, nagy körültekintést igényel.

³⁶ Uo.

³⁷ Dr. Balatoni István r. ezredes: Feladatok/ 2/1990 sz. Emlékeztető, VI. 12. a. 4.37d.

3. Adaptálódásuk elsődleges kérdése a rendszeres munkavégzés, ami hozzásegíti őket az integrálódás anyagi feltételeinek biztosításához.
4. Megfelelő óvodai elhelyezéssel ellensúlyozni kell körülményeik tárgy- és nyelvszegénységét. Általános iskolai jobb előmenetelük érdekében szorgalmazni kell iskolai előkészítésüket. Szükség szerint kiegészítő iskolákban kell kulturálódásukról gondoskodni, felül kell vizsgálni az iskolai felmentések és évhalasztások engedélyezését, hogy ezáltal is csökkenjen az iskolázatlanul maradó cigány gyerekek száma.
5. Családi körülményeik többségében még mindig rendezetlenek, sok cigány gyerek apa nélkül nő fel, a családról való gondoskodás nehézségekbe ütközik, s ezt fokozza, hogy a jövedelmüket nem tudják beosztani. Ezek a viszonyok veszélyeztető tényezők a gyermekekre, akiken sokszor segíteni kellene még az állami gondozásba vétellel is.
6. A cigány telepek rendőri ellenőrzése nem megfelelő, egy-egy rendőri akció lebonyolítása sok esetben sematikusán történik.
7. A bűnöző cigányok rendőrhatalmas felügyelet alá helyezését még szélesebb körűen kell alkalmazni, s mozgásuk korlátozására a lakhelyelhagyási tilalmat is igénybe kell venni.³⁸

A cigányság helyzetével kapcsolatos társadalmi probléma megoldását nem lehetett egyedül a rendőrségre hárítani. Amint ez a koordinációs bizottsági ülésre, a budapesti rendőrfőkapitány részére készített háttéranyagból kiderül, a szervezetnek a „cigánybűnözés” felszámolására tett több évtizedes erőfeszítéseit sem övezte egyértelmű társadalmi elfogadottság.

„Az alábbi kérdéskörök részletes elemzése várható:

- *A cigány lakosság létszámának alakulása a fővárosban és a kerületekben (pl.: III., VI., VIII, IX., XIII., XX.).*
- *A cigány lakosság bűnözésének oka fokozottan hátrányos helyzete; »cigánybűnözés« nem létezik.*
- *A rendőrség fellépéseinek bírálata a »cigánybűnözéssel« szemben.*
- *A különböző kerületi cigány családokkal foglalkozó szociális gondozók szerint a rendőrség tőlük gyűjt adatokat válogatás nélkül, a nem bűnöző cigány családokra is.*
- *A rendőrség az igazoltatások, utcai intézkedések során diszkriminatív módon jár el a cigánysággal szemkel szemben.*
- *A »bőrfejűekről« nem ad a rendőrség tájékoztatást.*

³⁸ Balázs László: A Pest megyei cigánybűnözésről. Belügyi Szemle, 1977/1., 91–92. o.

- Ugyanígy a cigányságot sértő magatartásokról, cselekményekről, az ezekkel kapcsolatos eljárásokról sem tájékoztatnak.
- Moldova könyvben megjelent cigányságot érintő »rendőri« nyilatkozatok.
- Az Egységes ügyészségi-rendőrségi statisztika alapján kérdések várhatók a »cigánybűnözés«-ről.
- A rendőrségen miért van külön csoport a »cigánybűnözésre«? Ez sérti a kisebbséget és »sugallja«, hogy a cigányok bűnözők, megbélyegzik az etnikumot vagy »nemzeti kisebbséget«.
- A cigányság bűnözésen belüli szerepe lényegesen kisebb, mint ahogy az a közvélemény tudatában megjelenik, ennek egyik okozója a rendőrség.³⁹

Valóban, az évtizedek során a társadalomban a rendőrség által is táplált „cigánybűnözés”-sel kapcsolatos sztereotípiá a rendszerváltás előtt már-már önjáróvá vált. Például egy publikáció⁴⁰ bevezetőjében ezt olvashatjuk: „A XIX. század végén Francis Galton a világon először végzett összehasonlítást a különböző etnikumokhoz tartozó személyek ujjbegyi mintái között. Az ő összehasonlító munkája nyomán kezdődött meg a dermatoglyphiai tulajdonságok tanulmányozása különböző populációkban.”⁴¹ Az cikk konklúziója: „Amennyiben a magyar és a cigány lakosság dermatoglyphiai tulajdonságaiban, illetve azok egyes konkrét sajátosságaiban szignifikáns eltérések mutathatók ki, ezek a kriminálisztikai gyakorlatban is felhasználhatóvá válnak. Az eddig megvizsgált minták mennyisége jelenleg még nem teszi lehetővé, hogy adott esetekben egyértelműsége juthassunk. így további anyaggyűjtés és számítógépes technikán alapuló matematikai analízis szükséges.”⁴²

Bárki eldöntheti, ez az út aligha járható...

Mert „rendfenntartási szintre vinni (süllyeszteni) a roma problematikát több mint bűn, hiba, hogy Talleyrand mestert idézzük”⁴³.

Noha Vavró István a Szemle Fórum rovatában 1984-ben A „cigánybűnözés” vizsgálatának elméleti és módszertani kérdéseiről írott tanulmányát a következő bevezetővel indította: „Sokszor és sok szó esett már e folyóirat hasábjain is a cigánybűnözésről. De van-e értelme egy olyan jelenség elemzé-

39 A BRFK tájékoztatójához készített háttéranyag. Budapest Főváros Levéltára, VI. 12.a. 1 63 d.

40 Tauszik Nagyeczda – Tóth György: A hazai cigányság és a nem cigány lakosság dermatoglyphiai (ujjnyom) tulajdonságai közötti különbség. Belügyi Szemle, 1987/6.

41 Uo. 111. o.

42 Uo. 115. o.

43 Bíró András: Terminus technicus vagy fajelmélet? Tauber István emléke és munkássága. ELTE Állam- és Jogtudományi Kar–Magyar Kriminológiai Társaság–Rendőrtisztí Főiskola, Budapest, 2009, 38. o.

sének, amely bizonytalan elkülönítési ismérveken nyugszik, és eddig még az önálló létezését sem sikerült bizonyítani.”

A „cigánybűnözés”-sel kapcsolatos „cigányutak” részletes bemutatása után Vavró tanulmányának végkövetkeztetései rávilágítanak a probléma kezelése során egészen a rendszerváltásig, de jó ideig még az után sem kellően értékelt tényezőkre.

„A cigánybűnözés kérdésével kapcsolatos álláspontomat összefoglalva tehát annak lényegét a következőkben jelölöm meg:

1. Az állampolgári jogegyenlőség és a jogérvényesítés lehetősége szempontjából homogén társadalomban az etnikailag különböző csoportok lehetőségei azonosak. Negatív társadalmi jelenséget ezért etnikai különbséggel magyarázni nem lehet. Az eltérések oka a kulturális színvonal különbözősége.
2. A cigánynak tekintett népesség tudományos igényű vagy akár statisztikailag elfogadható pontosságú meghatározása mind ez ideig nem történt meg. Ennek megfelelően nem állnak rendelkezésre adatok létszámukról, népességstruktúrájukról, demográfiai és társadalmi jellemzőikről. Ilyen adatok hiányában pedig a kriminalitási gyakoriságuk különbözőségére vonatkozó álláspontok egzaktt módon nem bizonyíthatók.
3. A kriminológiai kutatásokból ismeretesek azok az adatok, amelyek társadalmi-gazdasági jellemzők, s így ezek között a bűnözés alakulásában szerepet játszó tényezők hatására vonatkoznak. Ezek között külön is kiemelendő az iskolai végzettség szerepe. Ha a bűnözést nem kulturális, hanem etnikai sajátosságnak tekintjük, akkor mindenképpen téves úton járunk, s e tévedés eredményeként elmulaszthatjuk felhívni a figyelmet azoknak a kötelezettségeknek a teljesítésére, amelyek bizonyos társadalmi rétegek kulturális elmaradottságának felszámolása érdekében nélkülözhetetlenek.
4. Az etnikai sajátosságok szerepének hangsúlyozása – különösen, ha egyrészt a sajátosságokat nem fogalmazzuk meg pontosan, másrészt, ha nem is bizonyítjuk, szükségtelen különbségtételt, adott esetben elfogultságot, és ennek eredményeként szembenállást szülhet. Ennek hatásai oly mértékben nemkívánatosak, hogy az már messze túlnő a büntető jogalkalmazás s így a kriminológia tárgykörén is.”⁴⁴

⁴⁴ Vavró István: A „cigánybűnözés” vizsgálatának elméleti és módszertani kérdéseiről. Belügyi Szemle, 1984/2., 67–68. o.

Összegzés

A *Belügyi Szemle* tárgyalt témában megjelenő írásait is mindinkább áthatja az az eszmei tartalom, amelyről 2000-ben *Geskó Sándor* tanulmányt készített⁴⁵. A kötet előszavában *Kaltenbach Jenő* hangsúlyozta: „*A modern állam leg-
alapvetőbb feladata a társadalmi integráció garantálása, azaz a társadalmi
konfliktusok civilizált feloldásában való közreműködés.*”⁴⁶

Tanulmányában *Geskó* hangsúlyozza; az előítéletek diszkrimináció formájában való megjelenésének két alapvető korlátja lehet. Az egyik a törvényi szabályozás, amely – ha a napi gyakorlatban érvényre jut – megtiltja a hátrányos megkülönböztetést. A másik korlát a társadalmi attitűdök, szokásrendszerek megváltoztatása, olyan átalakulása, amely nem támogatja, hanem elítéli a diszkrimináció minden formáját.

Európa multikulturális világában napjainkban is mindinkább felértékelődik az interkulturális párbeszéd jelentősége.

A *Belügyi Szemle* 2008. májusi számában⁴⁷ megjelenő írás jó adaléku szolgálhat a cigányokat érintő 2008–2009-es gyilkosságsorozat társadalmi háttértényezőinek megértéséhez: az elmúlt másfél évtized kétségkívül jó szándékú intézkedései számottevően nem javítottak a cigányság helyzetén. A társadalom jelentős részében viszont azt tudatosították, hogy több milliárd forintot költenek a cigány népeiségre, a jelek szerint értelmetlenül. Pedig az ilyen terveknel nem a jó szándékkal van a baj, hanem a tisztázatlan célokkal, elvekkkel. A rendszerváltozás óta sem az aktuális kormányzó elit, sem a roma politika képviselői nem tudják eldönteni, hogy van-e „cigányügy”⁴⁸.

⁴⁵ *Geskó Sándor*: Rendörök és romák: konfliktusok, vagy párbeszéd. Mediátor Tanácsadó Iroda, Budapest, 2000

⁴⁶ Uo. 5. o.

⁴⁷ *Kállai Ernő*: A kisebbségi ombudsman tevékenysége és a roma közösségek. *Belügyi Szemle*, 2008/5.

⁴⁸ Uo. 23. o.

MOLDOVA ZSÓFIA – VIG DÁVID

A szabálysértési elzárás végrehajtási tapasztalatai az empirikus adatok tükrében

A 2012. évi II. törvény (Szabs.tv.) lényeges hatással volt a szabálysértési jog fejlődésére. „*Mindent összevetve a szabályozás következtében a szabálysértési jog jogon belüli átpozicionálása figyelhető meg, önmagukban és együttesen is kérdéseket felvető megoldásokkal*” – írta Nagy Marianna 2012-ben az új Szabs.tv.-ről.¹ A már öt éve hatályban lévő új Szabs.tv. végrehajtásának a gyakorlata igazolt számos, a kodifikáció során, valamint a törvény elfogadása után megfogalmazott kritikát.

A BM büntügyi statisztikai rendszer adatai alapján a Szabs.tv. hatályának öt éve alatt 4 564 041 normasértést bíráltak el a hatóságok jogerősen, ebből 4 164 508 eljárás végződött marasztalással. „*A Szabs.tv. módosításáról általánosságban elmondható, hogy a szabálysértési jog szankciórendszere radikális módon szigorodott az új törvény hatálybalépésével. Emelkedett a hatóságok által kiszabható pénz- és helyszíni bírságok összege, jelentősen bővült az elzárással is sújtható szabálysértések köre, megjelent az ún. fixbírság jogintézménye valamint a kiszabott pénzbírság végrehajtására vonatkozó szabályok módosításával a pénzbírság adók módjára már nem hajtható be, ehelyett közérdekű munkára vagy elzárásra változtatható át.*”² Ennek megfelelően több mint négymillió szankciót alkalmazott öt év alatt a hatóság, ezek döntő többsége helyszíni bírság, valamint pénzbírság volt. Ugyanakkor – erősen hullámlázóan – az elzárás alkalmazására is sor került. Ebből a szempontból különösen 2013 és 2014 volt kiemelkedő, mert az előbbi évben 17 808, majd 2014-ben 28 740 esetben szabtak ki elzárást. Jelentős csökkenés következettben az időszak végére (2016-ban) 1883 esetben szabtak ki elzárást, ez az összes szankció 0,25 százaléka. A trend 2017 első négy hónapjában tovább folytatódott.³ Ez azonban 2016-ban még mindig 21 304 napnyi elzárást jelen-

¹ Nagy Marianna: Quo vadis Domine? Elmékedések a szabálysértések helyéről a 2012. évi szabálysértési törvény kapcsán. Jogtudományi Közlöny, 2012. május, 217–226. o.

² Belesák Róbert: Lassú evezősapásokkal a kihágási büntetőjog felé, avagy gondolatok az új szabálysértési törvényhez. Kodifikáció és közigazgatás, 2013/1., 23–34. o.

³ <https://bsr.bm.hu/SitePages/ExcelMegtékinto.aspx?ExcelName=https%3a%2f%2fbsr.bm.hu%2fSzabalysertesek%2fKiszabott%2fszankciok.xls>

tett. Növekedett azonban az egy elzárás átlagos időtartama is nyolc napról (2012) 11,3 napra (2016).⁴ Jelentős továbbá az elzárásra átváltoztatott szankciók száma is: 2016-ban további 6864 szankciót változtattak át elzárásra, ennek legnagyobb része (5391 eset) pénzbírságról történt. 2015-ben 7318, 2016-ban 7977 ember töltött szabálysértési elzárást, ezek közül 2015-ben 2080, 2016-ban 1982 személy töltött csupán egy napot elzárásban.⁵

A felvetődő kodifikációs, jogalkalmazási és alapjogi problémák alapján szükségesnek tartottuk megvizsgálni a szabálysértési eljárásban kiszabható leg súlyosabb szankció, az elzárás jogalkalmazási gyakorlatát, különös tekintettel a végrehajtási gyakorlatra. Bár a 2013–2014-es évek nagy „hulláma” után úgy tűnik, hogy a jogalkalmazás jelenleg kevésbé alkalmazza az elzárást szankcióként, az elzárás végrehajtása mégis izgalmas elméleti és gyakorlati kérdéseket vet fel.

A jelen tanulmány alapjául szolgáló empirikus kutatás adatgyűjtésében két módszert alkalmaztunk. Egyrészt fókuszcsoportos interjúkat készítettünk büntetés-végrehajtási dolgozókkal, hogy a végrehajtási gyakorlatához „legközelebb” lévő szakértőktől gyűjtünk adatot az elzárás végrehajtásáról. Másrészt másodelemzésnek vetettük alá a Magyar Helsinki Bizottság börtönmegfigyelő programjának adatait, amelyek az elzárással szankcionált személyek eljárással és végrehajtással kapcsolatos tapasztalataiba, valamint attitűdjébe kínáltak bepillantást. A kutatás empirikus része 2015 márciusa és 2016 decembere között zajlott.

A szabálysértési elzárásra vonatkozó joganyag változása

A Szabs.tv. módosításáról általánosságban elmondható, hogy a szabálysértési jog szankciórendszere jelentősen szigorodott az új törvény hatálybalépésével. Jelen tanulmány szempontjából a legfontosabb változások a következők. A Szabs.tv. értelmében minden szabálysértés miatt kiszabható elzárás, ha az eljárás alá vontat a szabálysértés elkövetését megelőző hat hónapon belül szabálysértés elkövetése miatt legalább két ízben jogerősen elmarasztalták. A Szabs.tv. lehetővé tette a halmazati büntetést, illetve különös szabályokat vezetett be az ismételt elkövetésre vonatkozóan.⁶ A büntetési tételek növeked-

⁴ <https://bsr.bm.hu/SitePages/ExcelMegtekinto.aspx?ExcelName=https%3a%2f%2fbsr.bm.hu%2fSzabalysertersek%2fSzankciok+részletezve.xlsx>

⁵ BVOP-adatszolgáltatás, 2017. június 28.

⁶ Szabs.tv. II. fejezet, 15. pontban foglalt cím.

tek, a korábbi mérlegelés helyett egységesen napi ötezer forinttal kell számolni a pénzbírság átváltoztatása esetén.⁷

A Szabs.tv. – a korábbi szabályozáshoz hasonlóan – egyes csoportok (fogyatékossgal élők, kórházi fekvőbetegek, a várandósság negyedik hónapját elérő nők, a tizennégy évesnél fiatalabb gyereüket egyedül nevelő szülők, valamint a fogyatékos, vagy folyamatos ápolást, felügyeletet, gondozást igénylő hozzátartozójáról egyedül gondoskodó személyek)⁸ esetében kizárja a közérdekűmunka-végzést és az elzárás lehetőségét, változás azonban, hogy a törvény viszont esetükben a velük szemben kiszabott és meg nem fizetett pénzbírság, valamint helyszíni bírság adók módjára történő behajtását írja elő, illetve a tizennégy évesnél fiatalabb gyermekét egyedül nevelő szülő, valamint a fogyatékos, vagy folyamatos ápolást, felügyeletet, gondozást igénylő hozzátartozójáról egyedül gondoskodók esetében a pénzbírság, valamint a helyszíni bírság közérdekű munkával történő megváltásának lehetőségét is biztosítja. Fontos változás továbbá, hogy a Szabs.tv. bővítette a helyszíni bírság kiszabására jogosultak körét, a rendőrség jogosultságot kapott valamennyi szabálysértés elkövetésének tényét megállapító helyszíni bírság kiszabására. A Szabs.tv. továbbá fenntartotta a fiatalkorúak esetében az elzárás és a pénzbüntetés elzárásra változtatásának, valamint a szabálysértési őrizet elrendelésének lehetőségét is.

Fontos itt megemlíteni továbbá, hogy 2016. január 1-jétől bővült a szabálysértési eljárásban alkalmazható körözések köre. A módosítás értelmében a szabálysértési hatóságoknak el kell rendelniük azon elkövetőknek a körözését is, akik a kiszabott, meg nem fizetett pénzbírság, helyszíni bírság, illetve nem teljesített közérdekű munka helyett szabálysértési elzárásra lettek kötelezve, a büntetés-végrehajtási intézetben nem jelentek meg és elővezetni sem lehetett őket.

Alapjogi problémák

Kutatásunk jogszabáylelemző fázisában vizsgáltuk, hogy a szabálysértési jogszabályok módosítása érintette-e az eljárás alá vontak alapjogi helyzetét. Eredményeink szerint az új Szabs.tv. több alapjogi problémát vet fel, ezek a következők szerint foglalhatók össze.⁹

⁷ Szabs.tv. 12. §

⁸ Szabs.tv. 10. §

⁹ A Magyar Helsinki Bizottság, a Társaság a Szabadságjogokért, a Szexmunkások Érdekvédelmi Egyesülete és a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Jogvédő Iroda beadványai nyomán négy vizsgálatot indított az alapvető jogok biztosá.

Rugalmatlanok a közérdekű munka végrehajtásával kapcsolatos szabályok. A Szabs.tv.¹⁰ kizárja a fogyatékossgal élőket a közérdekű munkából, a tizenhat éven aluliak nem vállalhatnak közérdekű munkát¹¹ (míg a pénzbírság esetükben is átváltoztatható elzárásra, amelyet bv. intézetben kell végrehajtani), ezzel sérül az egyenlő bánásmód követelménye.

A jogállamiság, jobbiztonság és kiszámíthatóság alapelveit sérti, hogy a határidőkkel kapcsolatos szabályozás miatt közérdekű munkára bizonyos esetekben objektíve nincs lehetősége az elkövetőnek.¹² A Szabs.tv. ugyanis a fizetési határidő és a közérdekű munkára való jelentkezés határidejét a határozat jogerőssé válásához köti, de nem szabályozza a meghozataluk napján jogerőssé váló határozatok kézbesítését. Ezért a gyakorlatban előfordul, hogy a határozat írásba foglalásához és a kézbesítéshez szükséges idő meghaladja a közérdekű munka választására nyitva álló határidőt, így az elkövetők nem tudják határidőben önkéntesen megfizetni a bírságot, illetve közérdekű munkára sem tudnak jelentkezni. A közérdekű munka végrehajtásával kapcsolatban további probléma az is, hogy a szabálysértési elzárást töltő fogvatartottak azt nem tudják teljesíteni, a kiszabott pénzbírságot esetükben a gyakorlatban további elzárásra változtatják át.

A szabálysértési őrizet garanciális szabályai hiányosak. A szabálysértési őrizet elrendelésének egyetlen előfeltétele, hogy az eljárás alá vont személyt a cselekmény elkövetésekor tetten érték, tettenérésként értékelve azt az esetet is, amikor a rendőrség a tettest a cselekmény elkövetése után 48 órán belül elfogja. Vagyis szabálysértések miatt őrizetbe lehet venni embereket anélkül, hogy felvetődne az a veszély, hogy megszöknek, vagy például megpróbálják megfélemlíteni a tanúkat. A Szabs.tv. nem szól arról sem, hogy akiket utólag felmentenek, milyen kártalanításra tarthatnak igényt. A Szabs.tv. lehetővé teszi a hatóság számára a szabálysértési őrizet akár tíz napig való fenntartását, a felelősséget megállapító jogerős határozat hiányában is. Álláspontunk szerint a szabályozás sérti az arányosság elvét és követelményét.

A szabálysértési eljárásban hiányoznak eljárási garanciák. Hiányzik például a kötelező védelem intézménye, tág a köre a meghallgatás nélküli, iratok alapján történő határozathozatalnak. Ezzel álláspontunk szerint sérül a tisztességes eljáráshoz való jog követelménye.

Egyes szabálysértési tényállások is felvetnek alapjogi problémákat. Kiemelkedő bírságot szabhatnak ki annak, aki rózsét gyűjt a családjának. A hul-

¹⁰ Szabs.tv. 142. § (2) bekezdés a)

¹¹ Szabs.tv. 27. § (5) bekezdés

¹² Szabs.tv. 138. § (1) a); 141. § (1) bekezdés

lott fa gyűjtése bárhol és bármilyen mennyiségben tulajdon elleni szabálysértés, ami a kiemelt kihágások közé tartozik, és elzárással is büntethető. Álláspontunk szerint a rőzsegyűjtés teljes tilalma és a szabálysértési törvényben kiemelt szabálysértésként való kezelése felveti az egyenlő bánásmód követelményének sérelmét, mert a legalacsonyabb státusúakat, a szegényeket, köztük rengeteg roma nemzetiséghez tartozót hoz lényegesen nagyobb hátrányba, mint másokat.

Szankcióalkalmazás a szabálysértési eljárásban

Az *1. számú táblázat* tartalmazza a szabálysértési eljárások és alkalmazott szankciók egyes adatait a BM büntügyi statisztikai rendszer adatai alapján.

1. számú táblázat
A szabálysértési eljárások és alkalmazott szankciók egyes adatai (2012–2017)

	2012	2013	2014	2015	2016	2017. I–IV.
Jogerősen elbírált normasértések száma	625 147	1 029 087	1 021 473	866 315	845 413	176 606
Marasztalással záruló eljárások	598 118	927 109	925 544	773 927	776 986	171 824
Tényleges elkövetők száma	433 881	695 190	697 907	583 206	591 158	171 474
Jogerősen kiszabott szankciók	532 993	896 517	914 395	741 885	756 465	193 284
Jogerősen kiszabott elzárás	4 858	17 808	28 740	5 391	1 883	235
Elzárásra átváltoztatás	2 065	41 499	36 452	9 313	6 464	566

2016-ban megközelítőleg 777 ezer marasztalással záruló szabálysértési eljárás zajlott Magyarországon, és a hatóságok 591 ezer elkövetővel szemben 756 ezer szankciót szabtak ki. Bár ezek a számok némiképp alacsonyabbak, mint 2013-ban és 2014-ben, mégis jelentős számú normasértést bírálnak el szabálysértési eljárásban. Összehasonlításképpen: 2016-ban 398 526 büntetőeljárás indult, 162 922 ügyben történt vádemelés. 2015-ben 399 387 büntetőeljárás indult, 135 250 jutott el a vádemelésig¹³; 79 956 vádlott közül 76 394-et ítélték el a bíróságok (9742-t végrehajtandó szabadságvesztésre, 16 697-et felfüggesztett szabadságvesztésre és 938-at elzárásra).¹⁴

A vizsgált időszakban a kiszabott szabálysértési szankciók alakulása hullámzó volt (lásd *1. számú táblázat*). A Szabs.tv. hatálybalépésének évében ha-

¹³ <https://bsr.bm.hu/SitePages/ExcelMegttekinto.aspx?ExcelName=https%3a%2f%2fbsr.bm.hu%2fBuntetoeljarasiAdatok%2fEljarasi+adatok.xlsx>

¹⁴ A büntetőbíróság előtti ügyéségi tevékenység főbb adatai I. A 2015. évi tevékenység. Legfőbb Ügyészség, Budapest, 54–56., 62–63. o.

vi átlagban 62 822 szankciót alkalmaztak, ez 2013-ban 74 709, 2014-ben 76 199 volt (összesen 914 395 szankció éves szinten). 2015-re ez a szám 61 823-ra csökkent, majd ezen a szinten stabilizálódott (2016: 63 048), 2017 első négy hónapjában további csökkenésnek indult (48 321). A szankciók közül a leggyakrabban alkalmazott a helyszíni bírság és a pénzbírság. Ezek az összes szankció 74, illetve 17 százalékát teszik ki.

Ehhez képest ritkán alkalmazott szankció a kitiltás (2016-ban hét esetben szabták ki), az elkobzás (522 eset). Figyelmeztetést közel ötvenezer esetben alkalmazott a hatóság, ez az összes szankció kevesebb mint hét százaléka. A próbaidőre felfüggesztett elzárás lassan „gyökeresedik meg” a joggyakorlatban: 2016-ban három, 2017 első négy hónapjában már hét esetben szabták ki.

Az elzárás alkalmazásának csúcspontja 2014-ben volt: ekkor 28 740 esetben alkalmazták szankcióként az elzárást, ez összesen 236 958 nap elzárást jelentett az átváltoztatott elzárásokon kívül. További 36 452 esetben került ugyanis sor ebben az évben átváltoztatásra. 2014 után jelentősen csökkent a kiszabott elzárások száma: 2015-ben 5391-re, majd 2016-ban 1883-ra. Az elzárásra átváltoztatások száma is csökkent a jelzett években: előbb 9313-ra, majd 6864-re. Kedvező változás a szabálysértési elzárások számának csökkenése mellett az is, hogy míg 2014-ben az összes szankció nagyjából négy százalékát változtatták át elzárásra, 2016-ra ez az arány egy százalék alá csökkent. Az átlagos elzárás hossza ugyanakkor nyolcra tizenegy napra nőtt. A statisztikák elemzésekor szembetűnő, hogy 2015-ben már nem szabtak ki elzárást az óvodai, illetve iskolai nevelés rendjét veszélyeztető szabálysértések miatt (2014-ben 47, 2013-ban 35 ilyen eset volt). A legtöbb elzárást a közlekedési szabályok megsértőire szabták ki. Jelentős eltérések mutatkoznak ugyanakkor az elzárások átlagos időtartamában. Tiltott kéjelgés miatt 2016-ban 127 esetben szabtak ki elzárást és az átlagos időtartam 15,9 nap volt. Tulajdon elleni szabálysértés (lopás, sikkasztás, orgazdaság, jogtalan el-sajátítás) ügyében 394 esetben volt a szankció elzárás, átlagos időtartama 9,8 nap volt 2016-ban. Közúti közlekedés kisebb fokú megsértése esetén az átlagos elzárási időtartam 5,8 nap (239 eset). Leszólítással történő koldulás esetén húsz napnál hosszabb az átlagos elzárás (17 eset).¹⁵

A járásbíróóságok 2013-ban 374 430, 2014-ben 362 994, illetve 2015-ben 374 430 esetben jártak el szabálysértési, nemperes ügyekben. 2014. január 1-jétől a pénzbírság, illetve a helyszíni bírság szabálysértési elzárásra való átváltoztatása nemperes ügynek számít, így értelemszerűen csökkent a szabály-

¹⁵ <https://bsr.bm.hu/SitePages/ExcelMegtekinto.aspx?ExcelName=https%3a%2f%2fbsr.bm.hu%2fSzabalysertesek%2fSzankcioik+részletezve.xlsx>

2. számú táblázat
Jogerősen kiszabott szankciók száma és aránya (2012–2017)

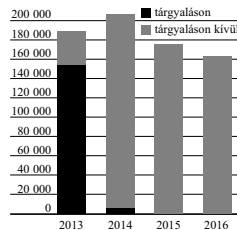
	2012	2013	2014	2015	2016	2017. I–IV.
Elkobzás	72	241	664	450	522	675
Elzárás	4 858	17 808	28 740	5 391	1 883	235
Figyelmeztetés	21 869	49 699	57 085	51 187	49 791	10 347
Próbaidőre felfüggesztett elzárás	0	0	0	0	3	7
Helyszíni bírság	452 271	689 511	667 000	548 136	558 869	150 510
Járművezetéstől eltiltás	2 590	7 233	10 265	11 300	13 855	3 129
Kitiltás	2	0	6	9	7	1
Közérdekű munka	582	2 428	2 513	1 923	1 776	155
Pénzbírság	50 749	129 597	148 122	123 489	129 759	28 225
Összesen	532 993	896 517	914 395	741 885	756 465	193 284

Forrás: BM bünyügyi statisztikai rendszer

sértési perek száma és nőtt az egyszerűbb megítélésű szabálysértési nemperes ügyeké: 214 655-ről 242 244-re.

A pénzbírság, helyszíni bírság, közérdekű munka elzárásra történő átváltoztatásával kapcsolatos eljárások, illetve befejezett ügyek száma az utóbbi években valamelyest csökkent: 2013-ban 189 817 eljárást fejezett be a bíróság, 2014-ben 206 082-t, 2015-ben 174 899-et, míg 2016-ban 162 244-et. Az *1. számú ábrán* egyértelműen látszik, hogy a tárgyaláson elbírált ügyek száma jelentősen csökkent (2013-ban még 152 506 ilyen ügy volt, 2016-ban már csak 1059).

1. számú ábra
A tárgyaláson befejezett ügyek aránya (2013–2016)

Végrehajtási tapasztalatok

Módszertan

A tanulmány alapjául szolgáló kutatás kérdése arra irányult, hogy megértsük a szabálysértési eljárások és az alkalmazott szankciók egyes adatait, illetve hogy mi jellemző az elzárás végrehajtási tapasztalataira, hogyan vélekednek a végrehajtásról az abban érintett elzárt személyek, valamint a büntetés-végrehajtásban dolgozók.

A kutatásban vegyes módszertant alkalmaztunk, amelynek két pillére a büntetés-végrehajtási intézetek dolgozóival készített fókuszcsoportos vizsgálat, valamint az elzárást töltők végrehajtási körülményeivel foglalkozó szervezetek monitoringlátogatási jegyzőkönyveinek másodelemzése volt.

A fókuszcsoportos beszélgetést három országos büntetés-végrehajtási intézet dolgozóival (kilenc személy) végeztük. A fókuszcsoportos beszélgetésre a személyi állomány vezető beosztású, valamint körleten szolgálatot teljesítő tagját is meghívtuk, így azon osztályvezető-helyettes, reintegrációs tiszt, körletfelügyelő és szociális előadó is részt vett. A beszélgetések témája egyfelől a szabálysértésekre vonatkozó jogszabályi környezet volt, másfelől a jogalkalmazói gyakorlat és attitűdök, különös tekintettel a sérülékeny csoportokat (romák, szexmunkások és hajléktalanok) érintő tényállásokra és helyzetükre az eljárás és a szabálysértési elzárás során. A fókuszcsoportos beszélgetés egy csoportos interjú módszer, amelyet lazán strukturált vezérfonal alapján egy moderátor vezet. A beszélgetések egy előre elkészített és a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága által elfogadott tematika alapján készültek, amelyeket a projektben együttműködő civil szervezetek: a Magyar Helsinki Bizottság, a Társaság a Szabadságjogokért, a Nemzeti Etnikai Kisebbségi Jogvédő Iroda, az Utcajogász és a Szexmunkások Érdekvédelmi Egyesülete munkatársai állítottak össze. A fókuszcsoport módszer lényege, hogy a személyes attitűdök, tapasztalatok megosztására dinamikus módon kerül sor. Tanúi lehetünk az egyeztetésnek, vitának és a csoportban való véleményformálódásnak. E kvalitatív módszer alkalmas a vizsgált jelenségre, az azzal kapcsolatos attitűdök és vélemények skálájának a feltárására, valamint az összefüggések magyarázatára, mindemellett az eredmények nem feltétlenül reprezentálják az összes hasonló beosztású büntetés-végrehajtási dolgozó véleményét, így e módszer kvantitatív adatelemzésre és az egész sokaságra érvényes, reprezentatív megállapítások megfogalmazására nem alkalmas.¹⁶

A Magyar Helsinki Bizottság börtönlátogatási tevékenységének jelentései közül több foglalkozik az elzárást töltők helyzetével. A bizottság munkatársai 2013 júniusában a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet fiatalkorúak végrehajtását végző objektumában, 2015 márciusában a Közép-dunántúli Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben, 2015 májusában a Hajdú-Bihar Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben, 2015 júniusában az Állampusztai Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben, 2016 januárjában a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben, 2016 augusztusában a Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézetében tettek látogatást. Az erről készült jelentések részletesen foglalkoznak az elzárást töltő fogvatartottak helyzetével.¹⁷ A kutatás körébe bevontuk az Európa Tanács Kínzás Elleni Bizottsága, valamint az Alapvető Jogok Biztosa Hivatalának OPCAT főosztálya által készített jelentéseket is, ezek azonban nem tartalmaztak az elzárást töltők helyzetével kapcsolatos részletes információkat.

A státuskriminalizáció és a büntetés-végrehajtás feladatának konfliktusa

Az empirikus adatok alapján megállapítható, hogy a Szabs.tv.-ben szabályozottak olyan tényállások is, amelyek bármely állampolgár által elkövethető magatartásokat minősítenek normasértéssé ugyan, a gyakorlatban azonban egy-egy társadalmi csoporthoz köthető magatartásokat tiltanak, így ez a társadalmi státus kriminalizációjaként is értelmezhető. A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény (Bvtv.) szerint „a büntetés-végrehajtás feladata a büntetési célok érvényesítése a büntetés, illetve az intézkedés végrehajtásán keresztül, azzal a célkitűzéssel, hogy a végrehajtás során az egyéniesítés szempontjait biztosítani kell annak érdekében, hogy az megfelelően szolgálja az egyéni megelőzési célok elérését”¹⁸. A büntetés célja a Btk. szerint „a társadalom védelme érdekében annak megelőzése, hogy akár az elkövető, akár más bűncselekményt kövessen el”¹⁹. Az empirikus adatok azt bizonyítják, hogy azokban az esetekben, ahol a társadalmi státushoz (például vagyoni helyzet) kapcsolódik a szabálysértési tényállás, ott a szankció sokszor nem képes megfelelni a büntetés céljának.

¹⁶ A fókuszcsoporthoz beszélgetést Szegő Dóra, a Foresee Kutatócsoport szociológusa végezte.

¹⁷ A jelentések elérhetők: <http://www.helsinki.hu/jelentesek-a-buntetes-vegrehajitasi-intezetekben-tetlatogatásokrol/>

¹⁸ Bvtv. 1. § (1)

¹⁹ Btk. 79. §

Az elrettentésre építő büntetési elméletek szerint a racionális döntés elmélete alapján a szankció azért éri el célját, mert a jövőbeni jogsértők tartanak az elkerülhetetlen, időszerű és a cselekménnyel elért előnynél nagyobb kért okozó szankciótól.²⁰ Ez egyedi és általános szinten ugyanazért látszik nem hatékonyak: a tiltott prostitúciót, a közterületen való életvitelszerű tartózkodást vagy a guberálást jellemzően nem szabad akaratukból választják a normasértők, hanem társadalmi státusuk „kényszeríti” őket erre. A fogvatartottak reszocializációját előtérbe helyező megközelítések feltételezése, hogy a büntetés-végrehajtás keretei között lehetőség van a bűnözés társadalmi okainak kezelésére. Ez a szabálysértési elzárást töltők vonatkozásában azért tűnik hibás feltételezésnek, mert a szankció időtartama miatt szinte kizárt az érdemi, individualizált kezelés, és a büntetés-végrehajtási szervezetrendszernek nem is lehet feladata a szociális területre tartozó társadalmi problémák kezelése.

Számos olyan magatartáshoz kapcsolnak kemény jogkövetkezményeket a jogszabályok, amelyek kifejezetten a legszegényebbeket sújtják: a Szabs.tv., illetve az önkormányzati rendeletek több olyan magatartást kriminalizálnak, amelyek a társadalomra nem vagy csekély mértékben veszélyesek és amelyek társadalmi státushoz kapcsolódnak. Ilyenek például az önkényes beköltözés²¹, a koldulás²², az életvitelszerűen közterületen tartózkodás szabályainak megsértése²³, valamint a tulajdon elleni szabálysértés egyes esetei (lomtalanítás, kukázás²⁴).

Az említett szabálysértéseket elkövetők jelentős része esetében tendenciózusan csekély az esélye, hogy megfizetik a rájuk kirótt pénzbírságot, így ők azok, akiknek a pénzbírságát nagyobb eséllyel átváltoztatják elzárásra, és napokra, hetekre, akár több mint egy évre büntetés-végrehajtási intézetbe kerülnek. A monitoringjelentések adatai alapján a szabálysértési elzárást töltők jelentős része rossz egészségi állapotú, nehéz sorsú, deprivált státusú ember. Jellemzően nincstelen, rossz egészségi (és gyakran mentális) állapotú, gyenge érdekérvényesítő képességű emberek kerülnek szabálysértési elzárásba, mert nem tudták kifizetni a rájuk – sokszor pont a szegénységükből adódó magatartás, például koldulás miatt – kiszabott bírságot.²⁵

20 Julian Roberts – Andrew Ashworth: *Principled Sentencing. Readings on Theory and Policy*. Hart, Oxford, 2009, p. 40.

21 Szabs.tv. 167. §

22 Szabs.tv. 185. §

23 Szabs.tv. 179/A §

24 Lásd például Kaposvár Megyei Jogú Város Önkormányzatának a közösségi együttélés alapvető szabályairól szóló 7/2013. (III. 4.) önkormányzati rendelete 15. §-át.

A Magyar Helsinki Bizottság monitoringjelentései is az előbbieket támasztják alá. A bizottság munkatársai 2015 márciusában tettek látogatást a Közép-dunántúli Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben, akkor 26 ember töltötte ott szabálysértési elzárását, többségük a kiszabott pénzbírságot nem tudta megfizetni. Volt olyan, aki egy rúd szalámit lopott ezerháromszáz forint értékben, volt, aki megszegte a kamionokra vonatkozó súlykorlátozást, sokaknak a biciklijük nem volt megfelelően felszerelve, például hiányzott róla a prizma, és nem tudták befizetni a harmincezer forint pénzbírságot. Egyikük azt mondta a megfigyelőknek: „*Kifizettem volna, de nem veszem el a családtól.*” Egy idős fogvatartott falopásért negyvenezer forint helyszíni bírságot kapott, és volt, akire közlekedési szabálysértések (nem volt bekötve, nem volt lámpa a biciklijén) miatt több eljárásban megközelítőleg négyszázezer forint bírságot szabtak ki, ezt nyolcvan nap elzárásra változtatták át. Akadt olyan is, aki különböző közlekedési szabálysértésekért (például szabálytalannul ment át az úttesten) összesen százhusz napot tölt szabálysértési elzárásban. Az Állampusztai Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben 2015 júniusában tett látogatás jelentése szerint az intézetben tizenöten töltötték szabálysértési elzárásukat közúti közlekedési szabálysértés miatt, tizenhárom koldulás, heten jogosítvány nélküli vezetés, ötven köztisztasági szabályok megsértése és további ötven tulajdon elleni szabálysértés miatt. Ezen kívül volt még parkolóban étkezés és kötelező tartozék hiánya miatt elzárt ember is. A „közúti közlekedési szabálysértés” gyalogosként és biciklivel elkövetett szabálysértéseket is takar, ahogy a kötelező tartozék hiánya a bicikli kötelező felszerelésének hiányával kapcsolatos, míg a köztisztasági szabálysértés miatt tipikusan hajléktalanokat bírságnak, ahogy értelemszerűen koldulásért is. Mindez alátámasztja azt az állítást, hogy a szabálysértési elzárást töltők jelentős része mélyszegénységben él.

A szabálysértési elzárást töltő fogvatartottak egészségi állapota rendszerint rossz, a monitoringlátogatások során előfordult tbc és más, súlyos, azonnali kezelést igénylő betegség is. Egyszeri, de súlyos problémát mutatnak azok a beszámolók, amelyekben olyan fogvatartott szerepelt, akinek a hajléktalanként az utcán töltött évek alatt elfagyott lába, vagy aki többszörösen átétetes rákbeteg, vagy súlyos pszichiátriai problémákkal küszködő, szabálysértési elzárást töltő emberről volt szó.²⁶ A büntetés-végrehajtási intézetek a jogszabályi előírásoknak megfelelően, az ön- vagy közveszélyes, pszichiátri-

²⁶ A Magyar Helsinki Bizottság jelentése az Állampusztai Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben 2015. június 8-án tett látogatásról, 4. o.
http://www.helsinki.hu/wp-content/uploads/MHB_jelentes_Allampusztai_2015.pdf

ai problémával küszködőket egyszemélyes zárkában helyezik el, illetve ha ez sem jelent megoldást, átszállítják az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézetbe. Azt gondoljuk, hogy ezekkel a fogvatartottakkal nem a büntetés-végrehajtásnak lenne feladata foglalkozni, hanem a hazai pszichiátriai ellátó-rendszernek. Értelmetlen és szükségtelen a túlszűfolt intézetekben elhelyezni a pszichoszociális problémákkal küszködő szabálysértőket, ezzel aránytalan terhet róva a büntetés-végrehajtásra.

Ezzel részben összefüggő probléma a fogyatékosokkal élők elzárása. A szabálysértési törvény szerint nincs helye szabálysértési elzárásnak, ha az eljárás alá vont személy a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény (a továbbiakban: Fot.) szerinti fogyatékos személy. A Fot. értelmében fogyatékos az a személy, aki tartósan vagy véglegesen olyan érzékszervi, kommunikációs, fizikai, értelmi, pszichoszociális károsodással – illetve ezek bármilyen halmozódásával – él, amely a környezeti, társadalmi és egyéb jelentős akadályokkal kölcsönhatásban a hatékony és másokkal egyenlő társadalmi részvételt korlátozza vagy gátolja, vagyis a fogyatékoság definícióját a nemzetközi egyezményekkel összhangban tágan értelmezi. A jelentések adatai alapján valószínűsíthető, hogy a fogva tartott személyek egy része ebbe a kategóriába tartozik, velük szemben nem lehetett volna elrendelni szabálysértési elzárást, illetve meg kellett volna tagadni a befogadásukat. Úgy tűnik, hogy nincs, illetve nem megfelelően működik a rendszerben az a mechanizmus, amely alkalmas lenne a fogyatékosokkal élő emberek kiszűrésére. A fogyatékos személy távollétében meghozott döntés esetében nem is derült ki a bíróság számára a fogyatékoság. A problémát árnyalja, hogy amennyiben például egy pénzbírság meg nem fizetése miatt kiszabott elzárás nem hajtható végre, a bírság adók módjára behajtható, és a látogatások tapasztalatai szerint van olyan, akár fogyatékosokkal élő szabálysértő, aki szívesebben „leüli” a büntetést, mint hogy befizesse. Ez is aránytalan terhet ró a büntetés-végrehajtásra.

Egy 2014-es jelentés adatai szerint az elzárást töltő nők jelentős része tiltott prostitúció miatt került Mélykútra. Nem minden esetben tiltott prostitúció miatt marasztalták el őket, előfordult, hogy köztisztviselési szabálysértés (például csikk vagy zsebkendő eldobása), vagy közúti szabálysértés (például láthatósági mellény nem viselése, úttestre kilépés) miatt szabta ki pénzbírságot rájuk, akár egy nap többet is.²⁷

²⁷ Lásd a Magyar Helsinki Bizottság monitoringjelentéseit: <http://www.helsinki.hu/jelentesek-a-buntetes-vegrehajatasi-intezetekben-tett-latogatasokrol/>

2013. október 15. után (ekktől lett ismét szabálysértés Magyarországon az „életvitelszerű közterületen tartózkodás”) havi rendszerességgel közzéteszik a közterületi hajléktalanság miatt indított szabálysértési eljárások számát, területi bontásban.²⁸ Az adatokból kitűnik, hogy legalább 502 szabálysértési eljárás indult hajléktalan emberek ellen csak azért, mert nincsen otthonuk. (Budapesten 2014-ben csak októberben és novemberben 215 ember ellen indult eljárás), ez a szám azonban jelentősen csökkent, 2016. január 1. és október 30. között 26 alkalommal indult eljárás (19 alkalommal Budapesten, hétszer vidéken), 2016 novemberétől 2017 áprilisáig ugyanakkor nem indult eljárás életvitelszerű közterületen tartózkodás miatt. A jelentések adatai szerint nagyon magas volt a hajléktalan szabálysértők aránya az elzárást töltők között. Hajléktalan emberekkel szemben nemcsak életvitelszerű közterületen tartózkodás, hanem köztisztasági szabálysértés vagy koldulás miatt is nagyszámú eljárás indult és végződött elzárással.

A büntetés-végrehajtásban dolgozó reintegrációs tisztek a nevelési és reintegrációs célokat tartják problémásnak az elzárásban. Az elzárások jelentős része szerintük is hátrányos társadalmi helyzete miatt kerül az intézetbe. A társadalomba való hatékony reintegrációra lenne szükségük. A törvényben meghatározott reintegrációs feladatokat azonban néhány hetes vagy hónapos időtartam alatt szinte lehetetlen teljesíteni. Az elzárások fogvatartottak esetében különösen igaznak érzik azt az állítást, aminek más kontextusban is gyakran adnak hangot: a feladatuk lényegében kimerül az adminisztrációban.

A büntetés-végrehajtásban dolgozók nagyobb hatást tulajdonítanak az elzárásnak az első alkalommal elzártak esetében, mint a visszaesőknél. Különösen megfigyelhető ez az őrizet kényszerintézkedés esetén. Az első alkalommal elkövetőket megviseli az őrizetbe vétel, ezt leginkább gyorsított eljárásban, bíróság elé állítás esetén tapasztalják. Az esetükben van visszatartó ereje az őrizetnek. Rajtuk sok esetben látszik, hogy nem fognak újra ilyen helyzetbe kerülni. A bv. dolgozói fókuszcsoport résztvevői rendszeres elkövetőknél nem látják sem az őrizet, sem az elzárás visszatartó erejét.

A reintegrációs tisztek körében jellemző vélemény, hogy a fogvatartottak munkába állításának lenne hatékony nevelési és reintegrációs funkciója.

²⁷ A Magyar Helsinki Bizottság jelentése a Pálhalmi Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben 2014. június 18-án tett látogatásról.

http://helsinki.hu/wp-content/uploads/HHC_jelentes_Palhalma_2014_vegleges.pdf

²⁸ http://avarosmindenkie.blog.hu/2017/05/09/életvitelszeru_kozterületen_tartozkodas_miatt_indított_szabálysértési_eljarások_statistika

Célszerűnek tartanák, ha minden elzárást töltőnek kötelezően dolgoznia kellene, ha nincs ezt kizáró körülmény. Ez segítené a pénzzel nem bíró elzárta-
kat a hátránykompenzációban: a fennmaradó bírságok kifizetésében és az el-
zárásbeli körülményeik javításában (kapcsolattartás, étkeztetés). Ahogy az
egyik résztvevő fogalmazott: „*Akkor meg tudja venni a kávéját, cigijét. Nem
kell a családnak küldeni csomagban, ami a családnak teher.*” Jelen helyzet-
ben a teljes foglalkoztatásra törekvés ellenére sok intézetben nem tudnak a
teljes elzárásos populáció számára megfelelő, elvégezhető munkát adni.

A büntetés-végrehajtásban dolgozók megemlítik, hogy a reintegrációs
tisztai és börtönpártfogói munka révén az elzáráshoz kapcsolódnak olyan elő-
nyök is, amelyekhez – a szociális ellátórendszer hiányosságai miatt – a sérü-
lékeny csoportok tagjai kint nem jutottak hozzá. Például a szexmunkás fog-
vatartottaknak a börtönpártfogó több alkalommal segített a gyermekük
megtalálásában vagy a gyámügyintézésben, a családi kapcsolatok felvéte-
lésben. A sérülékeny csoportokhoz tartozó emberek szociális segítése azonban
ideális esetben nem az intézetek feladata lenne.

A büntetés-végrehajtási dolgozók elmondása alapján az elzárásosok bár-
milyen szabadidős és sporttevékenységben részt vehetnek. A szabad levegő-
zésre jutó időben használhatják a konditermet, jelentkezhetnek rövid idejű
tanfolyamokra.

A büntetés-végrehajtásban dolgozók elmondása alapján az elzárásba kerü-
lőkre általánosságban jellemző, hogy munkanélküliek, mélyszegénységben
élnek. Azok kerülnek ide, akik nem tudják kifizetni a pénzbírság-büntetést,
illetve akiket a legkönnyebb megtalálni és utolérni. A legtöbbjüknek nincs
meg a nyolc osztálya. Jóval jellemzőbb a rendőrségi elővezetés, mint az ön-
ként jelentkezés, a fogvatartottak nagyjából hetven százalékát elővezetik,
csak a legvégső esetben jelentkeznek önszántukból a büntetés-végrehajtási
intézetben, abban bíznak, hátha nem találják meg őket.

Többen úgy látják a büntetés-végrehajtás dolgozói közül, hogy az élet-
helyzetből fakadó szabálysértések esetében az elzárás költségeit jó lenne in-
kább a szociális ellátórendszer fejlesztésére fordítani, és arra dolgozni ki ha-
tékonyabb megoldásokat, hogy az emberek kikerüljenek ezekből a
szabálysértések elkövetését valószínűsítő élethelyzetekből. Egyetértenek ab-
ban, hogy valamilyen alternatív (szabadságelvonással nem járó) szankció
megfelelőbb lenne ezeknek az élethelyzetből adódó cselekményeknek a
szankcionálására. Egyöntetű vélemény, hogy a koldulást, guberálást, az
életvitelszerű közterületen tartózkodást, a közterületen való alkoholfogyasz-

tást nem tekintik elzárás szankcióval büntetendőnek a társadalomra való veszélyességük csekély foka miatt.

Az elzárásos fogvatartottakat még a börtönpopulációhoz képest is nehezebb életkörülmények között élő csoportként definiálják a büntetés-végrehajtás dolgozói: „*Akinek egy kis lehetősége is van, az inkább kifizeti a bírságot, mintsem hogy vállalja a börtönkörülményeket. Ezért a lelegeasettebbek kerülnek be*” (büntetés-végrehajtás, fókuszcsoporth).

A szabálysértési elzárásosok jelentős része nem „börtönben edzett”, a börtönkörülményekkel először találkozik. Ők nehezebben viselik a börtönkörülményeket, mint azok a fogvatartottak, akiknek már van börtöntapasztalatuk. Ugyanakkor biztonsági és magartási szempontból az átlag börtönpopulációnál könnyebben kezelhető csoportnak tekintik őket; a kapcsolattartásukra a levelezés jellemző: szűkös anyagi erőforrásaik miatt jellemzően nem tudnak élni a törvény adta, más fogvatartotti populációhoz képest kiterjedtebb kommunikációs lehetőségekkel, mint a kimaradás, gyakoribb látogatófogatás, telefonálás.

„*Elvannak, elfeksznek. Gyakorlatilag csak vannak. Nincs olyan jellegű munka velük, hogy ezt akarnak azt akarnak, jogokat követelnek*” (büntetés-végrehajtás, osztályvezető-helyettes).

„*[...] csomagot is nagyritkán kapnak. Azért vannak benn, mert nem tudják kifizetni. Ezért csomagot sem tudnak küldeni a hozzátartozók. A levelezés a legjellemzőbb kapcsolattartási formájuk*” (büntetés-végrehajtás, reintegrációs tiszt).

Ebben a csoportban jellemzőbbek a mentális-pszichés problémák, amelyek több munkát adnak a pszichológusnak, mint az átlag börtönpopuláció esetében. Az egészségi állapotuk is rosszabb az átlagosnál. A fókuszcsoporthos beszélgetés résztvevői szerint problémát jelent, hogy a Büntetés-végrehajtás Központi Kórháza és az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézet kevéské „preferálja” az elzárásos fogvatartottakat. A büntetés-végrehajtásban dolgozók véleménye szerint ennek az az oka, hogy – a törvény szerint – ha kórházi ellátásra szorulnak, akkor ki kell engedni őket. Ha ellátásra szoruló problémával átszállítják őket a rabkórházba vagy az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézetbe, az esetek kilencven százalékában az egészségügyi szerv kiengedi őket. Ezért szinte felesleges a szállítás, a vizsgálatok és az ezzel kapcsolatos adminisztráció. (Megjegyezzük, hogy ezt a jogszabályoknak megfelelő gyakorlatnak tartjuk, hiszen a Szabs.tv. értelmében²⁹ fogyatékosággal élő emberek esetében nincs helye szabálysértési elzárásnak.) Ezzel együtt

²⁹ Szabs.tv. 10. § a)

is 2015-ben 19, 2016-ban pedig 27 olyan eset volt, amikor a szabálysértési elzárás végrehajtása során az elkövetőt az IMEI-ben helyezték el.³⁰

A büntetés-végrehajtási dolgozók szerint a sok pénzbírságból átváltoztatott, hosszú elzárás bizonyítékot jelent arra, hogy annak nincs visszatartó ereje. Nem tekintik a börtön feladatának, hogy a társadalom peremén élő, nagyon rossz egészségi és pszichés állapotú embereket – itt elsősorban a hajléktalan célcsoportra gondolnak – „megtartsanak”. Ez a kinti szociális ellátórendszer feladata lenne, amit sok esetben, átmenetileg a büntetés-végrehajtási intézetek látnak el. A leghátrányosabb helyzetű elkövetők nem tudják befizetni a bírságokat. Náluk hiányoznak az alapvető életfenntartás feltételei, és nem feltétlenül élik meg büntetésként az elzárást, ahol a kinti életkörülményeiknél kedvezőbb feltételek között lehetnek. Ezért sem tud megvalósulni az elzárás elrettentő funkciója, visszatartó ereje.

A rendszerint pénzbírságból átváltoztatott, hosszú elzárásbüntetések igazolják, hogy a társadalom peremén élő elkövetők esetében nincs visszatartó ereje az elzárásnak. Mind a bírósági titkárok, mind a büntetés-végrehajtás dolgozói egyetértenek abban, hogy olyan cselekményeknél, mint a koldulás, az utcai közterületen tartózkodás, a személtelés és a kis értékű lopások, a cselekmény súlya és az elkövetés okai erősen megkérdőjelezhetővé teszik az elzárást. A szexmunkások esetében is úgy látják, hogy a szabálysértési elzárás nem oldja meg a problémát. Az élethelyzetből fakadó szabálysértések esetében célszerűbbnek tartanák, ha az elzárás költségeit inkább a szociális ellátórendszer fejlesztésére, az emberek kriminalizáló élethelyzetekből való kiemelésére fordítanák. A rövid tartamú elzárások esetén nem tudnak megvalósulni a nevelési és reintegrációs célok. A nevelő hatású alternatív szankciók erősítését, valamint a fogvatartottak kötelező munkába állítását, az általános foglalkoztatás feltételeinek megteremtését tartanák célszerűnek.

Befogadás, foglalkoztatás, szabadítás

Az empirikus adatok (fókuszcsoport) alapján a büntetés-végrehajtás dolgozói inkább negatívan értékelik a jogszabályváltozás következményeit, amely jelentősen megnövelte az elzárást töltő fogvatartottak létszámát, az ehhez kapcsolódó adminisztrációs és szervezési feladatokat. Mindeközben a jogszabályváltozás következménye egy kiszámíthatatlanul változó elzárásos populáció. A rövid időtartamú elzárások és a szabadulás – gyakran – bizonyta-

³⁰ BVOP-adatszolgáltatás, 2017. június 28.

lan időpontja jelentősen megnehezíti az elzárások elhelyezését és foglalkoztatását a büntetés-végrehajtásban.

A büntetés-végrehajtási dolgozók elmondása alapján az elzárásbüntetések hossza nagyon széles skálán mozog, leginkább a néhány héttől egy hónapig terjedő időszak a jellemző. Ritkán, de előfordul hosszabb tartamú elzárás is. A leghosszabb, egyben letöltött szabálysértési elzárás a gyakorlatukban másfél év volt. Ez több mint száz végrehajtásra váró elzárásbüntetésből tevődött össze. Van, aki visszatérő fogvatartott, de mindig rövid büntetéseket ül, van, akit egy-két napon belül kifizetnek, és szabadul, és van, aki hónapokat tölt benn.

Az elzárások végrehajtása jelentős terhet ró a büntetés-végrehajtásra. Nem ritka, hogy akár négyszáz körüli határozat érkezik meg az egyes intézetekbe egy nap, előfordul, hogy az iratok hibásak, például nem pontosak az elkövető személyi adatai, nem mindig egyértelműek az elévülési és végrehajtási időpontok. A határozatok érkeztetése többszörös adminisztrációs teherrel járhat, amikor faxon, e-mailben és postán is megérkezik a büntetés-végrehajtási intézetbe. Probléma az is, hogy a szabálysértési hatóság többször küldi meg ugyanazt a szabálysértési határozatot, amely így megtévesztő lehet. A nyilvántartási rendszer nem enyhíti a büntetés-végrehajtás adminisztrációs terheit. A szabálysértési elzárás végrehajtásának részletes szabályairól szóló 57/2014. (XII. 5.) BM rendelet értesítési feladatot határoz meg az intézetek számára az elzárás foganatba vételéről, kitöltéséről, illetve – ha az elkövető a pénzbírságot megfizeti – a szabadon bocsátásról.³¹ A jelentések alapján az elküldött értesítések ellenére az intézetekhez nagy számban érkeznek az elzárás letöltésével kapcsolatos tájékoztatási kérelmek.

Számos gyakorlati probléma is felvetődik a szabálysértési elzárás végrehajtása kapcsán. 2017. január 1-je előtt az okozott gondot, hogy ha a rendőr hétvégén „fogta meg” az elzárásra be nem vonulókat, a büntetés-végrehajtásnak az elkövetőket még aznap be kellett fogadnia. A büntetés-végrehajtásnál ügyeleti készenléti szolgálat nincs, a befogadási eljárást mindazonáltal ezekben az esetekben hivatali időn kívül is le kellett folytatni. A biztonsági tisztt köteles volt megvizsgálni a kiszabott elzárás tartamát a befogadás során, amely ha munkaszüneti napra esett, be kellett rendelni a befogadási, valamint a szabadítási eljárás végrehajtásában érintett hivatásos állományú tagot, munkavállalót is. (Egy befogadás hozzávetőleg három órát vesz igénybe, jelentős terhet róva az intézetekre.)³² Ilyen körülmények között nagy volt a túltöltés,

³¹ A szabálysértési elzárás végrehajtásának részletes szabályairól szóló 57/2014. (XII. 5.) BM rendelet 9–10. §

a jogellenes fogva tartás veszélye. A jelenleg hatályos szabályozás értelmében³³ az elkövetőt hivatali munkaidőn kívül csak akkor kell büntetés-végrehajtási intézetbe szállítani, ha a rendőrségi fogdába történő befogadására férőhely hiányában vagy az elkülönítési szabályok betartása miatt nincs lehetőség.

Az is gond, hogy míg a rendőrség órákban számolja a szabadságkorlátozást, addig a büntetés-végrehajtás „időszámítása” naptárinap-alapú. Ez a szabálysértési őrizet beszámításakor okozhat problémát.

Az elzárást töltők elhelyezése nehézséget okozhat azért is, mert ügyelni kell az elkülönítési szabályok betartására. Az elzárást töltők esetében is külön kell elhelyezni a nőket és a férfiakat, a dohányzókat és a nem dohányzókat, figyelembe kell venni az esetleges fertőzésveszélyt.

Nehézséget okoz, hogy az elővezető hatóság abban a ruházatban hozza be az elzárásost, amelyben elfogták. A jelentések szerint több alkalommal előfordult, hogy az illető ruházata hiányos (például papucs, rövidnadrág), vagy nem az évszaknak megfelelő volt (mert például a lakásáról hozták be), vagy akár nem volt rajta cipő. Ez gazdasági szempontból (ruházati rabsegély), valamint a fogvatartottak szempontjából (nincs a házirend szerinti elvárt öltözet) is gondot okoz, bár a büntetés-végrehajtási intézetek tisztasági csomagot és tiszta ruhát (többnyire egyházi és egyéb adományokból) biztosítanak.³⁴

A kapcsolattartói nyilatkozatokat a fogvatartott saját költségén postázza az érintetteknek, és a kitöltött nyilatkozat visszaérkezése után rögzítik kapcsolattartóként a hozzátartozót. Ez a procedura sokszor hosszabb, mint a bent töltött idő, így kapcsolattartásra sok esetben nem kerül sor az elzárást töltők esetében. Ez is hozzájárul ahhoz, hogy a tipikusan rossz szociális helyzetű szabálysértők nem tudnak élni a jogszabályi rendelkezések által számukra biztosított olyan enyhébb szabályokkal, mint például hogy havonta legalább kétszer fogadhatnak látogatót, hetente háromszor tíz percet telefonálhatnak. A kapcsolattartás esetükben nem jellemző, mobiltelefont sem igényelnek.³⁵

A jelentések tanúsága szerint sok elzárást töltő nincs tisztában azzal, hogy meddig kell ott maradnia. Gyakran a fogva tartás során érkezik meg az újabb pénzbírságról, illetve annak átváltoztatásáról szóló határozat, egyik a másik

32 A helyzet a közelmúltban változott, a rendőrségnek jelentenek jelentős terhet az új szabályok.

33 Szabs.tv. 139. § (1b)

34 A Magyar Helsinki Bizottság jelentése A Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet fiatalkorúak végrehajtását végző objektumában, 2013. június 3–4-én tett látogatásról, 18. o. <http://helsinki.hu/wp-content/uploads/HHC-jelentes-Szirmabesenyoi.pdf>

35 A telefonhívások ára nagyon magas, a mobilhívás percdíja bruttó 93 forint.

után, így adódnak össze a rövidebb tartamú elzárások és kell végül akár egy évnél hosszabb időt is elzárásban töltenie egy szabálysértőnek.

A fókuszcsoportos adatfelvétel is kimutatta, hogy a büntetés-végrehajtás számára az elzárásra átváltoztatásról való határozatok jelentenek megnövekedett adminisztrációs terhet. Véleményük szerint szükséges volna ennek egyszerűsítése. A többi szabálysértéssel foglalkozó szerv leterheltségének, valamint a szabálysértési eljárás bonyolultabbá válásának és szélesebb intézményes leosztásának (például a kormányhivatalok is bevonódtak) tulajdonítják, hogy a határozatok sokszor nem felelnek meg a tartalmi követelményeknek. Nehéz követni az elévüléseket. Ilyenkor további egyeztetés szükséges, ami minden érintett szervnek pluszmunkát jelent.

A fókuszcsoport alapján a büntetés-végrehajtás dolgozói úgy értékelik, hogy az új törvény új terheket ró a büntetés-végrehajtásra. Az, hogy a helyszíni bírság is átváltoztható elzárásra, növelte az elzárások létszámát. Egy közterületen személtelő vagy életvitelszerűen ott tartózkodó hajléktalan és egy életellenes bűncselekményért fogva tartott elítélt befogadásával, elhelyezésével, a vizsgálatokkal, a tájékoztatással, a munkáltatással kapcsolatos feladatok mennyisége szinte megegyezik. Ezt nem érzik indokoltnak: *„Nekünk ugyanannyi munka, holott a cselekmény százada annak, mint amit egy elítélt elkövet”* (reintegrációs tiszt).

Mindamelllett a körükben van olyan vélemény is, hogy nem a cselekmény súlya szempontjából kell megítélni ezt a kérdést. Ha nem elzárást hajtanának végre, akkor más fogvatartott jönne az elzárások helyett. A feladatuk a végrehajtás, nem tisztük megítélni, hogy milyen csoport esetében kell a szankciót végrehajtani. Az elzárásra átváltoztatások emelkedése kapcsán megjegyzi azt is, hogy az elzárások fogvatartottak létszáma gyakran kiszámíthatatlanul változik. Ez megnehezíti az elhelyezésüket, a körletek logisztikai elrendezését. Minél stabilabb a fogvatartotti létszám, annál könnyebb nyugodt, kiszámítható körleteket és zárkákat kialakítaniuk. Emellett általánosságban csökkenő zsúfoltságot tapasztalnak, ami kihat az elzárások helyzetére és könnyebbé teszi az elhelyezésüket.

Az elzárások munkáltatása különböző mértékben okoz gondot a büntetés-végrehajtási intézetekben az intézetek nagysága és a rendelkezésre álló munkalehetőségek fényében. Az azonban általános vélemény, hogy a rövid időtartamú elzárások és a szabadulás bizonytalan időpontja jelentősen megnehezítik az elzárások foglalkoztatását. Ugyanis sok esetben nehezen követhető az egy személlyel szembeni elzárásra átváltoztatásra váró végzé-

sek, valamint a fogvatartottak nem tudják, hogy a család ki tudja-e váltani az elzárás egy részét a pénzbírságok befizetésével.

Költségek

A szabálysértési elzárást töltők létszámának jelentős növekedése ellenére a büntetés-végrehajtási intézetek állománya nem bővült, holott az mindenképpen indokolt lenne, hiszen a hatszorosra növekedett elzárások végrehajtása jelentős többletfeladatot ró az intézetekre. A szabálysértési és a büntetőjogi elzárás végrehajtása a rendőrségre is jelentős többletterhet ró, hiszen mellett, hogy a rendőrség szabálysértési hatóságként jár el, az elővezetés és 2016. január 1-jétől az elkövetők körözése is rendőri feladat; a szabálysértéssel kapcsolatos rendőri eljárások száma évi egymillió fölött van. (A büntetés-végrehajtási intézetektől kapott adatok szerint az elzárás letöltésére a rendőrség által elővezetettek aránya jóval nagyobb, mint az önként jelentkezők száma.)

A szabálysértési elzáráson belül az ügynevezett egynapos elzárás további gyakorlati kérdéseket vet fel a költségek, valamint a munkateher oldaláról. Az egynapos elzárást töltők befogadásával, illetve szabadításával kapcsolatos adminisztrációs kötelezettségek ugyanazok, mint bármely más fogvatartott esetében, ez azonban jelentősen megnöveli az intézetek adminisztrációs terheit, hiszen például az egy-két napos szabálysértési elzárást töltők esetében a befogadási eljárás után a fogvatartottat már egyből a szabadításra is fel kell készíteni – miközben az intézetnek meg kell oldania az összes érkező fogvatartott befogadását, gyakran mindössze egyetlen nyilvántartási segéd-előadóval. Ezekben az esetekben általában csak egyszerűsített, ügynevezett „biztonsági befogadási eljárást” tudnak lefolytatni. A „jövő-menő”, egynapos elzárást töltő fogvatartottak elzárása a gyakorlatban a következő további problémákat veti fel. Ha az illetőt elővezetik, akkor ennek költsége kilométerenként 450, de legalább hétezer forint, ha az érintett ezt nem tudja megfizetni, akkor az állam számára jelent költséget. Az elkövetőt befogadják, átesik majdnem a teljes befogadási procedúrán, a büntetés-végrehajtási állomány egy tagjának ez legalább két munkaóráját veszi el. Zárkába már nem kerül, hiszen még aznap, hivatali időben távozik is az intézetből. Az intézet utazási utalvánnyal látja el, hogy hazamehessen (tipikusan Budapestre), ez minimum ezer forint költség az államnak. Az egynapos elzárás közvetlen költsége tehát személyenként legalább nyolcezer forint az ilyen elzárások esetében, és jelentős a munkaerőigénye is.

Az elzárás megnövekedett költségei a hosszú tartamú elzárást töltőkkel szemben is felvetődnek. A büntetés-végrehajtásban dolgozók a végrehajtás jelenlegi rendszere és infrastruktúrája kapcsán beszélnek a megnövekedett költségekről: az a körülmény, hogy a hosszú tartamú elzárást az arra kijelölt, országos büntetés-végrehajtási intézetekben kell végrehajtani, jelentős extra költséget ró az államra. Az előállítás és szállítás költsége nagyon magas – nincs arányban a szabálysértési bírságokból származó bevételekkel.

Elzárás és túlszűfolttság

A hazai büntetés-végrehajtási intézetek átlagos telítettsége 2016-ban 131 százalék volt³⁶, valamint több büntetés-végrehajtási intézetben a zsúfolttságot jelentősen növeli, hogy a szabálysértési elzárást ott kell végrehajtani. Ilyenkor is gondoskodni kell a megfelelő számú zárkáról még abban az esetben is, ha éppen nincs a férőhelyeknek megfelelő számú elzárásra ítélt fogvatartott az intézetben. Az elzárást töltők elhelyezése azért is gond, mert ügyelni kell az elkülönítési szabályok betartására: külön kell elhelyezni a nőket és a férfiakat, a dohányzókat és a nemdohányzókat, figyelembe kell venni az esetleges fertőzésveszélyt.

2012 óta nagyjából állandó, kétszáz és négyszáz közötti a szabálysértési elzárást töltők száma. 2015. december 31-én 239, 2016. március 31-én 397 volt a létszám.³⁷ A szabálysértési elzárást töltők napi átlagos száma 2015-ben 281, 2016-ban 309, 2017 első hat hónapjában 207 fő volt.³⁸ Szinte minden intézetben vannak elzárást töltő fogvatartottak, az amúgy is zsúfoltabb megyei intézeteket érinti jobban a kérdés. Borsod-Abaúj-Zemplén megye a legzsúfoltabb, de sokan töltenek elzárást a Szabolcs-Szatmár-Bereg és a Hajdú-Bihar Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben.³⁹ A befogadás a megyei házakban zajlik, a legtöbb esetben innen átszállítják a fogvatartottakat Pálhalmára, Szombathelyre, illetve Állampusztára.

A jelentések alapján a szabálysértési elzárás végrehajtási körülményei és a büntetés-végrehajtás enyhébb rezsimeje között érdemben nem érzékelhető különbség, sőt néhány szempontból rosszabb szabálysértési elzárást tölteni,

³⁶ A büntetés-végrehajtás országos parancsnokának a Magyar Helsinki Bizottság adatkérésére adott válasza alapján (2017. május 5.)

³⁷ A Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága képviselőjének *Az elzárás a büntetés-végrehajtás szemszögéből* című előadása a Magyar Helsinki Bizottság konferenciáján, 2016. március 31.

³⁸ BVOP-adatszolgáltatás, 2017. június 28.

³⁹ A Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága képviselőjének... i. m.

mint bűncselekmény miatt kiszabott szabadságvesztést. Például a szankció jellegeből adódóan (rövidebb tartamú, legalábbis elvileg) nem vagy nehezen megoldható a programokon, munkáltatásban, oktatásban való részvétel. Ezt a gyakorlatot nem tartjuk helyesnek, bár az indokát értjük: mivel a büntetés-végrehajtási intézet és az elzárás végrehajtását szolgáló objektumok nincsenek elkülönítve, egy halmazként kell tekinteni a két csoportra a korlátozások kapcsán, ráadásul az intézet telítettsége a szabálysértési elzárás végrehajtási körülményeire is rányomja a bélyegét.

Fiatalkorúak helyzete

A szabálysértési elzárás intézménye a felnőttek esetében is sok tekintetben problematikus, de a fiatalkorúak szabálysértési elzárása több szempontból is különösen aggályos. Az uralkodó szakirodalmi álláspontokkal egyetértve, az empirikus kutatási eredmények alapján úgy gondoljuk, hogy a jogintézmény nem képes elérni a célját, kontraproduktív, és a fiatalkorúak személyiségére gyakorolt káros hatásai is vitathatatlanok. Az adatok szerint 2015-ben 705, 2016-ban 658 fiatalkorú töltött szabálysértési elzárást és az elzárások átlagos hossza hat, illetve hét nap volt.⁴⁰ Álláspontunk szerint a fiatalkorúak elzárása a hazánkra kötelező nemzetközi normákba ütközik. Így ellentétes a szabályozás a Magyarországon az 1991. évi LXIV. törvénnyel kihirdetett, a gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt egyezményrel (a továbbiakban: gyermekjogi egyezmény), emellett az ENSZ Közgyűlésének több határozatával és a Gyermekjogi Bizottság vonatkozó átfogó kommentárjával.⁴¹ Álláspontunk szerint azon, hogy a szankciórendszer nem felel meg a vonatkozó nemzetközi előírásokban lefektetett alapelveknek, érdemben a szabálysértési törvény legutóbbi, 2016. január 1-jétől hatályos változása sem segít. (A módosítás eredményeképp a jelenleg hatályos szöveg szerint a fiatalkorúak szabálysértési elzárás büntetése próbaidőre felfüggeszhető.) Álláspontunkat osztja számos szervezet, így például az Országos Bírósági Hivatal

⁴⁰ BVOP-adatszolgáltatás, 2017. június 28.

⁴¹ A gyermek mindenekfelett álló érdekének figyelembevétele a gyermekjogi egyezmény egyik általános alapelve, annak tartalma az egyes cikkekben jelenik meg részletesen. A fiatalkorúak elzárása több szempontból sem felel meg ezen alapelv az egyes cikkek kapcsán kifejtett tartalmának. Itt csak azt emeljük ki, hogy az egyezmény 37. cikk c) pontja kimondja, hogy „a szabadságtól megfosztott gyermekkel emberségesen és az emberi méltóságnak kijáró tisztelettel, életkorának megfelelő szükségleteinek figyelembevételével bánjanak”.

ezzel kapcsolatos előterjesztésében⁴² úgy fogalmazott, hogy a „*fiatalkorúakkal szemben folytatott szabálysértés esetén a szankciórendszer nem kellően differenciált*”, éppen ezért a „*büntetések háttérbe szorítása mellett a fiatalok védelmét célzó intézkedések*” előtérbe helyezését javasolja. A szakmai érdekképviseleti civil szervezetek döntő többsége osztja a kutatás nyomán megfogalmazott értékelésünket.

Az alapvető jogok biztosa 2012 áprilisában az Alkotmánybírósághoz fordult, és indítványában kérte a fiatalok szabálysértési őrizetbe vételét és elzárását lehetővé tevő előírások megsemmisítését, mert álláspontja szerint a szabályozás következtében sérül a fiatalok szabadsághoz és személyi biztonsághoz, valamint a gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való joga. Az Alkotmánybíróság elutasította az indítványt⁴³, megállapította, hogy „*a fiatalok törvényekkel szembeni tisztelete súlyosan romlott, ami a normakövető felnőtte válás evidens társadalmi célját veszélyezteti*”. Az Alkotmánybíróság megállapította azt is, hogy „*a tulajdon és a közbiztonság védelmének, illetőleg a fiatalok deviáns életvitel felé vezető útról történő elterelésének célja bizonyos esetekben más módon nem, csakis a szigorú joghátrány kilátásba helyezésével és alkalmazásával érhető el*”.

Álláspontunk szerint ugyanakkor a jogalkotó a fiatalok szabálysértési elzárását lehetővé téve nem veszi figyelembe a fiatalok speciális igényeit. Túl azon, hogy a hatályos szabályozás a kifejtettek értelmében nemzetközi szerződésbe ütközik, számos elvi és gyakorlati problémát okoz. Olyan aránytalan jogkorlátozásokhoz vezethet ugyanis, amelyeknek súlyos következményei lehetnek a még kiforratlan személyiségű, minden impulzusra érzékeny fiatalokra, és jelentős terhet rónak a szabálysértési elzárás végrehajtásáért felelős szervekre. A szabálysértési elzárás (illetve a pénzbírság, helyszíni bírság, illetve a közérdekű munka helyébe lépő elzárás) hatálya alatt állók szabadságelvonásának végrehajtása a büntetés-végrehajtás feladata, és a fiatalok szabálysértési elzárását is büntetés-végrehajtási intézetben kell végrehajtani. Az elzárás és a szabálysértési elzárás végrehajtását végző intézetek kijelöléséről szóló 173/2013. (V. 30.) kormányrendelet meghatározza az elzárás végrehajtását végző intézeteket. A kormányrendelet ér-

⁴² Az Országos Bírósági Hivatal előterjesztése a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény és a kapcsolódó törvények módosításáról a szabálysértési törvény módosításával kapcsolatban. 30.148-33/2012 OBH. http://birosag.hu/sites/default/files/allomanyok/obh/a_szerv_dontesei/szabalysertesi_javaslat_30148-33-2012.pdf

⁴³ 3142/2013. (VII. 16.) AB határozat.

telmében három intézet áll rendelkezésre a fiatalok elhelyezésére azzal, hogy bizonyos esetekben (ha az előzetes fogva tartás és a házi őrizet beszámítása után az elzárásból kevesebb mint tizenöt nap van hátra, illetve ha a szabálysértési elzárást megelőző szabálysértési őrizet beszámítása után a szabálysértési elzárásból kevesebb mint tizenöt nap van hátra) a fiatalok elhelyezése a lakóhelye szerint illetékes, jogszabályban meghatározott tizennyolc intézet valamelyikében is elhelyezhető. A szabálysértési elzárás büntetés-végrehajtási intézetben történő végrehajtása álláspontunk szerint az elkülönítési előírások és egyéb jogszabályi garanciák ellenére aggályos.

A fiatalok csak akkor lehet szabadítani, ha törvényes képviselője átveszi. Sokszor azonban az utóbbiak nem jelentkeznek, és az állomány tagjainak a felkutatásukra tett erőfeszítései is hiábavalók, így elzárás után a fiatalokat gyakran a gyermekvédelmi szakszolgálatnak adják át. További probléma, hogy az intézetek rendelkezésére álló feltételek és az elzárások viszonylag rövid időtartama miatt a fiatalok elzárást töltőket nincs lehetőség bevinni az általános iskolai oktatásba. Ennek az is oka, hogy a bizonyítvány beszerzése (illetve annak kiderítése, hogy hányadik osztályba jár a fiatalok) sem megoldható minden esetben a rendelkezésre álló sokszor igen rövid idő alatt. Akad, aki az iskolai hiányzást szülői vagy egyéb igazolással igyekszik hitelesíteni, hogy ne derüljön ki, a gyerek „börtönben” volt.

Bár egyszerre nem tölt szabálysértési elzárást büntetés-végrehajtási intézetben jelentős számú fiatalok (kettő-öt a napi átlagos szám), azt fontos hangsúlyozni, hogy az intézetek túlszűfoltak, a körülmények általában rosszak. Egy fiatalok fogvatartott mindeközben szinte folyamatos törődést igényelne, ami, tekintettel arra, hogy egyszerre egy nevelő foglalkozik a szabálysértési elzárást töltőkkel, sokszor csak jelentős áldozatok árán kivitelezhető. A látogatások során feltárt következő példa szemlélteti a gyakorlati problémákat: három fiatalok (az egyikük tizenöt éves volt a cselekmény idején) összesen ezernyolcszáz forint értékű árut próbált meg eltulajdonítani egy bevásárlóközpontból, és míg ketten figyelmeztetéssel „megúszták”, egyikük, aki az eset előtt több mint egy évvel a barátnője bérletével utazott, rosszabbul járt. A bíróság ugyanis úgy ítélte meg, csak a szabálysértési elzárás fejezi ki kellőképpen a társadalom rosszállását, esetében semmilyen más büntetés, illetve intézkedés nem megfelelő szankció. A gyerek, aki így az iskolából egy héttel hiányzott, nyilván nem volt felkészülve arra, mi várja a börtönben, az intézet munkatársai így különös figyelmet fordítottak rá, így-

keztek a lehetőségekhez képest enyhíteni a lány félelmét, szorongásait.⁴⁴ Az egyik büntetés-végrehajtási intézet beszámolója szerint az utóbbi két évben szabálysértési elzárást töltő fiatalok között például volt olyan fiatalok fatolvaj, aki az édesapjával ment el fát vágni, ezért pénzbírságot szabtak ki rá, amit nem tudott befizetni, így a pénzbírságot elzárásra változtatták át.⁴⁵ Hasonlóképpen járt és büntetés-végrehajtási intézetben kötött ki egy fiatal, aki biciklizett és nem viselt láthatósági mellényt.⁴⁶ Előfordul, hogy tiltott prostitúció miatt szabnak ki pénzbírságot fiatalokúra, amelyet aztán ők nem tudnak befizetni, így elzárásra változtatják át azt is.⁴⁷

Az Országos Bírósági Hivatalnak a szabálysértési törvény módosítására vonatkozó előterjesztése is hangsúlyozta a fiatalok védelmét. Az előterjesztés szerint *„indokolt lenne akár az is, ha a fiatalok esetében a törvény kizárná a szabálysértési elzárás büntetés kiszabásának, a pénzbírság és a közérdekű munka szabálysértési elzárásra való átváltoztatásának lehetőségét, egyben kimondaná, hogy a fiatalok által meg nem fizetett pénzbírságot adók módjára kell behajtani”*.

Javaslatában az Országos Bírósági Hivatal azt is kiemelte, hogy a szankciórendszer nem kellően differenciált, szükséges lenne a büntetések háttérbe szorítása mellett a fiatalok védelmét célzó intézkedések előtérbe helyezése. Kapcsolódó probléma, hogy a szabálysértési törvény csak a 16–18 év közötti fiatalok esetében teszi lehetővé a közérdekű munka kiszabását, illetve a meg nem fizetett pénzbírság közérdekű munkára átváltoztatását. Következésképpen 14 és 16 év közötti fiatalokra kiszabható elzárás, de közérdekű munka nem, valamint a meg nem fizetett pénzbírságot át lehet változtatni elzárásra, de közérdekű munkára nem.

A kutatásunkban megkérdéztett büntetés-végrehajtási dolgozók különösen problémásnak tartják a fiatalok elzárását. A széles körű alternatív szankciók rendszere az ő esetükben még fontosabb cél lenne (például magatartási szabályok előírása, jóvátételi munka, képzés). A jelenlegi szabályozásban a fiatalok esetében nincs a büntetéseknek spektrumuk, tizenhat éves kor alatt a pénzbírság átváltoztatásánál egyből elzárás következik. Ez nem lehet cél, ezzel negatív hatást érmenek el a fiatalok esetében. A nevelési elvnek kellene érvényesülnie.

44 A Magyar Helsinki Bizottság jelentése a Pálhalmi Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben 2014. június 18-án tett látogatásról, 12. o.

45 A gyermekek fogvatartása Magyarországon. http://helsinki.hu/wp-content/uploads/A_gyermekek_fogvatartasa_Magyarorszagon_HUN.pdf, 70. o.

46 Uo.

47 A Magyar Helsinki Bizottság jelentése a Pálhalmi... i. m. 2. o.

Az új intézmény, a végrehajtásában felfüggesztett elzárás működőképes szankció lehet, kérdés, hogy ez mennyivel enyhébb szankció, mint az elzárás és mennyiben van nevelő hatása. Célszerűnek tartanak, ha a szabálysértő fiataloknak lehetne magatartási szabályokat előírni.

A fókuszcsoporthoz alapján a büntetés-végrehajtási intézetekben dolgozó reintegrációs tisztek támogatnák a javítóintézetben való elzárás lehetőségét mint az elzárás egy reálisabb, a börtönkörülményeknél kedvezőbbnek ítélt alternatíváját a fiatalok számára – alternatív rezsimszabályokkal. Véleményük szerint egy pozitívabb környezetben alakíthatók a fiatalok számára.

Azzal kapcsolatban, hogy a Szabs.tv. 14 és 16 év között nem teszi lehetővé a közérdekűmunka-büntetés kiszabását, nem fogalmaznak meg kritikát: a munka törvénykönyve határozza meg a munkavégzés alsó korhatárát, a 14–16 évesek közérdekűmunka-végzése törvénybe ütköző gyermekmunka lenne. A munkavégzés helyett a 16 év alatti szabálysértőknél más módokon kellene bővíteni az alternatív szankciók körét, a 16 és 18 év közöttiekénél pedig a jótételési munka vagy képzés bizonyos fajtáját látják reális alternatívának, például szociális intézménynél, ahol a szabálysértési cselekmények súlyáról tanulhatnak.

„Az idő rövidsége miatt nem sok reintegrációs lehetőség van a BV-nek. Csak káros hatása lehet. Különösen, ha olyannal van elzárva, aki börtönviselt. Bár a törvény előírja a fiatalokkal való körültekintő bánásmódot és szigorú elkülönítést a többi fogvatartottól, a jelenlegi börtönkörülmények között nincs mód annyira differenciálni a fiatalokat, hogy megóvjuk őket a börtönártalmaktól” (reintegrációs tiszt).

A kutatás alapján megfogalmazott javaslatok

A bv. személyi állománya tagjaival készült interjúk szerint a szabálysértési eljárás végrehajtása az elkülönítési szabályok miatt növeli a túlszűfolttságot, az azonnaliság miatt nehézségeket okoz a befogadási eljárásban, megnehezíti a fogvatartottak foglalkoztatását, jelentős többletköltségekkel jár, emellett, hogy a tiltott prostitúció, a tulajdonosi hozzájárulás nélküli építés, önkényes beköltözés miatt kiszabott elzárás, valamint az életvitelszerű közterületi tartózkodás szabályainak megsértése miatt kiszabott közérdekű munka átválttatása esetén végrehajtott elzárás a fókuszcsoporthoz részt vevők egybehangzó álláspontja szerint nem bír elrettentő erővel és nem alkalmas szociális nehézségek megoldására.

Az előbbiek alapján indokolt az anyagi jogi szabályok módosítása. Ez felveti egyes tényállások esetén a dekriminalizációt, más esetekben az elzárással fenyegetettség korlátozását. A javaslat nyomán olyan szankció lenne alkalmazható, amely – az elzárással ellentétben – alkalmas arra, hogy elérje célját.

A kutatásban bemutatott esettanulmányok számítási példái is bizonyítják, hogy alternatív, szabadságelvonással nem járó szankciók alkalmazásával jelentős anyagi megtakarítás lenne elérhető, és a szankció célja is szélesebb körben valósulna meg. Szóbeli és írásbeli figyelmeztetések fokozatos rendszere, közérdekű munka és a közvetítői eljárás szélesebb körű alkalmazása nemcsak jelentős anyagi előnnyel járna a szabálysértési hatóságok, a bíróságok és a büntetés-végrehajtás számára, de társadalmilag is előnyös lenne. Figyelmeztetés, valamint helyszíni bírság esetén lehetővé kellene tenni, hogy például a kerékpár hiányos felszerelése esetén 14 napon belül bemutatható legyen a hatóságnál a szabályoknak megfelelő kerékpár. Olyan esetekben tehát, ahol a hiányosság orvosolható, az ehhez hasonló szankciók a gyakorlatban előzik meg a jövőbeni szabálysértést.

Indokolt a szabálysértési szankciórendszer bővítése és diverzifikálása, ezzel a hatékonyabb szabálysértési rendszer kialakítása.

A kutatási eredmények, valamint szakirodalmi álláspontok is bizonyítják, hogy a Szabs.tv. fiatakorúak esetében több területen nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. A fiatakorúak szankciórendszere korlátozott, nem ad lehetőséget az egyéniesítésre. Különösen a 16 éven aluliaknál indokolt bővíteni az alternatív szankciók körét, hogy a pénzbírság átváltoztatásánál ne egyből az elzárás következzen. A bv. személyi állományának tagjai igazolták, hogy a rövid tartamú bebörtönzés költséges és káros a fiatalok személyiségére.

Indokolt lenne megteremteni az elzárás javítóintézetekben történő végrehajtásának lehetőségét. Új, szabadságelvonással nem járó szankciók mellett érdemes megfontolni a fiatakorúak magatartási szabályai bevezetését is.

A szabálysértési elzárást töltők jelentős része a társadalom peremén él, egészségi vagy akár súlyos pszichoszociális gondokkal küszködik. Értelmetlen és szükségtelen a túlszűfolt intézetekben elhelyezni a súlyos problémákkal küszködő szabálysértőket, ezzel aránytalan terhet róva a büntetés-végrehajtásra.

Az élethelyzetből fakadó szabálysértések esetében az elzárás költségeit inkább a szociális ellátórendszer fejlesztésére lenne célszerű fordítani. Társadalmi költségeit tekintve kétségkívül olcsóbb megoldás, szociálpolitikai beavatkozásokkal hatékonyabban kezelhető az érintettek élethelyzete, ekként is hozzájárulva a sokszor szabálysértésekhez vezető élethelyzetek feloldásához.

TANULSÁGOS NYOMOZÁSOK

FÁZSI LÁSZLÓ**A papír zsebkendő mint banánhéj**

A továbbiakból remélhetőleg kiderül, hogy a képzavarnak tűnő cím adekváтан tükrözi a rendőrséget egy több mint *tíz évvel ezelőtti bűncselekmény* elkövetőjéhez elvezető nyomozás döntő jelentőségű momentumát, aminek következtében nem a büntethetőség elévülésére, hanem a tettes elítélésére került sor, a jogerős ítélet ellen a védő által előterjesztett felülvizsgálati indítványt pedig a Kúria 2016 decemberében elutasította¹.

A büntett

2006. május 26-ra virradó éjjel – a sértett távollétét kihasználva – a budapesti *Zs. G.* máig ismeretlen társával az egyik hátsó ablak zárjának kivétele után behatolt a nyíregyházi *Sz. L.* családi házába, ahonnan *egymillió-hatszázezer forint* összértékben arany ékszereket, mobiltelefont, fényképezőgépet és karórákat zsákmányolt, majd a két tettes a lakásban talált indítókulcsot használva a garázsban tartott *tizenötmillió* forint értékű BMW 525d típusú személygépkocsival távozott a helyszínről. A sértett szomszédban lakó testvére azonban észlelte a bűncselekmény elkövetését, és értesítette a rendőrséget. Ez után az Újfehértói Rendőrőrs járőrei felismerték a kisvároson áthaladó lopott személygépkocsit, követni kezdték, azonban végül szem elől tévesztették, miután *Zs. G.* és társa az őket üldöző rendőrök elől az út menti szántóföldre hajtott, ahol a gépkocsi egyik kereke kilyukadt, ezért azt hátrahagyva gyalog távoztak a helyszínről, közben a járműtől ötven méterre a félmillió forint értékű fényképezőgépet is eldobták.

A felderítés

A személygépkocsi megtalálásának helyszínén tartott szemlén nyomkövető kutyát alkalmaztak, így több száz méteren keresztül követhető volt a tettesek

¹ A Kúria Bfv.966/2016/5. számú végzése.

menekülési útvonala. A lucernaföldön egy használt, nem sokkal korábban odakerültnek vélelmezett papír zsebkendő megtalálására és lefoglalására került sor. A helyszíni szemlén egyéb értékelhető nyomot nem sikerült rögzíteni. Ezért a nyomozás első szakaszában a tettesek kilétét sem sikerült felderíteni, noha a nyomozó hatóság 2006. július 17-én hemogenetikai szakértőt rendelt ki, és a lefoglalt *papír zsebkendőből nyert DNS-minta* alapján megállapítható volt a használó DNS-profilja. Beazonosíthatósága hiányában azonban a DNS-profil sem tette lehetővé az elkövetők kilétének felderítését.

Ezért akár ez az ügy is felderítetlenül maradó bűncselekmények sorát gyarapíthatta volna, hiszen végül megszüntették a nyomozást. Ennek folytán 2014. július 17-én az elkövetők büntethetőségének elévülése is bekövetkezhetett volna, ha Zs. G. ellen az időközben Ausztriában elkövetett bűncselekménye miatt nem indul büntetőeljárás, amelynek során az osztrák hatóságok *DNS-mintát* vettek tőle, amelynek *profilja egyezést mutatott* az újfehértói helyszín közelében talált papír zsebkendő vérszenyveződéséből kimutatott DNS-profillal. „*Statistikai-genetikai számítások alapján a Magyarországon DNS profilok nyilvántartásában nem szereplő kb. 9,8 M személynél kb. 107 milliárdszor több személy (mint lehetséges nyomhagyó) feltételezése esetén lenne csak egy olyan nem rokon személy előfordulása a nyilvántartáson kívül is, aki a bűnjelmintából megállapított egyezést mutató genetikai profillal rendelkezik.*”² Erre tekintettel 2014. június 24-én a nyomozás folytatásának elrendelésére, majd pedig vádemelésre került sor az ügyben.

Az ítélet

Zs. G. *tagadta* a terhére rótt bűncselekmény elkövetését, védekezése szerint ugyanis utoljára kb. húsz éve járhatott Nyíregyházán, arra azonban semmilyen észszerű magyarázatot nem tudott adni, hogy mégis miként kerülhetett a DNS-mintájával egyező vérszenyveződést hordozó papír zsebkendő a vádbeli bűncselekménnyel összefüggésbe hozható helyszín közelébe. A védő pedig azt kifogásolta, hogy a helyszíni szemle során nem rögzítették, hogy a személynévkocsitól pontosan milyen távolságra találták meg a papír zsebkendőt, valamint hiányolta a helyszínen készült áttekintő fényképfelvételeket is.

A bíróság a vádlott védekezését, illetve a védő érvelését sem találta megalapozottnak, mivel a DNS-profil azonossága *nem volt* kérdéses, mint ahogy

² Nyíregyházi Járásbíróság B.181/2015/5. számú ítélet, 3. o.

a nyomhordozó papír zsebkendőnek a helyszín közelében történő megtalálására sem volt más *magyarázat* azon kívül, hogy Zs. G. is részt vett a bűncselekmény elkövetésében. Ezért a bíróság Zs. G. vádlottat jogerősen társtettesként elkövetett lopás büntette miatt – az elévülési időt meghaladó időmúlás nyomatékos értékelése mellett – egy év hat hónapi börtönbüntetésre, és kétévi közügyektől eltiltás mellékbüntetésre ítélte, valamint kötelezte a lefoglalással meg nem térült kár megtérítésére.³

Zárógondolatok

Egy papír zsebkendő volt tehát az a bizonyos banánhéj, amely egy már-már feledésbe merülő bűncselekmény legalább egyik elkövetőjének a felelősségre vonásához vezethetett. Egyrészt ezért tűnt indokoltnak a magyar kriminálisztika „nagykönyvéből” nyilván kimaradó történet közreadása, mert arra mindenképpen felhívja a figyelmünket – nem először és nyilván nem is utoljára –, hogy mekkora jelentősége lehet különösen az ismeretlen tettes ellen induló nyomozás esetén a helyszíni szemle alaposságának és a nyomrögzítés pontos dokumentálásának, aminek a felületessége *támadhatóvá teszi a bizonyító jelentőségű nyom rögzítésének szakszerűségét*, ami akár a bíróság rendelkezésére álló bizonyíték figyelmen kívül hagyását is maga után vonhatja.

Jelen esetben erre nem volt oka a bíróságnak. Kénytelen volt viszont kirekeszteni a törvényszék a bizonyítási eszközök köréből Zs. G. gyanúsítottként tett vallomását, mivel az erről 2014. július 15-én 10 óra 56 perctől kezdődően felvett jegyzőkönyv szerint aznap 10 óra 40 perckor történt meg a kirendelt védő értesítése, aki azon nem tudott részt venni. Ez tehát a másik oka a történet ismertetésének, miután az Alkotmánybíróság álláspontja értelmében *alkotmányos követelmény*, hogy a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 48. §-a (1) bekezdésének alkalmazásakor a terhelt érdekében kirendelt védő a terhelt kihallgatásának helyéről és idejéről igazolható módon olyan időben kapjon értesítést, hogy lehetősége legyen az eljárási törvényben biztosított jogait gyakorolni és a kihallgatáson részt venni.⁴ A tizenhat perccel korábban történő értesítés pedig nyilván nem felelhet meg ennek az alkotmányossági követelménynek, amelynek a figyelmen kívül hagyása viszont eleve értelmetlenné teszi az ilyen eljárási cselekmény elvégzését.

³ A Nyíregyházi Járásbíróság B.181/2015/5. és a Nyíregyházi Törvényszék Bf. 320/2015/8. számú ítéletei.

⁴ 4/2013. (III. 1.) ABH.

 TANULSÁGOS NYOMOZÁSOK

FENYVESI CSABA

 Hasfelmetsző Jack sorozat-emberölésének elemzése
 a modern kriminalisztika eszközeivel

Az Egyesült Államokban az Innocent Project tevékenységének hála napjainkra már több mint háromszáz elítéltről derült ki, hogy tévesen szenvednek évek, évtizedek óta a halálsoron, a börtönök zárkáiban.¹ A justizmordok mostani felderítésének hátterében a modern kriminalisztikai eszközök húzódnak meg, legfőképpen a világban 1986 óta alkalmazott DNS-azonosítás. Ennek köszönhetően több releváns, inkriminált, helyszínen (például a sértettről) rögzített anyagmaradványról derült ki, hogy nem a már jogerősen elítélthez tartozik, más lehetett a valódi támadó, a tényleges elkövető.

Nemcsak a téves elítélés (*miscarriage of justice*, *wrongful*, *mistaken conviction*), hanem a felelősségre vonás elmaradása miatt is lehet negatív érzetünk (például hiányérzetünk). Így nem meglepetés, hogy vannak jogalkalmazók, kriminalisták, akik évek, évtizedek, sőt évszázad után is meg akarnak oldani rejtélyeket, korábbi bűnügyeket, fel kívánnak kutatni ismeretlenül maradt bűnelkövetőket. Közéjük tartozik a napjainkban New Yorkban élő *Patricia Cornwell* is, aki Virginia államban hat éven át dolgozott az orvostudományi hivatalban (*Chief Medical Examiner Office*), forenzikus patológusok között. Emellett világszerte jól ismert bűnügyi, krimiírói munkássága is.

Amikor 2001-ben Londonban járt, foglalkoztatni kezdte a londoni Whitechapel negyedben 1888-ban felbukkanó Jack the Ripper (Hasfelmetsző Jack) és feltáratlanul maradó ügye. Elgondolkodott, hogy vajon a XXI. század modern kriminalisztikai eszközeivel lehetséges-e megoldani az akkori rejtélyes emberölési eseteket.

Brit kormányengedéllyel néhány munkatársával együtt másfél éves, széles körű és alapos kutatásba kezdett, ennek nyomán született a *Portrait of a Killer (Jack the Ripper Case Closed)* című kötete.²

¹ Az Innocent Project adatain túlmenően lásd Stephen P. Savage – Sam Poyser – John Grieve: Putting wrongs to right: Campaigns against miscarriage of justice. *Criminology and Criminal Justice*, vol. 7, no. 1, 2007, pp. 83–105.; Hannah Quirk: Identifying miscarriages of justice. Why innocence in the UK is not the answer. *Modern Law Review*, vol. 70, no. 5, 2007, pp. 759–777.

² Patricia Cornwell: *Portrait of a Killer. Jack the Ripper Case Closed*. Berkeley Books, New York, 2002

Tanulmányunk megírását Cornwell könyve inspirálta, egyúttal adta a fő, kifürkészett tényadatokat. Azonban az ott megfogalmazottakat továbbgondoltuk, és feltettük a magunk kriminalistás kérdéseit, és levontuk saját következtetéseinket, amelyek – előrebozsátom – nem feltétlenül és mindenben esnek egybe a szerzőivel.

Így felvetettük kérdéstriászunkat:

1. Mik voltak az elmúlt százhusz év kriminalisztikájának mérföldkövei, megfogalmazott alapelvei és ezek hogyan hatottak a Hasfelmetsző-ügy mai nyomozására?
2. Az általunk modellezett kriminalisztikai piramis építőkövei hasznosíthatók-e egy konkrét bűnügy (egy 128 éve lezajlott sorozatgyilkosság) vizsgálatánál?
3. Az amerikai kriminalista által feltárt (és általunk egyáltalán nem vitatott, ellenkezőleg, nagyra értékelt, szívós, kitartó, sokirányú munka alapján megszerzett) tényadatok után lezárható-e a Hasfelmetsző-akta, válaszolni tudunk-e pontosan, torzításmentesen az alapvető hét kriminalisztikai kérdésre?

A konkrét bűnügyek (sértettek)

Feltehetően több áldozata volt ugyanannak az elkövetőnek, de az akkor nyomozó Metropolitan Police a következő hat, prostituáltként tevékenykedő nőt kapcsolta biztosan személyéhez.

1. Időrendi sorrendben elsőként 1888. augusztus 7-én a londoni Commercial Streeten a 35 éves *Martha Tabram*ot ölte meg, mégpedig 39 késszúrással.
2. 1888. augusztus 31-én a Buck's Row-n *Mary Ann Nichols*, 42 éves, feltűnően foghiányos hölgyet torokelvágással, csonkítással küldte a másvilágra.
3. 1888. szeptember 8-án a Humgay Streeten csapott le 47 éves áldozatára, *Annie Chapman*re, szintén torokelvágással, csonkítással.
4. 1888. szeptember 30-án a Berner Streeten találta meg a negyediket. A 45. évében járó, svéd származású *Elizabeth Stride* csonkítását azonban nem tudta befejezni, megzavarta egy konflis érkezése, elmenekült a helyszínről.
5. Nem meglepetés ezek után, hogy még ugyanaznap, tehát 1888. szeptember 30-án, a Mitro Square-n az ötödik nőt is a halálba küldte. A 43 éves, csinos, barna szemű, háromgyermekes *Catherine Eddowson*nál fokozódott a brutalitása. Szinte felismerhetlenségig összevagdosta arcát, szemhéjait, orrát, levágta fülcimpáit, végül magával vitte a kivágott nemi szervét.

6. Az 1888. november 9-én a Miller's Courtban, a Dorset Streeten zárult a sorozat a 24 éves, fekete hajú *Mary Kelly*vel. A magából kiforduló tettes már nemcsak az arcát csonkította az áldozatnak, hanem a mellét, a nemi szervét és a szívét is. Ezeket magával is vitte a helyszínről.

A nyomozó hatóságok és a környezet

A legfőbb nyomozó, a Hasfelmetsző-levelekben csak *Dear Boss*nak titulált felügyelő, a Metropolitan Police Commissioner, *Charles Warren* volt. 1888. november 8-án lemondott, feltehetően éppen a sajtó és a környezet nyomására, miután érdemi eredményt nem tudott felmutatni a prostituáltakat érintő gyilkossági sorozat felderítésében. A másik vezető nyomozót *Frederick Abberline* felügyelőként ismerjük. Ő sem tudott lendíteni az ügyön.

Némi magyarázati háttérként mondjuk el, hogy a Metropolitan Police-t 1829-ben *Sir Robert Peel* alapította a Scotland Yard, a skót királyt szolgálók udvara közelében.³ Az alapítóról elnevezett egyenruhás, szerény felszerelésű *bobbyk* azonban érdemi nyomozási cselekményt nem végeztek. Ilyen szakismeretük nem is nagyon lehetett, lévén hogy a XIX. század közepén maga a kriminalisztika, a nyomozás tudománya is éppen csak ismertté vált. Híres összefoglaló művét a XIX. század végén írta meg a kriminalisztika atyja, *Hans Gross*.⁴

A bűnügyi felderítésekre szakosodott detektívtestületet, a *Criminal Investigation Department*et csak 1878-ban állították fel. Így aztán nem csoda,

³ Sokáig maguk az angolok is udvarnak gondolták a Scotland Yardot, holott ez már a detektívszolgálatra utalt. Biztos, ami biztos alapon, hogy mindenkinek egyértelmű legyen, jelenleg New Scotland Yard felirat látható a londoni bűnüldöző központ előtt.

⁴ Hans Gross: *Handbuch für Untersuchungsrichter als System der Kriminalistik* 1-2., Leuscher u. Lebensky's Buchhandlung, Graz, 1893, illetve Graz-Wien, 1914. Az akkor még töredékes kriminalisztikai gyakorlati ismeretek rendszerbe foglalását végezte el német nyelven az – egyébként vizsgálóbíróként és államügyészként is tevékenykedő – egyetemi oktató. Négy kiadást is megérett művében utalt kriminálpszichológiai, antropológiai, szociológiai, statisztikai, metodikai, kriminál-fenomenológiai, kriminológiai ismeretekre is. Angol nyelven jóval később jelent meg először: *Criminal Investigation: A Practical Textbook for Magistrates Police Officers and Lawyers*. Sweet and Maxwell, London, 1924. (Gross volt az alapítója és a kiadója az 1898-as indítású bűnügyi tudományos folyóiratnak, az *Archiv für Kriminal-Anthropologie und Kriminalistik*nak. Gross a prágai Német Egyetem büntetőjog-professzoraként írta meg az első kriminálpszichológiai összefoglaló művet is. Lásd Hans Gross: *Kriminal-Psychologie*. Verlag von F. C. V. Vogel, Leipzig, 1897, S. 692. Második kiadás: 1905; valamint az első kriminalisztikai enciklopédiát is: Hans Gross: *Encyklopädie der Kriminalistik*. Verlag von F. C. W. Vogel in Leipzig, 1901.

hogy 1888-ban igazán kevés tapasztalat állt rendelkezésre, főleg egy súlyos (éjszaka működő, rafinált, elvetemült) emberölés-sorozat tettesének felderítésére.

Ilyképpen az angol sajtó joggal kritizálhatta a felkészületlenséget, a látványos rendőri eredménytelenséget, egyáltalán a gyanúsítotthiányt.⁵ A mértékadó és tényszerű lapokon, a *The English Review*-n, a *The Times*on, a *The Telegraph*on, a *Morning Leader*en, a *Weekly Dispatch*on kívül folyamatosan gúnyolódó cikkek, rajzok és fotók jelentek meg a bulvársajtóban, így a *Famous Crimes*, a *The Illustrated Police News*, az *Echo* vagy a *Punch* című satirikus lapban.

Az első áldozat, Martha Tabram megölésekor még nem figyeltek fel a jelenségre sem a rendőrök, sem a lakosok. Alvilági, „mocsos környezetű” szerencsétlenségnek vélték. Az utcalány halála még a szubkulturális környezetét sem rázta meg, mindenki valami személyes konfliktusnak tekintette. Mondjuk ki: nem vették komolyan, és nem számított, nem volt fontos senkinek a szegény nő halála.

Hasfelmetsző Jack levelei

A Metropolitan Police 1888 és 1896 között nagyjából 250 kézzel, rajzceruzával vagy festőecsettel írt rövid-hosszabb levelet, telegramot, és sok-sok rajzot kapott Hasfelmetsző Jacktől. (A Public Record, a Corporation of London Recordnál, a West Sussex Recordnál és a belügyminisztériumnál [*Home Office*], továbbá szenvedélyes, gazdag és szemfüles műgyűjtőknél is található belőlük példányok. Patricia Cornwell is vásárolt egy állítólagos Hasfelmetsző-levelet a szabadpiacon ezeröttszáz dollárért.)

E levelekben a leggyakrabban visszatérő szófordulat a hatóságok kinevetésére utalt: „hahaha”. Megtalálhatók és olvashatók napjainkban is a begyakorolt nyelvi eszközök, „retorikai fordulatok”, hiszen megőrizték a leveleket, telegramokat.⁶

⁵ Abban az időben felvetődött egy hamis szálú potenciális gyanúsítottjelölt, bizonyos Clarence herceg, ám kiderült, hogy a nemes úrfi sokkal inkább pénzre hajtó, zsarolólevél-író, semmint brutális gyilkos.
⁶ Íme, egy csokor ezekből: Catch me if you can, Ha Ha, Ha.; It's a jolly nice lark.; What a dance I am leading.; Love, Jack the Ripper.; Just to give you a little clue.; I told her I was Jack the Ripper and I took my hat off.; Hold on tight you cunning lot of coppers.; Good bye for the present from the Ripper and the dodger.; Won't it be nice dear old Boss to have the good ole times once again.; You might remember me if you try and think a little, Ha Ha.; I take great pleasure in giving you my whereabouts for the benefit of the Scotland Yard boys.; The police alias po-lice, think themselves devilish clever.; You donkeys, you double-faced asses.; Be good enough to send a few of your clever policemen down

A sok-sok kritizáló, dehonesztáló, maróan gúnyos mondatból dőlt betűvel jelöltük azokat, amelyeknek a későbbiekben még lesz jelentőségük.

(Az egyik levelén vérgyanús szennyeződés, maszatozás is látható, míg egy másikon ujjnyomok sejlének fel.)

A potenciális gyanúsított

Egy neves brit bűnügyi felügyelő hívta fel Patricia Cornwell figyelmét 2001-ben a történelmi jelentőségű gyilkosságsorozatra, azok helyszíneire (meg is mutatta őket neki), majd egy potenciális gyanúsítottot, Anglia ma is híres festőművésze, *Walter Richard Sickertre*.

Ezen a nyomon, verzióon indult az amerikai kutató. Tényfeltárása során megtudta, hogy a „célszemély” Münchenben, dán–német apától és angol–ír anyától született 1860. május 31-én. A hat gyermekük közül ő volt a legidősebb, a négy fiú mellett egy Helena nevű lánytestvére is volt. (Érdekes módon egyiküknek sem született a későbbiekben gyermeke, és többen alkoholisták, idegkezelték lettek. Az egyik fiútestvért teherautó gázolta halálra felnőtt korában.) Gyermekkora nem lehetett felhőtlenül vidám, mert ötéves korára a kislányosan, szemérmesen mosolygó, fürtös hajú fiúcska már túl volt három here- (pénisz-) műtéten. Ezek pontos oka, lefolyása, eredménye nem ismert, de az alaposan feltételezhető, hogy erekcióra nem volt képes a későbbiekben sem, és feltehetően testnyílás-kivezetéses vizelésre kényszerült egész életében.

here.; The police pass me close every day, and I shall pass one going to post this.; Ha! Ha!; You made a mistake if you thought I didn't see you...; The good old times once again...; I really wanted to play a little joke on you all but I haven't got enough time left to let you play cat and mouse with me.; A good Joke I played on them.; You made a mistake if you thought I didn't see you...; The good old times once again...; I really wanted to play a little joke on you all but I haven't got enough time left to let you play cat and mouse with me.; *Au revoir, Boss.*; A good Joke I played on them.; I am Jack the ripper catch me if you can.; I am now going to make my way to Paris and try my little games.; Oh, it was such a jolly job the last one.; Kisses.; I am still at liberty...Ha, ha, ha.; Don't I laugh.; I think I have been very good up to now.; Yours truly, *Mathematicus.*; What *fools* the police are.; Dear Boss... I was conversing with two or three of your men last night.; I am very much amused.; I'm considered a very handsome Gentleman.; You see I am still knocking about. Ha.Ha.; You will have a job to catch me.; But they didnt search the one I was in I was looking at the police all the Time.; Why I passed a policeman yesterday & he didnt take no notice of me.; The police now reckon my work a practical joke, well well Jacky's a very practical joker ha ha ha.; But they didnt search the one I was in I was looking at the police all the Time.; You never caught me and you never will, Ha Ha.

1881-ben az akkorra már sármos, immár harmadik generációs művész ifjú beiratkozott a londoni Slade Schoolba.⁷ 1882-től *James McNeil Whistler* festőművész tanítványa lett. Már életében elismert, ünnepelt festővé vált, különösen korábbi mestere, későbbi barátja, Whistler 1903-as halála után. Napjainkban számtalan galériában, múzeumban, egyetemi gyűjteményben láthatók alkotásai. Folyékonyan beszélt németül, angolul, franciául, olaszul, a latint barátainak is tanította, jártas volt a dán és görög nyelvben, és volt némi spanyol-, valamint portugál nyelv-ismerete is.

Szenvedélyesen olvasta a sajtót, minimum öt-hat lapot naponta. Imádta a leveleket, szerette őket írni és kapni is. Ösztönözte barátait a részletes és gyakori levélküldésre, amit meg is fogalmazott egyik küldeményében: „*Tell me in detail all sorts of things, things that have amused you and how and when and where, and all sorts of gossip about every one.*”⁸

Környezetében többen naplót, emlékeztést, művészettörténész kutatók pedig monográfiákat írtak róla. Ezekből tudjuk, hogy házasságai alatt is több lakást, műtermet (stúdiót) tartott fenn egy időben, helyüket feleségei elől is gondosan eltitkolva. Összességében, egész művészi életében nagyjából hűsz ilyen titkos búvóhelyet említenek a kötetek. Alkalmanként napokra, sőt hetekre eltűnt, minden bejelentés nélkül. Visszatérésekor az alkotói szabadságára, a művészi ihletésre hivatkozott okként. Állandóan változtatta megjelenését is. Ha úgy tartotta kedve, körszakállt vagy bajuszt növesztett, alkalmanként kopaszra borotválta a fejét. Szólnak adatok arról is, hogy kíváncsiságból rendszeresen látogatta a sorozatgyilkos Hasfelmetsző által hátrahagyott helyszíneket, a rendőri intézkedési területeket.

Háromszor nősült, mégsem született egyetlen gyermeke sem. Elsőként, 1885-ben, 25 évesen egy neves politikus lányát, a nála idősebb, 37 éves *Ellen Cobdent* vette el, 1899-ben elváltak. Második, immár jóval fiatalabb feleségét már a tanítványai közül választotta ki, mégpedig a gyengéd, de beteges *Christine August*. 1942-es utolsó napjaiban a harmadik társa, a nála jóval fiatalabb *Therese Lessore* tartott ki mellette.

⁷ Lásd az életrajzát részletesebben *Britannica Hungarica* világciklopédia. Magyar Világ Kiadó, Budapest, 2005, 16. kötet, 322. o.

⁸ Nyersfordításban az angol szöveg: „Mondj el minden részletet a dolgokról, amelyek szórakoztattak téged és minden pletykát arról, hogyan, mikor, hol történt valami valakivel.”

A személyi (in personam) gyanút megalapozó indíciумok, bizonyítékok

A Patricia Cornwell irányításával tevékenykedő XXI. századi amerikai nyomozó csoport igyekezett felkutatni a bűncselekményekkel, Hasfelmetsző Jackkel és Walter Sickerttel kapcsolatban minden közvetlen és közvetett bizonyítékot. Előbbire száztizenhárom év után nem igazán sikerült bukkanni, utóbbira álljanak itt – nem kimerítően – a példák.

- A magánnyomozás során több Sickert-festményt, -rajzot begyűjtöttek, amelyen a téma visszatérő és sokatmondó: egy férfi éppen kést dőf egy nőbe. (Képein, rajzain mindig felöltözött férfi bántalmaz sokszor ruhátlan vagy hiányos öltözetű, kiszolgáltatott nőt. Bármiféle szépség, netán szép nő megjelenítése távol állt tőle, nincs ilyen alkotása.)
- Sickert *Camden Town Murder* című festményén egy férfi az ágyán fekvő nőt fojtogatja. 1907-ben hasonló körülmények között és módon ölték meg *Emily Dimmock*ot Camden Townban, nagyjából másfél kilométerre Sickert házától.
- A *Venetian Studies* című Sickert-vázlat nagyon emlékeztet Mary Ann Nicholusra, akinek a szeme szintén nyitva volt, amikor felfedezték a holttestét.
- A *Putana a Casa* című Sickert-festményen a női arc ismerős: mintha Catherine Eddows, az ötödik áldozat nézne ránk – homályos (megcsönkített?) jobb arccal.
- Sickert talán leghíresebb festménye az öt példányban is létező, a Clarence House-ban és a Tate Galériában ma is megtekinthető *Ennui* című. Ha jobban megnézzük a szobabelsős, kétalakos, nyugalmat árasztó festményt, és kinagyítjuk a háttérrel, akkor a faliképen épp egy titokzatos alak közelít hátról egy nőhöz.
- Walter Sickert *He Killed His Father in a Figh* című rajzvázlatán a helyszín, a környezet (például a fakeszes ágy) nagyon hasonlít Mary Kelly gyilkossági helyszínére.
- A festő műveiben brutalitás, agresszió, szadizmus, morbiditás, nőgyűlölet, abnormitás, mániakusság, pszichopátia jegyei fedezhetők fel. Ekként jellemezhetjük a valódi, sorozatgyilkos profilját is – a Patricia Cornwell által felkért FBI-profilozó szakvéleménye szerint.
- Feltehetően a levélíró ujjnyoma látható a Metropolitan Police-nak 1896-ban küldött egyik Hasfelmetsző-levélen.
- Vízjel a „Dear Jimmy” címzésű levélen, amelyet Walter Sickert, a festő írt egyik barátjának (több mint kétszáz eredeti Walter Sickert-levél maradt fenn

- napjainkig). A levélpapírra nyomott vízjel (Pirie and Sons) megegyezik a Hasfelmetsző Jack által a rendőrségnek küldött levélével. 1885 és 1887 között Sickert és Hasfelmetsző Jack ezt használta írólapul. 1887 után mindketten áttértek a Joynson Superfine vízjelű írólapok használatára. Hasfelmetsző Jack 1896-os utolsó leveléig ezt alkalmazta.
- Sickert korábbi művésznévként a latin *Mr. Nemót* vagy az angol *Mr. Nobodyt* használta. A kutatás folyamán találtak olyan, a rendőrségnek írt Hasfelmetsző-telegramot, amelyen a feladó a Mr. Nobodyt áthúzta, majd odaírta: „Jack the Ripper”.
 - A Hasfelmetsző-levelek írója alkalmanként hivatkozik arra, hogy ő „*No Englishman*”. Ami ráillik Sickertre, aki alapvetően német. Egyszer meg is írta, hogy szívében mindig német maradt. (Különleges tény, hogy Anglia híres festője nem is angol származású, bár szó szerint – félig – angol anyanyelvű.)
 - Hasfelmetsző Jack többször használt latin kifejezéseket a leveleiben. Például alkalmanként úgy írta alá: „*Mathematicus*”. Mint említettük, Walter Sickert folyékonyan beszélt latinul és még fél tucat nyelven, köztük franciául (az Au revoir és a Boss is szerepelt a szófordulati listán). És ismeretes volt a matematika iránti fokozott érdeklődése is.
 - Számtalan írott forrásból tudjuk, hogy a magát nagyon okosnak vélő (és feltehetően valóban kiemelkedő intelligenciájú, sokoldalú) Walter Sickert kedvenc szavai közé tartozott a *fool*. Ha valaki nem volt kellően művelt vagy lángeszű, vagy csak nem tetszett neki, egyszerűen butának, gyengeelméjűnek, bénának titulálta. Ez a sértő *fool* szó gyakran felbukkant a szintén pszichopata jegyeket mutató Hasfelmetsző leveleiben a rendőrökre alkalmazva, mint ahogy be is mutattuk és kiemeltük a szófordulat-egyvelegben.
 - A levelei aláírásánál a festőművész sokszor rövidítette, szignózta nevét: W. R., W. S., R. S. R. St. w. Ezek a rövidítések Hasfelmetsző Jack leveleiben is több helyen megjelennek.
 - Apró Hasfelmetsző-feljegyzés, amelyet egy üvegpalackban találtak meg a Doveri-szorosban, ahol gyakorta nyaralt Walter Sickert.
 - Az angliai Cornwallban található Lizard Vendégház vendégkönyvébe rajzolatott az ott 1884-től többször megszálló Walter Sickert. Szembetűnő a pálcikás, gyerekes figurák megegyezése a Hasfelmetsző-levelekben lévő rajzokkal. (Sickert még a vendégkönyvben is jól láthatóan kijavította a korábbi bejegyzések nyelvtanilag hibás bejegyzéseit. Ez otthon is szokása volt.)
 - Hasfelmetsző Jack levelein visszatérő motívum a törhegyek, késpengék rajzolása, ezek megjelennek Walter Sickert rajzain is.

- Hasfelmetsző Jack rendőrségnek írt leveleiben gyakorta felbukkannak a lóvak, a lóversenyek, sőt befutótíppeket is ad a nyomozóknak. Sickertnek több lóversenyes festményét ismerjük, és minden kutatója, életrajzírója megemlíti a lósport iránti rajongását, és ezzel kapcsolatos tudását, jártasságát.
- Walter Sickert festőművésztől fennmaradt vagy kétszáz levél, hiszen írogatott a barátainak, feleségeinek, galériáknak, múzeumoknak, a művészeti akadémiának. És mivel már életében felfigyeltek munkásságára, az angliai címzetek jó része megőrizte őket. Mint ahogyan Hasfelmetsző Jack levelei is fellelhetők napjainkban eredetben a Metropolitan Police, a Scotland Yard, néhány egyetem, sőt még kórházak (patológiai intézetek) levéltáráiban is. Ezek vizsgálhatókká váltak, és a borítékokon használt bélyegeken, valamint ragasztócsíkokon emberi nyálmintát tudtak rögzíteni. Ezek összevetése folyamán hat esetben is mitokondriális egyezőséget mutatott ki a Virginiai Igazságügyi Tudományi Intézet és Orvostudományi Intézet (*Virginia Institute of Forensic Science and Medicine*) laboratóriuma. Vagyis a Walter Sickert által küldött borítékon lévő anyagmaradvány összetétele 99 százalékos valószínűséggel megegyezett a Hasfelmetsző Jack által küldött borítékon lévő nyál anyagmaradvánnyal (Sickert és Hasfelmetsző Jack DNS-szekvenciái ugyanazok).

A Tate Archívumban megőrizték Walter Sickert több festőköpenyét, mivel azonban kimosták, kivasalták őket, így értékelhető, DNS-típezésre alkalmas emberi anyagmaradványt nem tudtak felfedezni az amerikai kriminalisták.

Következtetéseink a kriminalisztikai mérföldkövek tükrében

Mіндеzen adatok fényében az alapkérdéseinkre igyekszünk megfogalmazni válaszainkat. Elsőként a kriminalisztikai mérföldköveket vesszük górcső alá.⁹ Felfogásunk szerint ezek (zárójelben a világ legnevesebb tárgyköri szakkriminalistái, kutatói, tudósai):

- a) Ujjnyom 1900 és 1910 közötti indulással (*Bertillon, Coulier, Herschel, Faulds, Henry, Galton, Vucetich*), plusz egyéb nyomok (*Balthazard, Goddard, Gross*);

⁹ Lásd a mérföldkövekről részletesebben Fenyvesi Csaba: Az új generációs bizonyítékok a kriminalisztika történeti mérföldköveinek tükrében. Magyar Jog, 2014/7–8., 433–443. o.

TANULSÁGOS NYOMOZÁSOK

- b) Vér és egyéb anyagmaradványok 1910-től (*Locard, Gettler, Gonzales, Niceforo, Norris, Ottolenghi, Popp, Reiss, Södermann*);
- c) Neutronaktiváció 1930 és 1940 közötti indulással (*Jervis, Guinn, Perkons*);
- d) DNS-típezés/azonosítás (*Watson-Krick 1953-tól, Jeffreys 1986-tól*);
- e) Digitális adatok az 1990-es évektől (*Casey, Marshall*).
- a) Ezek közül nem sikerült értékelhető ujjnyomot, ujjnyomtöredéket (lábellenyomot, ajaknyomot stb.) találnia a XXI. századi, széles körű nyomozásnak. Ami az egyik levélen felsejlett, nem bizonyult azonosításra alkalmasnak, csakúgy mint a megőrzött használati tárgyain (például tányérjén, ecsetjein) lévő (illetve nem lévő) Hozzáteszük: mivel is lehetett volna összehasonlítani? Hiszen sajnálatos módon egyetlen esetben sincs helyszíni ujjnyomrögzítés (pedig hat helyszín is kínálta magát). Holttestünk sincs, mivel Walter Sickert egyenesen kérte, hogy hamvasszák el a halála után, ami meg is történt. (Ám ha földben nyugodna teste, ennyi idő után már akkor sem lenne értékelhető lágyszövet-, ujjnyomatminta.)
- b) Hasfelmetsző Jack egyik-másik levelén feltűnt vérgyanús látszó anyagmaradvány, ám ezt a szerológiai vizsgálatok nem erősítették meg. A helyszínekről nem maradt értékelhető anyagmaradvány. Spermát nem is írtak a jegyzőkönyvek, ilyet akkor sem találtak. Sajnálatos módon hajszálát, szőrszálat, bőr-, fém-, textil-, eszköz-anyagmaradványt sem. Vagyis, ne szépítsük, semmi érdemleges anyagmaradványt nem rögzítettek az akkori helyszíni szemlélők. (Az egyik sértettnél őriztek meg egy saját véres köténydarabot.)
- c) Ily módon kiesett a neutronaktivációs módszer is, mert eszköz-anyagmaradványt sem rögzíttek, nem volt minék a beltartalmát vizsgálni.
- d) Ahogyan az Innocent Project ügyeiben, itt is hatékonyan bizonyult a DNS-típezés. 113 év után is találtak „partizán” módon megbújó, rejtőzködő, szinte kiirthatatlan anyagmaradványt. Emberinyál-töredéket a feladott borítékok ragasztócsíkján, illetve a megnyálazott postabélyegek hátulján. Itt még van remény: a jelenlegi tudományos irányok szerint jó eséllyel kimutatható az anyagmaradvány DNS-tartalmából az illető neve, kora, talán még betegsége is, ez pedig összevethető a biografikus kötetekből (köztük például a testvérétől, Helenától származóból), naplóból, monográfiákból jól ismert Walter Sickertével is.
- e) A napjainkban „sztárbizonyítéknak” számító digitális adat és módszertan egyelőre nem hozott eredményt a Hasfelmetsző Jack-ügyben. Utólag nem igazán találhatunk olyan adatot, amely akkor még nem létezett (például ka-

merafelvétel). Létezik egy filmfelvétel az idős Walter Sickertről, amelyen balkezesként látszik, miközben minden közel álló megfogalmazta, hogy jobb kézzel festett és írt. Az amerikai írásszakértők utaltak arra, hogy sokszor eltorzított írást láttak Hasfelmetsző Jack leveleiben, felfedezték a balkezes írás nyomait is. Kategorikus azonosítási (egyezési) következtetésre azonban nem jutottak a kézírások összehasonlításánál.

Következtetéseink a kriminalisztikai piramisunk tükrében

Ha megnézzük a 741-es piramismodellünket¹⁰, akkor azt látjuk, hogy az egyedi azonosítás (1), amire fókuszálunk minden bűnügyben, jelen ügyben nem maradéktalanul minden alapbáziskérdést (7) illetően. Amelyekhez a közvetítők, mediátorok (4), azaz a nyomok, anyagmaradványok, okiratok, írásos vallomások¹¹ útján jutott el az amerikaiak által végzett vizsgálat.

A *Mi történt?* kérdésre egyértelmű a felelet: különös kegyetlenségű sorozat-emberölés zajlott Londonban, 1888-ban.

A *Hol?* kérdésre is egyértelmű a válasz: az East End-i Whitechapel negyed, ócska gyertyalámpákkal megvilágított utcáin, terein, udvaraiban.

Mikor? Mindig az éj leple alatt, az említett hat, *Viktória* királynő uralkodása alatti időpontban.

A *Hogyan?*-ra is elég egyértelműek a válaszok, kivéve, hogy a mai napig nem ismert, nem került meg/elő az elkövetés eszköze (a kés, tör, a vágó-szűrő eszköz).

A mindig fontos kérdéspárt (*Ki? Kivel?*) hagyjuk a végére!

Válaszoljunk meg az új kutatás szerint a *Miért?*-et! Patricia Cornwell meggyőződéssel vallja, hogy a tettes pszichopata, a testüket áruló nők az ellenségei voltak, mintegy kompenzálásként, dühből, bosszúból ölte meg őket a saját testi, szexuális hiátusa (és szenvedései) miatt. Sosem vetődött fel a rablási célzat, bármiféle vagyon, értéktárgy, pénz eltulajdonítása, a korabeli jegyző-

¹⁰ A 741-es piramismodell taglalása olvasható a szerzőtől Fenyvesi Csaba: A kriminalisztika piramismodelljének második változata. *Belügyi Szemle*, 2014/9., 32–43. o.

¹¹ A második áldozat, Annie Chapman eseténél találtak a nyomozók egyetlen szemtanút, aki a tetthely közelében látott egy elshánó férfialakot. Az éjszaka is dolgozó tejszállító annyit tudott róla elmondani, hogy kb. 28 éves lehetett, olyan háromnapos szakállkezdeménnyel, sötét hajjal, nagy, érdeklődő szemmel, mint egy egyetemista vagy hivatalnok. Fehéres ruházata, talán köpenye pedig olyan volt, mint egy mérnöké, olyan szerelőköpeny- (vagy dzseki-) féle. (Szerzői megjegyzés: több évtizedes kriminalisztikai és jogalkalmazói tapasztalat alapján furcsának tűnik nekünk a „kb. 28 éves” megjelölés, sokkal inkább vallják a tanúk, hogy 25-30, vagy 30 körüli, semmint ilyen konkrét számot mondanának.)

könyvek, nyomozások egyik helyszín kapcsán sem rögzítettek ilyet. Szerinte minden adat arról szól, és ez a következtetése is, hogy maga Walter Sicker festőművész volt a nők gyilkosa is.

Vajon válaszolhatunk-e arra a kezdeti kérdésünkre igennel, hogy megtaláltuk a sorozatgyilkost, hogy azonosítottuk, illetve azonosította Patricia Cornwell és csapata a tettest? Más formában: lezárható-e az akta?

A válaszunk – ellentétben az amerikai író nő meggyőződéssel vallott és hirdetett álláspontjával – az, hogy *nem*. Még nem. Érvelésünk szerint ugyanis – ami a kriminalisztika piramismodelljéből, a kriminalisztika alapelveiből és az általunk hirdetett bizonyításelméletből (benne a fogalmából)¹² is kitetszik – a modern kriminalisztika eszközeivel „csak”, bár ez sem kevés, azt sikerült bizonyítani, hogy a Hasfelmetsző Jack-levelek Walter Sickerhez köthetők. Ha mindegyik ugyanattól a kéztől származik, akkor az a festőművész alkotása. Ő volt a levelek írója. Azonban a bűncselekmény elkövetéséhez ezek a bizonyítékok – sajnálatos módon – nem köthetők.

Itt jön a képbe az általunk kidolgozott kriminalisztikaialapelvek-sor¹³, amelynek első pontja éppen a hét fő ténykérdést emeli ki (*első alapelv*), majd az első csapás, a „First Strike” jelentőségét (*második alapelv*). Ennek tartalma szerint pedig az elrontott helyszíni szemlék mint kezdeti csapások nem hozhatók helyre, visszafordíthatatlanok, megismételhetetlenek. Vagyis az 1888-as hibák már nem kijavíthatók a XXI. században. Az adatok szerint elmaradt a releváns nyomok és anyagmaradványok szakszerű felkutatása, előhívása, rögzítése, hiszen valljuk *harmadik alapelvként*, hogy minden bűncselekmény nyomot hagy. A helyszín pedig nyitott könyv, amelyből olvasni kell tudni. Az olvasás és szakszerűség elmaradása végzetes következményekkel jár, illetve járhat a ténykérdések megválaszolásakor. Márpedig a helyszínen található nyomok és anyagmaradványok hozhatnák a rendőrség, a nyomozó hatóság, végső soron a bíróság számára a releváns, tettesre utaló adatokat. Hiszen minden rendőrség annyit ér, amennyi adata van (*negyedik alapelv*), az adatok által pedig a múlt megismerhető (*ötödik alapelv*), egyúttal megteremtik az egyedi személyazonosítás lehetőségét, a *natura non facit saltum, a hatodik alapelv* gyakorlati kiteljesedését.

¹² Lásd erről részletesebben Tremmel Flórián: *Bizonyítékok a büntetőeljárásban*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2006; illetve Herke Csongor – Fenyvesi Csaba – Tremmel Flórián: *A büntető eljárás-jog elmélete*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2012.

¹³ Nézetünket a kriminalisztikai alapelvekről már publikáltuk. Lásd erről Fenyvesi Csaba: *A kriminalisztika alapelvei*. Jura, 2013/2., 37–50. o.

Összegzés

Sommáztaként mondjuk el, hogy nézetünk szerint még nem zárhatjuk le Hasfelmetsző Jack ügyét. Walter Sickert festőművészt senki „nem tudta behelyezni” a bűncselekmények helyszínére, nem tudta összekapcsolni megbízható tárgyi vagy személyi bizonyítékok útján a sértettekkel, a konkrét helyszínekkel, idővel, módszerrel, motivációval. Személyes gyanúok, indíciukok szép számmal vannak (például motivációk, egy éjszakai sötétben látó tanúvallomása, némi személyleírás egy elshunó alakról), de bizonyosan, észszerű kétely nélkül kontinentális felfogásunk szerint még nincs meg a tettesünk. Illetve, ha jó is a verzió, nincs elég bizonyítékunk a tettesi bizonyosság kimondásához. (Csak a levélíróéhoz.)

Van esélyünk azonban, hogy a folytonosan és dinamikusan fejlődő természettudományra épülő kriminalisztika bővül olyan eszköztárral, amely újabb esélyt ad a rejtélyes XIX. századi sorozat tettesének felderítésére, bizonyossággal felérő, minden kétség nélküli azonosítására is. Mindenesetre az amerikai, széles körű, nagy erőket megmozgató, igen tiszteletre méltó nyomozás nem volt haszontalan. Számtalan tanulsággal, eredménnyel, nővummal járt nemcsak egy konkrét ügy, hanem a kriminalisztika mint módszertan megismerésében is. Csak ösztönözni tudjuk a hasonló múltba nézéseket, és nem csak a nagyvilágban, hazánkban is. Szép és örök feladat minden kriminalistának!

A tudós ügyész.

Tanulmányok Bócz Endre 80. születésnapjára¹

*A tudományok és a szellemi hivatásrendek számára ötszáz év óta a legbecse-
sebb forrás a könyv, amelyben közkinccsé lesz a felfedezés, amelyben ellen-
tétes nézetek csapnak össze – időnként szenvedélyesen, amelyben szembesít-
hető az elmélet a gyakorlattal, amelyben eszmék találkoznak a mindennapok
valóságával. Lehet, hogy a könyv napjai meg vannak számlálva, „felfalja” az
elektronika. Van azonban egy műfaj, az emlékező kiadás, az ünnepi kötet,
amely csak kézbe fogva, a polcról leemelve ad élményt. Kedves találmány.
Pályatársak, követők és vitázók, tanítványok, jó barátok írják az ilyesmit. Akit
megtisztelnek vele, legyen hatvan-, hetven-, nyolcvan- vagy még több éves.
De az életkor még nem elegendő, teljesítmény is kell, amint azt a következők
is mutatják.*

A tudós ügyész *Bócz Endre*. Tudósként nemcsak az ügyészek, de a bünte-
tőtudományok művelői között is kiemelkedik, miként ügyészként pályafutá-
sa csak e hivatás legjobbjaival mérhető össze. Ilyen teljesítményhez nem ele-
gendő a szorgalom, ehhez kivételes tehetségre van szükség. Önéletírásából
kirajzolódik talentumának forrásvidéke. A földműves ősök, vagy a sikeres
ügyvéd édesapa, valószínűleg ezek mind együtt. Nem ártott volna hozzá né-
mi kedvező történelmi hátszél. Hát az inkább vihar volt, ami az 1945-ben
még csak nyolcéves Bandinak minden jövőről szőtt tervét majdnem elsodor-
ta. A sárospataki és az oxfordi álmok helyett maradt a bicskei általános isko-
la, a gyanús értelmiségi származás, ami a kitűnő tanuló számára késleltette az
egyetemi tanulmányokat. Azután mégis sikerült. De a summa cum laude dip-
loma sem segített abban, hogy remélhesse elhelyezkedését a vágyott igazság-
szolgáltatásban. És akkor jött *Götz János* fővárosi főügyész, aki felismerte a
nála államvizsgázó diák kivételes képességeit. A megnyílt ügyészi karrier a
jogtudói ambíciók számára aranybányának bizonyult. Így írt erről *Király Ti-
bor* akadémikus, Bócz Endre egyik legfontosabb monográfiájának előszavá-
ban: „*A szerzőnek – négy évtizedig az ügyészségen dolgozván – bőven volt le-
hetősége a büntetőeljárás jog működését belülről megfigyelni, és rendszerint
a büntetőeljárás jogi előírások bürokratikus vetületét, értelmetlen, céltalan*

¹ Finszter Géza – Korinek László – Végh Zsuzsanna (szerk.): A tudós ügyész. Tanulmányok Bócz Endre 80. születésnapjára. HVG-ORAC, Budapest, 2017

vagy diszfunkcionális formalizmusát szokta volt kifogásolni. Megtudhatjuk a könyvből, hogy kedvező változást várt az 1990-es években megindult jogalkotástól. Maga is részt vett az utolsó másfél évtized kodifikációs munkáiban... A rendszerváltozást jó alkalomnak vélte volna arra, hogy a megújulás sikeres legyen, ám ez nem következett be. És hogy a törvényhozás nem minden aktusával ért egyet, azt az ún. feljelentés-kiegészítés újraélesztésével példázza, ami szerinte a nyomozási határidőkkel és a statisztikai adatokkal való játszadozásra, sőt kóklerkedésre adhat alkalmat. Az új büntetőeljárás törvény szelleméről és eljárási stílusáról az 1990-es évek elején szőtt remények szertefoszlottak... A hiba egyik oka talán az, hogy az 1998. évi XIX. törvény előkészítése idején a szakmai köröket nem készítették jól fel az újnak a befogadására, habár az is lehet, hogy nem is volt akarat a változtatásra, illetőleg nem voltak aktív részesei a kodifikációs tevékenységnek.”

Király professzor az előszó végén bemutatta a könyv szerzőjét: „Bócz Endre az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán szerzett 1960-ban jogi oklevelet. A büntetőeljárás jogot az 1958/59-es tanévben tanulta, és akkor sok olyasmit elhiitt róla, amit ma már nem hisz el. Negyven évig volt ügyész, 1990-től 2001-ig fővárosi főügyész. A tudományos élet aktív résztvevője, 1976-ban szerzett kandidátusi fokozatot. Több könyv, tanulmány, tankönyv szerzője, illetve társszerzője, a Magyar Jogász Egylet büntetőjogi bizottságának elnöke. A magyar ügyészséget és tudományt nemzetközi fórumokon képviselte, az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága által elfogadott három ajánlás előkészítő munkáiban vett részt.”²

Az akadémikus szavaihoz alig kell hozzátenni valamit. Talán csak két dolgot: Bócz bármibe fogott, abban mindig megjelent színes, a sémákat elutasító személyisége, a világra nyitott humanizmusa. Az ügyészi posztot gyakran azonosítják a jogi formák rideg alkalmazójával. Ő nem ilyen ügyész volt, az emberség áthatotta egész tevékenységét. Úgy, ahogyan arra az édesapja tanította. A büntetőtudományok művelőiről is terjednek közhelyek, ők vagy a normaszövegbe rejtőzködő dogmatikusok, vagy éppenséggel a normákon is túltékintó bölcselők. Azonban igen ritka az olyan jogtudós, akiben a törvény-szöveg biztos ismerete, a normát elemezni kész formai érzékenység kiválóan megfér a jogi jelenségek filozófiai mélységeit is feltárni képes tudással. Ez lehet a titka annak, hogy alig van a jognak olyan elismert művelője, aki ne került volna az ünnepelt szellemi vonzásába.

² Király Tibor: Előszó Bócz Endre: Büntetőeljárás jogunk kalandjai c. monográfiájához. Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2006, 11–14. o.

Nincs a büntetőtudományoknak olyan ága, az eljárási tanoktól a kriminalisztikáig, amelyben Bócz Endre tanulmányai megkerülhetők lennének. És nincs a hivatásrendnek olyan területe, az ügyvédségtől a bírói karig, ahol nevét ne tisztelettel említenék. (Az emlékkönyv átadásának ünnepi pillanatában *Bánáti János* ügyvéd csak annyit mondott egykori perbeli ellenfelének: „Hiányzol!” Lesz-e még e hazában olyan ügyész, akit a védelem ilyen megtiszteltetésben fog részesíteni?) A szerkesztők tisztában voltak azzal, hogy minden pályatársat, valamennyi barátot nem tudnak meginvitálni a szerzők sorába, mégis törekedtek arra, hogy a jogászság jelesei megszólalhassanak.

Következzék a tanulmányok bemutatása!

Balláné Füstzer Erzsébet A cannabis útja az Istenek ajándékától a kábítószertiltólistáig című tanulmánya egy huszonhatezer évre visszatekintő civilizációtörténeti írás. Megtudjuk, hogy az őshomo sapiens még nem, de minden következő kor embere megalapozottan gyanúsítható a kenderben lelhető bódulat élvezetével. A kriminalisztika professzora tanulmányát azzal fejezi be, hogy az ünnepi kötet szűkre szabott keretei számára nem tették lehetővé, hogy a XIX. századnak arról a napjainkig ható fordulatáról írjon, amelyben az illegális kábítószert-fogyasztás büntetőjogi tilalommal szigorodott. Ezt az eseményt a szerző „*elszabadult pokolnak*” látatja. Vajon mi lehet erről az ünnepelt, Bócz Endre véleménye?

Bánáti János a védői jogokról szóló írását a következő sorokkal vezeti be: „... *köszöntöm az ünnepeltet, aki ügyészként, ügyészségi vezetőként a védőben nem a büntetőeljárás »sikerét« meghiúsítani igyekvő, ezért minden eszközzel legyőzendő ellenfelet látta, hanem a büntető igazságszolgáltatás nélkülözhetetlen szereplőjét, figyelemmel arra is, hogy »a büntetőügyek sorsától emberek sorsa függ, és nemcsak a terhelté«.*” A Magyar Ügyvédi Kamara elnöke idézi Bócz Endrét, aki a hatályos büntetőeljárási kódexet módosító 2011. évi CXXXIX. törvény előkészítését így jellemzi: „*A törvényjavaslat szerzői a jelek szerint a XV.-XVIII. századi inkvizitórius büntető eljárás gondolatkeretében mozognak a védekezési jog és a védelemhez való jog kérdéseit illetően: a terheltből beismerő vallomást kell kivenni és ezt – vélekedésük szerint – a védő közreműködése gátolja...*”³

Boda József a rendőrök békefenntartó és béketeremtő missziókban történő részvételéről számol be, saját tapasztalatai alapján. „*Az ENSZ misszió rendészeti feladatait az Európai Unió EULEX koszovói művelete vette át 2008-ban. Az UNMIK-ban összesen nyolc fő rendőr maradt, akik a Bűnügyi*

³ Bócz Endre: Védekezés a védelem ellen. Élet és Irodalom, 2011. június 24.

*Rendőrség Nemzetközi Szervezetével (Interpol) tartják a kapcsolatot, a nemzetközi körözések ügyében. Feladatuk hasonló, mint az ORFK Nemzetközi Bűnügyi Együttműködési Központé (NEBEK) itthon.*⁴ Izgalmas részleteket ismerhetünk meg az ENSZ angolai és bosznia-hercegovinai misszióiról. A rendészettudományi kar dékánja emellett nem mulasztja el azt sem, hogy köszöntse Bócz Endrét mint a korábbi Rendőrtisztai Főiskola kriminalisztikai tanszékének egykori vezetőjét.

*Domokos Andrea a személyek azonosításáról megállapítja: „A bűnüldöző szervek egyik legfontosabb feladatává vált a terrorista cselekményekre készülő egyének gyors és mielőbbi felismerése és ártalmatlanná tétele. Ma ezt többek között térfigyelő és biztonsági kamera rendszerek, azaz a biometriát igénybe vevő alkalmazások is segítik, ahol az egyén biológiai, fizikai jellegzetességei érzékelésével igyekeznek felismerni a körözött személyt...» Minden rendőrség annyit ér, amennyi adata van« – olvasható a Bócz Endre által szerkesztett *Kriminalisztika* tankönyvben.⁵ Ma az államok arra törekednek, hogy minél több információval, adattal rendelkezzenek ne csak állampolgáraikról, hanem azokról is, akik a világ más részéről érkezhetnek területükre.”*

Elek Balázs a büntetőjogi megismerésben a belső meggyőződés nehezen definiálható fogalmát járja körül: „A meggyőződés törvényben történő rögzítése annak kizártságát is jelenti, hogy bárki eldöntse kötelező erővel, hogy van-e bizonyíték, egyben az eljáró bíró személyes felelősségét, lelkiismeretét, mérlegelési képességét helyezi előtérbe, amit úgy is meg lehet fogalmazni, hogy melyik bizonyítékot fogadja el, vagy kinek a vallomását hiszi el. Az ügyész és a bírói meggyőződésének különbsége, egyben az önkényes bírói meggyőződés korlátja a bíró indokolási kötelezettsége. A nyomozó és az ügyész bizonyítási tevékenységéről, meggyőződésének kialakulásáról, annak korlátairól Bócz Endre számos tanulmányban értekezett. Nála hitelesebb és autentikusabb szerzőt ebben a kérdéskörben felesleges keresni.”⁶

Fázi László a pótmagánvádas eljárás javasolt új szabályozásának dilemmáiról írt. Az értekezés utal arra, hogy „Bócz Endre volt az, aki Magyarországon az elsők között javasolta a szubszidiárius pótmagánvád bevezetését”. A pótmagánvád arra való, „... hogy az embereknek lehetősége legyen vélt

⁴ Bócz Endre: Személyek és tárgyak kézre kerítése. In: Bócz Endre (szerk.): *Kriminalisztika*. BM Kiadó, 2004, 117. o.

⁵ Bócz Endre (szerk.): *Kriminalisztika* 1–2.. BM Kiadó, 2004, 1. köt. 939. o.

⁶ Bócz Endre. A büntetőeljárásbeli bizonyítás néhány szemléleti és elméleti kérdése. *Magyar Jog*, 2008/2., 77–81. o.; Bócz Endre: Legalitás, oportunitás és az ügyész diszkrecionális jogköre. *Rendészeti Szemle*, 1994/1., 12–18. o.

vagy valódi sérelmeik orvoslása érdekében a bírói döntés kieszközlésére...”⁷ Fázsi tanulmánya éppen azokon a pontokon üdvözli az új eljárási kodifikációt, ahol kellően sértettbarát, és ott kritizál, ahol a készülő jogi megoldás a pótmagánvádnak ettől a lényegétől eltávolodik.

Gál István László az úgynevezett „brókerbotrány” kapcsán a bennfentes kereskedelem büncselekményének elkövetési magatartásait elemzi a korábbi és a jelenleg hatályos Btk. törvényi tényállásai alapján. Idézi Bócz Endre ezzel kapcsolatos álláspontját: „Az, hogy pénzügyi eszközt kivon, azt jelenti, hogy megszűntet egy jogviszonyt a pénzügyi eszközre vonatkozóan, és nem azt jelenti, hogy ügyletet köt.” Ilyenformán tehát azok, akik a Questorból annak tudatában, hogy a cég várhatóan rövid időn belül összeomlik, a pénzüket kivonták, nem követtek el bennfentes kereskedelmet. Gál professzor kénytelen elismerni, hogy a dogmatikusnak ugyancsak kiváló ünnepeztünknek ismét igaza lett.

Györgyi Kálmán Kozma Sándor királyi főügyész munkásságára emlékezett. A közvélemény figyelemmel kísérte a királyi ügyészek kinevezését: „a kinevezett főügyészek, nevezetesen Kozma Sándor személyében olyan jellemzők egyéniséget tisztelhetünk, kiről nem tehetjük fel, hogy a királyi ügyészi kar az ő vezetése alatt bármely kormány kezeiben vak eszközül fogna használtathatni”. Hogy a korabeli parlament jól választott, azt a királyi főügyész első körrendelete is igazolta, amelyben a királyi ügyészeket „bajtársi szeretettel üdvözli”, nem utasít, hanem „nézeteit nyilvánítja”. A királyi ügyésztől úgy véli, hogy az „nem ügyfél, nem is pusztán köztisztviselő [...] hanem az állam igazságszolgáltatásának olyan önálló közege-tényezője, amely közvetlen az államtól nyert felhatalmazása folytán, amidőn a bűnt és bűnöst üldözőbe veszi – függetlenül, egyedül az anyagi igazság érdekében küzd és fáradozik”. Innen már csak Bárándy Péter köszöntése hiányzik: „Azt mondom, ügyész? – Azt mondom, Bócz.”⁸

Hack Péter az ügyészség „felelősségéről” értekezve fontosnak tartja idézni a következőket: „»A legfőbb ügyésznek nincs hivatali előjárója, s ezért nem felelős semmiért«, állapítja meg Bócz Endre az MTA Jogtudományi Intézet szervezésében megrendezett konferenciasorozat ügyészségről szóló részének vitairatában. A szerzőtől megszokott éleslátással megfogalmazott tétel tovább gondolásra érdemes. A legfőbb ügyész irányítása alatt működő ügyészi

⁷ Bócz Endre: Milyen legyen a büntetőeljárás? Rendszeti Szemle, 1991/7., 4. o.

⁸ Tóth Mihály – Dávid Lilla – Kelldi Annamária (szerk.): Bócz 70. Budapest, 2007, 37. o.

⁹ Bócz Endre: Sarkalatos átalakulások 2010-2014 – az ügyészség. MTA Law Working Papers, 2014/7. http://jog.tk.mta.hu/uploads/files/mtalwp/2014_07_Bocz.pdf

szervezetnek a jelenlegi alkotmányos megoldásban nincsen »előjárója« így kérdésként merül fel, hogy valamilyen módon felelős-e az ügyészség a tevékenységéért.” Az ELTE jogi kar tanszékvezetője erre a kérdésre keresi a választ.

Hautzinger Zoltán *Idegének kriminalisztikája* című tanulmánya Bócz munkásságának újabb oldalára vetít fényt: „Különösen értékes és rendhagyó munkának tekintendő a büntetőeljárás kevésbé kriminalisztika centrikus szakaszának, a bírósági szaknak feltérképezése a nyomozásra jellemző eszközök és módszerek alkalmazásának oldaláról. E kötetben azt olvashatjuk, hogy az az ismeretrendszer, amit nálunk kriminalisztikán szokás érteni, nevezik bár-hogy, az emberi megismerő tevékenységnek a mindennapi élet gyakorlatában és a legkülönbözőbb tudományterületeken kidolgozott, sikeresnek bizonyult vagy sikeresnek ígérkező eszközeit, eljárásait és módszereit alkalmazza a rekonstruktív ténymegállapításban. Ennek célja pedig a bűncselekmények felderítése, elkövetői kilétének a megállapítása, a történetek bizonyítása, a felelőség megállapítása és további bűncselekmények megelőzése.”¹⁰

Irk Ferenc a kriminológiai kutatásoknak is új irányt szab, amikor megállapítja: „A globalizáció és a vele együtt járó gazdasági-társadalmi változások következményeként a büntetőjogi intézményrendszer lebontásának vagyunk tanúi, aminek legfeltűnőbb megnyilvánulása, hogy a büntetőjogon alapuló bűnözéskontroll szerepét mindinkább átveszi a biztonsági jogon nyugvó bűnözéskontroll.” Ezzel összefüggésben idézi Bócz Endrét: „A személyi társadalomveszélyesség megállapítása tehát lényegéből következően prognosztikus értékítélet (kiemelés: IF) a személyiség jövőbeli tevékenységére vonatkozóan; azt fejezi ki, hogy az illető részéről társadalomra veszélyes tevékenység kifejtése – reális lehetőség; valószínű.”¹¹

Kerecsi Klára egy nemzetközi kutatásról ad tudósítást, amiben 23 európai ország szakemberei tanulmányozták, jelentős mértékben az összehasonlító módszer alkalmazásával, a bűnelkövetők felügyeletét. A dolgozat hangsúlyozza: „... a felügyelet alatt állók alá vannak rendelve az életüket megváltoztató és szabadságukat korlátozó feltételeknek, és állandóan annak fenyegetésében élnek, hogy egyre súlyosabb szankciók szabhatók ki velük szemben, ha valamilyen formában gyengének bizonyulnak (azaz visszaesővé válnak, vagy megszegik a magatartási szabályokat).” Kerecsinek nem csupán ez a születésnapra szánt tanulmánya, de sok más munkája is a személyi társada-

10 Bócz Endre: *Kriminalisztika a tárgyalóteremben*. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008, 11. o.

11 Bócz Endre: *A személyi társadalomra veszélyesség a büntetőjogban*. KJK, Budapest, 1983, 90–91. o.

lomra veszélyességnek arra az interpretációjára támaszkodik, amely szerint az nem jogi, hanem társadalomfilozófiai fogalom és alkalmas a személyiség és a társadalmi környezet közötti kölcsönviszonyok leírására, amiként azt Bócz Endre monográfiája is tárgyalta, már sok évvel ezelőtt.¹²

Korinek László Bócz Endrének a *Belügyi Szemlében* több mint negyven év alatt megjelenő írásait tekinti át. Egyebek mellett megállapítja: „*Kiemelést érdemel, hogy az európai emberi jogi normák befogadását nem valamilyen kényszernek, hanem a saját fejlődésünk szempontjából is kívánatos megoldásnak tartotta. Emellett a gyakorlat problémáira is megfelelő válaszokat keresett, így az akkor erősen romló bűnügyi helyzetben – nyilvánvalóan helyesen – úgy vélte: az eljárások gyorsítása és az alkotmányos garanciák erősítése fontos feladat. A kettő egyébként Bócz Endre számára nem mondott egymásnak ellent. Arra a következtetésre jutott, ami az 1998. évi XLIX. törvény koncepciója volt. E jogszabály előkészítésében egyébként ő maga is aktív szerepet vállalt.*”¹³ Csak sajnálni lehet, hogy az újabb büntetőeljárás kodifikációban Bócz Endrét nélkülözni kellett.

Kovács Tamás ünnepi köszöntőjében kifejti az ügyészség alkotmányos helyzetéről vallott felfogását, utalva arra, hogy Bócz Endre maga is számos tanulmányában foglalkozott e fundamentális kérdéssel.¹⁴ Kovács emlékezett egy 2007-ben, még legfőbb ügyészként elmondott előadására, amelyben a húszas évek koronaügyészét idézte: „*Ahol békés viszonyok uralkodnak, ahol a társadalmi fejlődés [...] rendes menetben halad [...] ahol politikai ellentétek egész végletekig menő szertelenségbe nem csapnak át: ott a miniszter rendelkezési joga a gyakorlatban alig érezhető [...] Mihelyt azonban a társadalom szervezetének valamely részében a béke megbomlik, azonnal az ügyészségeket rántja elő a hatalom, s azzal akarja orvosolni a társadalom betegségét.*” Figyeljünk erre is.

Lévay Miklós tanulmányában több külföldi forrásra támaszkodva a „*crim-migration*” jelenségét vizsgálja, azt a folyamatot, amelynek következményeként a bevándorlás kriminalizálása kisebb vagy nagyobb mértékben minden országot jellemez. Ez alól nem kivétel az Európai Unió, amiként Magyarországon is megfigyelhető ilyen jogalkotás. Lévay professzor azt is megállapítja, hogy a bevándorlás kriminalizálásának kérdéskörével eddig hazánkban csak a büntetőjog-tudomány foglalkozott. Gondolatait ekként zárja: „*Bizom benne, azon túl, hogy írással remélhetőleg örömet szerzek a 80 éves Bócz*

¹² Uo.

¹³ Bócz Endre: Négy évtized az ügyészségen – pályám emlékezete. Pallas, Budapest, 2010

¹⁴ Bócz Endre: A Magyar Köztársaság és az alkotmányozás. Magyar Jog, 2011/3.

Endrének, publikációm ösztönzően hat a magyarországi »crimmigration« kriminológia vizsgálatára.” Nem lepődnék meg, ha az ünnepekt következő írása éppen e tárgyban születne meg.

Madai Sándor a büntetőpolitika változásait követi nyomon, különös figyelemmel a vagyon elleni deliktumokra. Miközben megállapítja, hogy utóbbiak klasszikus büntetőjogi fogalmát a jogalkotás vargabetűi kevéssé kuszálták össze, aggályainak is hangot ad, amikor a szigorodó büntetőjogi fenyegetés hatásosságát firtatja: Szemléletesen fejezi ki Tóth Mihály álláspontja a problémát: „*ma viszont pl. míg a tulajdon elleni szabálysértés elkövetőjét őrizetbe vehetik (mert szabálysértési elzárással büntethető), néhány forinttal többet eltulajdonító bűnöző társát aligha fogják személyi szabadságától megfosztani (mert letartóztatására nincs ok)*”.

Nyíri Sándor személyes hangvételű visszaemlékezésében írja: „*Az ügyvédségi fogalmazóknak havi rendszerességgel előre meghatározott témákban szakmai konferenciákat is tartottak. Az egyik ilyen konferencia az igazságszolgáltatás elleni bűncselekményekről szólt. (Ilyen bűncselekmények a kerületi ügyvédségek gyakorlatában nem fordultak elő, azok nyomozása, majd a vádirat elkészítése, emberemlékezet óta az ügyvédségi nyomozás – esetünkben Fővárosi Főügyvétség Nyomozó Osztálya – feladata volt. A szakvizsgának viszont e bűncselekmények is részét képezték.) A konferenciára készülve elolvastam Bócz Endre két frissen megjelent tanulmányát.¹⁵ Kezdő jogászként mély hatással volt rám mindkét dolgozat, mivel elvi érrel mutatott rá a jogalkalmazás ellentmondásaira. Azóta vagyok híve Bócz Endre jogirodalmi tevékenységének és hűséges olvasója dolgozatainak, könyveinek.*” Itt Nyíri az idősebb ügyésztársára emlékezik, de valójában a jogtudós Bócz Endre szemléletmódját jellemzi.

Szigeti Péter tanulmányában megállapítja, hogy „... *napjainkban csak azok az államok minősülnek alkotmányos államnak, amelyek szakítanak az abszolút szuverenitással: elismerik az emberi jogok lényegét, nemzetközi egyezményekben is definiálódó katalógusát (vagy legalábbis azok egy lényeges részét) és berendezkedésüket a hatalommegosztásra építik*”. Hatékony érvekkel igazolja: az igazságszolgáltatás függetlensége nem érvényesülhet maradéktalanul az ügyészi belső meggyőződésre épülő vádmonopólium nélkül. Miként lehetséges ezt a feltételt teljesíteni az erősen centralizált ügyészi szervezetben? Elég nehezen, figyelmeztet a szerző. Szigeti felidézi Bócz

¹⁵ Bócz Endre: A „vádolás” fogalmához. *Ügyvédségi Értesítő*, 1965/2.; Bócz Endre: A védekezési szabadság és az igazságszolgáltatás rendjének büntetőjogi védelme. *Magyar Jog*, 1965/2.

Endrének a koncepciók perék tanulságaira utaló írását. Az alkotmányos jogállam jelenlétét igazolja, hogy az egykori főügyésznek ezek a gondolatai a *Belügyi Szemlében* is helyet kaptak.¹⁶

Tóth Mihály azokról a törvénytételekről ad drámai áttekintést, amelyek a proletárdiktatúrának azt a korszakát jellemezte, amikor a büntetőjog-alkalmazás az „osztályharc” eszközévé silányult. A korlátokat nem ismerő hatalom egyszerre volt félelmetes és nevetséges, mindentudó és ostoba, amint ezt a törvénytételek utólagos feltárásában közreműködő jogtudós példái igazolják. Tóth tanár úr sem mulasztja el idézni Bócz Endrét, aki a hatalom mai birtokosait bölcsességre inti.

Vókó György a fogva tartás európai összehasonlító elemzését büntetés-végrehajtási jogi megközelítésből végzi el. Nem udvariasságból, hanem megkerülhetetlen forrásként utal az ünnepezt tanulmányára.¹⁷ Az összehasonlító vizsgálatok közös gondokra derítenek fényt: „... a túlszűfolttság a fogva tartó intézetekben, a napközbeni értelmes tevékenység hiánya, a fogva tartás túlságosan hosszú időtartama sok országban megtalálható, a külföldiek a nyugat-európai intézetekben felülreprezentáltak”. Az Országos Kriminológiai Intézet igazgatója megállapítja: „Az EU polgárokat illetően a Felügyeleti Intézkedésekről szóló EU Kerethatárok sok esetben ellenszer lehet.”

Az ünnepi kötet a Nemzeti Közszoigálati Egyetem, a Nemzeti Közszoigálati Egyetem Rendészettudományi Kar, a Magyar Ügyvédi Kamara, a Legfőbb Ügyészség és a Magyar Rendészettudományi Társaság támogatásával készült.

A Belügyi Szemle Szerkesztősége

¹⁶ Bócz Endre: A „koncepciók per” és az önkény. *Belügyi Szemle*, 2016/5., 66–87. o.

¹⁷ Bócz Endre: Az előzetes letartóztatás a büntető eljárási gyakorlatban. *Acta Humana*, 1992/8.

